

LAPIN YLIOPISTON
KAUPPATIETEIDEN JA MATKAILUN TIEDEKUNNAN JULKAISUJA
B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä

6

Seppo Aho
Heli Ilola

TOINEN KOTI MAALLA?
Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus

Rovaniemi 2006
Lapin yliopisto

Julkaisija: Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunta

Jakaja: Lapin yliopisto/julkaisut
PL 122, 96101 Rovaniemi
sähköposti: julkaisu@ulapland.fi

www.ulapland.fi/unipub

Lapin Yliopistopaino
Rovaniemi 2006

ISSN 1795-455X
ISBN 952-484-039-1 (nid)
ISBN 978-952-484-178-8 (pdf)

TIIVISTELMÄ

Kakkosasuminen ja muut täydentävät asumismuodot ovat nousseet kiinnostuksen kohteiksi maaseudun elinvoimaisuuden vahvistajina. Kesämökkeilystä ollaan siirtymässä entistä enemmän ympärivuotiseen kakkosasumiseen. Oman vapaa-ajan asunnon lisäksi tilapäiseen maaseudulla oleskeluun tarjoavat mahdollisuuksia vuokramökkit, matkailukeskukset, yritysten ja yhteisöjen tilat sekä viikko-osakkeet. Myös terveydenhoito ja kuntoutus, opiskelu sekä erilaiset työtehtävät ovat syitä tilapäiseen oleskeluun maaseudulla.

Tässä julkaisussa maaseudun täydentäviä asumismuotoja tarkastellaan kysely- ja haastatteluaineistojen sekä aiempien tutkimusten ja tilastojen pohjalta. Esillä on myös kakkosasumisen kansainvälinen ulottuvuus. Raportti perustuu Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnassa toteutettuun tutkimushankkeeseen, jonka rahoitti pääosin maa- ja metsätalousministeriö.

Tutkimus osoittaa vapaa-ajan asukkaista löytyvän viisi päätyyppiä: *kesämökkeilijät (aktiiviset ja satunnaiset), kesäkauden asukkaat, kevästä syksyyn asuvat, ympärivuotiset kävijät ja ympärivuotiset asukkaat*. Vapaa-ajan asunto on toinen koti varsinkin silloin, kun siellä vietetään runsaasti aikaa myös muulloin kuin kesällä. Termeinä *kakkosasunto* ja *kakkosasukas* ovat suomalaisille toistaiseksi vieraita, vaikka ilmiönä kakkosasuminen onkin tuttu.

Mitä tapahtuu vanhoille mökeille sitten, kun ne vapautuvat nykyiseltä jo varsin varttuneelta mökkeilijäsukupolvelta? Tämä on keskeisimpiä kakkosasumisen tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Mökkeilyn suosio on pikemminkin kasvamassa kuin vähenemässä, mutta nuoret ja keski-ikäiset toivovat vapaa-ajan asunnolta joustavaa, yleensä ympärivuotista käyttömahdollisuutta. Kunnat, jotka sijaitsevat viikonloppukäyntien etäisyydellä suurista kaupungeista ja joissa vapaa-ajan asunnot ovat helposti muutettavissa talvikäyttöön soveltuviksi, saavat kakkosasumisesta eniten elinvoimaa.

ABSTRACT

There is a growing interest in second homes and other supplementary forms of housing, partly because of their role in strengthening the vitality of the countryside. Second homes to be used year-round are becoming more and more common. Rental cottages, tourist centres, timeshare apartments and premises owned by firms or associations also provide opportunities to stay in the country. Health care, studying and temporary employment are other reasons for living occasionally in the countryside.

In this report supplementary forms of rural housing are studied on the basis of new empirical data, statistics and previous research. The international dimension of second homes is also covered. The report is based on a research project that was carried out at the Faculty of Business and Tourism of the University of Lapland and financed mainly by the Finnish Ministry of Agriculture and Forestry.

Five main types of second home owners were discovered in Finland: *summer cottagers (active and occasional), summer residents, spring to autumn residents, year-round visitors and year-round residents*. The vacation house is perceived literally as a "second home" especially when it is used much in different seasons, not only in summer. The Finnish term *kakkosasunto* ("second house") which is used in public discussion is still quite strange amongst Finns – they prefer the traditional term *mökki* (cottage).

What will happen to the old and austere cottages that still make up a remarkable proportion of the second homes? This is one of the main questions concerning the future of second homes in Finland. Most of the current cottagers are quite aged, and there will be a change of owner generations in the near future. Young and middle-aged Finns are very interested in second homes but they prefer well-equipped premises which can be used flexibly year-round. Those municipalities that can be easily reached from cities during weekends and in which there will be cottages of sufficient quality will gain most benefit from second home housing.

Sisällys

ESIPUHE	7
1. HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET	9
2. KAKKOSASUMINEN: KÄSITE JA ILMIÖN ERITTELYÄ	10
2.1 Vapaa-ajan asuminen tutkimuksen kohteena.....	10
2.2 Kakkosasumisen käsite	11
2.3 Erilaiset kakkosasunnot	14
2.4 Miksi kaksi asuntoa?.....	16
2.5 Erilaiset kakkosasujat	18
3. KAKKOSASUMINEN SUOMESSA JA MUUALLA	21
3.1 Historiaa ja kehitysvaiheita	21
3.2 Nykytila Suomessa.....	23
3.3 Kakkosasumisen yleisyys muualla	27
3.4 Kakkosasumisen tulevaisuus.....	29
4. KAKKOSASUMINEN JA MAASEUTU	32
4.1 Mahdollisuus vai uhka maaseudulle?	32
4.2 Kakkosasuminen erityyppisillä maaseutualueilla	36
4.3 Matkailijoita vai asukkaita?	38
4.4 Kakkosasunnosta ykkösasunnoksi?.....	40
4.5 Käyttämättömiä mahdollisuuksia	42
5. MUUT TÄYDENTÄVÄT ASUMISMUODOT	47
6. EMPIIRISET AINEISTOT JA MENETELMÄT	50
6.1 Kyselyt.....	50
6.2 Haastattelut.....	53
7. KYSELYTUTKIMUS VAPAA-AJAN ASUMISESTA.....	55
7.1 Vapaa-ajan asukkaiden tausta.....	55
7.2 Vapaa-ajan asunnon sijainti.....	58
7.3 Vapaa-ajan asunnon tyyppi ja käyttö	59
7.4 Vapaa-ajan asukkaiden tyypit	65
7.5 Vapaa-ajan asumisen merkitys ja sisältö	71
7.6 Vapaa-ajan asunto toisena kotina	76
7.7 Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin.....	78
7.8 Vapaa-ajan asuminen ja ansiotyö.....	81
7.9 Vapaa-ajan asumisen edistäminen	84
7.10 Yhteenveto	93
8. ERILAISET VAPAA-AJAN ASUMISEN KUNNAT	97
8.1 Kohdekunnat	97
8.2 Vapaa-ajan asuminen kohdekunnissa kesämökkitalaston valossa	98
8.3 Vapaa-ajan asuminen kohdekunnissa kyselytutkimuksen valossa.....	103
8.4 Yhteenveto	114

9. KAKKOSASUMISEN KYSYNTÄNÄKYMÄT KYSELYTUTKIMUSTEN VALOSSA	117
9.1 Vastaajat.....	117
9.2 Vapaa-ajan asumisen nykytilanne	118
9.3 Nykyisen vapaa-ajan asunnon tuleva käyttö ja muuttohalukkuus mökkipaikkakunnalle	121
9.4 Erityyppisten vapaa-ajan asuntojen suosio	123
9.5 Toivotun vapaa-ajan asunnon käytettävyys eri vuodenaikoina	128
9.6 Yhteenveto	130
10. KAKKOSASUMINEN HAASTATTELUJEN VALOSSA.....	132
10.1 Vapaa-ajan asukkaiden teemahaastattelut	132
10.2 Asiantuntijahaastattelut.....	145
11. TÄYDENTÄVÄT ASUMISMUODOT MAASEUDUN ELINVOIMAISUUDEN TUKENA – YHTEENVETOA.....	147
LÄHTEET	160
LIITE 1. KOHDEKUNNAT	171

ESIPUHE

Mökkeily on yleinen harrastus ja muutoinkin rakas asia suurelle osalle suomalaisia. Sen luonne on viime vuosikymmeninä muuttunut yhä täyteläisemmäksi – varustukseltaan vaatimattomien kesämökkien rinnalle on kasvanut omakotitalon tasoa lähentelevä vapaa-ajan asuntokanta. Yhä useammalla suomalaisella on kaksi kotia: toinen niistä on yleensä kaupungissa, toinen maaseudulla. Kaupunkiasunto on tukikohtana työelämälle, lasten koulunkäynnille ja muille ns. arkielämän asioille. Toinen koti maalla on perinteisesti viritetty vapaa-aikaan. Hyvin varustettuna se voi kuitenkin palvella myös työntekoa – ja muitakin normaaliasumisen tarpeita. Tämä mökkielämän ”täyteläistyminen” on luonut perustan termille kakkosasunto.

Maaseudulla pysyvästi asuvan väestön väheneminen on jatkunut vuosikymmeniä, eikä tälle trendille ole loppua näkyvissä. Suomalaiset arvostavat kuitenkin edelleen elävää kosketusta maaseutuun – ja toivovat maaseudun voivan hyvin myös tulevaisuudessa. Toinen koti maalla on sekä psykologisesti että käytännöllisesti ihanteellinen tapa tukea näitä kahta pyrkimystä: kosketus maaseutuun toteutuu konkreettisesti ja maaseutu saa uutta elinvoimaa. Pitkiä aikoja maalla viipyvät kakkosasukkaat voidaankin nähdä uutena merkittävänä alueellista kehitystä tasapainottavana tekijänä.

Käsillä olevan tutkimusraportin tavoitteena on hahmottaa kakkosasumista yleisenä ilmiönä ja arvioida sen nykytilaa, tulevaisuutta ja merkitystä maaseudun uutena mahdollisuutena. Myös muut maaseudun elinvoimaa täydentävät asumismuodot ovat raportissa esillä. Tutkimushanke on toteutettu maa- ja metsätalousministeriön rahoituksen turvin Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnassa. Hankkeen päätoimisena tutkijana on toiminut KTM Heli Ilola. Dosentti, kehitysjohtaja Seppo Aho on johtanut projektia ja toiminut siinä osa-aikaisesti myös tutkijana. Tällä raportilla pyritään palvelemaan maaseutukuntien kehittämistä – tutkimusote on siis soveltava.

Tutkimushanke osoittaa perinteisesti vahvan suomalaisen mökkikulttuurin elävän hyvin mielenkiintoista muutosvaihetta. Kakkosasuminen valtaa alaa askeettiselta mökkielämältä, kun ikääntyvä sukupolvi vaihtuu modernin elämäntavan toteuttajiin, jotka ovat vanhempiaan selvästi vauraampia. Toinen koti maalla saattaa muodostua monellakin tapaa merkittäväksi uudeksi ilmiöksi.

Rovaniemellä elokuulla 2006

Seppo Aho, dosentti
projektin johtaja

Heli Ilola, KTM
projektitutkija

1. HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Kaupunki- ja maaseutuasumista on perinteisesti tarkasteltu toisilleen vaihtoehtoisina elämänmuotoina. Yksi maaseutua vahvimmin muokkaavista viimeaikaisista muutoksista maassamme on kuitenkin näiden kahden elämäntavan toteutuminen yhdessä, limittyminen. Kesämökkeily on muuttumassa entistä enemmän kakkosasumiseksi. Tätä muutosta kuvaavat mökkien varustelutason paraneminen sekä käytön laajeneminen kesän lisäksi muihinkin vuodenaikoihin. Omistusmökkien lisäksi tilapäiseen maaseudulla oleskeluun tarjoavat mahdollisuuksia muun muassa vuokramökit, matkailukeskukset, yritysten ja yhteisöjen majat, viikko-osakkeet sekä erilaiset hoito- ja kuntoutuslaitokset. Eikä vapaa-ajan vietto ole ainoa syy tilapäiseen asumiseen maaseudulla, sillä myös erilaiset työtehtävät ja opiskelu tuovat ihmisiä maaseudulle.

Maaseudun täydentäviä asumismuotoja on ilmiön yleisyyteen nähden tutkittu Suomessa yllättävän vähän. Viime vuosina tutkimuskiinnostus on kuitenkin virinnyt – samanaikaisesti kuin kakkosasumisesta on yhä enemmän alettu odottaa vahvistusta maaseudun heikentyvään elinvoimaan.

Tässä raportissa esitellään tutkimusprojektin *Kakkosasuminen ja muut täydentävät asumismuodot maaseudun elinvoimaisuuden tukena* keskeiset tulokset. Hanke on jatkoa samojen tekijöiden aiemmalle maaseudun elinvoimaisuutta käsitellelle tutkimukselle (ks. Aho & Ilola 2004a ja b). Hankkeen tavoitteena on kakkosasumisen ja muiden maaseudun elinvoimaa täydentävien asumismuotojen tyyppien, niiden tähänastisen kehityksen, nykytilan ja tulevaisuuden näkymien sekä merkityksen kartoitus.

Raportin alkuosassa (luvuissa 2–5) tarkastellaan täydentäviä asumismuotoja aiempien tutkimusten, tilastojen ja muun tausta-aineiston pohjalta. Esillä ovat kakkosasumisen käsite, kakkosasumisen erilaiset muodot, historia ja nykytila sekä kakkosasumisen ja muiden täydentävien asumismuotojen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle.

Raportin loppupuolella (luvuissa 6–10) esitellään tutkimushankkeessa kerätyt kysely- ja haastatteluaineistot sekä niiden analyysiin perustuvat tulokset. Kyselyt kohdistettiin nykyisille ja potentiaalisille vapaa-ajan asukkaille, ja niissä kartoitettiin kakkosasumisen nykytilaa sekä tulevaisuuden toiveita ja näkymiä. Vastaajia eri kyselyihin oli yhteensä miltei 2 300. Teemahaastattelut (vajaat sata) puolestaan suunnattiin vapaa-ajan asukkaille sekä kakkosasumisilmiön tunteville asiantuntijoille.

Raportin yhteenvedossa luvussa 11 esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset täydentävien asumismuotojen nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä yleensä sekä erityisesti maaseudun elinvoimaisuuden kannalta.

2. KAKKOSASUMINEN: KÄSITE JA ILMIÖN ERITTELYÄ

2.1 Vapaa-ajan asuminen tutkimuksen kohteena

Vapaa-ajan asumista koskeva akateeminen tutkimus käynnistyi maassamme 1960-luvun lopulla (Vuori 1966 ja 1968; Vuorela 1968). Kesämökkeilyä ja vapaa-ajan asumista koskevia tutkimuksia on tehty tämän jälkeenkin, mutta ne ovat olleet luonteeltaan lähinnä kartoittavia ja selvitysluonteisia.¹ Kakkosasumisilmiön määrittely ja erittely ovat jääneet varsin vähälle huomiolle. Viime vuosina vapaa-ajan asuminen on ollut julkisessa keskustelussa esillä entistä enemmän ja myös aihepiirin tutkimus on lisääntynyt ja syventynyt. Joulukuussa 2004 järjestettiin maamme ensimmäinen mökkiläistutkijoiden tapaaminen Rovaniemellä, ja alan tutkijoiden verkostoituminen jatkui marraskuun 2005 tapaamisessa Punkaharjulla (ks. Pitkänen & Hiltunen 2005).

Toisin kuin Suomessa usein kuvitellaan, mökkeily tai kakkosasuminen ei ole erityisesti suomalainen ilmiö. Kakkosasumisen määrittelyä, olemusta ja merkitystä onkin pohdittu muualla enemmän kuin Suomessa. 1960- ja 70-luvuilla kakkosasumiseen liittyviä tutkimuksia tehtiin melko runsaasti, ja tämä kakkosasumistutkimuksen "ensimmäinen aalto" huipentui J.T. Coppockin toimittamaan, vuonna 1977 ilmestyneeseen kokoomateokseen *Second homes: curse or blessing?* Kirjan artikkeleissa tarkastellaan kakkosasumista eri näkökulmista ja eri maissa (Kanada, Skandinavia, Ranska, Tšekkoslovakia, Karibian alue, Iso-Britannia, Australia, Belgia, Yhdysvallat). Suomi kakkosasumisen maana ei tullut tässä julkaisussa esitellyksi, sillä Skandinaviaa koskevassa tarkastelussakin olivat mukana vain Ruotsi, Norja ja Tanska. Ainoastaan kirjan johdantoluvussa (Coppock 1977b, 9) mainitaan lyhyesti Suomi yhtenä esimerkinä siitä, miten erilaisissa ympäristöissä kakkosasumista esiintyy.

Coppockin kirjan ilmestymisen jälkeen kakkosasumistutkimuksessa seurasi hiljaisempi vaihe, kunnes 1980-luvun lopulta ja etenkin 1990-luvulta lähtien tutkimusten määrä alkoi jälleen lisääntyä. Tämän kakkosasumistutkimuksen "toisen aallon" tuloksia on koottu julkaisuun *Tourism, mobility and second homes* (Hall & Müller 2004b), joka sekin koostuu kakkosasumista eri näkökulmista ja eri alueilla tarkastelevista artikkeleista. Ilmiön laajaa alueellista levinneisyyttä kuvaavat artikkelien kohdemaat: Kanada, Ruotsi, Irlanti, Yhdysvallat, Australia, Uusi Seelanti, Etelä-Afrikka, Espanja, Norja. Suomen kakkosasumisesta ei tässäkään julkaisussa ole omaa artikkelia. Suomi kuitenkin mainitaan joissakin yhteyksissä, ja yhdessä artikkelissa (Jansson & Müller 2004) esitellään kyselytutkimusta, jossa oli mukana myös kaksi Suomen kuntaa (ks. myös Jansson & Müller 2003).

---

¹ Joitakin opinnäytteitä vapaa-ajan asumisesta on kuitenkin tehty (esim. Anttila 1992; Kurri 2004; Pitkänen 1997; Venäläinen 1989).

Kakkosasumista voidaan tarkastella useiden tieteenalojen – esimerkiksi maantieteen, aluetieteen, sosiologian tai kulttuurintutkimuksen – näkökulmasta. Usein kakkosasumista on eritelty matkailun viitekehyksestä lähtien (ks. esim. Hall & Müller 2004a; Müller 2004a). Toisen mahdollisen viitekehyksen tarjoaa muuttoliiketutkimus (ks. esim. Williams ym. 2004; Müller 2004a). Britanniassa kakkosasumista on tarkasteltu lähinnä asumisen ja asuntopolitiikan näkökulmasta (ks. Gallent & Tewdwr-Jones 2000; Gallent ym. 2005).

2.2 Kakkosasumisen käsite

Kesämökki, mökki, huvila, loma-asunto, kesäasunto, vapaa-ajan asunto, kakkosasunto

Mitä kakkosasuminen tai kakkosasunto tarkoittaa? Kuinka moni suomalainen kertoo lähtevänsä viettämään viikonloppua tai lomaa kakkosasunnolle? Ei kovinkaan moni, sillä terminä kakkosasuminen on ainakin toistaiseksi yleisessä käytössä varsin harvinainen. Kakkosasumista onkin syytä lähestyä muiden, jokapäiväisessä käytössä olevien termien kautta.

Kesämökki tai *mökki* on nykyään se sana, jolla ”kakkosasuntoa” yleisimmin nimitetään. Vielä 1960-luvulla oli ainakin tutkimuksissa yleisesti käytössä *huvila*-nimitys, joka merkitysvivahteeltaan on hienostuneempi kuin mökki. Se tuo mieleen 1800-luvun ja 1900-luvun alun huvilakulttuurin, mökki taas kuvaa kirjaimellisesti sodan jälkeen rakennettuja yksinkertaisia ja vaatimattomia kesäasumuksia. Nykyaikaisia, mukavuuksin varustettuja, tilavia ja osin ylellisiäkin kakkosasuntoja nimitetään ainakin mainoskielessä yleisesti huviloiksi, mutta käytännössä näidenkin asuntojen omistajat kertovat useimmiten menevänsä mökille. *Loma-asunto* viittaa selvästi loma-ajan asuntoon ja *kesäasunto* yleisemmin kesäaikaiseen asumukseen, *vapaa-ajan asunto* taas laajemmin vapaa-aikana käytettävään asuntoon. *Kakkosasunto* on merkitykseltään vielä laajempi – se ei rajaa asunnon käyttöä vapaa-aikaan mutta kertoo, että kakkosasuntoa käytävällä on myös toinen asunto, ykkösasunto, joka ainakin jossakin suhteessa on kakkosasuntoa tärkeämpi. Kakkosasumista vielä väljempi termi on *osa-aika-asuminen*, jota toistaiseksi on käytetty melko vähän (ks. kuitenkin Aho & Ilola 2004a; Pitkänen & Kokki 2005). Osa-aika-asukkaana voi olla periaatteessa tasavertaisestikin kahdessa kunnassa – esimerkiksi varhaisesta keväästä myöhäiseen syksyyn maaseudulla ja talvella kaupungissa. Toki tällöinkin jompikumpi asunnoista on nykykäytännön mukaan määritettävä vakinaiseksi ja toinen vapaa-ajan asunnoksi.

Kakkosasumisesta on puhuttu enenevässä määrin vasta 1990-luvulta lähtien, mutta jo esimerkiksi Vuori (1968) käyttää tutkimuksessaan termejä *toinen asunto* (s. 63 ja 65), *kaksoiskoti* (s. 64) ja *kaksoisasumus* (s. 105), ja myös Vuorela (1968, 63) mainitsee termin *toinen asunto*.

Vuori (1966, 25) määritteli *kesähuvilan* kiinteistöksi, joka on hankittu kesänviettoa varten ja joka tutkimuksen laskentahetkenä oli varattu tähän tarkoi-

tukseen. Huvilakäsitteen ulkopuolelle jäivät alun perin kesäasunnoksi rakennetut mutta myöhemmin muuhun käyttöön otetut kiinteistöt sekä siirtolapuutarhamökkit.

Kemppinen ja Linkojoki (1972, 7) totesivat tutkimuksessaan, että *loma-asuntoja* voivat olla alun perin vapaa-ajanviettoon tarkoitettujen kesämökkien ja huviloiden lisäksi myös sellaiset maatilarakennukset, omakotitalot jne., joita on käytetty pääasiassa vapaa-ajanviettoon. Loma-asuntokäsitteen ulkopuolelle jäivät lähinnä matkailua palvelevat, liikeyrityksinä toimivat lomakylät ja matkailukeskukset.

Helsingin seutukaavaliiton (1980, 1) tutkimuksessa *loma-asunto* määriteltiin asunnoksi, jossa sen omistaja ei asu vakituisesti vaan osan aikaa vuodesta, jota asunnon omistaja ei ole vuokrannut vakituisesti asunnoksi jollekin toiselle perheelle ja jota ei käytetä muuhun kuin asumistarkoitukseen. Tässäkin tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle jätettiin leirintäalueet, mökkikylät, maataloilta sijaitsevat vuokrattavat rakennukset yms. Myöhemmässä Helsingin seutukaavaliiton (1982) selvityksessä *loma-asunnolla* tarkoitettiin kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua yhden tai useamman perheen käytössä olevaa mökkiä tai muuta rakennusta, jossa asutaan tilapäisesti lähinnä loma-aikoina tai viikonloppuisin.

Anttila (1992, 3) määritteli opinnäytteessään *kakkosasunnon* asunnoksi, jossa asukas tai asukkaat viettävät vaihtelevia aikoja vuodesta, mutta heidän varsinainen asuntonsa sijaitsee muualla. Varsinaiseksi asunnoksi määriteltiin asunto, jossa asukas on henkikirjoilla ja jonka mukaan hän maksaa veronsa henkikirjoituskuntaan.

Hirvonen (1992, 18) määritteli *vapaa-ajan asunnon* laajasti: "Vapaa-ajan asunnot voivat olla yksityisiä omistusasuntoja, vuokra-asuntoja tai yhteisöjen omistamia. Omia erityistyyppejään ovat mm. lomaosake ja siirtolapuutarhamökki. Vapaa-ajan asumismuodoiksi voidaan laskea myös maksullinen majoitus muualla kuin varsinaisessa loma-asunnossa (maatilamajoitus, retkeilymaja, hotelli yms.) sekä asuntovaunuissa tai -veneissä asuminen, telttailu jne."

Kauhanen (1994, 1) puolestaan totesi, että hänen tutkimuksensa on rajattu koskemaan pääasiassa yksityisten henkilöiden omistamia *vapaa-ajan asuntoja*. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin kaupallinen loma-asuntokanta.

Tilastokeskuksen kesämökkitalastoissa "*kesämökillä*" tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään *loma- tai vapaa-ajan asuntona*. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä ja lomakyläiden rakennuksia ei kaikissa tapauksissa lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi, ei myöskään siirtolapuutarhamökkejä." (Tilastokeskus 2005a, 35)

Vuosina 2005–2006 toteutetussa mökkiläisdemokratiaprojektissa *vapaa-ajan asukkailla* tarkoitettiin vapaa-ajan asunnon omistavaan talouteen kuuluvia tai pitkäaikaisessa vuokrasuhteessa olevien vapaa-ajan asukkaiden talouksiin kuuluvia henkilöitä (Sisäasiainministeriö 2006b, 7).

Mökkeilyä tai kakkosasumista määriteltäessä on siis käyty rajanvetoa lähinnä matkailun suuntaan, ja useimmiten maksullinen majoitus on rajattu vapaa-ajan asumisen – tai mitä termiä onkin käytetty – ulkopuolelle. Myöskään

siirtolapuutarhoja ei yleensä ole otettu mukaan vapaa-ajan asumisen tarkasteluihin. Kakkosasumistermin yleistyminen loma-asumisen ja vapaa-ajan asumisen rinnalla kertoo ilmiön ymmärtämisestä yhä monitahoisempana ja laajempaan eikä välttämättä vain vapaa-aikaan rajautuvana.

Mökkeilyä ja kakkosasumista käytetään usein rinnakkaisina termeinä. Tällöin siis ajatellaan että kaikki mökkeilijät ovat kakkosasukkaita. Hyvin vähän on pohdittu sitä, olisiko syytä määritellä kakkosasuminen erikseen ja erottaa jollakin tavalla kakkosasukkaat (muista) mökkiläisistä. Parissa empiirisessä tutkimuksessa tällainen raja on katsottu tarpeelliseksi, ja kriteerinä on tällöin käytetty mökillä vietetyn ajan pituutta. Hunnakon ja Palmin (2002, 76) tutkimuksessa ”*kakkosasukkaiksi* luettiin sellaiset vastaajat, jotka itse ilmoittivat loma-asuntonsa niin sanotuksi kakkosasunnoksi, ja ne vastaajat, jotka asuvat loma-asunnollaan yli 16 viikkoa vuodesta.” Joensuun yliopiston Jäädäänkö mökille? -hankkeessa (Järvi-Suomen kaupunkilaiset kakkosasujat) *kakkosasukkaiksi* määriteltiin sellaiset mökinomistajataloudet, jotka viipyivät vapaa-ajan asunnolla vähintään 120 vuorokautta vuodessa. Molemmista tutkimuksista kakkosasumisen vähimmäiskriteerinä pidettiin siis lähes kolmannesvuoden asumista.

Käytännössä tiedot vapaa-ajan asuntojen ja asukkaiden määristä perustuvat useimmiten –näin myös tässä tutkimuksessa – kesämökkitilastoon ja väestötörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmään. Näissä tilastoissa ja rekistereissä on kuitenkin puutteita, joiden korjaamista on esitetty muun muassa mökkiläisdemokratiaprojektin raportissa (Sisäasiainministeriö 2006b, 20–21, 64; vrt. jaksot 6.1 ja 8.3).

Second home, recreational home, vacation home, summer home, cottage, weekend home

Yksiselitteistä kakkosasumisen määritelmää ei löydy myöskään kansainvälisestä kirjallisuudesta, ja käytettyjen nimitysten kirjo on englannin kielessä yhtä suuri kuin suomessakin: *second home, recreational home, vacation home, summer home, cottage, weekend home* (Hall & Müller 2004a, 4). Sisällöltään nämä vastaavat pitkälti suomen kielessä käytössä olevia vastineita, lukuun ottamatta ”viikonloppukotia”, joka on meillä varsin harvinainen nimitys. Myös termien *alternative home* tai *multiple home* käyttöä on ehdotettu, koska joskus on vaikea määrittää, kumpi (tai mikä useammista) asunnoista on ensisijainen (Williams ym. 2004, 112). Vaikka termejä on erilaisia, englannin kielessä yleisimmin käytetty ja merkitykseltään yleisluontoisin on *second home*.

Eri tutkimuksissa, selvityksissä ja tilastoinneissa kakkosasunnolle on esitetty lukuisia erilaisia määritelmiä (ks. Gallent ym. 2005, 6–13). Coppock (1977b) toteaa kakkosasuntojen määrittelyn olevan vaikeaa sen takia, että ne eivät varsinaisesti muodosta mitään erillistä asuntotyyppiä. Näin ollen niitä ei ole aina helppoa erottaa muista asunnoista ja majoitusmuodoista. Kakkosasuntojen tunnistamista vaikeuttaa myös niiden dynaaminen luonne – kysymys siitä, mikä milloinkin on ykkös- ja mikä kakkosasunto. Rajanvetoa on ulko-

maisissakin tutkimuksissa käyty suhteessa liikkuviin tai puoliliikkuviin asumismuotoihin (asuntovaunut, asuntoautot ja -veneet), siirtolapuutarhoihin, vuokrattaviin loma-asuntoihin ja lomaosakkeisiin (ks. Coppock 1977b, 2–3; Gallent ym. 2005, 6–13; Hall & Müller 2004a, 4–5; Hoogendoorn & Visser 2004). Asuntovaunuja, siirtolapuutarhoja, lyhytaikaisesti vuokrattavia loma-asuntoja ja lomaosakkeita ei ole yleensä laskettu kakkosasunnoiksi, kun taas pitkäaikaisesti vuokrattavat loma-asunnot on usein sisällytetty kakkosasunnon määrittelmään. Käytännössä kakkosasuntojen määrittely ja tunnistaminen on usein varsin vaikeaa, vaikka jonkinlainen yleinen ymmärrys vallitseekin siitä, mitä niillä tarkoitetaan.

Esimerkkinä kakkosasunnon yleisluontoisesta määritelmästä on Coppockin (1977b, 3) käyttämä¹: kakkosasunto (second home) on muualla asuvan kotitalouden satunnaista asumista varten hankkima kiinteistö, joka on joko omassa omistuksessa tai pitkäaikaisesti vuokrattu.

* * *

Tämän tutkimuksen tekijät määrittävät kakkosasumisen yleisellä tasolla seuraavasti:

Kakkosasumisella tarkoitetaan muualla virallisesti asuvien ja henkikirjoitettujen henkilöiden kestoaltaan tai muulta sisällöltään merkittävää asumista tätä tarkoitusta varten hankitussa huoneistossa tai kiinteistössä.

Kakkosasumista ei ole käsitteellisellä tasolla syytä kiinnittää kovin tarkoin sen enempää oleskelun kestoan kuin sen kohteen omistus- tai hallintasuhteisiin. Tärkeintä siinä on kohteen kyky tuottaa asukkailleen merkittäviä asumiskokemuksia. Selkein, joskaan periaatteessa ei ainoa, merkittävyyden kriteeri on vapaaehtoisten viiptymien pituus.

Koska termit ovat toistaiseksi vakiintumattomia, tässäkin raportissa käytetään tilanteen mukaan ja monin paikoin rinnakkaisina nimityksiä *kakkosasuminen*, *vapaa-ajan asuminen* ja *mökkeily*. Kysymys kakkosasumisen määrittelystä sekä rajanvedon tarpeellisuudesta kakkosasukkaiden ja (muiden) mökkiläisten välillä tulee esiin vielä tämän luvun myöhemmissä jaksoissa sekä raportin muissa luvuissa.

2.3 Erilaiset kakkosasunnot

Kakkosasuntoja on monenlaisia, ja niitä voidaan ryhmitellä eri tavoin. Eräs keskeinen tyypittelykriteeri on asunnon käyttöaika ja sen jaksottuminen: miten pitkään ja miten usein siellä oleskellaan (esim. Hall & Müller 2004a, ks. taulukko 1). Viikonloppuasunnot sijaitsevat niin lähellä vakinaista asuntoa, että nii-

---

¹ Coppockin määritelmän lähtökohtana oli seuraavassa lähteessä aiemmin esitetty määritelmä: Downing, P. & Dower, M. (1973). *Second Homes in England and Wales*. Countryside Commission, HMSO, London.

tä on helppo käyttää tavallisina viikonloppuina. Kauempana sijaitsevilla loma-asunnoilla taas käydään harvoin mutta viivytään kerralla pidempään. Joskus kakkosasunto on myös tuleva pysyvä asunto –jo sitä hankittaessa ajatuksena voi olla, että sinne myöhemmin, yleensä eläkkeelle jäämisen jälkeen, muutetaan pysyvästi. Tämä ilmiö tuli esiin jo 1970-luvun kakkosasumistutkimuksissa (ks. esim. Coppock 1977b, 2–3; Wolfe 1977, 31).

Taulukko 1. Erityyppiset kakkosasunnot Hallin ja Müllerin 2004a, 8¹ mukaan. (Mukaillen suomennettu.)

<i>Kakkosasunnon tyyppi</i>	<i>Käyntien tiheys</i>	<i>Oleskelun pituus</i>	<i>Liikkuvuuden muoto</i>	<i>Sijainti suhteessa vakituiseen asuntoon</i>
Viikonloppuasunto	suuri	lyhyt	kiertokulku	riippuvainen
Loma-asunto	pieni	pitkä	kausimuutto	riippumaton
Tuleva pysyvä asunto	vähenevä	kasvava	muutto	riippumaton

Pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa (ks. Hiltunen 2005, 69–70) viikonloppumökkeily oli yleistä silloin, kun matkaa mökille oli alle 250 kilometriä ja matkaan kului aikaa alle kolme tuntia. Vielä 40–60 % niistäkin, joilla mökkimatka oli 250–400 kilometriä ja matka-aika kolmesta viiteen tuntia, vietti viikonloppuja vapaa-ajan asunnolla. Yli kolmen tunnin mökkimatka merkitsi kuitenkin käyntien painottumista loma-aikoihin. Eräissä ulkomaisissa tutkimuksissa 600 kilometriä on todettu rajaksi, jonka jälkeen viikonloppukäyntejä ei yleensä edes harkita (ks. Müller 1999, 81–82, 93). Usein eri käyttömuodot tietysti lomittuvat keskenään: samaa mökkiä käytetään sekä viikonloppu- että loma-asuntona, ja se voi olla myös eläkeajalle suunniteltu pysyvä asunto.

Suomalaisten vapaa-ajan asunnot sijaitsevat valtaosaltaan kotimaassa, mutta kakkosasuminen on kansainvälinen ilmiö, eikä kakkosasunnon omistaminen ulkomailla ole mitenkään harvinaista. Esimerkiksi Rolshoven (2002/2003, 9) mainitsee seuraavat kakkosasuntojen tyypit: kotimaassa sijaitsevat kesä- ja viikonloppuasunnot; eläkeläisten ”kultarannikot” Australiassa, Amerikassa ja Etelä-Euroopassa; Välimerenmaista siirtolaisiksi lähteneiden loma-asunnot entisessä kotimaassaan sekä loma-asunnot loistoristeilijöillä.

Kakkosasuntoja voidaan luokitella myös niiden alkuperäisen käyttötarkoituksen ja rakennustyyppin mukaan. Kyseessä voi olla joko alun perin vapaa-ajan asunnoksi rakennettu tai entinen asuin- tai muu rakennus, joka on myöhemmin otettu kakkosasumiskäyttöön (ks. esim. Coppock 1977b, 8; Gallent ym. 2005, 21–25; Müller ym. 2004, 16). Vapaa-ajan asunnot poikkeavat suuresti toisistaan myös kooltaan, iältään ja varustustasoltaan. Osa mökeistä soveltuu vai kesäkäyttöön, joissakin taas on mahdollista asua vaikkapa pysyvästi läpi vuoden. Esimerkiksi Keen ja Hall (2004) jakavat Uuden Seelan-

¹ Alkuperäislähde: Müller, D.K. (2002). German second home development in Sweden. Julkaisussa *Tourism and migration: New relationships between production and consumption*. Edited by C.M. Hall & A.M. Williams. Kluwer, Dordrecht. s. 169–186.

nin kakkosasunnot kolmeen tyyppiin: 1) perinteiset, vaatimattomat ”jokamiehen” mökit, 2) vapaa-ajan käyttöön otetut entiset asuin- ja muut rakennukset (maatilat, koulut, kirkot, tuotantotoimintaan käytetyt rakennukset), 3) nykyaikaiset hyvin varustetut vapaa-ajan asumiskäyttöä varten rakennetut kakkosasunnot.

Monimuotoisuutta kakkosasumisen kenttään tuo myös ympäristö. Suomalaiset arvostavat mökkeilyssä rauhaa ja yksityisyyttä: useimpien toivemökki sijaitsee järven rannalla ilman suoraa näköyhteyttä naapurimökkiin. Mutta vapaa-ajan asunnot voivat muodostaa myös tiiviitä lomakyliä tai -kaupunkeja, ja osa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee vakituisen asutuksen keskellä kylässä, taajamassa tai kaupungissa.

2.4 Miksi kaksi asuntoa?

Miksi suomalaiset mökkeilevät? Miksi ihmiset muuallakin maailmassa hankkivat vapaa-ajan asuntoja?

Yhdeksi tärkeäksi syyksi kakkosasunnon hankintaan on usein mainittu halu päästä pois normaalista kaupunkiympäristöstä – tähän *irtipääsyy*n liittyy *rentoutumisen* kokemus. Tärkeällä sijalla kakkosasumisessa ovat erilaiset *toiminnot*, kuten rakennusten, pihan ja tontin ylläpito ja niiden viihtyisyydestä huolehtiminen. Myös lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet, esimerkiksi luonnossa liikkuminen ja marjastus, ovat syitä mökkeilyharrastukseen. Lisäksi elämä vapaa-ajan asunnolla koetaan usein ”*todellisemmaksi*”, autenttisemmaksi, kuin elämä normaalissa arkiympäristössä. Kakkosasuminen merkitsee yleensä myös läheisempää yhteyttä *luontoon* tai *maaseutuun*. Joillekin tärkeää on luonnonympäristö, jotkut taas kaipaavat maaseutumaisemia ja perinteistä maaseutumaisesta elämästä. Kakkosasumisella voi olla syvä yhteys henkilön koko *identiteettiin*. Näin on usein silloin, kun vapaa-ajan asunto merkitsee yhteyttä omaan *juuriin*: omaan lapsuudenympäristöön tai perheen tai suvun pitkäaikaiseen lomapaikkaan. Ja vaikka tällaisia juuria ei olisikaan, vapaa-ajan asunto voi edustaa *pysyvyyttä* ja perinteitä muuten alati muuttuvan maailman keskellä. Varsinaista asuntoa saatetaan vaihtaa montakin kertaa mökin pysyessä samana vuosikymmenestä toiseen. Kakkosasunnon avulla voidaan vahvistaa *perheen* tai *suvun* yhteyttä silloin, kun sinne kokoontuvat eri sukupolvet. Yleensä vapaa-ajan asunto halutaan myös siirtää aikanaan omille lapsille. (Ks. Hall & Müller 2004a, 11–13; Kaltenborn 1998; Karisto 2006; Müller 1999, 34–36.)

Edellä todetut teemat tulevat esiin myös Hirvosen (1992, 7–12) jaottelussa, jossa erotetaan seuraavat viisi vapaa-ajan asumisen motiivia: 1) luontokontakti ja luonnonrauhasta nauttiminen, 2) yhteisyyssuhteet, erityisesti perheyhteisyys, 3) puuhailu, itsensä toteuttaminen, 4) jatkuvuuden kokeminen (esimerkiksi kotiseudulle paluu) sekä 5) ympäristönvaihdon tarve.

Suomalaisten mökkeilyssä keskeisellä sijalla on luonnon rauhaan vetäytyminen. Tämä näkyi selvästi myös pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskevassa tutkimuksessa, jossa mökkeilymotiiveista löydettiin seuraavat viisi pää-

ryhmää (Pitkänen & Vepsäläinen 2005, 170; suluissa niiden osuus, joilla tämä motiivi liittyi enemmän mökki- kuin vakituiseen asuinympäristöön):

- luonto (95 %)
- arjesta irtaantuminen (81 %)
- itsensä toteuttaminen (40 %)
- koti (26 %)
- sosiaalisuus (13 %).

Omien juurien merkitys korostuu usein silloin, kun mökki sijaitsee kaukana vakituisesta asuinpaikasta. Kaipuu kotiseudulle motivoi pitempäänkin mökki-matkaan. Tämä tuli esiin myös pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa: mitä kauempana mökki sijaitsi, sitä todennäköisemmin kyseessä oli lapsuuden kotiseutu (ks. Pitkänen & Kokki 2005, 107–107, 109–110). Usein vapaa-ajan asunnot sijaitsevat perheen tai suvun omilla, kesämökkitonteiksi lohkotuilla mailla (ks. esim. Granberg 2004).

Joissakin maissa vapaa-ajan asunnot kuuluvat osana *kulttuuriin*; tällöin kakkosasuminen on jo perinteinen tapa viettää vapaa-aikaa. Esimerkkeinä tästä Müller ja Hall (2004, 274) mainitsevat Kanadan (cottage), Ruotsin (stuga), Norjan (hytte) ja Uuden Seelannin (bach). Suomalaisten mökki voidaan lisätä tuohon luetteloon, vaikka sitä ei kyseisessä artikkelissa mainitakaan. Esimerkiksi Kanadassa mökkeilyllä on pitkälti samanlainen kulttuurinen pohja kuin Suomessa: kaupunkilaisuudella on vasta heikot juuret, ja kanadalaisuus merkitsee kaupungeissa asuvillekin yleensä enemmän maaseutua ja maaseutumaista elämää kuin kaupunkilaisuutta (ks. Svenson 2004, 74). Mökkeily voi siis edustaa kosketusta ”oikeaan” kanadalaiseen tai suomalaiseen elämään.

Kakkosasunnon omistaminen voi liittyä myös *yhteiskunnan rakennemuutokseen* (ks. esim. Granberg 2004). Maatilojen jääminen vaille jatkajaa ja muidenkin maaseudun asuinrakennusten tyhjeneminen on usein merkinnyt niiden siirtymistä vapaa-ajanasumiskäyttöön. Monet perheet tai perikunnat ovat tällä tavoin tulleet kakkosasunnon omistajiksi ilman tietoista pyrkimystä siihen. Ilmiö ei ole yksin suomalainen. Shaw ja Williams (1994, 235) mainitsevat Kreikan ja Portugalin esimerkkeinä maista, joissa ensimmäisen tai toisen polven kaupunkilaiset usein perivät maaseudulla sijaitsevan talon ja saavat tällä tavoin omistukseensa kakkosasunnon.

Kakkosasunnolla voi olla *statusarvoa*, vaikka sitä ei ehkä tiedosteta tai ei ainakaan avoimesti tunnusteta (ks. Müller 1999, 36; Wolfe 1977, 30). Eri maiden välillä on suuria eroja siinä, miten elitististä kakkosasunnon omistaminen on. Pohjoismaissa tilanne on tässä suhteessa demokraattisempi kuin monissa muissa maissa, missä kakkosasunnot ovat varakkaimman väestöosan etuoikeus. Esimerkiksi Kanadassa kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että kakkosasunnot ovat yhä selvemmin vain vauraimpien ulottuvilla (ks. Halseth 2004).

Kakkosasuminen merkitsee myös entistä *joustavampaa elämäntapaa*, mahdollisuutta kiinnittyä samanaikaisesti kahteen paikkaan. Kaupunkia ja maaseutua ei tarvitse tällöin nähdä toisilleen vastakkaisina tai kilpailevina ympäristöi-

nä, vaan ne molemmat kuuluvat omaan elämänpiiriin. (Ks. esim. Müller & Hall 2004, 273; Pitkänen & Kokki 2005.)

2.5 Erilaiset kakkosasujat

Kuten kakkosasuntoja, myös kakkosasukkaita on monenlaisia. Heitä voidaan tyypitellä muun muassa vapaa-ajan asunnon käytön ja merkityksen mukaan. Seuraavassa tarkastellaan eräissä aiemmissa tutkimuksissa todettuja vapaa-ajan asukkaiden tyyppejä. Vaikka tutkimusaineistot ja kohdealueet vaihtelevat, tyyppitelyissä on myös yhteisiä piirteitä.

Mäntylä ym. (1998) erottivat tilasto- ja haastatteluaineistoihin perustuvassa tutkimuksessaan seuraavat vapaa-ajan asujien ja asuntojen tyypit:

- *Perinteistä kesämökkielämää* viettävät: vaatimaton kesämökki, jota käytetään loma-aikoina ja viikonloppuina.
- *Modernin kesämökkikulttuurin* edustajat: tasokas vapaa-ajan asunto osana modernia elämäntapaa.
- *Maaseudulla asumista* ja siihen liittyviä toimintoja arvostavat: hyvin varustettu, usein talviasuttava vapaa-ajan asunto kakkosasuntona; monet suunnittelevat myös pysyvää muuttoa sinne.
- *Satunnaiset* vapaa-ajan asunnon käyttäjät: esimerkiksi kesämökin vuokraus kokeiluna tai vaihteluna muulle lomanvietolle.

Pitkänen ja Kokki (2005) erottivat Järvi-Suomessa mökkeilevissä pääkaupunkiseutulaisissa seuraavat viisi ryhmää:

- *Tapamökkeilijät* (10 %): Pääasiassa eläkeläisiä, joiden mökkeily ajoittuu kesäkuukausiin. Mökki on yleensä melko vanha ja puutteellisesti varustettu, ja siellä vietetään keskimäärin 53 vuorokautta vuodessa.
- *Osa-aika-asujat* (17 %): Pääasiassa eläkeläisiä, jotka käyttävät vapaa-ajan asuntoaan usein miltei yhtäjaksoisesti huhtikuusta lokakuulle saakka. Mökkeily on osa elämäntapaa, johon kuuluu kaksi erilaista asuinympäristöä. Mökki on keskimääräistä suurempi ja hyvin varustettu, ja siellä vietetään keskimäärin 137 vuorokautta vuodessa. Vapaa-ajan asunto koetaan miltei yhtä lailla kodiksi kuin vakituinen asunto.
- *Maaseutusieluiset* (18 %): Pääasiassa työssäkäyviä, maaseudulta kotoisin olevia, jotka eivät viihdy kaupungissa. Mökkeily painottuu kesään mutta mökillä käydään silloin tällöin myös talvella, etenkin joulun aikaan. Mökki on hyvin varustettu, ja siellä vietetään keskimäärin yli 70 vuorokautta vuodessa. Mökillä haluttaisiin viettää aikaa enemmänkin, ja osa suunnittelee eläkepäivien viettoa vapaa-ajan asunnolla.
- *Kesälomalaiset* (29 % – kasvava ryhmä): Pääasiassa työssäkäyviä, vapaa-ajan asunnon perineitä toisen polven mökkeilijöitä. Mökkeily painottuu voimakkaasti kesäaikaan, eikä mökki yleensä sovellukaan talvikäyttöön. Vapaa-ajan asunnolla vietetään keskimäärin 38 vuorokautta vuodessa.
- *Mökkeilyharrastajat* (26 % – kasvava ryhmä): Pääasiassa eläkeikää lähestyviä mökinomistajia, joille mökkeily on tärkeä harrastus. Mökkeily painottuu kesään mutta mökillä käydään silloin tällöin myös talvella. Vapaa-ajan asunnon saavutettavuus on tärkeää. Mökkien varustelutaso tässä ryhmäs-

sä vaihtelee. Vapaa-ajan asunnolla vietetään keskimäärin noin 70 vuorokautta vuodessa. Mökillä haluttaisiin olla enemmänkin, ja mahdollisuuksia tähän tulee eläkkeelle jäämisen myötä – pysyvästi maalle ei kuitenkaan haluta muuttaa.

Samaan Järvi-Suomen mökkeilyä koskevaan aineistoon perustuvassa kakkosasukkaiden tyypittelyssä (Järvi-Suomen kaupunkilaiset kakkosasujat) olivat mukana ne kyselyyn vastanneet, jotka viettivät vapaa-ajan asunnolleen vähintään 120 vuorokautta vuosittain. Kakkosasukkaista löytyivät vapaa-ajan asunnon käytön jaksottumisen ja intensiivisyyden perusteella seuraavat tyypit:

- *Kesäkakkoset*: Asuvat käytännössä mökillä toukokuun puolivälistä syyskuun puoliväliin. Marras–maaliskuussa vapaa-ajan asunnolla ei käydä käytännössä lainkaan.
- *Ympäri vuotis*: Käyttävät vapaa-ajan asuntoa ympärivuotisesti. Maalis–lokakuussa mökkipäiviä on vähintään kymmenen kuukaudessa; kesä–elokuussa mökillä asutaan käytännössä yhtäjaksoisesti.
- *Ympäri vuoden matkaavat*: Käyttävät vapaa-ajan asuntoa mahdollisuuksien mukaan ympärivuotisesti. Huhti–lokakuussa mökkipäiviä on vähintään kymmenen ja talvikuukausinakin keskimäärin yli viisi päivää. Kerrallaan mökillä ollaan keskimäärin 3–6 päivää, heinäkuussa pidempään.

Esimerkkinä ulkomaisesta kakkosasujien tyypittelystä voidaan tarkastella Torontossa Kanadassa asuvia mökinomistajia, joista löydettiin neljä tyyppiä (Svenson 2004):

- *Mökkiläinen (cottage)*: Kotoisin Toronton lähialueelta, missä on viettänyt useimmat kesänsä perheen saarimökillä. Mökki toimii eri puolille hajaantuneen perheen/suvun kokoontumispaikkana. Korkeasti koulutettu, viihtyy sekä kaupungissa että mökillä. Osallistuu paikallisen mökkiläisyhdistyksen toimintaan. Talvet viettää kaupungissa, missä runsaasti kulttuuriharrastuksia ja sosiaalista kanssakäymistä.
- *Esikaupunkilainen (suburbanite)*: Kotoisin maalta. Ei viihdy kaupungissa ja asuukin kaukana keskustasta. Mökki tarjoaa hengähdyspaikan, jonne voi paeta vastenmielistä kaupunkielämää. Mökin ei tarvitse välttämättä sijaita rannalla – tärkeämpää on maaseutumaisuus. Suunnitelmissa muutto pysyvästi mökille eläkkeelle jäämisen jälkeen.
- *Kulkuri (wanderer)*: Siirtolainen, muuttanut Euroopasta Kanadaan vanhempiensa mukana lapsena. Juureton, muuttanut työn perässä useita kertoja, asunut muun muassa Montrealissa ja Ottawassa. Yhteinen mökki ystävien kanssa Ottawan pohjoispuolella (kauempana kuin kahdella ensimmäisellä tyypillä). Suunnitelmissa muutto takaisin Ottawaan eläkkeelle jäämisen jälkeen, lähemmäksi mökkiä ja siihen liittyvää ystäväpiiriä.
- *Kotiinpalaaja (homecomer)*: Kotoisin maaseudulta, rannikolta yli tuhannen kilometrin päästä. Matkustaa useita kertoja vuodessa kotiseudulleen. Arvostaa kaupungin tarjoamia työ- ja uramahdollisuuksia mutta kaipaa samanaikaisesti kotiseutuaan. Lapsuudenkotiä ei enää ole, mutta mökki sijaitsee tutun meren äärellä ja edustaa pysyvyyttä. Suunnitelmissa muutto pysyvästi mökille eläkkeelle jäämisen jälkeen.

Edellä esitetyissä tyypittelyissä on paljon yhtäläisyyksiä. Kanadalaiselle *kulkurille* ei löydy selvää vastinetta Suomesta, mutta muuten tyypittelyt osoittavat selviä yhtäläisyyksiä kanadalaisten ja suomalaisten mökkeilyn välillä. Karkeasti yleistäen voidaan eri tutkimusten perusteella olettaa Suomen ja todennäköisesti eräiden muidenkin maiden kakkosasumisesta löytyvän seuraavat perusmuodot:

- vaatimaton, perinteinen, kesämökkeily tai kesäasuminen
- moderni, tasokas kakkos/vapaa-ajan asuminen elämäntapana; kakkosasunto yleensä joustavasti käytettävissä ympäri vuoden
- maaseutu- ja/tai kotiseutuyhteyttä ylläpitävä vapaa-ajan asuminen, johon liittyy mahdollisesti ajatus pysyvästä muutosta eläkkeelle jäämisen jälkeen.

Tässä tutkimuksessa vapaa-ajan asukkaita tyypitellään myöhemmin empiiristen aineistojen pohjalta käyttäen kriteerinä vapaa-ajan asunnon käytön määrää ja jaksottumista eri vuodenaikoina (ks. jaksot 7.4 ja 10.1).

3. KAKKOSASUMINEN SUOMESSA JA MUUALLA

3.1 Historiaa ja kehitysvaihteita

Kahdessa paikassa asumisella on Suomessa pitkät perinteet. Maamme varhais-historiassa, ennen maanviljelyn alkua ja kiinteän asumisen vakiintumista, asu-minen kahdessa paikassa oli luonnollinen osa vuodenaikojä noudattavaa elä-mänrytmiä. Pisimpään tällainen liikkuva elämäntapa ja erillisten talvi- ja kesä-paikkojen olemassaolo säilyi saamelaisilla. Myös paikalleen asettuneet suoma-laiset rakensivat metsäpirttejä, eräpirttejä, kalamajoja ja karjamajoja. Onkin arveltu, että suomalaisten viehtymys kesämökkeilyyn on perua tästä entisestä, luonnon ja vuodenaikojen vaihtelun rytmittämästä elämäntavasta. Mutta use-ammassa paikassa asuminen ei ole ollut yksinomaan suomalaiseen elämänta-paan kuuluva ilmiö. Esimerkiksi Amerikan intiaanit vaihtoivat usein asuin-paikkaa vuodenaikojen ja sääolosuhteiden mukaan, ja tällaista asuinpaikan vaihtoa vuodenaikojen mukaan tapahtuu nykyisinkin monilla alueilla (Ks. Coppock 1977b, 3; Ruottinen 1990, 8; Timothy 2004, 134; Vuori 1968, 5.)

Myös toisentyypisellä kakkosasumisella on pitkät historialliset juuret: jo muinaisessa Egyptissä, Roomassa ja Kreikassa ylhäisöllä oli maaseutuhuviloita, joissa asuttiin osa vuodesta. Roomassa suosittuja huvila-alueita olivat meren rannikot sekä järvien ja jokien rannat. Rikkaimmilla roomalaisilla saattoi olla jopa viisitoista huvilaa, joista voitiin valita kulloiseenkin vuodenaikaan muka-vin ja soveliaain. Nykyaikaisten vapaa-ajan asuntojen historiallisia sukulaisia ovat myös 1400- ja 1500-lukujen eurooppalaisten kuninkaallisten ja aatelisten maaseutulinnat sekä kauppiaiden maaseutuhuvilat ja kartanot. Suomessa uu-dentyypinen kakkosasuminen alkoi orastaa 1700-luvulla, kun jotkut aateliset ja muut varakkaat kaupunkilaiset ryhtyivät – ilmeisesti Ruotsista saadun mallin mukaan – viettämään kesä maaseudulla. Osa heistä hankki omia maatiloja, joissa pehtorin johdolla harjoitettiin maataloutta sivuelinkeinona, osa taas vuokrasi talonpojilta vieraspytinkejä. Huviloiden rakentaminen yleistyi vähitel-len 1800-luvulla. Tuolloin Pohjanlahden rannikkokaupunkien, esimerkiksi Pie-tarsaaren, Kokkolan ja Porin, ympärille syntyivät ensimmäiset pienet huvila-keskittymät. Omien huviloiden lisäksi kesänviettoon lähdettiin muun muassa kylpylöihin. Vähitellen kesähuviloita rakennettiin myös sisämaahan Saimaan, Päijänteen ja muidenkin järvien rannoille. Huvilalle matkattiin yleisimmin vesi-teitse. (Ks. Coppock 1977b, 4; Jutikkala 1960; Kauppinen 1998, 9–15; Kolbe 2004; Vuori 1966, 29–33; Vuori 1968, 1–2.)

Kovin yleistä kesäpaikan omistus ei Suomessa vielä 1900-luvun alkaessa ollut: huviloita oli tuolloin koko maassa kaikkiaan noin tuhat, ja enemmistö niistä sijaitsi suurten kaupunkien lähistöllä. Mahdollisuuksia huvilanomistuk-seen oli ymmärrettävästi vain varakkaimmalla väestönosalla. (Ks. Kauppinen 1998, 19–22; Vuori 1966, 70–73; Vuori 1968, 2–3.)

Kesähuviloita 1960-luvulla tutkinut Olli Vuori (1966 ja 1968) jakoi huvi-loiden kehityksen Suomessa kolmeen vaiheeseen:

- *varhaiskausi* ensimmäisten huviloiden rakentamisesta 1910-luvun loppuun
- *vakiintumiskausi* ensimmäisestä maailmansodasta toisen maailmansodan päättymiseen
- *joukkokausi*, joka alkoi toisen maailmansodan jälkeen.

Huvila-asutuksen kehitys ei kuitenkaan tapahtunut samaa tahtia kaikkialla Suomessa. Vapaa-ajan asunnot keskittyivät aluksi suurten kaupunkien lähiseuduille eteläiseen ja läntiseen Suomeen. Vähitellen huvila-asutuksen alueet laajenivat yhä kauemmaksi kaupunkien ympäristökuntiin ja myös Pohjois- ja Itä-Suomeen. Esimerkiksi Vaasan rannikkoalueella vakiintumiskausi päättyi jo 1930-luvulla, kun taas Lapissa ja Kainuussa se vasta alkoi 1950-luvulla (Vuori 1966, 186).

Varhaiskauden huvilat olivat kookkaita, komeita ja koristeellisia, ja niitä ympäröivät yleensä suuret puutarhat. Huviloita omistivat ylimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat, esimerkiksi professorit, tohtorit, tuomarit, insinöörit, johtajat ja merikapteenit. Kesänviettoon huvilalla sisältyi virkistäytymistä, huvittelua ja sosiaalista seuraelämää. Huvilalla oli myös statusarvoa. Kesäasunnolle muutettiin koko kesäksi, ja muuttokuorman kuuluivat kaikki tarpeelliset tavarat, joskus huonekalutkin. Mukaan maaseudulle tuli myös palveluskunta. Lähellä kaupunkia sijaitsevalta huvilalta oli perheen päämiehen mahdollista käydä työssä kaupungissa. (Ks. Kauppinen 1998, 19–25; Vuori 1966, 35–36 ja 70–73; Vuori 1968, 41–45.)

Vakiintumiskaudella kesäasuntojen määrä kasvoi verkkaisesti mutta tasaisesti. Kesällä 1940 maassamme oli jo 20 000 huvilaa. Kesäasutus tiheni vanhimmilla huvilaseuduilla suurten kaupunkien lähialueilla mutta levisi samanaikaisesti yhä laajemmalle alueelle. Vuonna 1940 maassamme oli enää 148 kokonaan huvilatonta kuntaa. Edelleen rakennettiin melko suuria, ei kuitenkaan enää yhtä kookkaita huviloita kuin varhaiskaudella. Huvilat olivat yksinkertaisempia, omakotitaloa jäljitteleviä; niissä pyrittiin enemmän tarkoituksenmukaisuuteen kuin koristeellisuuteen. Myös puutarhat olivat aiempaa pienempiä, niillä oli esteettisten arvojen lisäksi hyötykäyttöä hedelmien ja vihannesten viljelyssä, eivätkä huvilanomistajat enää karttaneet tarttumista omin käsin puutarhatöihin. Mökinomistajien joukossa oli yläluokan lisäksi jo keskiluokkaa ja ammattitaitoista työväkeäkin. Huvilaelämän tarkoituksena oli ennen kaikkea virkistäytyminen perheen parissa. (Ks. Vuori 1966, 36–42 ja 74–76; Vuori 1968, 45–50.)

Joukkokaudella kesämökkeilystä pääsi osalliseksi yhä suurempi osa suomalaisista. Vuonna 1950 kesämökkejä oli 40 000, ja vuonna 1962 ylitettiin 100 000 mökin raja. 1970-luvulle tultaessa oli mökkien omistajista jo noin neljännes sosioekonomiselta asemaltaan työntekijöitä. Kesäasutuksen piiriin tuli myös alueellisesti yhä laajempi osa Suomesta. (Ks. Kolbe 2004; Sievänen & Pouta 2002, 179; Vuori 1966, 42–48; Vuori 1968, 50–55.)

1970- ja 1980-luvuilla kesämökkejä rakennettiin erittäin vilkkaasti: molemmilla vuosikymmenillä kesämökkikanta kasvoi yli 40 %. Vielä 1990-luvun alussa valmistui noin 8 000 uutta mökkiä vuodessa, mutta tämän jälkeen rakentamistahti on hiljentynyt, ja 1990-luvulla kesämökkikannan kasvu oli kaik-

kiaan noin 20 %. Vuonna 2004 maahamme rakennettiin vajaat 4 200 uutta mökkiä ja mökkien kokonaismäärä vuoden lopussa oli 469 400. (Tilastokeskus 2005a, 7)

Sodan jälkeen rakennettiin enimmäkseen pieniä ja yksinkertaisia loma-asuntoja. Komeiden huviloiden muuttumista vaatimattomiksi mökeiksi kuvaa esimerkiksi turkulaisten rakennuttamien kesäasuntojen keskikoon pieneneminen: huviloiden keskikoko oli 1910-luvulla 66 m², 1930-luvullakin vielä miltei 45 m², mutta 1950-luvulla enää 36 m² (Vuori 1966, 53). Toisaalta jo 1960-luvun lopulla oli havaittavissa, että "... on ... alkanut syntyä täysin nykyaikaisia, 'huippumoderneja' omakotitaloja muistuttavia, kaikin mukavuuksin varustettuja kesäasuntoja" (Vuori 1968, 51; ks. myös Vuori 1966, 48–50). Samoin havaittiin, että kesäasunnolla ei enää välttämättä vietetty koko kesää eikä edes koko vuosilomaa, mutta toisaalta mökillä oleskeltiin myös muuna vapaa-aikana, kuten iltaisin ja viikonloppuina (Vuori 1968, 58; ks. myös Vuori 1966, 48). Tämä suuntaus jatkui 1970-luvulla: kesämökiltä alettiin vaatia väljyyttä, mukavuuksia ja mahdollisuutta viettää siellä aikaa myös talvella (Kolbe 2004, 63).

Kehitys on sittemmin jatkunut samansuuntaisena. Vapaa-ajan asuntojen rakentamisessa on osittain päädytty takaisin siihen, mistä 1800-luvun lopulla lähdettiin: suuriin, ylellisiin huviloihin. Kesämökkien keskikoko on viime vuosikymmeninä tasaisesti kasvanut. Kun vuonna 1970 alle 40 neliön kokoisia oli 59 % mökeistä, vuonna 2004 vastaava osuus oli 44 % (Tilastokeskus 2005a, 24). Vähintään 60 neliön suuruisten mökkien osuus kasvoi samana aikana 15 prosentista 21 prosenttiin. Toisaalta nykyisin vapaa-ajan asunnon rakentajalle tarjolla olevat vaihtoehdot ovat monipuolisemmat kuin koskaan ennen: valmiin "huvilapaketin" haluava voi valita pienen saunatuvan tai eräkämpän, suuremman hirsimökin, mummonmökin, omakotitalotyyppisen rakennuksen tai suuren luksushuvilan – ja melkein mitä vain näiden väliltä. Uudisrakentamisen ohella ajankohtaiseksi on tullut yhä enemmän myös vanhojen mökkien korjaaminen ja laajentaminen. Uusia mökkejä on viime vuosina rakennettu eniten tunturikeskuksiin (ks. esim. Laita 2006a; Tuulentie 2006). Enemmistö suomalaisista kaipaa edelleen rantamökkiä ja omaa rauhaa, mutta ainakin joidenkin arvioiden mukaan myös "sosiaalisemmat" mökkeilyn muodot hyväksytään entistä paremmin (ks. esim. Laita 2006b; Suomen Asuntomessut 2006). Kaiken kaikkiaan vapaa-ajan asumisen kirjo on nykyään suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Onkin perusteltua esittää täydennys Vuoren määrittämiin huvilasuomisen vaiheisiin. Käsillä olevaa neljättä vaihetta voidaan luonnehtia edellisiä laaja-alaisemmaksi, monimuotoisemmaksi ja täyteläisemmäksi – sen nimeksi sopinee *kattavuuden vaihe*, sillä sen piiriin kuuluvat periaatteessa kaikki maamme väestöryhmät, alueet ja lomarakentamisen muodot.

3.2 Nykytila Suomessa

Kesämökkien määrä hipoo nykyään maassamme melkein puolta miljoonaa. Näistä mökeistä on yksityisten henkilöiden omistuksessa 391 000 (Tilastokes-

kus 2005a, 8). Kesämökin omistaviin kotitalouksiin kuuluu 804 000 henkilöä eli noin 15 % suomalaisista, mutta usein ”omaksi” mökiksi mielletään myös lähisukulaisten tai perikuntien omistuksessa olevat vapaa-ajan asunnot. Eurooppalaisen elinolotutkimuksen mukaan runsaalla neljänneksellä (27 %) suomalaisista oli käytössään kakkosasunto vuonna 2000 (Reijo 2004). Tilastokeskuksen tutkimus suomalaisten matkoista puolestaan kertoo, että vuonna 2004 suomalaisista 30 % teki vähintään yhden yöpymisen sisältäneen matkan omalla mökille (Tilastokeskus 2005c, 33). Eri tutkimusten perusteella näyttääkin siltä, että noin joka kolmannella suomalaisella on oma tai muuten jokseenkin vapaasti käytettävissä oleva vapaa-ajan asunto (ks. Nieminen 2004a, 8; Pääkkönen & Niemi 2002, 55).

Mökkimatkoja (omalle mökille) tehtiin vuonna 2004 noin 4,6 miljoonaa kappaletta – selvästi enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin matkoja tehtiin 3,9 miljoonaa. Mökkimatkojen osuus oli miltei viidennes (18 %) kaikista kotimaan vapaa-ajan matkoista. Suurin osa (78 %) niistä oli lyhyitä, 1–3 yön matkoja. Edelliseen vuoteen verrattuna olivat lisääntyneet nimenomaan lyhyet mökkimatkat. Lyhyillä matkoilla mökillä viivytettiin keskimäärin 2,0 ja pitkillä matkoilla 8,8 yötä. (Tilastokeskus 2004c ja 2005c)

Kesämökkien omistajat ovat maassamme nykyisellään varsin varttunutta väkeä. Kaikkien mökinomistajien keski-ikä oli vuonna 2004 peräti 59 vuotta, ja tuona vuonna valmistuneiden uusienkin mökinomistajien keski-ikä oli 52 vuotta (Tilastokeskus 2005a, 11). Alle 40-vuotiaita oli kaikista mökinomistajista vain 8 % (Tilastokeskus 2005a, 11). Mökin käyttäjien piiri on kuitenkin omistajapiiriä paljon laajempi. Varttuneiden pariskuntien mökit ovat usein myös lasten ja heidän perheidensä kesänviettopaikkoja. Tutkimukset osoittavatkin, että nuoret harrastavat yleisesti mökkeilyä, mutta heidän mökkeilynsä ei ole yhtä aktiivista kuin varttuneempien. Mökkimatkoja omalle mökille tehneitä oli vuonna 2004 eniten toisaalta 15–24-vuotiaiden (36 %) ja toisaalta 55–64-vuotiaiden (33 %) ryhmissä; muissa ikäryhmissä osuudet olivat 25–30 % (Tilastokeskus 2005c, 33). ”Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi” -tutkimuksen mukaan (Pouta & Sievänen 2001, 40–41; Sievänen & Pouta 2002, 181–183) nuorista suurempi osa harrastaa mökkeilyä kuin keski-ikäisistä ja iäkkäistä, mutta mökillä vietetty aika on nuorilla selvästi pienempi kuin varttuneemmilla.¹ Myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen (ks. Pääkkönen & Niemi 2002, 54–55) mukaan keski-ikäiset ja eläkeikäiset viettävät mökillä aikaa selvästi enemmän kuin nuoremmat. 1980-luvun lopun tilanteeseen verrattuna mökilläolo oli vuosituhannen vaihteeseen tultaessa lisääntynyt nimenomaan eläkeikäisillä. Jossain määrin mökkeily oli lisääntynyt myös keski-ikäisillä, kun taas 25–44-vuotiaat viettivät mökillä aikaa jonkin verran vähemmän kuin 1980-luvun lopulla.

Vuoden 2002 vapaa-aikatutkimuksessa todettiin, että ikääntyneet miehet harrastivat mökkeilyä useammin ja viettivät mökillä pidempiä aikoja kuin vas-

---

¹ Tässä tutkimuksessa olivat mukana myös muulle kuin omalle mökille tehdyt matkat.

taavanikäiset naiset (ks. Hanifi 2005, 182). Myös suomalaisten matkoja koskeva tutkimus viittaa miesten hieman suurempaan mökkeilyaktiivisuuteen, vaikkakaan ero ei ole kovin suuri: vuonna 2004 miehistä 32 % ja naisista 29 % oli tehnyt matkoja omalle mökille (Tilastokeskus 2005c, 33).

Ylempi sosioekonominen asema ja korkea tulotaso edesauttavat nykyäänkin mökin hankintaa, vaikka mökkeilijöitä on runsaasti kaikissa ammattiryhmissä. Ajankäyttötutkimuksen mukaan mökin käyttömahdollisuus on ylemmistä toimihenkilöistä runsaalla kolmanneksella ja työntekijöistä yli neljänneksellä (ks. Pääkkönen & Niemi 2002, 56). Suomalaisten matkoja koskevan tutkimuksen mukaan matkoja omalle mökille teki vuonna 2004 ylemmistä toimihenkilöistä 39 %, yrittäjistä 35 %, alemmista toimihenkilöistä 31 % ja työntekijöistä 26 % (Tilastokeskus 2005c, 33).

Eniten mökkeilevät pääkaupunkiseudulla asuvat, joista yli kaksi viidennestä (42 %) teki matkoja omalle mökille vuonna 2004. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa asuvista mökkimatkoja teki kolmannes (33 %), taajaan asutuissa kunnissa asuvista joka neljäs (25 %) ja maaseutumaisissa kunnissa asuvista miltei joka viides (18 %). (Tilastokeskus 2005c, 33)

Vapaa-ajan asuntojen vuotuisesta käyttöajasta on eri tutkimuksissa saatu jossain määrin erilaisia tuloksia (ks. Nieminen 2004a, 6). Joidenkin tutkimusten mukaan käyttöaika olisi jopa sadan vuorokauden tienoilla, mutta vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan kesämökit olivat jonkun omaan kotitalouteen kuuluvan henkilön käytössä keskimäärin 72 vuorokautta (Nieminen 2004a, 4). Vaikka uudet mökit rakennetaan yhä useammin ympärivuotiseen käyttöön soveltuviksi, kesämökkejä käytetään edelleen selvästi eniten kesäaikaan. Myös keväällä ja syksyllä mökeillä ollaan melko paljon, mutta talvella mökkien käyttö on varsin vähäistä (ks. Nieminen 2004a, 4). Myös ajankäyttötutkimus osoittaa mökkeilyn painottuvan edelleen vahvasti kesäaikaan. Verrattaessa vuosituhannen vaihteen tilannetta 1980-luvun lopun tilanteeseen suuntaus oli kuitenkin kohti ympärivuotisempaa käyttöä: talvella, keväällä ja syksyllä mökillä vietetty aika oli kasvanut selvästi enemmän kuin kesäinen mökilläolo (ks. Pääkkönen & Niemi 2002, 53–54). Suomalaisten vuonna 2004 tekemistä lyhyistä mökkimatkoista ajoittui kesä–elokuulle 40 % ja pitkistä matkoista yli puolet (56 %) (Tilastokeskus 2005c). Kesämökkien muuttumisen käytännösäkin kakkosasunnoiksi – ja osin myös vakinaisiksi asunnoiksi – on arvioitu olleen viime aikoina yleistä kaupunkien läheisyydessä, etenkin Uudellamaalla (Tynys-Saarhelo 2001, 5, 17, 45–46).

Kesämökkien laatu ja varustetaso vaihtelee suuresti. Mökkikannan heterogeenisuus on ymmärrettävää siitäkin syystä, että se koostuu hyvin eriklaisista rakennuksista. Vuonna 2004 maamme kesämökeistä¹ neljännes (25 %) oli ennen vuotta 1960 rakennettuja, runsas kolmannes (35 %) 1960- tai 70-luvulla rakennettuja ja kaksi viidennestä (40 %) 1980-luvulla tai sitä myöhemmin rakennettuja (Tilastokeskus 2005a, 24).

---

¹ niistä mökeistä, joiden rakennusvuosi oli tiedossa

Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan 29 % omistajista arvioi vapaa-ajan asuntonsa soveltuvan ympärivuotiseen käyttöön (Nieminen 2004a, 4, 12). Puolet kaikista mökeistä sopi kesän lisäksi kevät- ja syyskäyttöön, ja pelkästään kesäkäyttöön soveltuvia oli 19 % mökeistä. Kyseessä ovat mökinomistajien omat arviot, ja kuten myöhemmin (jaksossa 7.3) todetaan, nämä arviot ovat jossain määrin toisenlaiset, jos ”ympärivuotisen käytettävyyden” sijaan kysytään, onko asunto ”ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva”. Vaikka vapaa-ajan asuntojen keskikoko on kasvanut, enemmistö (71 % vuonna 2004) mökeistä on edelleen alle 60 m²:n kokoisia (Tilastokeskus 2005a, 24).

Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan 70 % mökeistä oli verkosähkön piirissä. Kun sähkövirtaa tuotettiin lisäksi aurinkopaneeleilla ja generaattoreilla, yli 80 %:lla mökeistä oli sähkövirtaa saatavilla. Jonkinlainen lämmitys, ainakin takka, kamiina tai uuni, oli miltei kaikissa mökeissä (99 %). Talousvesi mökille tuotiin useimmiten joko mukana astioissa tai otettiin omasta tai naapurin kaivosta. Vain 11 % vapaa-ajan asunnoista oli kunnallisen tai osuuskunnan vesijohtoverkoston piirissä. Useimmissa mökeissä (70 %) oli ulkokäymälä. Kompostikäymälä ulkona tai sisällä oli 17 %:ssa ja sisä-wc 13 %:ssa mökeistä. (Nieminen 2004b, 12–13)

Uusista mökeistä enemmistö on talviasuttavia, mutta tiukemmin määritellen ”kakkoskoteja”, jotka on tehty ympärivuotiseen käyttöön ja jotka eristetään ja varustetaan miltei omakotitalon tavoin, on arvioitu olevan runsas kolmannes uusista loma-asunnoista. Uusien mökkien keskikoko on nykyään jo yli 70 neliötä. (Kuusela 2005)

Suosituimpia vapaa-ajan asumisen alueita ovat mökkien määrällä mitattuna Varsinais-Suomen (46 790 mökkiä vuonna 2004), Pirkanmaan (44 331) ja Etelä-Savon (43 452) maakunnat; vähiten mökkejä on Keski-Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla. Pinta-alaan suhteutettuna tihein kesämökkikanta (yli neljä mökkiä neliökilometrillä) on Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Päijät-Hämeessä. Vapaa-ajan asuntojen sijaintiin vaikuttaa ratkaisevasti pysyvän asutuksen painopiste, koska valtaosa mökkiläisistä suosii suhteellisen lyhyttä mökkimatkaa, joka mahdollistaa myös viikonloppukäynnit. Mökki sijaitsee kuitenkin useimmiten (runsaat kaksi kolmannesta mökeistä) muualla kuin omassa asuinkunnassa (Tilastokeskus 2005a, 7–8). Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan (ks. Nieminen 2004b, 2–3) joka toisella mökkiläisellä matkaa vapaa-ajan asunnolle on korkeintaan 50 kilometriä ja suurimmalla osalla (71 %) korkeintaan 100 kilometriä. Yli 200 kilometrin etäisyydellä sijaitsee 15 % kesämökeistä. Ajassa mitattuna enemmistö (61 %) mökeistä sijaitsee korkeintaan tunnin matkan päässä vakituisesta asunnosta. Joka kolmannella mökkimatka kestää korkeintaan puoli tuntia ja joka viidennellä yli kaksi tuntia.

Mökkimatkoja tehtiin vuonna 2003 lukumääräisesti eniten Etelä-Savon (513 000), Pirkanmaan (493 000 matkaa) ja Varsinais-Suomen (465 000) maakuntiin. Kaikissa maakunnissa Lappia lukuun ottamatta selvä enemmistö mökkimatkoista oli lyhyitä, korkeintaan kolmen yön matkoja. Lapissakin 58 % vuoden 2004 mökkimatkoista oli lyhyitä – edellisenä vuotena lyhyiden matkojen osuus oli Lapissa 51 %. (Tilastokeskus 2004c, 20; Tilastokeskus 2005c, 20)

Mökkimatkojen määrä suhteessa mökkien määrään oli vuonna 2004 korkea Päijät-Hämeessä, jonka osuus kesämökeistä oli 4,4 % mutta mökkimatkoista 7,1 %. Pohjanmaan maakunnassa taas oli mökkejä määrällisesti miltei yhtä paljon kuin Päijät-Hämeessä (4,1 % maamme kaikista mökeistä) mutta mökkimatkoista vain 1,4 % suuntautui Pohjanmaalle. (Tilastokeskus 2005a; Tilastokeskus 2005c)

Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan mökkejä käytetään eniten (keskimäärin yli 80 vuorokautta vuodessa omassa käytössä) Kymenlaaksossa, Pirkanmaalla, Uudellamaalla ja Kanta-Hämeessä, vähiten taas (alle 60 vuorokautta) Lapissa ja Pohjanmaalla. Ainakin Lapin kohdalla alhaiseen käyttöasteeseen vaikuttavat pitkät etäisyydet ja siitä johtuen harvemmat käynnit vaikkakin toisaalta pidemmät viipymät. (Ks. Nieminen 2004a, 5–6.)

Yksittäisistä kunnista Kuusamossa oli eniten (runsas 6 000) kesämökkejä vuonna 2004 (Tilastokeskus 2005a, 8). Seuraavina listalla olivat Kuopio, Tammisaari, Mäntyharju ja Mikkeli. Kesämökkimatkoja taas tehtiin samana vuonna kaikkein eniten Sysmään, Kuusamoon, Heinolaan ja Hauholle (Tilastokeskus 2005c, 24).

3.3 Kakkosasumisen yleisyys muualla

Sekä vaatimatonta mökkeilyä että ylellistä vapaa-ajan asumista esiintyy eri puolilla maailmaa. 1900-luvulla ja varsinkin 1960-luvulta lähtien kakkosasunnot ovat yleistyneet voimakkaasti monissa länsimaissa liikennevälineiden kehittymisen, lisääntyneen vapaa-ajan, kasvaneen varallisuuden ja kaupungistumisen myötä (ks. esim. Dijst ym. 2005; Gallent ym. 2005, 17–18; Hall & Müller 2004a). Euroopan kakkosasuntomarkkinoilla varsinkin 2000-luvun alku oli ennätysmäisen nopean kasvun aikaa (RICS 2005).

Kakkosasumisen yleisyyttä ei ole helppo mitata. Eri tilastot ja tutkimukset antavat Suomenkin tilanteesta jossain määrin erilaisen kuvan, kuten edellä on käynyt ilmi. Myös muiden maiden kakkosasumistilanne saattaa näyttää varsin erilaiselta riippuen siitä, millaisia tilastointiperusteita käytetään. Vielä monin verroin vaikeampaa on verrata eri maiden tilanteita keskenään. Joskus kakkosasunnoiksi lasketaan asuntovaunut ja -veneetkin, joskus taas vakinaisia asukkaita vailla olevia maaseudun rakennuksia ei tilastoida mitenkään, vaikka ne toimisivatkin vapaa-ajan asuntoina. (Ks. Gallent ym. 2005, 9–13; Hall & Müller 2004a, 5.)

Eurooppalaisen elinolotutkimuksen mukaan kakkosasunnot ovat Suomessa yleisempiä kuin missään muussa EU-maassa. Kuten edellisessä jaksossa todettiin, runsaalla neljänneksellä suomalaisista kotitalouksista oli mainitun tutkimuksen mukaan käytettävissä kakkosasunto. Seuraavaksi eniten – noin joka viidennellä kotitaloudella – kakkosasuntoja oli Kreikassa, Ruotsissa ja Espanjassa. Useissa muissa EU-maissa kakkosasunto oli käytössä noin tai ainakin lähes joka kymmenennellä perheellä. Harvinaisinta kakkosasuminen oli Alankomaissa, Saksassa ja Belgiassa. (Reijo 2004)

Taulukkoon 2 on listattu tietoja kakkosasuntojen yleisyydestä eräissä maissa. Lukuja tarkasteltaessa on huomattava, että eri tilastolähteiden ja tutkimusten antamat tiedot eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään.

Taulukko 2. Kakkosasuntojen/vapaa-ajan asuntojen lukumääriä eräissä maissa.

Ruotsi	Määritelmästä riippuen 500 000–700 000 vapaa-ajan asuntoa (Müller 2002).
Norja	Yli 360 000 kakkosasuntoa vuonna 2002. Ulkomailla 40 000 norjalaisten omistamaa kakkosasuntoa. Joka toisella perheellä käytettävissä kakkosasunto, kun mukaan lasketaan myös sukulaisten ja ystävien omistamat kakkosasunnot. (Flogenfeldt 2004, 233)
Tanska	220 000 kakkosasuntoa (Bærenholdt ym. 2004, 27).
Saksa	580 000 kakkosasuntoa vuonna 1990. Saksalaisten omistamia kakkosasuntoja ulkomailla vuonna 1996: Espanjassa 300 000, Ranskassa 100 000, Italiassa 80 000, Portugalissa 65 000. (Müller 1999, 50)
Englanti	Englantilaisilla v. 2003/04 yhteensä 506 000 kakkosasuntoa, joista Ison-Britannian ulkopuolella 178 000; eniten Espanjassa (35 %) ja Ranskassa (24 %). (ODPM 2005)
Alankomaat	105 000–117 000 oman maan asukkaiden ja 17 000–20 000 ulkomaalaisten omistamaa vapaa-ajan asuntoa (recreational homes) (Pellenberg & Steen 2005, 598).
Sveitsi	419 000 kakkosasuntoa; näistä loma-asuntoja (vacation homes) 181 000 ja ”kaupunkitukikohtia” (lähinnä työ- ja opiskelutarkoituksiin) 238 000 (Credit Suisse 2005).
Ranska	2,9 miljoonaa kakkosasuntoa vuonna 1999 (Gallent ym. 2005, 114).
Espanja	Yli 2,6 miljoonaa kakkosasuntoa vuonna 1991. Vuonna 2001 miltei 27 %:lla kotitalouksista oli käytettävissään kakkosasunto – näistä noin puolet omisti kakkosasunnon ja puolet käytti sukulaisten tai ystävien kakkosasuntoa. (Casado-Diaz 2004, 220, 224).
Unkari	170 000 kakkosasuntoa vuonna 1990 (Csordás 1994 ¹ Müllerin 1999, 30 mukaan).
Kanada	Noin 605 000 loma-asuntoa vuonna 1992 (Halseth 2004, 44). Vuonna 1999 Kanadan kotitalouksista 7 % omisti kakkosasunnon ja kanadalaisten kotimaanmatkoista 11 % suuntautui yksityiselle mökille (Svenson 2004, 58, 61).
USA	Yli 3,5 miljoonaa kakkosasuntoa (seasonal home) vuonna 2001 (Timothy 2004, 135).
Uusi Seelanti	40 950 kakkosasuntoa vuonna 1986. 4 % kotitalouksista omisti kakkosasunnon vuonna 1981. Vuonna 2000 Uuden Seelannin kotimaan matkoista 8 % suuntautui vapaa-ajan asunnolle. (Keen & Hall 2004, 176–178)

Taulukosta käy ilmi kakkosasumisen kansainvälinen luonne. Esimerkiksi Espanjassa kakkosasuminen on jakautunut myös alueellisesti kahteen osaan: ulkomaalaiset omistavat loma-asuntoja suosituilla turistialueilla rannikolla, kun

¹ Csordás, L. (1994). *Freizeitwohnungen in der Großen Ungarischen Tiefebene*. Kecskemét.

taas kotimaiset kakkosasukkaat suosivat oman asuinalueensa lähimaaseutua (ks. Casado-Diaz 2004; Gallent ym. 2005, 119).

Kakkosasumisen yleisyydestä kertoo sekin, että Internet-haku Google-hakukoneella tuotti kesällä 2006 noin 5 640 000 osumaa ilmaukselle 'second home'.

3.4 Kakkosasumisen tulevaisuus

Länsimaissa meneillään oleva "kakkosasumisbuumi" näyttää jatkuvan. Kuten Müller ja Hall (2004, 272) toteavat, kakkosasumisella on tärkeä rooli nykyaikaisissa elämäntyyeissä, liikkuvuudessa, matkailussa ja alueellisessa kehityksessä. Uudet tuotannon ja kulutuksen muodot mahdollistavat yhä useammille ihmisille oleskelun heidän toivomassaan ympäristössä, kun riippuvuus esimerkiksi työpaikan sijainnista vähenee. Kakkosasuminen merkitsee uusia, entistä joustavampia liikkuvuuden ja paikkaan kiinnittymisen muotoja. Se on jo nyt varsin yleinen ihmisten elämäntapaa täydentävä asumismuoto.

Suurta kakkosasukkaiden potentiaalia merkitsee läntisen maailman yhä kasvava eläkeläisväestön määrä. Tällä ryhmällä on sekä vapaa-aikaa että varallisuutta, joista osa käytetään kakkosasumiseen. Eläkeläisten joukossa on paljon niitä, joille kakkosasunto on käytännössäkin toinen koti – ja osalle siitä tulee myös varsinainen koti. Eläkeläisten suuri ja jatkuvasti kasvava merkitys kakkosasujina on tullut esiin myös suomalaisissa tutkimuksissa (Hunnakko & Palm 2002; Pitkänen & Kokki 2005).

Pohjoisilla alueilla asuvat ikääntyvät ihmiset hakeutuvat mielellään talvi-kaudeksi etelän lämpöön. Muutenkin kakkosasumisen tulee todennäköisesti entisestään kansainvälistymään. Esimerkiksi saksalaiset ja britit omistavat runsaasti vapaa-ajan asuntoja muissa Euroopan maissa, ja viime vuosina yhä useammat suomalaiset ovat hankkineet kakkosasunnon Virosta (ks. Kunnas 2006). Toisaalta taas kakkosasuminen voi kansainvälistymisen ja liikkuvuuden sijaan merkitä myös aivan päinvastaista: pysyvyyden, perinteiden ja omien juurien arvostusta (ks. esim. Karisto 2006). Se, että kakkosasuminen vastaa näinkin erilaisiin tarpeisiin, merkitsee sille laajaa kysyntäpotentiaalia.

Vaikka kakkosasumisen tulevaisuudennäkymät yleisesti ottaen näyttävät valoisilta, eri alueiden ja erilaisten kakkosasumisen muotojen näkökulmasta tilanne on vaihtelevampi. Niissäkään maissa, joissa vapaa-ajan asuminen on vakiintunut osaksi kansallista elämänmuotoa, perinteisen mökkeilykulttuurin säilyminen ei ole itsestään selvää. Uhkana perinteisen mökkeilyn säilymiselle on muun muassa lisääntynyt yleinen liikkuvuus, minkä seurauksena yhteydet mökkipaikkakuntaan heikkenevät (ks. Müller & Hall 2004, 274). Vapaa-ajan asunnot on yleensä pyritty pitämään perheen ja suvun omistuksessa, ja nykyiset omistajatkin haluavat useimmiten jättää mökin perinnöksi tuleville sukupolville. Nuori sukupolvi asuu kuitenkin yhä useammin etäällä vanhempiensa mökeistä. Jansson ja Müller (2004, 267–268) toteavat, että perityt mökit voivat muodostua sekä taloudelliseksi että psykologiseksi taakaksi uusille omistajil-

leen. Elintason ja varallisuuden kasvaessa käy yhä useammin niin, että uusi sukupolvi hankkii omat, sijainniltaan edullisemmat ja omaan elämäntyyliinsä paremmin sopivat vapaa-ajan asunnot. Suomalaisetkin toivovat vapaa-ajan asunnon sijaitsevan kohtuullisen lähellä: toivottuna maksimietäisyytenä on asiaa kysyttäessä pidetty alle sadan kilometrin tai korkeintaan 150 kilometrin matkaa (ks. Saaristoasiain neuvottelukunta 1999, 45; Suomen Asuntomessut 2006).

Yksi keskeisimpiä mökkeilyn tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä onkin se, mitä tapahtuu vanhoille mökeille sitten, kun nykyinen jo melko iäkäs mökkeilijäsukupolvi ei enää jaksa niillä käydä. Autioituminen on varsinkin syrjäisten, vaatimattomien ja huonokuntoisten mökkien uhkana (vrt. jakso 4.2). Kesämökkikulttuurin siirtyminen tuleville sukupolville ei meilläkään ole itsestäänselvyys. Vapaa-aika on lisääntynyt, mutta niin ovat lisääntyneet myös erilaiset vaihtoehdot ja mahdollisuudet sen käyttöön. 1990-luvun lopulla tehdyn kyselytutkimuksen mukaan (ks. Saaristoasiain neuvottelukunta 1999, 44, liite) näyttää joka tapauksessa siltä, että suomalaiset – myös nuoret – ovat edelleen erittäin kiinnostuneita mökkeilystä. Kaikista kyselyyn vastanneista 16 % ja 20–29-vuotiaista vain 9 % ilmoitti, että ei ole kiinnostunut mökkeilystä vapaa-ajanviettotapana. Eri asia on, kuinka hyvin nykyiset kesämökit vastaavat nuoremman sukupolven toiveita. Suurin osa suomalaisista toivoo jo nykyään, että mökkiä voisi ainakin jossain määrin käyttää talvellakin (vrt. jakso 9.5).

Muutoksia suomalaisten mökkeilyssä on jo tapahtunut ja muutokset jatkuvat tulevaisuudessa. Perinteisestä kesämökkkeilystä siirrytään yhä enemmän moderniin ja ympärivuotiseen vapaa-ajan asumiseen, vaikkakaan ei välttämättä kovin nopeasti eikä kokonaan mökkeilyn alkuperäisestä luonteesta luopuen. Tuoreen kyselytutkimuksen mukaan valtaosa suomalaisista ei toistaiseksi kaipaa mökilleen esimerkiksi kiinteää verkkoyhteyttä (Suomen Asuntomessut 2006). Osoituksia vapaa-ajan asumisen suosiosta ja muodikkuudesta ovat aihepiirin runsas käsittely aikakauslehdissä, vapaa-ajan asumisen erikoislehdet sekä vuosittaiset tapahtumat ja messut. Oma Mökki -messut järjestettiin Helsingissä keväällä 2006 kuudetta kertaa ja valtakunnalliset loma-asuntomessut kesällä 2006 Kolilla seitsemättä kertaa. Vapaa-ajan asumisen kenttä on sekä asuntojen laadun että niiden käyttömuotojen suhteen nykyisin hyvin heterogeeninen, ja tämä monimuotoisuus leimaa suomalaisten mökkeilyä myös tulevaisuudessa.

Pitkänen (2005, 4) luettelee joukon mökkeilyn tulevaisuuden kannalta huomionarvoisia näkökohtia seuraavasti: halu jättää mökki omille perillisille; yli sukupolven periminen; usean mökin periminen; mökkien myyminen; autioituvat mökit; ulkomaalaiset mökinomistajat; mökkeilyn vyöhykkeellisyys; mökkislummit; erämaamökit, älymökit; kakkosasunnot/ykkösasunnot; joustava elämäntapa, etätyö.

Kakkosasumisen tulevaisuutta Suomessa tai muuallakaan on tarkoin mahdotonta ennakoita. On kuitenkin mahdollista esittää eräitä visioita:

- Kesämökkikulttuuri tulee jatkossakin säilyttämään tärkeän roolinsa suomalaisten asumisessa – se säilyy täydentävän asumisen yleisimpänä muotona.
- Kakkosasumisen fyysiset puitteet tulevat edelleen muuttumaan siten, että ne mahdollistavat entistä suuremmassa määrin ns. normaalin asumisen. Tämä merkitsee huomattavia investointeja ja myös tiettyä suuntautumista kulutuksessa.
- Kontrastisuus ykkös- ja kakkosasunnon välillä säilyttää voimansa.
- Kakkosasuntojen yleisyys ja merkitys lisääntyy asteittain työiässä olevien keskuudessa – sekä harrastetoimeliaisuuden kasvun että leipätöiden muukaanoton myötä.
- Yhä suurempi osa väestöstä täydentää asumistaan muillakin kuin varsinaiseen kotiin ja mahdolliseen kakkosasuntoon liittyvillä kokemuksilla. Luonnon ja muunkin ympäristön erilaisuuteen kiinnittyvät kolmoskodit yleistyvät vähitellen.

Vapaa-ajan asumisen tulevaisuuden näkymiä tarkastellaan vielä jäljempänä luvuissa 9 ja 10 empiiristen aineistojen pohjalta. Asiaa pohditaan kokonaisvaltaisesti myös raportin yhteenveto-osassa.

4. KAKKOSASUMINEN JA MAASEUTU

Tässä luvussa tarkastellaan aiempien tutkimusten pohjalta kakkosasumiseen liittyviä mahdollisuuksia maaseudun elinvoimaisuuden kannalta. Kuten useimmissa aiemmissa kotimaisissa ja ulkomaisissa tutkimuksissa, tässäkin tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat ensisijaisesti maaseudulla sijaitsevat kakkosasunnot. Tästä painotuksesta huolimatta on hyvä muistaa, että myös kaupungeissa sijaitsevilla kakkosasunnoilla on oma roolinsa maaseudun ja kaupungin välisessä vuorovaikutuksessa.

4.1 Mahdollisuus vai uhka maaseudulle?

Kakkosasuminen nähdään Suomessa nykyään erääksi keskeiseksi maaseudun vahvuudeksi ja voimavaraksi, jonka edistämiseksi on tehty monenlaisia esityksiä (ks. Kauhanen 1994; Saaristoasiain neuvottelukunta 2000, 2001 ja 2003; Sisäasiainministeriö 2004, 2006a ja b). Vaikka kakkosasuminen on tullut yleisemmin julkiseen keskusteluun vasta viime vuosina, kesäasutuksen merkityksen maaseudun elinvoimaisuuden lisääjänä totesi jo mökkitutkimuksen 1960-luvun pioneeri Olli Vuori (1966, 182–183): ”Kesällä 1962 muutti lähes 75 000 huvilataloutta kaupungeista ja kauppaloista tilapäisesti maalaiskuntiin, ja kesällä 1965 tällaiset taloudet lisäsivät maaseudun kesänaikaisen väestön määrää jo melkein puolella miljoonalla asukkaalla.”

Saaristoasiain neuvottelukunnan (2003, 27) mukaan kakkosasuntojen säännöllisten käyttäjien määrä haja-asutusalueilla kasvoi vuodesta 1980 vuoteen 2000 noin 800 000 hengellä, kun samana aikana vakinaisen väestön määrä näillä alueilla laski 400 000 hengellä. Kuntatyyppien mukainen tarkastelu puolestaan kertoo, että kesämökeistä 63 % sijaitsee maaseutumaisissa kunnissa ja että kesäasukkaat¹ lisäävät maaseutumaisten kuntien väkilukua miltei 390 000:lla, mikä on yli kolmannes näiden kuntien vakituisten asukkaiden määrästä (Tilastokeskus 2005a, 11). Suosituimmissa mökkikunnissa kesäasukkaita on enemmän kuin vakinaisia asukkaita.

Kesäasukkaita on suhteellisesti eniten harvaan asutun maaseudun kunnissa. Vuonna 1999 harvaan asutun maaseudun kunnissa oli ulkopaikkakuntalaisia kesäasukkaita keskimäärin 37 % vakituisten väestön määrästä, mikä oli yli kaksi kertaa enemmän kuin vastaava osuus ydinmaaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa (Paltila & Niemi 2003, 38–39). Joka kolmannessa harvaan asutun maaseudun kunnassa kesäasukkaiden osuus oli yli puolet vakituisten väestön määrästä (Paltila & Niemi 2003, 40). Myös suhtautuminen kakkosasumiseen on myönteisintä harvaan asutun maaseudun väestökaton-

---

¹ Kesäasukkaiden määrä tarkoittaa ulkopaikkakuntalaisten omistamien kesämökkien asutokuntaan kuuluvien henkilöiden kokonaismäärää.

nissa, missä vapaa-ajan asuminen nähdään kunnan elinvoimaisuutta turvaavaksi asiaksi (ks. Leinamo 2003).

Muissakin maissa kakkosasumista on useimmiten tarkasteltu maaseudun näkökulmasta (ks. Hall & Müller 2004a, 5; Müller 2004a, 388). Kakkosasumista ei ole kuitenkaan pidetty maaseudulle yksinomaan myönteisenä asiana, vaan sillä on arvioitu olevan myös haittavaikutuksia. Varsinkin Britanniassa kakkosasumiseen on suhtauduttu kriittisesti. Tähän on ainakin osasyynä vapaa-ajan asumisen luonne, joka poikkeaa Suomen ja myös useiden muiden Euroopan maiden tilanteesta: vapaa-ajan asunnot sijaitsevat yleensä kaukana, niillä käydään harvoin, loma-asumiseen soveltuvia alueita on vähän ja suosituilla alueilla on tungosta. Walesissa kansallismielisten käynnistämä kakkosasumisen vastainen kampanja johti siihen, että vuosina 1979–1990 yli 170 vapaa-ajan asuntoa joutui tuhopolton kohteeksi (ks. Gallent ym. 2005, 38–41). Suurimpana syynä kielteiseen asennoitumiseen on ollut pelko siitä, että nuoret joutuvat muuttamaan maaseudulta muualle, koska eivät kykene kilpailemaan varakkaiden kakkosasukkaiden kanssa asuntomarkkinoilla. Lisäksi englantilaisten kakkosasukkaiden on katsottu olevan syynä muun muassa walesin kielen aseman heikentymiseen. Kysymys siitä, missä määrin nämä kakkosasumisen haittavaikutukset ovat todellisia, on ollut kiivaan keskustelun kohteena Britanniassa (ks. esim. Gallent ym. 2005, 1–3).

Kakkosasumisen vaikutukset voidaan jakaa taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristövaikutuksiin. Lisääntyneitä tuloja eli myönteisiä taloudellisia vaikutuksia merkitsevät kakkosasukkaiden maksamat kiinteistö- ja mahdolliset muut verot, kiinteistökaupat, mökkien rakentamiseen ja ylläpitoon liittyvät hankinnat ja paikallisen työvoiman käyttö, vähittäiskauppojen ja muiden paikallisten palveluiden käyttö sekä mahdolliset palvelumaksut (ks. Kotilainen 1998; Sisäasiainministeriö 2006a; Hoogendoorn & Visser 2004; Müller ym. 2004; Müller 1999, 145–148). Suosituilla vapaa-ajan asumisen alueilla taloudelliset vaikutukset voivat olla negatiivisiakin siinä mielessä, että kiinteistöjen hinnat ja muukin hintataso voivat kääntyä nousuun. Maaseutukuntien näkökulmasta katsottuna ilmeisin ongelma kakkosasumisessa on se, että kakkosasukkaat oleskelevat kunnassa tilapäisesti, nykyisellään vielä enimmäkseen vain kesäaikaan. He eivät maksa kuntaan muita veroja kuin kiinteistöveron, ja he tuovat kyläkauppiaille sekä muille yrittäjille lisätuloja lähinnä vain kesällä. Tulojen lisäksi kakkosasuminen aiheuttaa myös menoja, sillä kakkosasukkaatkin käyttävät enemmän tai vähemmän kunnan palveluja ja infrastruktuuria. Käytännössä taloudellisten vaikutusten mittaaminen on vaikeaa, koska luotettavia tilastolähteitä ei yleensä ole käytettävissä. Yhdysvalloissa tehty tutkimus (Deller ym. 1997) osoitti vapaa-ajan asumisesta aiheutuvan suunnilleen saman verran tuloja ja menoja. Suomessa on todettu, että ilman verotulojen tasausta ulkokuntalaisista mökkiläisistä aiheutuu kunnille enemmän tuloja kuin menoja, mutta kun otetaan huomioon valtionosuusjärjestelmään sisältyvä verotulojen taseus, mökkiläisyydestä aiheutuvat menot voivat olla suuremmat kuin tulot (Kotilainen 1998; Sisäasiainministeriö 2006a).

Kakkosasumisen sosiaalisiin vaikutuksiin liittyy pelko siitä, että muualta tulevat kakkosasukkaat valtaavat maaseudun ja syrjäyttävät paikalliset asukkaat – tästä kertoi edellä todettu Walesin esimerkki. Vapaa-ajan asukkaiden on muutenkin pelätty häiritsevän maaseudun perinteistä elämäntapaa. Sosiaaliset ja kulttuuriset erot kakkosasukkaiden ja vakinaisten asukkaiden välillä voivat aiheuttaa ongelmia, ovathan kakkosasukkaat useimmiten keskivertoa varakkaampia ja koulutetumpia. Vakituisten ja osa-aikaisten asukkaiden erilaiset intressit voivat aiheuttaa konflikteja, vaikka molemmilla onkin yleensä periaatteessa myönteinen suhtautuminen maaseutuun. Edelleen uhkaksi on koettu se, että yhä suurempi osa maaseudusta ”sulkeutuu” ja muuttuu eliitin yksinomaisuudeksi. Sosiaalisten vaikutusten mittaaminen on hankalaa, mutta selvää on, että kakkosasumisen luonteesta ja määrästä riippuen vaikutukset ovat hyvin erilaiset. Täysin tuntemattomiin tulokkaisiin – varsinkin ulkomaalaisiin mutta myös muihin kaukaa tuleviin – suhtaudutaan eri tavalla, ja heillä on todennäköisesti vähemmän kontakteja paikallisten asukkaiden kanssa kuin paikkakunnalta kotoisin olevilla. Jos kakkosasunnot sijaitsevat omilla alueillaan tai muuten muusta asutuksesta erillään, yhteydet paikkakuntalaisiin jäävät vähäisiksi. Tilanne on toinen silloin, kun naapureina on paikallisia asukkaita ja kun paikalliset palvelutkin ovat lähellä. (Ks. Coppock 1977c; Gallent ym. 2003; Gallent ym. 2005, 36–41; Müller 1999, 148–156; Müller ym. 2004, 19–22; Sharpley & Sharpley 1997, 141–142; Shaw & Williams 1994, 235–236; Skak 2004.)

Suomessa mökkeilyyn liittyvistä mahdollisista kielteisistä sosiaalisista vaikutuksista ei ole juurikaan keskusteltu. Ainakin osittaisena selityksenä tälle on se, että meillä mökkeily on jo pitkään ollut miltei koko kansan harrastus, eikä siihen ole liittynyt samalla tavalla elitismia kuin monissa muissa maissa (vrt. esim. Halseth 2004). Suomessa ei myöskään ole yleensä ollut syytä pelätä, että kakkosasukkaat syrjäyttäisivät paikallista väestöä; pikemminkin he lievittävät – tosin vain osittain ja osa-aikaisesti – maaseudun väestökatoa. Kakkosasumisen sosiaalisista vaikutuksista puhuttaessa tulevatkin meillä ensimmäisenä mieleen pikemminkin myönteiset asiat: mökkiläiset yleisen ilmapiiriin vireyttäjinä, osallistujina erilaisiin tapahtumiin ja toimintoihin sekä muutenkin uusien ajatusten, tietojen ja taitojen tuojina. Kakkosasuminen on myös konkreettinen esimerkki maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta. Toisaalta suomalaisten mökkeily on ollut perinteisesti vetäytyvää ja omaa rauhaa korostavaa. Tämän takia sekä vapaa-ajan asumisen kielteiset että myönteiset sosiaaliset vaikutukset ovat jääneet suhteellisen vähäisiksi (vrt. Leinamo 2003, 55–56). Mökkeilijöihin kohdistuvat odotukset inhimillisen ja sosiaalisen pääoman resurssina saattavatkin olla ylimitoitettuja. Esimerkkejä vapaa-ajan asukkaiden osallistumisesta mökkikunnan elämään on kuitenkin nähtävissä. Näitä ovat muun muassa mökkiläistoimikunnat (vrt. jakso 4.3) sekä järjestäytynyt yrityskummitoiminta¹, joka sai alkunsa Asikkalassa virinneestä yhteistyöstä vapaa-ajan asukkaiden ja kunnan elinkeinoelämän välillä. Myönteinen näkemys mökkiläisistä

---

¹ ks. www.yrityskummit.fi

kunnan voimavarana tulee selvästi esiin muun muassa vuosina 2005–2006 toteutetun mökkiläisdemokratiaprojektin raportissa (Sisäasiainministeriö 2006b).

Kakkosasuminen tuo mukanaan myös ympäristövaikutuksia. Saaristoasiain neuvottelukunta (2003) toteaa että mökkeilyn suurin ympäristövaikutus on se, että kahdessa paikassa asuminen kuluttaa luonnonvaroja (tarvittavat maa-alueet, rakennusmateriaalit, kestokulutustavarat) kaksinkertaisesti yhdessä paikassa asumiseen verrattuna sekä aiheuttaa lisäliikennettä ja haittaa luonnolle. Mökkeilyn aiheuttamat suoranaiset ympäristöhaitat ovat Suomessa nykyisin melko vähäiset: mökkeilyn osuus hiilidioksidin kokonaispäästöistä, ihmisten aiheuttamista vesistöjen fosfori- ja typpipäästöistä sekä sähkön kulutuksesta on alle prosentin. Toisaalta on todettu, että esimerkiksi mökkien sähkönkulutus arvioidaan helposti todellista alhaisemmaksi. Maamme rantaviivasta mökkeily vie 10 prosenttia. (Saaristoasiain neuvottelukunta 2003, 35–36; Karisto 2006; Melasniemi-Uutela 2004; Müller 1999, 144–145.)

Ympäristövaikutukset ovat erilaiset riippuen siitä, onko kyseessä uusi, kakkosasumista varten rakennettu rakennus vai kakkosasumiskäyttöön otettu entinen asuinrakennus (ks. Müller ym. 2004, 22). Jälkimmäisessä tapauksessa kakkosasunnot eivät vie tilaa rakentamattomalta ympäristöltä eikä uutta infrastruktuuria tarvita.

Epäsuorasti kakkosasumisella voi olla myönteisiäkin ympäristövaikutuksia. Saaristoasian neuvottelukunta (2003, 37) toteaa, että mökkeily on suomalaisten suuri luontokoulu, jolla on positiivisia vaikutuksia ihmisten asenteisiin ympäristönsuojelua ja yksinkertaista, luonnonmukaista elämäntapaa kohtaan. Muuallakin on todettu, että kakkosasukkaat arvostavat luontoa ja suhtautuvat yleensä myönteisesti ympäristönsuojeluun (ks. Müller ym. 2004, 22). Käytännössä ekologinen ajattelu näkyy esimerkiksi kompostoinnin yleisyydessä (ks. Karisto 2006, 127). Myönteisiä vaikutuksia rakennettuun ympäristöön on silloin, kun kakkosasumiseen käytetään entisiä asuinrakennuksia tai muita käytöstä pois jääneitä rakennuksia, jotka muuten jäisivät rapistumaan ja rumentamaan kylämaisemaa. Mielenkiintoinen esimerkki tästä ovat saksalaisten omistamat kakkosasunnot Etelä-Ruotsissa: tyhjilleen jääneet talot, jotka eivät kiinnostaneet ruotsalaisia, tulevat saksalaisten kakkosasumiskäytössä kunnostetuiksi ja jopa sisustetuiksi perinteiseen tyyliin (Müller 1999, 196).

Kakkosasumisen ympäristövaikutuksiin on pyritty vaikuttamaan suunnittelun ja erilaisten säädösten avulla, mutta käytännöt ja periaatteet vaihtelevat suuresti eri maissa ja jopa saman valtion eri osissa (ks. esim. Selwood & Tonts 2004, 159–160). Suomessa vapaa-ajan asumisen suunnittelun tarpeeseen havahduttiin 1960- ja 70-lukujen vaihteessa. Vuonna 1969 tuli voimaan ranta-kaavasäännöstö, ja samoihin aikoihin todettiin, ”ettei meillä ole suoritettu sellaista koko maan käsittävää väestön virkistysalueiden, loma-asutuksen ja rantojen inventointitutkimusta, jonka tulokset palvelisivat ranta-alueiden käytön suunnitelmallista järjestämistä” (Kempainen & Linkojoki 1972, 3). Tuolloin suoritettulla loma-asutuksen määrää ja sijaintia selvittäneellä tutkimuksella pyrittiin palvelemaan seutukaavoitusta ja muuta yhteiskuntasuunnittelua sekä antamaan pohjaa yksityiskohtaisempia tutkimuksia ja rantojen käytön suunnit-

telua varten (Kemppinen & Linkojoki 1972, 5). Sitten ympäristönäkökohdat ovat olleet esillä useissa vapaa-ajan asumista koskevissa tutkimuksissa ja selvityksissä (esim. Marttila 1976; Sisäasiainministeriö 1981; Etelä-Savon seutukaavaliitto 1985; Saaristoasiain neuvottelukunta 1999 ja 2003; Tynys-Saarhelo 2001). Rannalle rakentaminen on maassamme nykyään varsin tiukasti säänneltyä (ks. Ympäristöministeriö 2001 ja 2005). Paineet rantojen rakentamiseen ovat olleet suurimmat Etelä-Suomessa suurten kaupunkien lähistöllä, missä rakentamattomia rantatontteja ei enää monin paikoin ole saatavilla.

Taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset riippuvat suuresti sekä kakkosasumisen että kohdealueen luonteesta – ja näiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi taloudelliseen merkitykseen vaikuttaa vapaa-ajan asunnon sijainti: lähellä sijaitsevalle mökille viedään usein viikonlopun ruokatarvikkeetkin kotipaikkakunnalta, kun taas kauempana sijaitsevalla vapaa-ajan asunnolla viivytään yleensä kerralla pidempään, ja myös paikallisia kauppoja ja muitakin palveluita käytetään enemmän (ks. Jansson & Müller 2003, 27–28; Gallent ym. 2005, 55). Modernilla loma-asutuksella hiihtokeskuksissa ja niiden lähiseuduilla on erilaisia vaikutuksia kuin kesäaikaan painottuvalla perinteisellä järvenrantamökkeilyllä. Kakkosasumisen vaikutuksia paikallisesti tai alueellisesti arvioitaessa onkin aina syytä ottaa huomioon kulloinkin vallitseva tilanne ja kakkosasumisen erityispiirteet.

4.2 Kakkosasuminen erityyppisillä maaseutualueilla

Ei siis ole olemassa yhtä vapaa-ajan asumisen maaseutua vaan useita erilaisia. Kakkosasumisen merkityksen mittarina käytetään yleisesti vapaa-ajan asuntojen määrää, ja se antaakin yleiskuvan asiasta ja mahdollistaa vertailut esimerkiksi maakuntien ja kuntien välillä. Tarkemman kuvan saamiseksi tarvitaan kuitenkin muitakin tietoja: kuinka paljon ja minä vuodenaikoina vapaa-ajan asuntoja käytetään, ketkä niitä käyttävät, mistä vapaa-ajan asukkaat tulevat, mitä he mökeillään tekevät, miten paljon he vilkastuttavat elinkeinoelämää tai tuovat muuta vireyttä paikkakunnalle.

Vapaa-ajan asumisen sijoittumiseen ja luonteeseen vaikuttaa merkittävästi luonnonympäristön vetovoimaisuus sekä sijainti suhteessa vakituiseen asutukseen. Müllerä ym. (2004, 16) mukailten voidaan erottaa esimerkiksi seuraavat tyyppiset vapaa-ajan asumisen alueet:

- kaupunkien läheinen ”tavanomainen” maaseutu (viikonloppuasunnot)
- kaupunkien läheinen, erityistä vetovoimaa omaava maaseutu (esim. rannikkoalueet)
- kauempana sijaitsevat matkailullista vetovoimaa omaavat alueet, loma-kohteet, matkailukeskukset (esim. rannikko- tai tunturialueet)
- periferiset alueet (loma-asuntoina usein entisiä asuinrakennuksia).

Müller (2004b; ks. myös Jansson & Müller 2003 ja Müller 2005) on tarkastellut kakkosasumista Ruotsissa toisaalta taantuvilla alueilla (disappearing regions) ja toisaalta muoti/suosikkikohteissa (hot spots). Molemmista aluetyypeistä löytyy

kuntia, joissa on runsaasti kakkosasunnoiksi rekisteröityjä rakennuksia. *Taantuvat alueet* ovat sijainniltaan syrjäisiä (lähinnä Pohjois-Ruotsissa), ja niitä leimaa väestön ikääntyminen ja väheneminen. Vapaa-ajan asunnot ovat usein entisiä asuinrakennuksia, eivätkä ne sijaitse aina maisemallisesti tai vapaa-ajanviettomahdollisuuksiltaan erityisen vetovoimaisissa paikoissa. Kakkosasumisen taloudelliset vaikutukset jäävät melko vähäisiksi, mutta jossain määrin vapaa-ajan asuminen voi edesauttaa paikallisten kauppojen ja muiden palveluiden säilymistä. Esimerkkinä taantuvasta alueesta Müller tarkastelee Lyckselen kuntaa ja tulee siihen tulokseen, että kakkosasunnot siellä ovat lähinnä paikallisen väestön viikonloppu- ja muussa lyhytaikaisessa käytössä. Kauempana asuvat vapaa-ajan asuntojen omistajat käyvät paikalla harvoin tai eivät lainkaan. *Muotikohteiden* vetovoima perustuu luonnonympäristöön ja maisemiin, erilaisiin aktiviteetteihin tai suotuisaan sijaintiin. Kohteen suosiota ja statusarvoa voi lisätä sekin, että julkisuuden henkilöt tai muut merkkihenkilöt hankkivat sieltä kakkosasuntoja. Vapaa-ajan asuntojen kysyntä on näillä alueilla suurempi kuin niiden tarjonta, minkä vuoksi myös hintataso on korkea ja kakkosasukkaat ovat melko varakasta, hyvin toimeentulevaa väkeä. Muotikohteita löytyy suurten kaupunkien läheltä (muun muassa Tukholman saaristosta) sekä Etelä-Ruotsin ja tunturiseutujen suosituilta matkailualueilta.

Syrjäisten, matkailullisesti vähemmän vetovoimaisten alueiden vapaa-ajan asumiseen liittyy eniten epävarmuustekijöitä. Periferisten alueiden on vaikea kilpailla vapaa-ajan asukkaista, elleivät ne pysty tarjoamaan poikkeuksellisen houkuttelevaa ympäristöä tai vetovoimaisia aktiviteetteja (ks. Jansson & Müller 2003, 12–19). Tuoreen kyselytutkimuksen (Suomen Asuntomessut 2006) mukaan suomalaiset arvostavat mökkipaikkaa valitessaan eniten luonnonläheisyyttä ja rauhaa, mutta myös harrastusmahdollisuuksilla, hyvillä kunnallisilla palveluilla ja sijainnilla suhteessa vakituisen asuntoon on vaikutusta – sopivimpana mökkimatkana pidettiin 50–100 kilometriä. Nykyisin viikonloppumökkeilyn vyöhyke on meillä melko laaja (ks. jakso 7.3), mutta useiden satojen kilometrien päässä sijaitsevat vapaa-ajan asunnot jäävät väistämättä vähemmälle käytölle, vaikka niissä yleensä viivytäänkin kerralla pidempiä aikoja. Kun väestön painopiste on siirtynyt yhä enemmän Etelä-Suomeen, monet mökit ovat jääneet tai ovat jäämässä viikonloppuvyöhykkeen ulkopuolelle. Nyt käsillä olevan tutkimuksenkin tulokset viittaavat siihen, että rekistereissä ja tilastoissa on mökkejä, joita todellisuudessa ei käytetä juuri lainkaan (ks. jaksot 6.1 ja 8.3; vrt. Sisäasiainministeriö 2006b, 20).

Kakkosasumisella on kuitenkin Suomessa eräitä kulttuuritaustaamme ja tapahtuneisiin rakennemuutoksiin liittyviä erityispiirteitä. Ensinnäkin meillä on hyvin vankka periaatteellinen kannatus maaseudun säilymiselle elinvoimaisena (ks. Aho & Ilola 2004b) – mitä se vielä laajalti onkin moniin muihin maihin verrattuna. Tämä seikka sinällään lisää motivaatiota kakkosasumisen edistämiseen maaseudulla. Toiseksi Suomessa on monisatatauhantinen maalta keskukseen muuttaneiden joukko, jonka taustayhteys maaseutuun maan eri osissa on tiedossa. Tämä maaseudun ”juuripotentiali” on meillä suurempi kuin muualla, missä maaseudun tyhjeneminen on tapahtunut pidemmän ajan kuluessa.

Kolmanneksi laajaan osaan Suomen maaseutua liittyy poikkeuksellisen runsaasti merkittäviä luontoarvoja (kuten rannikko ja saaristot, järvet ja vesistöt, tunturit ja lohijoet), joiden sisältö vaihtelee suuralueitten ja myös vuodenaikojen välillä. Näin ollen vaurauden kasvaessa houkutus hankkia useampi kuin yksi kakkosasunto todennäköisesti lisääntyy. Rantamökki Järvi-Suomessa ja tunturimaja Lapissa onkin jo monen perheen todellisuutta. Neljänneksi on syytä muistaa sekä Suomen maaseutualueen laajuus että kohtuullisen tiheä ja hyväkuntoinen tieverkko – ne tulevat tarjoamaan jatkossakin monipuoliset ja täyteläiset maaseutukontrastin mahdollisuudet kaupunkeihin keskittyvälle väestölle. Ero kaupungin ja maaseudun välillä tulee säilymään Suomessa selvempänä kuin useissa muissa kehittyneissä maissa.

4.3 Matkailijoita vai asukkaita?

Joku pistäytyy vaatimattomalla mökillään muutaman kerran kesässä, toinen asustaa hyvin varustetussa vapaa-ajan kodissaan keväästä syksyyn ja viettää siellä lähes kaikki viikonloput talvellakin. Ensin mainittu henkilö on helppo rinnastaa matkailijaan, toinen muistuttaakin jo paljon enemmän paikallista asukasta kuin satunnaista turistia. Kysymys mökkiläisten asemasta ja roolista on vaikea juuri siksi, että heitä on niin monenlaisia. Yleisesti ottaen kakkosasukkaiden voidaan katsoa monessa suhteessa sijoittuvan paikallisten asukkaiden ja matkailijoiden välimaastoon (ks. Müller 1999, 33–34), vaikka kakkosasumista usein tarkastellaankin yhtenä matkailun muotona.

Ajatus mökkiläisten aseman jonkinasteisesta virallistamisesta, esimerkiksi niin sanotusta kaksoiskuntalaisuudesta, on noussut maassamme esiin aika ajoin. Tarve mökkiläisten roolin selkeyttämiseen liittyy toisaalta taloudellisiin sekä kunnallisia palveluita koskeviin kysymyksiin, toisaalta kysymykseen mökkiläisten vaikuttamismahdollisuuksista ja osallistumisesta kunnalliseen päätöksentekoon. Nykyisin ne, jotka omistavat tai hallitsevat kiinteää omaisuutta kunnassa, ovat kuntalain mukaan kunnan jäseniä. Sama henkilö voi näin ollen olla *jäsenenä* yhtä aikaa useassa mutta *asukkaana* vain yhdessä kunnassa. Kunnan jäsenelläkin on tiettyjä oikeuksia: hän voi tehdä kunnan päätöksistä oikaisuvaatimuksen ja kunnallisvalituksen, ja myös aloitteilleen kesämökkiläinen saa käytännössä saman käsittelyn kuin kunnan asukas¹, vaikka kunnallislain mukaan aloitteenteko-oikeus on vain kunnan asukkaalla. Kunnan jäsenenä mökin omistaja voi myös osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua mielipiteensä asiasta sekä tehdä valituksen kaavasta (Sisäasiainministeriö 2006a, 27). Mökkiläiset voivat käyttää monia kuntien tarjoamia palveluita, kuten kirjastoja ja muita kulttuuripalveluita, liikunta- ja ul-

---

¹ Ks. johtava lakimies Heikki Harjulan vastaus (26.8.2003) kysymykseen mökkiläisen aloiteoikeudesta *kunnat.net*-verkkosivuilla [1.6.2006] (www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;192;725;31357;78298;46957). Ks. myös Sisäasiainministeriö 2006, 29.

koilupalveluja sekä rakennusvalvonnan palveluita. Myöskään perusopetuksen järjestäminen ei ole sidottu kotikuntaan, joten periaatteessa mökkiläisten lapsilla on oikeus saada opetusta mökkikunnassa (Sisäasiainministeriö 2006a, 23). Tietyt peruspalvelut ovat kuitenkin mökkiläisten käytettävissä vain rajoitetusti tai eivät lainkaan (esim. terveys- ja sosiaalipalvelut sekä koulukyydit). Mökkikuntaan vapaa-ajan asukas maksaa kiinteistöveron, jonka taso on yleensä korkeampi kuin vakinaisilla asukkailla.

Leinamon (2003) tutkimuksessa yhtenä tarkastelun kohteena oli asennoituminen kakkosasumiseen maaseutukunnissa. Kyselyyn vastanneista maaseutukuntien (vakituksista) asukkaista enemmistö (63 %) oli sitä mieltä, että vakituisten asukkaiden ja vapaa-ajan asukkaiden yhdenvertaisuutta esimerkiksi terveyspalvelujen saannissa tulisi kehittää. Vielä suurempi enemmistö (83 %) oli sitä mieltä, että vapaa-ajan asukkaiden tulisi pystyä maksamaan osa veroistaan kakkosasuntokuntaan.

Mökkiläisten aseman parantamiseksi ja mökkiläisten aiheuttamien kustannusten rahoittamiseksi on viimeisten kymmenen vuoden aikana tehty useitakin esityksiä (ks. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1996, 139; Kotilainen 1998, 73–74; Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2000, 35; Saaristoasiain neuvottelukunta 2003, 84; Sisäasiainministeriö 2004, 2006a, 2006b). Vuosina 2005–2006 toteutettu *mökkiläisten palveluprojekti* (Sisäasiainministeriö 2006a) esitti muun muassa valtionosuuksien tasausjärjestelmän muuttamista sekä terveyskeskusten palvelujen käyttöoikeuden laajentamista. Valtionosuuksien tasausjärjestelmän takia alhaisen verotulon omaavat kunnat (joita on valtaosa merkittävistä mökkikunnista) ”menettävät” nykyään vapaa-ajan asukkaiden kiinteistöveroista saamansa lisätulot. Valtionosuusjärjestelmää ehdotettiin muutettavaksi siten, että vapaa-ajan asunnot jätettäisiin pois laskennallisista kiinteistöverotuotoista – näin parannettaisiin alhaiset verotulot omaavien kuntien mahdollisuuksia tuottaa kunnallisia palveluja mökkiläisille.

Saaristoasiain neuvottelukunta esitti elokuussa 2004 mökkiläistoimikuntien perustamista mökkikuntiin (ks. Sisäasiainministeriö 2004). Jo ennen Saaristoasiain neuvottelukunnan esitystä joihinkin kuntiin oli perustettu mökkiläisyhdistyksiä tai muita vastaavia elimiä, ja vuoden 2006 alussa niitä oli noin 30 kunnassa. Vuosina 2005–2006 toteutettiin *mökkiläisdemokratiaprojekti* (ks. Sisäasiainministeriö 2006b), jonka tarkoituksena oli selvittää mökkiläisten osallistumismahdollisuuksien kehittämisen tarve ja mahdolliset muodot. Projektissa toteutetut kyselyt osoittivat, että enemmistö sekä suurista mökkikunnista että mökkiläisistä piti mökkiläisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä tarpeellisenä. Projekti esitti suosituksenaan kaksi mallia mökkiläisdemokratian edistämiseksi: mökkiläistoimikuntamallin ja mökkiläisfoorumimallin. Jälkimmäinen tarkoittaa mökkiläisdemokratian edistämistä vuosittaisten mökkiläistapaamisten kautta. Mökkiläistoimikunta puolestaan voi toimia joko epävirallisena toimikuntana kunnan aktiivisella myötävaikutuksella tai kunnan organisaatioon kuuluvana virallisena kunnanhallituksen toimikuntana. Mökkiläisdemokratiaprojektin kyselyyn vastanneista kunnista valtaosa piti epävirallista toimielintä parempana vaihtoehtona.

Kysymys kakkosasukkaiden asemasta on ajankohtainen muuallakin kuin Suomessa, sillä hallinnolliset käytännöt eivät yleensä huomioi mitenkään sitä, että yhdellä henkilöllä voi olla kaksi tai useampiakin asuinpaikkoja (ks. esim. Müller ym. 2004, 23–25). Kakkosasukkaiden rooli ja merkitys jää näin ollen tilastoissa ja päätöksenteossa vähälle huomiolle.

Kakkosasukkaiden asemaa pohdittaessa on tärkeää muistaa vapaa-ajan asumisen kentän heterogeenisuus. Suurimmalle osalle Suomen vapaa-ajan asukkaista nykyinen rooli "tavallisena mökkiläisenä" näyttää olevan hyvä ja riittävä (vrt. jakso 10.1). Vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi mökkiläistoimikuntien kautta riittää heille. Jos kakkosasukkaiden asemaa ryhdytään virallisesti tarkistamaan, on ensiksi määritettävä, kuka on kakkosasukas eli keitä mahdolliset muutokset koskisivat. Toistaiseksi tällaista määrittelyä ei ole tehty (vrt. jakso 2.2).

4.4 Kakkosasunnosta ykkösasunnoksi?

Joskus kakkosasunto muuttuu – vähitellen tai kertaheitolla – ykkösasunnoksi. Jo vapaa-ajan asuntoa hankittaessa ajatuksena on ehkä ollut, että sinne myöhemmin, yleensä eläkkeelle jäämisen jälkeen, muutetaan pysyvästi (vrt. jakso 2.3). Jos vapaa-ajan asunto ei sovellu pysyvään asumiseen eikä sitä ole mahdollista ryhtyä sellaiseksi muuttamaan, mökkipaikkakunnalta voidaan hankkia muu pysyvä asunto.

Tie maaseudun pysyväksi asukkaaksikin käy siis joskus kakkosasumisen kautta, mutta vain melko harvat suunnittelevat muuttoa mökkipaikkakunnalle. Kun kesämökkibarometrissa tiedusteltiin ulkokuntalaisilta mökkiläisiltä, ovatko he aikeissa muuttaa vapaa-ajan asunnon sijaintikuntaan seuraavan kolmen vuoden aikana, 2 % vastasi "kyllä" ja 6 % "mahdollisesti" (Nieminen 2004b, 30).

Muutto pysyvästi kakkosasunnolle merkitsee usein luopumista entisestä ykkösasunnosta. Mutta se voi merkitä myös sitä, että asuntojen roolit vaihtuvat: entinen ykkösasunto muuttuu kakkosasunnoksi tai kaupungista hankitaan tukikohdaksi esimerkiksi pieni kerrostalohuoneisto. Kysymys siitä, mikä on ykkös- ja mikä kakkosasunto, ei ole aina helppo. Kodiksi voidaan kokea molemmat asunnot ja niissä voidaan viettää aikaa jokseenkin yhtä paljon.

Koska yksi ihminen voi virallisesti asua vain yhdessä paikassa, jompikumpi asunnoista on määritettävä vakituiseksi asunnoksi vaikka niissä molemmissa asuttaisiin suunnilleen yhtä paljon. Päätös siitä, mikä on ykkös- ja mikä kakkosasunto, ei ole aina asukkaan itsensä ratkaistavissa, sillä loma-asunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi ei maassamme läheskään aina käy päinsä ainakaan ilman erityistoimia. Kunnat voivat kaavoituksen avulla määrittää, millä alueilla vakituinen asuminen on sallittua. Poikkeamispäätöksellä rakennuksen käyttötarkoitusta voidaan yksittäisissä tapauksissa muuttaa kaavan vastaisesti, ja poikkeamispäätös tarvitaan myös kaavoittamattomilla alueilla. Käytännössä kuntien välillä on varsin suuria eroja siinä, miten vapaa-

ajan asuntojen muuttamiseen vakituisiksi asunnoiksi suhtaudutaan, ja myös kuntien ja ympäristökeskusten kannat voivat poiketa toisistaan. Ympäristöministeriön kanta on se, että uusi vakituinen asutus tulisi sijoittaa tukemaan olemassa olevia kylärakenteita, koska etäälle taajamista ja kylistä sijoittuva asutus hajauttaa yhdyskuntarakennetta. Mahdollinen kakkosasunnon muuttaminen ykkösasunnoksi onnistuu siis todennäköisimmin vakinaisen asutuksen tuntumassa sijaitsevilla vapaa-ajan asunnoissa. Toisaalta ympäristöministeriön ohjeissa huomioidaan se, että harvaan asutuilla seuduilla tai muilla alueilla, joissa paine rakentamiseen tai käyttötarkoituksen muutokseen on vähäinen, yksittäisestä vakituisesta asunnosta aiheutuvat vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen ja ympäristöön ovat vähäisempiä ja helpommin hallittavissa kuin alueilla, joilla rakennetaan paljon. Pelkästään luvan saanti käyttötarkoituksen muutokseen ei kuitenkaan yksin riitä, vaan rakennuksen on täytettävä myös pysyvän asunnon vaatimukset (mm. lämmönerityksen, keittiötilojen ja kosteiden tilojen rakenteiden suhteen). Elleivät nämä edellytykset täyty, loma-asunto on korjattava niiden mukaiseksi, mikäli se halutaan muuttaa pysyväksi asunnoksi. (Ks. Ympäristöministeriö 2001 ja 2005; Tuusa 2000.)

Kakkosasuntojen muuttuminen sekä käyttömuodoiltaan että varustukseltaan yhä enemmän ykkösasuntojen kaltaisiksi, rajanvedon vaikeus ykkös- ja kakkosasuntojen välillä sekä kakkosasuntojen hankkiminen eläkeajan pysyvää asumista varten eivät ole pelkästään suomalaisia ilmiöitä. Nämä teemat ovat olleet esillä keskusteluissa ja tutkimuksissa muuallakin. Varsinkin kakkosasumisen yhteys eläkeläisten pysyvään tai tilapäiseen muuttoon on ollut huomion kohteena sekä Suomessa että muualla. (Ks. Flögenfeldt 2004; Hunnako & Palm 2002; Leinamo 2003; Hall & Müller 2004a, 13–14; Müller & Hall 2004, 273–274; Timothy 2004, 145–146; Williams ym. 2004; Visser 2004, 209–210; Wolfe 1977, 31.)

Alankomaissa arvioitiin muutamia vuosia sitten, että joka viides vapaa-ajan asunto toimi käytännössä pysyvänä asuntona. ”Enemmän tai vähemmän” pysyvänä asuntona käytettiin jopa joka toista vapaa-ajan asuntoa. Asiaan on suhtauduttu useissa kunnissa joustavasti, mutta asumisesta ja aluesuunnittelusta vastaavassa ministeriössä ei ole katsottu suopeasti tilannetta, jossa vapaa-ajan asumiseen tarkoitettuja alueita käytetään pysyvään asumiseen. (Pellenbarg & Steen 2005, 598).

Kakkosasuntojen muuttuminen ykkösasunnoiksi ei ole uusi ilmiö: esikaupunkihuvilat ovat monin paikoin Euroopassa sulautuneet kaupunkiasutukseen (ks. esim. Vuori 1968, 1). Kokonaiset vapaa-ajan asumisen alueet voivat siis muuttua pysyvän asumisen alueiksi, mutta Suomessa kyseessä ovat nykyisin yleensä yksittäisten vapaa-ajan asuntojen käyttötarkoituksen muutokset.

4.5 Käyttämättömiä mahdollisuuksia

Kakkosasumiseen liittyy maaseudun elinvoimaisuuden kannalta monia kiinnostavia mutta toistaiseksi melko vähälle huomiolle jääneitä mahdollisuuksia. Näitä ovat ainakin seuraavat:

- ”kuivan maan” kakkosasunnot kylissä ja taajamissa
- tyhjilleen jääneiden asuin- tai muiden rakennusten ohjautuminen kakkosasumiseen
- kakkosasuntojen käyttöasteen nostaminen esimerkiksi vuokrauksen tai yhteisomistuksen kautta
- kakkosasuntojen käyttötarkoituksen laajentaminen (etätyö, muu ansiotyö, opiskelu ym.)
- yritysten ja yhteisöjen mökkien käyttöpotentiaali
- matkailukeskusten ja matkailuyritysten kapasiteetin hyödyntäminen kakkosasumiseen
- kakkosasukkaisiin sisältyvien osaamis- ym. resurssien hyödyntäminen
- ulkomailta tulevien kakkosasukkaiden määrän lisääminen
- kakkosasumisen nykytilan, merkityksen ja kehitysnäkymien sekä mahdollisten kakkosasumisen edistämiseen tähtäävien toimenpiteiden kokonaisvaltainen hahmottaminen.

Osaksi rantatonttien tarjonnan ehtymisen ja rantarakentamisen rajoitusten takia huomiota on vähitellen alettu kiinnittää myös ”kuivan maan” tontteihin ja mökkeihin. Nykyisellään valtaosa – kesämökkibarometrin mukaan 84 % – mökeistä sijaitsee veden äärellä (ks. Nieminen 2004b, 5). Rantasijainti on myös ylivoimaisesti toivotuin sijaintipaikka kesämökille, mutta viitteitä on siitä, että muunkinlainen sijainti kiinnostaa suomalaisia (vrt. jakso 9.4; ks. Kasanko & Rintala 1996, 32; Mäntylä ym. 1998, 131; Saaristoasiain neuvottelukunta 1999, liite, s. 5; Suomen Asuntomessut 2006; Tynys-Saarhelo 2001, 14, 48). Myydyistä lomakiinteistöistä enemmistö (kaksi kolmannesta) on edelleen omarantaisia, mutta kuivan maan lomatonttien osuus on kasvanut (Maanmittauslaitos 2005 ja 2006). Osittain samaan teemaan liittyy kysymys tyhjillään olevien entisten asuinrakennusten ja muidenkin rakennusten käytöstä kakkosasumiseen. Vanhat maatilat, mummonmökkit tai entiset koulut voivat kunnostettuina palvella vapaa-ajan asuntoina. Tarkkaa tietoa siitä, kuinka suuri osa tyhjilleen jääneistä asuintaloista on kakkosasumiskäytössä, ei ole olemassa (ks. esim. Nieminen 1999a, 56; Saaristoasiain neuvottelukunta 1999, 3). Ajatus tyhjilleen jääneiden rakennusten käytöstä vapaa-ajan asumiseen ei ole uusi: jo 1960-luvun lopulla toteutettiin tutkimus (Kuoppamäki-Kalkkinen 1970), jossa selvitettiin autiotilojen sopivuutta lomatarkoituksiin.

Entiset asuinrakennukset sijaitsevat useimmiten kylissä tai kylien lähistöllä ja tarjoavat perinteiseen kesämökkeilyyn verrattuna erilaisen mutta ei välttämättä vähemmän kiinnostavan ympäristön. Tyhjillään olevien rakennusten ottamisella kakkosasumiskäyttöön on monia etuja: paineet rantarakentamiseen vähenevät, muuten rapistuvat rakennukset ympäristöineen tulevat kunnostetuiksi ja kakkosasukkaiden mahdollisuudet vuorovaikutukseen vakinaisten

asukkaiden kanssa paranevat. Myös palvelujen käyttö on helpompaa kuin syrjässä sijaitsevilta mökeiltä käsin, ja samalla kakkosasukkaat tukevat kunnan ja kylän palvelurakenteen säilymistä ja kehittymistä. Kiinnostus perinteisestä rantasijainnista poikkeavaan vapaa-ajan asumiseen voisi kasvaa, jos tällaiset asumuodot olisivat julkisuudessa esillä nykyistä enemmän. Joitakin ehdotuksia onkin tehty kuivan maan mökkien, mummonmökkien tai autiotalojen markkinoinnin tehostamisesta (ks. esim. Kauhanen 1994; Saaristoasiain neuvottelukunta 1999, 64; Tynys-Saarhelo 2001, 48).

Vähemmän esillä ollut mutta potentiaalinen ja pienessä mittakaavassa jo olemassa oleva kakkosasumisen muoto on taajamien kerros- ja rivitaloasuminen. Joissakin kunnissa, kuten Kemijärvellä ja Loviisassa, tyhjiä kerrostaloasuntoja on myyty edulliseen hintaan kakkosasunnoiksi (ks. Kiuru 2004; Tasala 2004; Visuri 2005). Kakkosasuminen taajamissa tulee esiin esimerkiksi Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen strategiassa (Vapaa-ajan asumisen... 2003, 7), jossa ehdotetaan muun muassa lomakylä- ja lomaosake- sekä rivitalorakentamista taajamiin sekä taajamien omakoti- ja rivitalojen sekä kerrostalosaakkeiden vuokraamista vapaa-ajan asukkaille.

Mökkien alhaista käyttöastetta voitaisiin nostaa vuokraamalla mökkiä muille niinä aikoina kun sitä ei käytetä itse. Toistaiseksi oman mökin vuokraaminen on melko harvinaista. Vuokraamista estävät suurelta osin asenteet ja tunteet: mökki on monille oma valtakunta, jonne ei haluta vieraita ihmisiä (ks. Kasanko & Rintala 1996, 11–12; Matkailun edistämiskeskus 1984; Saaristoasiain neuvottelukunta 1996, 26). Muita syitä vuokraushaluttomuuteen voivat olla halu pitää mökki kaiken varalta vapaana omaa käyttöä varten, mökin huonokuntoisuus tai alhainen varustetaso, vuokraamiseen liittyvät käytännön hankaluudet (varsinkin jos mökki sijaitsee kaukana omasta asuinpaikasta) sekä se, että vuokraamiseen ei ole taloudellista tarvetta (ks. Jansson & Müller 2003, 84). Mutta niitäkin on, jotka jo harjoittavat mökin vuokraamista tai ovat ainakin kiinnostuneita siitä. Kun vuoden 2003 kesämökkibarometrissa tiedusteltiin, olisivatko mökinomistajat valmiita vuokraamaan vapaa-ajan asuntoaan seuraavien 12 kuukauden aikana, 4 % vastasi ”kyllä”, 9 % ”ehkä” ja 84 % ”en” (Nieminen 2004b, 10). Joissakin maissa oman mökin vuokraaminen on huomattavasti yleisempää kuin Suomessa; esimerkiksi Tanskassa loma-asuntojen vuokraaminen on varsin tavallista (ks. Bärenholdt ym. 2004, 26–28).

Uudentyyppistä ratkaisua kakkosasuntojen käyttöasteen nostamiseen edustavat osaomistukseen tai tuotto-omistamiseen perustuvat ratkaisut, jotka soveltuvat varsinkin suurempiin matkailukeskuksiin. Leville rakennetuissa osaomisteisissa loma-asunnoissa on 6–7 osakasta, jolloin yhdellä omistajalla on asuntoon vuosittain 7–9 viikon käyttöoikeus (ks. Aula 2002). Tuotto-omistuksessa omistajia on vain yksi, ja hän voi itse käyttää huoneistoaan määrätyn ajan mutta on muuna aikana velvollinen antamaan sen vuokrattavaksi. Asuntojen vuokrauksesta ja ylläpidosta vastaa tähän erikoistunut yritys. Yhdysvalloissa ja Kanadassa jo yli 70 % hiihtokeskusten ydinalueiden huoneis-

toista ja loma-asunnoista toteutetaan tällä periaatteella¹. Suomen ensimmäiset tuotto-omisteiset huoneistohotellit valmistuivat Rukalle ja Pyhätunturille vuodenvaihteessa 2004–2005. Ylläksellä puolestaan on kehitetty asunto-osakeyhtiötyypistä vapaa-ajan asumista, jossa niin ikään on mahdollista jättää asunto vuokrattavaksi silloin, kun sitä ei käytetä itse, mutta velvollisuutta vuokraamiseen ei ole (ks. Mauno 2006).

Kesämökkien käyttö voi lisääntyä ja muuttua kakkosasumiseksi sen myötä, että ne eivät ole enää pelkästään vapaa-ajan asuntoja, vaan niiltä käsin käydään töissä tai niillä tehdään etätyötä tai muuta ansiotyötä. Toistaiseksi työskentely mökeillä on kuitenkin melko vähäistä. Kesämökkibarometrin (ks. Nieminen 2004a, 10–11) mukaan mökkiläisistä 5 % oli viimeksi kuluneen vuoden aikana tehnyt mökillä töitä. Keskimäärin mökillä oli tehty 23 työpäivää, ja puolet etätyötä tehneistä oli työskennellyt mökillä korkeintaan seitsemän päivää. Kiinnostusta etätyön tekemiseen mökillä oli jonkin verran: joka viides työelämässä mukana oleva mökkiläinen oli ainakin varauksellisesti kiinnostunut etätyön tekemisestä mökillä. Myös ajankäyttötutkimuksen mukaan mökillä tehdään vain vähän ansiotyötä (Pääkkönen & Niemi 2002, 59). Pitkäsen ja Kokin (2005) tutkimat Järvi-Suomessa mökkeilevät pääkaupunkiseutulaiset tekivät etätöitä mökillä enemmän, joskaan eivät yleensä säännöllisesti: viidennes teki mökillä etätyötä satunnaisesti ja 1,5 % säännöllisesti; kolmannes oli halukas tekemään etätyötä ainakin tietyin edellytyksin.

Ymmärrettävänä esteenä etätyön yleistymiselle on se, että suurimpaan osaan ammateista etätyö ei nykyisinkään sovellu (ks. esim. Nummela ym. 2002, 65). Haja-asutusalueilla tietoliikenneyhteyksien heikkous saattaa olla esteenä etätyölle. Ansiotyön tekemistä vapaa-ajan asunnolla estävät myös asenteet ja motivaatio: mökille ei haluta viedä töitä, vaan siellä halutaan irrottautua arjesta ja työelämästä (ks. esim. Hiltunen 85; Jansson & Müller 2003, 82). Tietäntyyppisiin keskittymistä ja omaa rauhaa vaativiin töihin vapaa-ajan asunto on kuitenkin joskus ihanteellinen ympäristö – ja myös liikeneuvottelut voivat mökkiympäristössä sujua luontevammin kuin virallisessa kokoustilassa (ks. esim. Seles 2006). Vapaa-ajan asumisen ja ansiotyön välistä suhdetta tarkastellaan empiiristen aineistojen pohjalta myöhemmin jaksoissa 7.8 ja 10.1.

Töissäkäynti mökiltä käsin on yleisempää kuin mökillä työskentely, mutta kovin paljon sitäkään ei harrasteta. Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan 17 % kesämökin omistajatalouksista oli viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt töissä mökiltä, mutta mökiltä käsin työssä käytyjen päivien määrä (26 päivää vuodessa) ei ollut paljon suurempi kuin etätyöpäivien (23) määrä. Töissä käynti on tietysti mahdollista vain, jos työmatka ei ole ylivoimaisen pitkä. Mökiltä töissä käyneillä keskimääräinen mökkimatkan pituus oli 26 kilometriä ja kahdella kolmanneksella se oli alle 50 kilometriä. (Ks. Nieminen 2004a, 11; Nieminen 2004b, 2.)

---

¹www.ruka.fi/talvi/etusivu/?file=price_content&id=898&pageid=949 [8.6.2006]

Mökkejä omistavat yksityisten henkilöiden ja perikuntien lisäksi myös yhteisöt ja yritykset. Näiden mökkien käytöstä ei ole olemassa kattavia tietoja (ks. esim. Nieminen 2004b, 51), mutta täysimittaisesti niidenkään kapasiteettia ei ole nykyisin hyödynnetty. Yhteisöillä ja yrityksillä on mökkejä ja lomahuoneistoja muun muassa matkailukeskuksissa. Matkailukeskusten majoituskapasiteetin hyödyntäminen yleisemminkin kakkosasumiseen – myös pidempiaikaiseen kausiasumiseen – on eräs vähän esillä ollut mutta periaatteessa paljon mahdollisuuksia sisältävä asia (ks. esim. Mainio 2003; Torvinen 2001). Matkailukeskusten mökit ja huoneistot ovat yleensä hyvin varustettuja ja ympärivuotiseen asumiseen soveltuvia. Ne sopivat myös etätöiden tekemiseen usein paremmin kuin omat kesämökit – sekä hyvän varustuksensa ansiosta että muista syistä. Matkailukeskuksesta vuokrattavaan tai firman omistamaan huoneistoon ei liity samanlaista omalle ajalle, itselle ja perheelle pyhitetyn paikan merkityssisältöä kuin omaan mökkiin. Niissä ei ole myöskään rakennuksen ja pihapiirin hoitoon ja kunnostukseen liittyvä puuhia samalla tavalla kuin omalla mökillä. Vaikka osa ajasta käytettäisiinkin ansiotyöhön, myös vapaa-aikaa jää, kun sekä normaalit kotirutiinit että perinteiset mökkipuuhat puuttuvat ohjelmasta.

Kakkosasukkaiden mukana siirtyä maaseutukuntiin tilapäisesti huomattava määrä henkisiä resursseja: osaamista, tietoja, taitoja, eri alojen asiantuntemusta, sosiaalisten verkostojen jäsenyyksiä ja vaikutusvaltaakin. Tämän potentiaalinen olemassaolo tiedostetaan, mutta käytännössä sen hyödyntäminen on ollut vähäistä (ks. esim. Jäppinen 2005). Merkittävänä syynä tähän on se, että mökeilleen tulevista useimmat kaipaavat enemmän rentoutumista ja omaa rauhaa kuin aktiivista mukanaoloa mökkikunnan elämässä (vrt. jaksot 7.7 ja 10.1). Selviä osoituksia on kuitenkin siitä, että osa mökkiläisistä on halukkaita antamaan oman panoksensa mökkipaikkakunnan elämään. Yhtenä konkreettisenä osoituksena tästä ovat yrityskummit, joista monet ovat vapaa-ajan asukkaita¹. Useisiin kuntiin jo perustettujen mökkiläistoimikuntien (ks. jakso 4.3) yhtenä tehtävänä on mökkiläisiin sisältyvien resurssien esiin saaminen. Vapaa-ajan asukkaiden taidot ja tiedot voivat tulla käyttöön vaikkapa mökkikunnassa järjestettävien tapahtumien kummeina, organisaattoreina tai esiintyjinä. Osallistumisen mahdollisuuksia tarjoutuu myös kylä- tai muiden yhdistysten kautta.

Suomessa mökkeilyä on totuttu ajattelemaan pitkälti kansallisena ilmiönä. Eräs keskeisiä kehityssuuntia maailmanlaajuisesti on kuitenkin kakkosasumisen kansainvälistyminen. Suomalaisille tästä tutuin esimerkki lienevät Etelä-Euroopassa ”talvehtivat” eläkeläiset. Espanja on varsinkin brittien ja saksalaisten suosima kakkosasumisen kohdema, ja britit ovat viehättyneet myös Ranskan maaseudusta. Viro puolestaan on alkanut houkutella puoleensa suomalaisia kakkosasukkaita. Maantieteellisesti läheinen esimerkki kansainvälistymisestä on myös Etelä-Ruotsi, jonne 1990-luvun alkupuolella alkoi matkata saksalaisia kakkosasunnon ostajia. Euroopan Unionin syntyminen ja laajeneminen on

---

¹ ks. www.yrityskummit.fi

omalta osaltaan jo madaltanut ja tulee edelleen madaltamaan kynnystä kakkosasunnon hankintaan ulkomailta. (Ks. Casado-Diaz 2004; Duval 2004; Kauhanen 1994; Kunnas 2006; Müller 1999; Müller 2004b, 254–256; Pettersson 1999; Skak 2004; Svenson 2004; 73; Timothy 2004, 146; Visser 2004; Williams ym. 2004).

Suomessa ulkomaalaisia mökinomistajia on melko vähän. Ulkomaalaisten oikeus omistaa kiinteistöjä Suomessa vapautui 1990-luvun alkupuolella, mutta kovin suurta ryntäystä maamme järvien rannoille ei tuolloin tapahtunut. Ensimmäisinä vuosina mökkejä hankkivat jonkin verran lähinnä saksalaiset, ruotsalaiset ja venäläiset (Loma-asunto Suomessa... 1995). Nykyään ulkomaalaiset voivat ostaa vapaa-ajan asunnon Suomesta siinä missä omankin maan kansalaiset, eikä tarkkoja tietoja ole siitä, minkä verran ulkomaalaiset ovat loma-asuntoja maastamme hankkineet.

Müller ja Hall (2004, 278) toteavat yleiseksi ongelmaksi sen, että kakkosasumisen merkitystä ja luonnetta ei ole riittävästi tiedostettu. Niissäkin maissa, joissa mainittavalla osalla väestöstä on kaksi asuinpaikkaa, yhteiskunta rakentuu sen oletuksen varaan, että ihmiset asuvat pysyvästi yhdessä paikassa. Kakkosasumiseen kohdistuneen tutkimuksen vähäisyys selittää osaltaan tätä puutteellista ymmärrystä. Tilanne on ollut todetun kaltainen myös Suomessa, vaikkakin viime vuosina kakkosasumiseen sisältyvät mahdollisuudet on alettu tiedostaa entistä laajemmin. Etenkin Saaristoasiain neuvottelukunta on esityksillään ja hankkeillaan tuonut kakkosasumisen merkitystä esille valtakunnallisesti. Myös aihepiiriä koskeva tutkimus on lisääntynyt (ks. jakso 2.1).

Kakkosasumiseen liittyvälle laajemmallekin tutkimustiedolle on nyky-Suomessa helppo osoittaa selviä käyttötarpeita. Ainakin seuraavat kysymykset vaativat lisäselvityksiä:

- Onko ns. suurten ikäluokkien ja heitä seuraavan sukupolven arvostuksissa merkittäviä eroja suhteessa vapaa-ajan kiinteistöjen käyttöön ja omistukseen?
- Miten lisääntyvä vauraus kohdentuu: hankitaanko sillä säästöpääomaa, käyttökiinteistöjä vai suunnataanko se pääosin kulutukseen?
- Miten työn luonteen muutos (esim. pätkätöiden yleistyminen) sekä työn ja vapaa-ajan eron asteittainen hämärtyminen vaikuttavat kakkosasuntojen käyttötarpeisiin?
- Miten kasvava matkailu ja erilaiset epävarmuustekijät (kuten terrorismi ja luonnonkatastrofit) vaikuttavat ihmisten elämäntapaan ja maaseutusuhteeseen?
- Mitä vaikutuksia perherakenteiden muutoksilla on kakkosasumisen muotoihin ja yleisyyteen?

5. MUUT TÄYDENTÄVÄT ASUMISMUODOT

Varsinaisen kakkosasumisen lisäksi maaseudun elinvoimaa täydentävät muutkin tilapäiset asumismuodot. Niitä on tutkittu ja niistä on keskusteltu toistaiseksi varsin vähän, vaikka niiden nykyistä laajempaan hyödyntämiseen sisältyy monia mahdollisuuksia. Suomen tilannetta ajatellen on syytä mainita seuraavat varsinaista kotia ja mahdollista kakkosasuntoa täydentävät asumismuodot:

- tilapäinen matkailullinen asuminen erilaisissa majoituskohteissa
- tilapäinen työskentely ja siihen liittyvä asuminen toisella paikkakunnalla
- tilapäinen opiskelija-asuminen
- hyvinvointiin, terveydenhoitoon ja kuntoutukseen liittyvä asuminen
- loma- ja viikko-osakeasuminen
- karavaanariasuminen
- asuminen siirtola- ja ryhmäpuutarhoissa.

Merkittävä täydentävien asumismuotojen potentiaali liittyy matkailua varten rakennettuun majoitus- ja muuhun palvelukapasiteettiin. Matkailun merkitys maaseudulle on toki tunnustettu ja maaseutumatkailun kehittämiseen on panostettu monin tavoin, mutta matkailuinfrastruktuurin hyödyntäminen pidempiin oleskeluihin on jäänyt vähemmälle huomiolle (vrt. jakso 4.5). Eräissä suurissa matkailukeskuksissa esiintyy kuitenkin jo nykyisin pitkäaikaista, jopa pysyväisluonteista, asumista (ks. Mainio 2003; Torvinen 2001). Omana erityisryhmänään joissakin matkailu- ja liikuntakeskuksissa ovat harjoitusleirejä pitävät tai muuten pidempään oleskelevat kilpaurheilijat.

Työelämän muuttuneet rakenteet merkitsevät mahdollisuuksia (ja joskus pakkoakin) tavanomaista pidempiin vapaajaksoihin. Tällaisiin sapatti- ja vuorotteluvapaisiin tai työprojektien välisiin latautumiskausiin saattaa sopia mainiosti pitkäkö oleskelu jossakin matkailukeskuksessa luonnon mutta myös palveluiden äärellä – tai sitten vetäytyminen kokonaan omaan rauhaan, vaikkapa pieneen syrjäiseen vuokramökkiin.

Toisaalta tilanne voi olla sekin, että jonnekin ”muualle” halutaan mennä nimenomaan tekemään töitä, etsimään rauhallista tai inspiroivaa työskentelyympäristöä (vrt. esim. Lehikoinen 2004). Tällaisiinkin tarpeisiin matkailukeskukset tai pienemmät matkailuyritykset pystyvät usein vastaamaan varsin hyvin. Luonnonläheisestä ympäristöstä voimaa ammentavia voivat olla vaikkapa tavallista suurempaa keskittymistä vaativat intensiiviset työvaiheet tai taiteellinen ja tieteellinen työ.

Uudentyyppiset työsuhteet, projektityöt, aikuisiän opiskelun yleistyminen sekä työn ja vapaa-ajan joustava limittyminen lisäävät omalta osaltaan tilapäisen maaseudulla oleskelun mahdollisuuksia (vrt. Aho & Ilola 2004a). Projektija kausiluontoisten töiden kautta maaseutuelämää voi kokeilla tarvitsematta harkita pysyvää muuttoa maalle. Esimerkiksi Lapin matkailukeskuksissa keikka- ja kausityöpaikkoja on nykyisin runsaasti tarjolla. Muidenkin tilapäisten työmahdollisuuksien esiintuominen maaseutukuntien markkinoinnissa voisi tuottaa tulosta. Tutkimukset ovat osoittaneet suomalaisten, myös nuorten, olevan periaatteessa hyvinkin kiinnostuneita maaseudusta (ks. esim. Aho &

Ilola 2004b). Uusi työ ja asuinympäristö tarjoavat uusia haasteita, joista eteenpäinpyrkivät nuoret tekijät ovat kiinnostuneita. Toisaalta maaseutujaksot kiinnostavat varmasti myös varttuneita, maalta aikanaan kaupunkiin muuttaneita henkilöitä, jotka eivät rohkene tai halua enää pysyvästi vaihtaa asuinpaikkaa. Käyttämätön mahdollisuus on esimerkiksi valtion virastoilla tai monitoimipaikkaisilla yrityksillä: organisaatioiden ja ihmisten kaipaamaa vaihtelua työuraan voisivat tuoda työnantajan sisäiset vaihtojärjestelyt, jotka suosisivat määräaikaista palvelua maaseudulla. Maaseutu on jo nykyisellään – ja se voisi olla vielä nykyistä enemmän – myös antoisa opiskeluympäristö. Opiskelujaksot esimerkiksi kansanopistoissa tuovat usein sivutuotteena kokemuksen maaseudulla asumisesta. Harkinnan arvoinen voisi olla maaseudulle suuntautuvan vierailuoppilastoiminnan järjestäminen ulkomaille suuntautuvan vaihto-oppilastoiminnan tapaan. Pienimuotoisena tällaista toimintaa sisältyy peruskoululaisille tarjolla olevaan maaseutuvaihtoon eli työelämäntutustumisjakson suorittamiseen maaseudulla.¹ Leirikoulut, leirikeskukset ja kurssikeskukset tuovat oman lisänsä maaseudun täydentävien asumismuotojen kenttään.

Viihtyisän ja luonnonläheisen ympäristön merkitys hyvinvoinnille tunnustetaan nykyisin yleisesti – tästä yhtenä esimerkkinä on puutarhaterapian käyttö hoitomuotona (ks. Rappe ym. 2003). Vallitseva hyvinvoinnin ja terveyden korostus tarjoaakin maaseudulle monia mahdollisuuksia. Erilaiset kerta- luonteiset tai toistuvat hyvinvointiin, terveydenhoitoon ja kuntoutukseen liittyvät oleskelut maaseudulla (esimerkiksi täysihoitoloissa, kylpylöissä, hoitolaitoksissa tai kuntoutuskeskuksissa) ovat osa maaseudun täydentävää asumista. Pidempiaikaista maaseudulla asumista edustavat vanhuksille, nuorille tai vammaisille suunnatut laitokset sekä erilaiset perhe- ja hoitokodit.

Loma- tai viikko-osakkeiden omistajat muodostavat yhden maaseudulla säännöllisesti vierailevan ihmisten uuden joukon. Heidän kiinnittymisensä lomapaikkaan on vahvempi kuin ”tavallisilla” matkailijoilla mutta heikompi kuin oman mökin omistajilla tai pitkäaikaisilla vuokraajilla. Viikko-osakkeiden etuja omaan vapaa-ajan asuntoon verrattuna ovat huolettomuus ja vaivattomuus sekä mahdollisuus vaihtaa lomakohtetta. Suomessa viikko-osakkeiden omistajia on noin 60 000; suurin osa heistä omistaa osakkeen kotimaasta ja keskimäärin omistetaan 1,6 viikkoa². Arviot siitä, miten paljon lomaosakkeen omistajia on maailmanlaajuisesti, vaihtelevat runsaasta kuudesta miljoonasta³ yli yhdeksään miljoonaan⁴. Eniten viikkolomakohteita on Yhdysvalloissa ja Euroopassa.

Asuntovaunuja tai -autoja käytetään varsinaisen matkailun lisäksi pysyvämpään oleskeluun, jolloin ne toimivat ikään kuin vapaa-ajan asunnon korvikkeina. Asuntovaunussa voidaan viettää lomaa vaikkapa omalla tontilla silloin, kun mökkiä ei ole (vielä) rakennettu tai sitä vasta rakennetaan, mutta ky-

¹ ks. www.4h-liitto.fi (ajankohtaista/maaseutuvaihto)

² www.suomentimeshare.fi

³ www.timeshare.org.uk

⁴ www.aikalomat.fi

seessä voi olla pysyvämpikin ratkaisu. Monissa matkailukeskuksissa on karavaanareille tarjolla kausipaikkoja palveluineen. ”Liikkuva talvimökki” viedään hiihtokeskuksen asuntovaunualueelle usein jo syksyllä ja haetaan pois hiihtokauden päätyttyä (ks. esim. Tanner 2006). Kesäksi asuntovaunu voidaan ottaa matkailukäyttöön tai siirtää vuodenaikaan paremmin sopivaan paikkaan, mutta se voidaan pitää läpi vuodenkin matkailukeskuksen karavaanarialueella (ks. esim. Kantola 2006). Ero karavaanari- ja mökkeilyharrastuksen välillä on joskus hyvin pieni: leirintäalueilla eri puolilla maata näkee kesäisin asuntovaunujen ympärille rakennettuja pihapiirejä aitoineen, terasseineen ja kukkaistutuksineen. Ilmiö ei ole yksin suomalainen, vaan esimerkiksi Alankomaissa ”kakkosasuntoina” toimivia asuntovaunuja on enemmän kuin kiinteitä vapaaajan asuntoja (Pellenbarg & Steen 2005).

Siirtolapuutarhat ja ryhmäpuutarhat muodostavat erään perinteisen muuta uudella tapaa kiinnostavan vapaa-aajan asumisen tyyppin. Maaseudun kannalta niiden merkitys on kuitenkin toistaiseksi vähäinen, sillä siirtolapuutarhat ovat perinteisesti sijainneet kaupunkialueilla tai niiden välittömässä läheisyydessä. Siirtolapuutahan määritelmässäkin puhutaan yleensä ”kaupungissa tai sen lähistöllä” tai ”taajamassa tai sen liepeillä” olevasta puutarha-alueesta (ks. Siivonen ym. 1999, 26). Ensimmäinen siirtolapuutarha perustettiin 1800-luvun loppupuolella Saksan Leipzigiin. Suomeen siirtolapuutarhaharrastus saapui 1900-luvun alkupuolella. Nykyisin Suomessa on viitisenkymmentä siirtola- tai ryhmäpuutarhaa. Suomen Siirtolapuutarhaliittoon kuuluu 43 puutarhaa, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta sijaitsevat kaupunkimaisissa kunnissa. Poikkeuksena on litissä sijaitseva, vuonna 1993 perustettu Radansuun ryhmäpuutarha.¹

Täydentävät asumismuodot ovat jo nyt varsin monimuotoisia. Kun taloudelliset resurssit ja vapaa-aika edelleen kasvavat, on suomalaisten asumismuotoihin odotettavissa edelleen uusia lisiä ja variaatioita. Nämä muutokset ovat paljolti riippuvaisia elämäntavan kehityksestä – ovathan asumismuodot yksi elämäntavan merkittävimmistä ilmentymistä.

---

¹ www.siirtolapuutarhaliitto.fi

6. EMPIIRISET AINEISTOT JA MENETELMÄT

Tässä luvussa esitellään tutkimushankkeessa kerätyt empiiriset aineistot sekä käytetyt menetelmät. Kysely- ja haastattelututkimusten tuloksia tarkastellaan luvuissa 7–10.

6.1 Kyselyt

Kysely vapaa-ajan asuntojen omistajille

Tutkimushankkeen keskeinen empiirinen aineisto hankittiin kesämökkien omistajille suunnatulla postikyselyllä, joka toteutettiin kevätkesällä 2005. Kyselyssä kartoitettiin vapaa-ajan asumisen nykytilannetta ja merkitystä, vapaa-ajan asunnon käyttöä eri vuodenaikoina, mökkeilyyn liittyviä toiveita, vapaa-ajan asumisen suhdetta ansiotyöhön sekä osallistumista mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin.

Kyselyn vastaajina olivat tutkimuksen kohdekunnissa sijaitsevien vapaa-ajan asuntojen omistajat. Kohdekunnat pyrittiin valitsemaan siten, että ne edustavat kakkosasumista ja muita maaseudun täydentäviä asumismuotoja mahdollisimman monipuolisesti. Valituiksi tulivat seuraavat 14 kuntaa: Hauho, Inari, Jaala, Juuka, Karjalohja, Kuusamo, Maalahti, Merikarvia, Pertunmaa, Ruovesi, Sysmä, Tammela, Tammisaari, Velkua. Kohdekuntia tarkastellaan luvussa 9 sekä liitteessä 1.

Jokaisesta kohdekunnasta otettiin mukaan kyselyyn 200 ulkopaikkakunta-laista vapaa-ajan asunnon omistajaa. Otoksen kokonaiskoko oli näin ollen 2 800 henkilöä. Vastaajat poimittiin satunnaisotannalla Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmästä siten, että yhdestä taloudesta tuli otokseen vain yksi (talouden vanhin) henkilö. Kyselylomakkeet postitettiin toukokuun 2005 lopulla.

Aineiston keruun aikana saatiin tieto seuraavista tapauksista (yhteensä 12), jotka pienentävät kokonaisotoksen määrää: ei oman ilmoituksensa mukaan omista mökkiä (5 henkilöä), ei käytä mökkiä (3 henkilöä), mökin käyttäjä asuu mökkikunnassa (1 henkilö), ei kykene vastaamaan sairauden vuoksi (1 henkilö), ei enää asu ilmoitetussa osoitteessa (2 henkilöä). Näiden korjausten jälkeen otokseen jäi 2 788 henkilöä. Vastauksia saatiin 1 237 kappaletta, ja ne kaikki olivat hyväksyttävästi täytettyjä. Vastausprosentti lopullisesta otoksesta laskettuna oli 44,4 %, mikä on samaa tasoa kuin esimerkiksi Pitkäsén ja Kokin (2005) kyselyssä, jossa kohderyhmänä olivat pääkaupunkiseudulla asuvat mökinomistajat. Kunnittain vastausaktiivisuus vaihteli 38 %:n ja 48 %:n välillä (taulukko 3). Aineiston edustavuudesta kertoo se, että vastaajat olivat iältään ja perhetilanteeltaan samanlaisia kuin maamme mökinomistajat yleensäkin (ks. jakso 7.1).

Taulukko 3. Kysely kesämökin omistajille: otos ja vastaajat.

<i>Vapaa-ajan asunnon sijaintikunta (rekisteritietojen mukaan)</i>	<i>Alkuperäinen otos</i>	<i>Lopullinen otos</i>	<i>Vastaaja</i>	
			<i>fr.</i>	<i>%</i>
Hauho	200	198	91	46,0
Inari	200	198	87	43,9
Jaala	200	200	90	45,0
Juuka	200	200	88	44,0
Karjalohja	200	200	87	43,5
Kuusamo	200	198	95	48,0
Maalahti	200	198	75	37,9
Merikarvia	200	200	79	39,5
Pertunmaa	200	200	94	47,0
Ruovesi	200	200	94	47,0
Sysmä	200	200	88	44,0
Tammela	200	198	86	43,4
Tammisaari	200	199	94	47,2
Velkua	200	199	89	44,7
Yhteensä	2800	2788	1237	44,4

Kyselyssä tai sen saatekirjeessä ei mainittu, missä kunnassa sijaitsevaan vapaa-ajan asuntoon kysely kohdistuu. Lomakkeista kävi ilmi, että noin joka kymmenes vastaaja tai hänen perheensä omisti kaksi vapaa-ajan asuntoa, jotkut useampiakin. Vastaukset koskivat yleensä henkilön tai perheen ensisijaista vapaa-ajan asuntoa – eikä tämä aina ollut se, jonka mukaan henkilö oli otokseen poimittu. Osa oli huomionnut vastauksessaan molemmat vapaa-ajan asunnot. Vastaukset jakautuivat seuraavasti sen mukaan, missä kunnassa sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa ne koskivat:

- kunta, jonka mukaan henkilö oli poimittu otokseen: 93 %
- jokin muu kunta: 4 %
- molemmat edellä mainituista: 3 %.

Inarin ja Kuusamon mökkiläisistä peräti joka neljännellä oli toinenkin vapaa-ajan asunto, kun taas eräissä eteläisen Suomen mökkikunnissa (Hauho, Jaala, Karjalohja, Ruovesi) useamman mökin omistajaksi ilmoittautui vain muutama prosentti vastaajista. Mökkien todennäköisesti hyvin vähäisestä käytöstä kertovat ne tapaukset, joissa lomakkeen vastaukset kohdistuivat yksinomaan josakin muussa kunnassa sijaitsevaan vapaa-ajan asuntoon ja joissa ei aina edes mainittu sitä kuntaa, jonka perusteella henkilö oli otokseen tullut. Tällaisia ”unohdettuja” mökkejä oli eniten Velkuan (11 %), Kuusamon (9 %) ja Inarin (8 %) aineistoissa, vähiten (1–3 %) taas Ruovedellä, Karjalohjalla, Merikarvialla, Maalahdessa, Hauholla ja Jaalassa.

Kyselyaineiston yleiseen tarkasteluun on otettu mukaan kaikki vastaukset lukuun ottamatta niitä 12 tapausta, joissa vapaa-ajan asunto sijaitsi henkilön vakituksessa asuinkunnassa. Tässä raportissa tarkasteltava kohdejoukko muodostuu näin ollen 1225 ulkopaikkakuntalaisesta vapaa-ajan asukkaasta. Kunta-

kohtaisessa tarkastelussa ovat mukana vain tutkimuksen varsinaisissa kohde-kunnissa sijaitsevat kesämökit.

Kyselyt kakkosasumisen kysyntänäkymistä

Laajemman näkökulman saamiseksi vapaa-ajan asumiseen liittyvistä toiveista ja tulevaisuuden näkymistä toteutettiin kyselyt seuraavissa kohderyhmissä:

- OmaMökki-messuilla kävijät Helsingissä keväällä (7.–10.4.) 2005.
- Asuntomessuilla kävijät Oulussa kesällä (15.7.–14.8.) 2005.
- Farmari Suomen Maatalousnäyttelyssä kävijät Tampereella kesällä (28.–31.7.) 2005.
- yliopisto-opiskelijat syksyllä 2005.

Näihin kyselyihin vastasi yhteensä 1069 henkilöä. Kyselyissä tiedusteltiin kakkosasumiseen liittyviä toiveita: millaiseen käyttöön kakkosasuntoa haluttaisiin ja miten mieluisia erityyppiset vapaa-ajan asunnot ovat. Taustan saamiseksi kartoitettiin vapaa-ajan asumisen nykytilannetta. Yksisivuinen lomake oli ensimmäisen kerran käytössä OmaMökki-messuilla huhtikuussa 2005. Myöhempiä tilanteita varten tuolloin käytettyä lomaketta muokattiin jonkin verran, mutta kaikki kyselyt ovat pääosin vertailukelpoisia keskenään.

OmaMökki-messuilla Helsingissä huhtikuussa 2005 kyselylomake oli tarjolla Saaristoasiain neuvottelukunnan osastolla, ja vastaamisen houkuttimena oli mahdollisuus voittaa Meidän Mökki -lehden vuosikerta tai mökin vieraskirja. Hyväksyttävästi täytettyjä lomakkeita palautettiin 268 kappaletta.

Oulun Asuntomessuilla heinä–elokuussa 2005 kyselyyn oli mahdollisuus vastata Oulun maakunnan osastolla. Vastaamisen houkuttimena oli mahdollisuus voittaa vieraskirja tai päiväkirja kotiin tai mökille. Hyväksyttävästi täytettyjä lomakkeita palautettiin 333 kappaletta.

Tampereen Farmari-maatalousnäyttelyssä heinäkuun 2005 lopulla kyselylomake oli tarjolla täytettäväksi *Maaseudulle asumaan* -hankkeen osastolla. Arpajaispalkinnon lisäksi vastaamiseen houkuttelivat kyseisen osaston aktiiviset esittelijät antamalla jokaiselle lomakkeen täyttäneelle palkinnoksi karpäslätkän. Vastauksia saatiin 405 kappaletta¹.

Opiskelija-aineisto kerättiin syksyllä 2005. Aineisto muodostuu kahdesta opiskelijaryhmästä, joista toiseen kuului 18 matkailututkimuksen opiskelijaa Lapin yliopistossa ja toiseen 45 Matkailualan verkostoyliopiston opiskelijaa. Yhteensä opiskelijavastauksia oli näin ollen 63 kappaletta.

* * *

---

¹ Tässä ovat mukana vähintään 15-vuotiaat vastaajat. Tätä nuorempien vastaukset jätettiin analyysin ulkopuolelle.

Edellä esitellyt kyselyaineistot käsittävät kokonaisuudessaan 2 294 henkilöä:

- vapaa-ajan asukkaille suunnatun postikyselyn vastaajat: 1225 henkilöä
- kakkosasumisen kysyntänäkymiä koskevan kyselyn vastaajat: 1069 henkilöä.

Näistä vastauksista muodostuu yhdessä runsas ja monipuolinen aineisto kakkosasumisen nykytilan ja tulevaisuuden näkymien hahmottamiseen. Luvuissa 7–8 ovat esillä postikyselyn tulokset. Luvussa 9 tarkastellaan kakkosasumisen kysyntänäkymiä¹ molempien aineistojen pohjalta.

Kyselyaineistojen analysoinnissa käytetään SPSS-tilasto-ohjelmaa. Aineistoja tarkastellaan suorien jakaumien, tilastollisten tunnuslukujen, ristiintaulukointien ja χ^2 -riippumattomuustestin sekä ryhmittelyanalyysin pohjalta. Ryhmittelyanalyysinä käytetään K:n keskiarvon ryhmittelyanalyysia (K-means cluster), jossa havainnot luokitellaan siten, että saman ryhmän jäsenet muistuttavat toisiaan ja ryhmien välillä on selvät erot (ks. esim. Heikkilä 1998, 240).

6.2 Haastattelut

Vapaa-ajan asukkaiden teemahaastattelut

Vapaa-ajan asumisen nykytilaa ja tulevaisuuden näkymiä kartoitettiin myös teemahaastatteluilla. Näin pyrittiin täydentämään ja syventämään kyselyillä kerättyä tietoa. Vapaa-ajan asukkaille suunnatuissa haastatteluissa olivat esillä seuraavat pääteemat:

- Vapaa-ajan asumisen nykytila
- Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään
- Vapaa-ajan asuminen ja ansiotyö
- Vapaa-ajan asumisen tulevaisuus ja toiveet
- Kakkosasumisen käsite
- Kakkosasukkaiden asema

Teemahaastattelut toteutettiin Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnassa osana tutkimusmenetelmiin perehdyttävää opintojaksoa lokamarraskuussa 2005. Kurssille osallistuneet opiskelijat saivat valita itse haastateltavansa – edellytyksenä oli, että haastateltavilla oli oma tai muu vapaa-ajan asunto käytettävissään. Tällä menetelmällä haastatteluaineistoon saatiin vapaa-ajan asukkaita eri puolelta Suomea siten, että heidän ikärakenteensa oli nuorempi kuin kesämökin omistajien ikärakenne maassamme keskimäärin.

Teemahaastatteluja tehtiin kaikkiaan 43; niistä noin puolet henkilökohtaisesti haastatellen ja puolet puhelinhaastatteluina. Haastattelujen kesto vaihteli noin kymmenestä minuutista runsaaseen tuntiin; keskimäärin yksi haastattelu kesti puoli tuntia.

---

¹ sekä nykytilaa muiden kuin postikyselyn vastaajien osalta

Jokaisesta haastattelusta laadittiin kirjallinen raportti, jossa kuvattiin mahdollisimman tarkkaan haastattelun kulku ja kaikki siinä esiin tulleet seikat. Haastatteluaineisto analysoitiin näiden raporttien pohjalta. Haastattelujen suurehko määrä mahdollisti kvalitatiivisen tarkastelun lisäksi joiltakin osin myös suuntaa antavat kvantitatiiviset tarkastelut.

Asiantuntijahaastattelut

Projektiin liittyen tehtiin puolisen sataa asiantuntijahaastattelua, joilla pyrittiin selvittämään erilaisia kakkosasumiseen liittyviä kytkentöjä. Nämä käsittelivät mm.

- kakkosasukkaan tunnistamiseen liittyviä osoittimia (kuten kirjaston ym. kulttuurilaitosten käyttö, terveystalvelujen tarve, erilaiset kulutuksen muodot)
- teknisiä näkökohtia (rakennuslupaluokitukset ja -käytännöt, käyttötarkoituksen muutokset jne.)
- kakkosasumisen nykytilannetta, haluttavuutta ja siihen mahdollisesti liittyviä suunnitelmia sekä kehityssuuntia haastateltavan edustamassa kunnassa
- kakkosasumisesta saatuja kokemuksia.

Asiantuntijahaastatteluihin valittiin harkinnanvaraisesti hyvin monenlaisia ihmisiä. Yhteistä heille oli jonkinlainen omakohtainen kosketus kakkosasumisen käytäntöihin – joko viranomaisena, palvelusten tuottajana tai sitten kokeneena kakkosasukkaana. Suurin osa haastatelluista oli tutkimuksessa mukana olevien kuntien viran- tai toimenhaltijoita (yhteensä 28). Heidän lisäksi haastateltiin kaupallisten palvelusten tuottajia (12) ja muutamia kokeneita kakkosasukkaita (6) kohdepaikkakunnilla. Haastattelujen kesto vaihteli suuresti (15 minuutista 1½ tuntiin) haastateltavan edustaman alan ja jossain määrin myös haastattelutilanteen mukaan. Projektin johtaja Seppo Aho teki pääosan asiantuntijahaastatteluista; opiskelijat tekivät niitä vain neljä.

Haastattelut olivat valtaosaltaan vapaamuotoisia, joskin niitä ohjasi etukäteen mietittyjen kysymysten lista. Kunkin vastaajan kohdalla paneuduttiin syvällisemmin hänen hyvin tuntemiinsa kysymyksiin. Opiskelijoiden tekemissä haastatteluissa sovellettiin tarkemmin etukäteen laadittua teemahaastattelun runkoa.

Asiantuntijahaastattelujen tärkein anti on näkökohtien esille saaminen tueksi toisaalta tutkimustulosten tulkintaan, toisaalta kakkosasumista koskevien tulevaisuuden näkymien muotoiluun.

7. KYSELYTUTKIMUS VAPAA-AJAN ASUMISESTA

Tässä luvussa tarkastellaan kakkosasumisen nykytilaa Suomessa kesämökin omistajille suunnatun kyselytutkimuksen pohjalta. Tutkimuksen aineisto on esitelty edellä jaksossa 6.1.

Kyselylomakkeessa käytettiin termejä *vapaa-ajan asunto* ja *mökki*, koska ne ovat jokapäiväisessä kielenkäytössä tutumpia kuin *kakkosasunto*. Näitä termejä käytetään myös tämän luvun otsikoissa ja pääosin tekstissäkin.

Kyselyssä kartoitettiin yleisten taustatietojen lisäksi

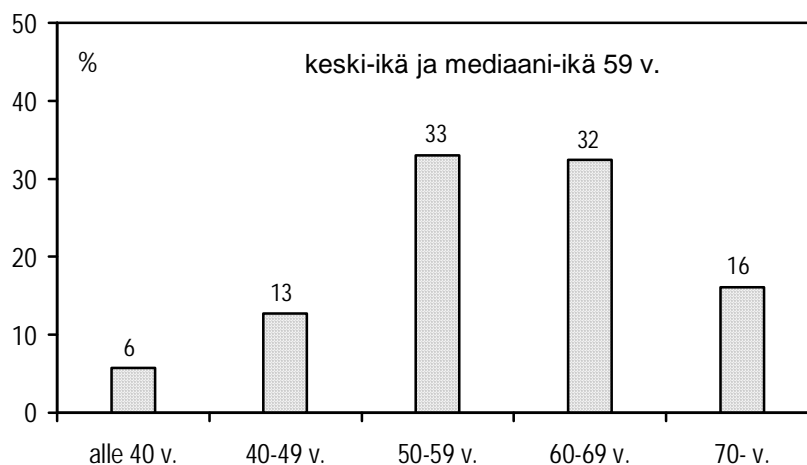
- vapaa-ajan asuntojen käyttöä eri vuodenaikoina
- vapaa-ajan asumisen merkitystä ja luonnetta
- vapaa-ajan asukkaiden osallistumista mökkipaikkakunnan elämään
- vapaa-ajan asumisen ja ansiotyön välistä suhdetta
- näkemyksiä vapaa-ajan asumisen edistämisestä sekä
- vapaa-ajan asumiseen liittyviä toiveita ja tulevaisuuden näkymiä.

Postikyselyn keskeiset tulokset ovat esillä tässä luvussa; kuntien välisiä eroja tarkastellaan kuitenkin jaksossa 8.3 sekä vapaa-ajan asumiseen liittyviä toiveita ja tulevaisuuden näkymiä luvussa 9. Vapaa-ajan asunnon käytön perusteella määritetään jaksossa 7.4 kuusi erilaista vapaa-ajan asukkaiden tyyppiä.

7.1 Vapaa-ajan asukkaiden tausta

Ikä ja perhetilanne

Kyselyyn vastanneiden keski-ikä oli noin 59 vuotta eli sama kuin kesämökkien omistajien keski-ikä maassamme yleensäkin (Tilastokeskus 2005a, 11). Alle 50-vuotiaita oli vastaajista alle viidennes (kuvio 1).

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden vapaa-ajan asunnon omistajien ikä (n = 1217).

Kuten iänkin perusteella voi päätellä, mökinomistajien suurimpana ryhmänä olivat varttuneet pariskunnat. Harvemmallakin joka viidennellä vastaajalla (18 %) oli perheessään vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Osuus on sama

kuin maamme mökinomistajilla yleensäkin (Tilastokeskus 2005a, 11). Pariskuntia, joilla ei ollut kotona asuvia alle 18-vuotiaita lapsia, oli kaksi kolmannesta vastaajista. Loput (15 %) asuivat yleensä yksin, mutta joukossa oli myös muussa perhetilanteessa olevia – esimerkiksi aikuisen lapsen kanssa kaksin asuvia.

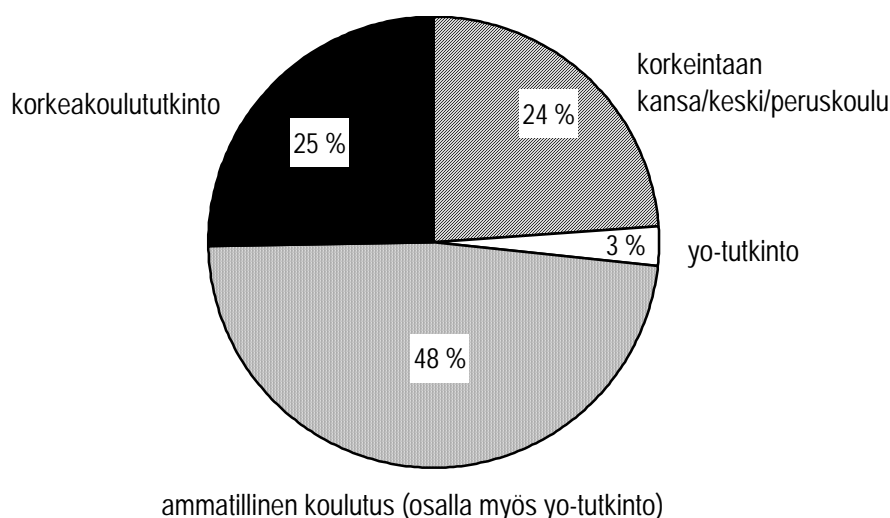
Sukupuoli

Kaikista otokseen poimituista henkilöistä kaksi kolmannesta oli miehiä. Otoksen miesvaltaisuutta vahvisti se, että mukaan poimittiin kotitalouden vanhin henkilö silloin, kun mökki oli puolisojen yhteisomistuksessa. Kyselyn saatekirjeessä kerrottiin, että lomakkeeseen voi vastata myös vastaanottajan puoliso. Tätä mahdollisuutta oli jonkin verran käytetty, yleensä niin että mies oli antanut lomakkeen puolison täytettäväksi. Vastaajissa olikin naisia jonkin verran enemmän (38 %) kuin otoksessa (34 %).

Naisvastaajia oli keskimääräistä enemmän eri-ikäisissä yksin asuvissa (yli puolet) sekä nuorehkoissa perheissä (noin puolet). Sitä vastoin varttuneiden pariskuntien osalta kyselyyn olivat vastanneet useimmiten miehet.

Koulutus

Neljännes vastaajista oli suorittanut korkeakoulututkinnon ja toinen neljännes oli käynyt korkeintaan kansa-, keski- tai peruskoulun. Puolet mökkiläisistä sijoittui näiden korkeasti ja vähän koulutettujen ryhmien väliin – valtaosa heistä oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. (Kuvio 2)

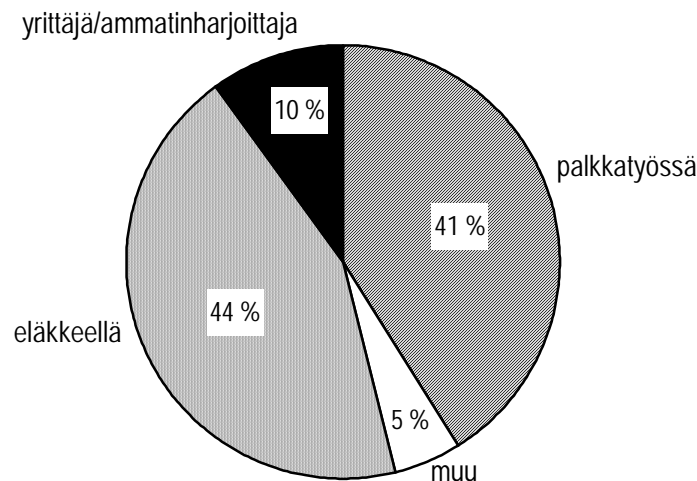

Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden vapaa-ajan asunnon omistajien koulutus (n = 1219).

Vähän koulutettujen osuus oli sitä suurempi, mitä varttuneemmista mökinomistajista oli kyse, mutta korkeakoulututkinnon suorittaneita oli kaikkein iäkkäimmistäkin vastaajista neljännes.

Asema työmarkkinoilla

Vastaajissa oli runsaasti sekä työelämässä olevia (51 %) että eläkeläisiä (44 %). Työttömiä, osaeläkeläisiä, kotiäitejä, opiskelijoita tai muussa tilanteessa olevia oli pieni joukko. Työssäkävivistä enemmistö oli palkkatyössä, mutta myös yrittäjinä, ammatinharjoittajina tai freelancereina toimivia oli huomattava osuus: joka viides työssä olevista ja joka kymmenes kaikista vastaajista. (Kuvio 3)

Kuvio 3. Kyselyyn vastanneiden vapaa-ajan asunnon omistajien asema työmarkkinoilla (n = 1222).

Mökkeilyn perinteet

Joka kolmas vastaaja (34 %) ilmoitti lapsuudenperheessään harrastetun mökkeilyä paljon tai säännöllisesti. Runsaat puolet (54 %) oli niitä, joiden lapsuudenperinteisiin mökkeily ei ollut kuulunut. Loput (12 %) kertoivat, että mökkeilyä oli harrastettu jonkin verran tai satunnaisesti.

Koska kesämökin omistaminen alkoi maassamme yleistyä vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla, mökkeilyä lapsuudessa harrastaneita oli odotetusti enemmän nuoremmissa vastaajissa. Alle 50-vuotiaista vastaajista runsaat puolet kertoi, että lapsuudenperheessä harrastettiin mökkeilyä säännöllisesti. 50–59-vuotiaiden ryhmässä vastaava osuus oli kolmannes ja tätä vanhemmissa noin neljännes. Nuorimmissa eli alle 40-vuotiaissa oli melko runsaasti (29 %) myös niitä, joiden lapsuudenperheessä oli mökkeilyä vähemmän säännöllisesti. Tämän ikäryhmän vastaajista vain 17 % tuli perheistä, joissa ei ollut mökkeilyä (juuri) lainkaan.

7.2 Vapaa-ajan asunnon sijainti

Postikyselyn vastaajina olivat vapaa-ajan asuntojen ulkopaikkakuntalaiset omistajat tutkimuksen 14 kohdekunnassa, jotka olivat Hauho, Inari, Jaala, Juuka, Karjalohja, Kuusamo, Maalahti, Merikarvia, Pertunmaa, Ruovesi, Sysmä, Tammela, Tammisaari ja Velkua. Kuten aineiston esittelyssä (jaksossa 6.1) todettiin, osa vastauksista kohdistui kuitenkin jossakin muualla sijaitsevaan mökkiin tai useampaan vapaa-ajan asuntoon yhtä aikaa. Kohdekuntia sekä tuloksissa ilmenneitä eroja niiden välillä tarkastellaan luvussa 8.

Etelä- tai Länsi-Suomen läänin alueella sijaitsi noin kaksi kolmannesta kyselyn piirissä olleista vapaa-ajan asunnosta. Osuus on samaa luokkaa kuin näiden läänien yhteenlaskettu osuus maamme kaikista ulkopaikkakuntalaisten omistamista mökeistä (Tilastokeskus 2005c). Kysely painottui kuitenkin maamme kokonaistilannetta vahvemmin Etelä-Suomeen – sen osuus oli kyselyssä 43 %, kaikista ulkokuntalaisten omistamista mökeistä taas 29 % vuonna 2004. Itä-Suomessa sijaitsi vastaajien mökeistä noin joka seitsemäs, maamme kaikista ulkokuntalaisten omistamista mökeistä joka viides. Pohjois-Suomen osuus oli kyselyssä suunnilleen sama (13 %) kuin sen osuus kaikista ulkokuntalaisista mökin omistajista (12 %).

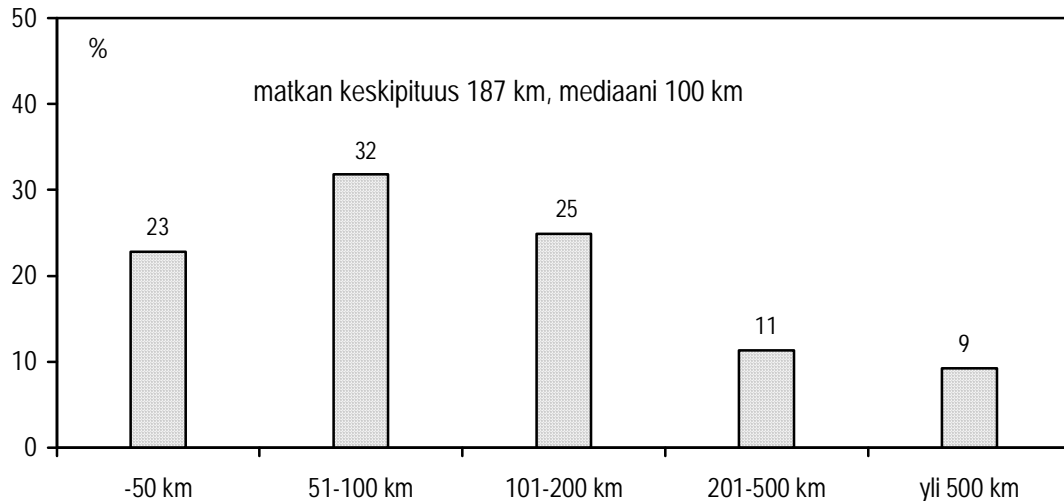
Runsaalla puolella (52 %) vastaajista mökki sijaitsi omassa asuinmaakunnassa ja miltei kolmella neljänneksellä (72 %) omassa asuinlänissä. Näin ollen ei ole yllättävää, että vastaajien asuinpaikat painottuivat vahvasti Etelä- ja Länsi-Suomeen: 88 % vastaajista asui näiden läänien alueella.

Matkaa vapaa-ajan asunnolle oli keskimäärin 187 kilometriä, mutta useammalla kuin joka toisella vastaajalla (55 %) matkan pituus oli korkeintaan sata kilometriä¹. Miltei joka neljännellä vastaajalla matkaa mökille oli korkeintaan 50 kilometriä, noin joka viidennellä taas yli 200 kilometriä (kuvio 4). Pisimmät matkat olivat yli tuhannen kilometrin pituisia (3 % vastaajista). Koska mukana aineistossa olivat vain ulkopaikkakuntalaiset mökinomistajat, mökkimatkat olivat pidemmät kuin kesämökkibarometrin mukaan mökkimatkat maassamme keskimäärin (vrt. Nieminen 2004b, 2).

Mökkimatkojen pituudet vaihtelivat suuresti eri kunnissa. Joissakin kunnissa (Maalahdessa ja Velkualla) enemmistö vapaa-ajan asukkaista tuli alle 50 kilometrin päästä, joissakin taas (Inarissa ja Kuusamossa) matkaa oli yleensä useita satoja kilometrejä. Kuntien välisiä eroja tarkastellaan lähemmin jaksossa 8.3.

---

¹ Mukana tässä tarkastelussa ovat vain ne vastaajat, jotka vastasivat kyselyyn *yhden* vapaa-ajan asunnon osalta.

Kuvio 4. Vakituisen asunnon ja vapaa-ajan asunnon välinen etäisyys (n = 1179).

7.3 Vapaa-ajan asunnon tyyppi ja käyttö

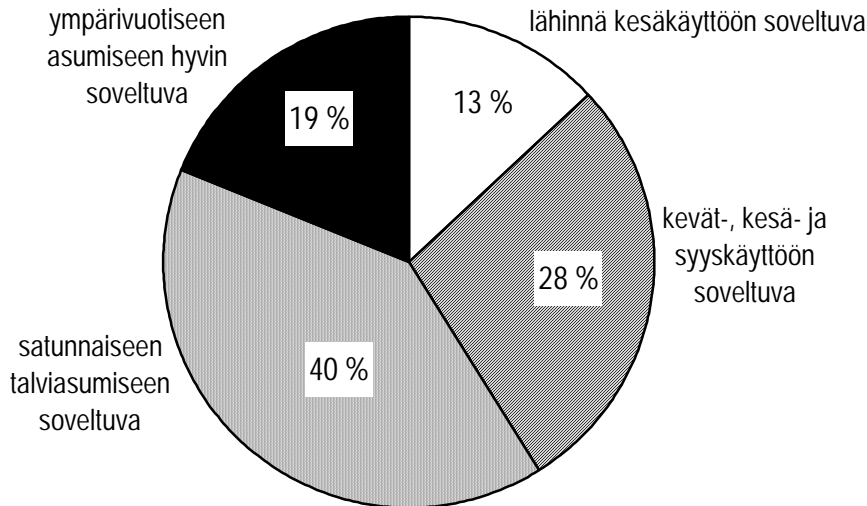
Vapaa-ajan asunnon tyyppi ja käytettävyys eri vuodenaikoina

Valtaosa (88 %) vastaajien vapaa-ajan asunnoista sijaitsi rannalla tai saarella. Tilanne oli tältä osin varsin samanlainen kuin maassamme yleensäkin (vrt. Nieminen 2004b, 5). Joka kymmenennellä vastaajalla oli muualla kuin rannassa sijaitseva vapaa-ajan asunto, ja parilla prosentilla oli sekä ranta- että "kuivan maan" mökki. Vaikka kyselyssä oli mukana kaksi suuren matkailukeskuksen kuntaa (Inari ja Kuusamo), vain harvoilla vastaajilla (1,4 %) oli vapaa-ajan asunto matkailukeskuksessa. Matkailukeskusten vapaa-ajan asukkaita ei siis tällä kyselyllä juurikaan tavoitettu.

Vapaa-ajan asunnon käytettävyttä eri vuodenaikoina tiedusteltiin seuraavan luokittelun avulla:

- lähinnä kesäkäyttöön soveltuva
- kesän lisäksi kevät- ja syyskäyttöön soveltuva
- myös satunnaiseen talviasumiseen soveltuva
- ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva.

Valtaosa mökeistä sijoittui pelkän kesäkäytön ja ympärivuotisen asumisen välimaastoon. Kolme vastaajaa viidestä arvioi mökkinsä soveltuvan ainakin satunnaiseen talviasumiseen, mutta ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvia oli vastaajien arvion mukaan noin viidennes vapaa-ajan asunnoista (kuvio 5). Kaikkein iäkkäimmillä vastaajilla oli talviasumiseen soveltuvia mökkejä keskimääräistä vähemmän.

Kuvio 5. Vapaa-ajan asuntojen käytettävyys eri vuodenaikoina (n = 1195).¹

Vuoden 2003 kesämökkibarometrissa (Nieminen 2004a ja b) vapaa-ajan asuntojen käytettävyttä tarkasteltiin hieman erilaisella luokittelulla: vain kesäkäyttöön soveltuva (19 %); kevät-, kesä- ja syyskäyttöön soveltuva (51 %) ja ympäri vuotiseen käyttöön soveltuva (29 %). Nyt tehdyssä kyselyssä pyrittiin saamaan esiin ne kakkosasunnot, jotka täyttävät tiukemmin ympäri vuotisen asumisen kriteerit ('ympäri vuotiseen asumiseen hyvin soveltuva'). Näitä oli siis viidennes kaikista vapaa-ajan asunnoista. Käytännössä objektiivisia kriteereitä mökkien käytettävyydelle eri vuodenaikoina ei tietystikään pystytä asettamaan, vaan kyseessä ovat mökkeilijöiden omat arviot asiasta.

Vapaa-ajan asunnon käyttö

Vapaa-ajan asunnon käyttöä kartoitettiin kahdella kysymyksellä:

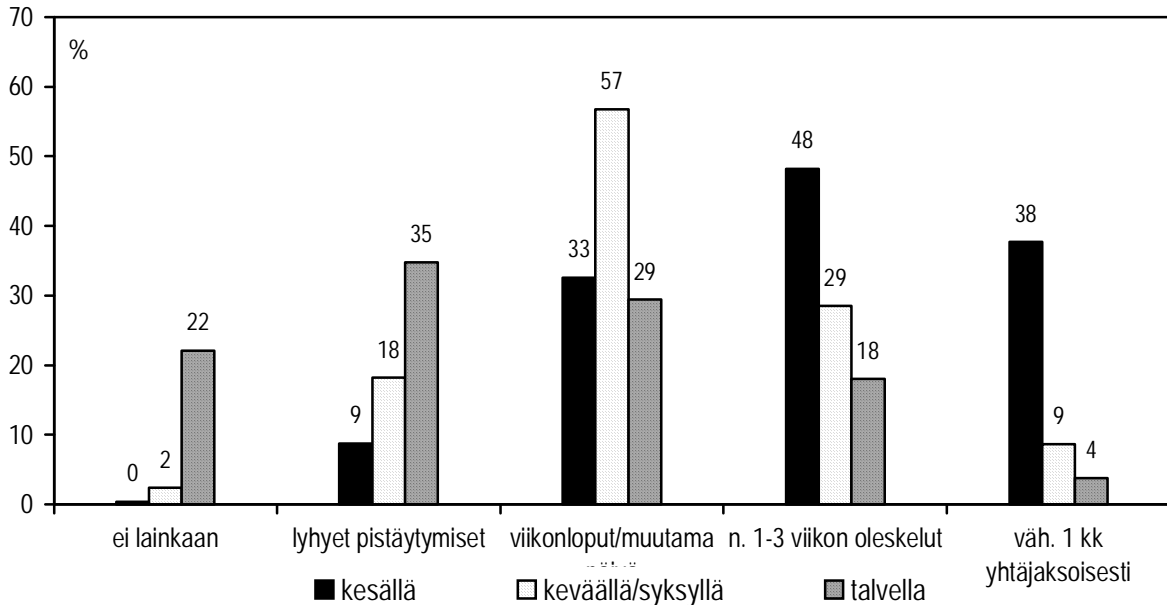
- *Kuinka pitkiä aikoja vapaa-ajan asuntosi on nykyisin Sinun tai jonkun perheenjäsenesi käytössä eri vuodenaikoina?*
- *Voisitko arvioida, montako vuorokautta suunnilleen vapaa-ajan asuntosi on ollut Sinun tai perheesi käytössä viimeksi kuluneen vuoden aikana.*

Käytön jaksottumista tiedusteltiin erikseen 1) kesän (kesä–elokuussa), 2) kevään/syksyn (lumettoman ajan) sekä 3) talven/kevättalven osalta. Vastausasteikkona käytettiin seuraavaa luokittelua:

- vähintään 1 kuukauden yhtäjaksoinen asuminen
- noin 1–3 viikon pituiset oleskelut
- viikonloput ja/tai muut muutaman päivän käynnit
- lyhyemmät pistäytymiset
- ei lainkaan.

¹ Mukana kuviossa ovat ne vastaajat, joilla oli yksi tai yhdentyypinen vapaa-ajan asunto.

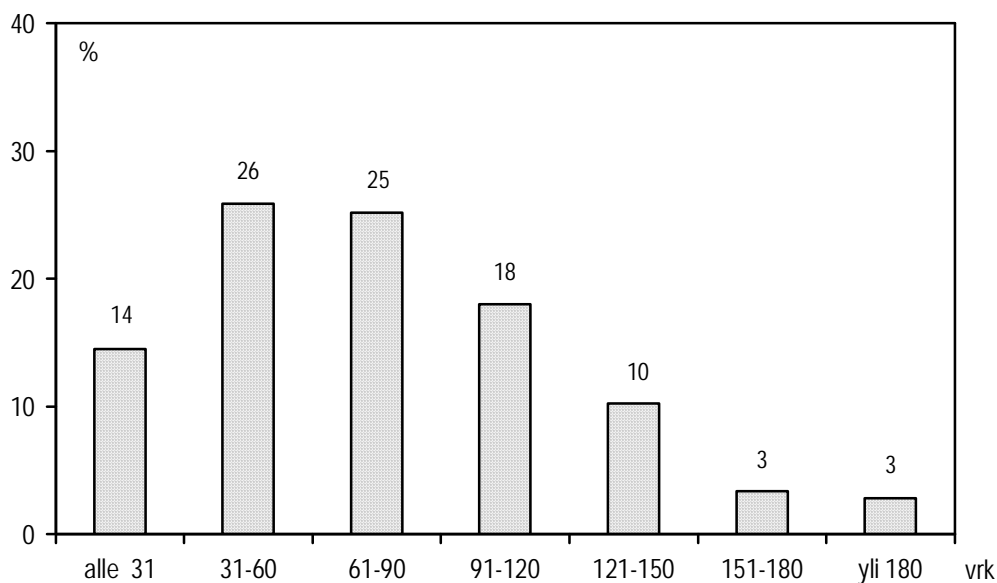
Kesäoleskelut olivat odotetusti kaikkein pisimpiä (kuvio 6). Useampi kuin joka kolmas vastaaja kertoi viettävänsä vapaa-ajan asunnolla kesällä vähintään kuukauden yhtäjaksoisesti. Vielä yleisempiä olivat 1–3 viikon mittaiset oleskelut. Myös viikonloppumatkoja tehtiin kesällä, mutta eniten viikonloppukäyntejä oli keväällä ja syksyllä. Pidemmät oleskelut eivät syksyisin ja keväisin olleet harvinaisia. Talvella useimmat ainakin pistäytyivät tai viettivät joskus viikonloppuja mökeillään. Noin joka viides kertoi viettävänsä vapaa-ajan asunnolla talvisin vähintään viikon pituisia jaksoja.

Kuvio 6. Eripituisia käyntejä vapaa-ajan asunnolle tehneiden osuudet eri vuodenaikoina (n = 1193–1208).

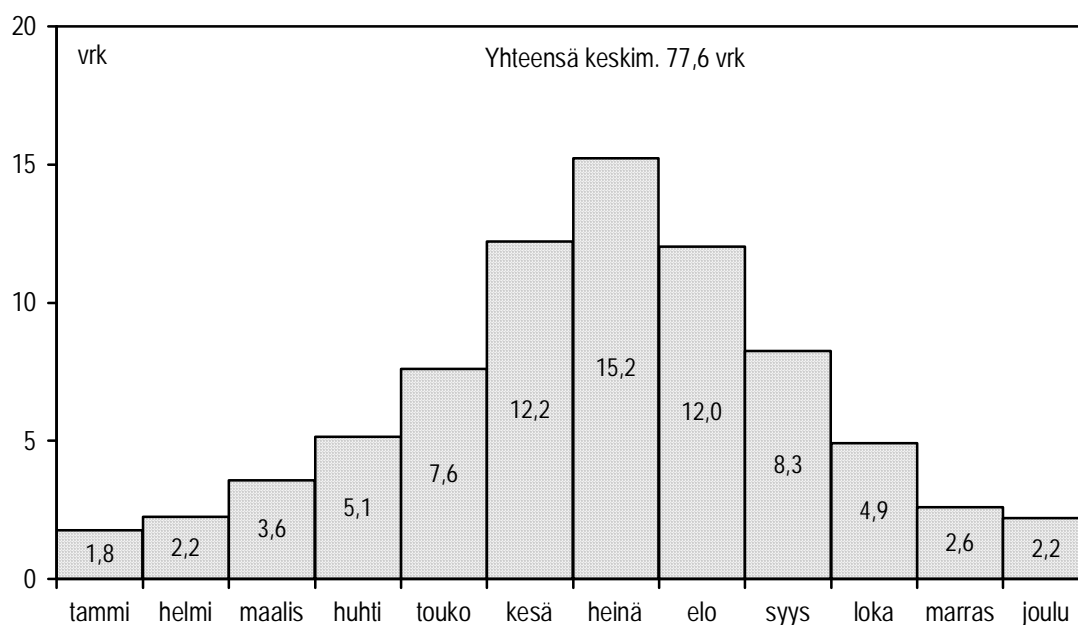
Kuukausittaisia käyttövuorokausia arvioitiin luokitteluasteikkoa (0, 1–3, 4–7, 8–15 ja yli 15 vuorokautta) apuna käyttäen, koska lomakkeen testivastaajat kokivat vuorokausimäärien arvioimisen ilman asteikkoa varsin hankalaksi. Vuorokaudella tarkoitettiin yli 12 tuntia kestäneitä oleskeluja. Kuukausittaisten käyttövuorokausien keskiarvot laskettiin muuntamalla luokitellut vuorokaudet seuraavasti: 0→0, 1–3→2, 4–7→5½, 8–15→11½, yli 15→20. Näin laskettuna koko vuoden keskimääräiseksi käyttövuorokausien määräksi saatiin 77,6. Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan ulkopaikkakuntalaiset mökinomistajat käyttivät vapaa-ajan asuntoaan keskimäärin 75 vuorokautta (Niemi 2004a, 4). Nyt saatu käyttövuorokausien määrä on siis varsin lähellä kesämökkibarometrissa todettua.

Kahdella viidenneksellä vastaajista käyttövuorokausia kertyi korkeintaan 60 ja joka kolmannella yli 90 (kuvio 7).

Kuvio 7. Vapaa-ajan asunnon käyttövuorokaudet (oman perheen käyttö) kesäkuusta 2004 toukokuuhun 2005 (n = 1132).

Käytön jakautuminen eri kuukausille noudattaa samaa linjaa kuin todettiin kesämökkibarometrissa: vapaa-ajan asuntojen käytön huippu ajoittuu kesään, erityisesti heinäkuulle, ja käyttö on vähäisimmillään sydäntalvella (kuvio 8, vrt. Nieminen 2004a, 4). Kesä–elokuussa kertyi keskimäärin 57 % vuoden kaikista käyttövuorokausista.

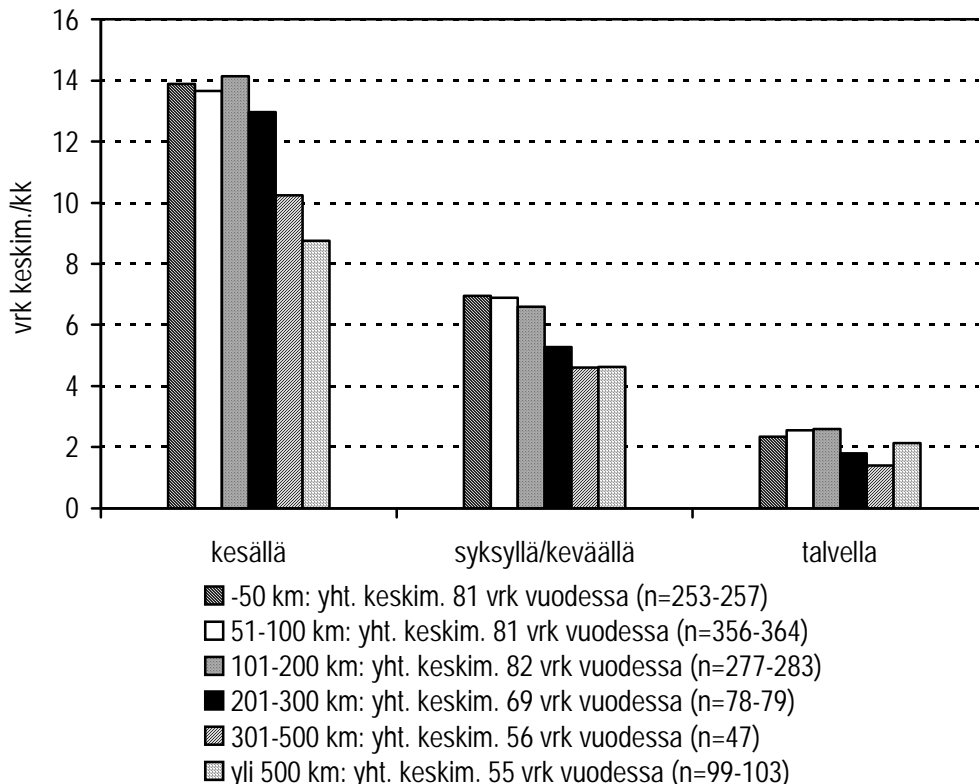
Kuvio 8. Vapaa-ajan asunnon keskimääräiset käyttövuorokaudet (oman perheen käyttö), kesäkuu 2004–toukokuu 2005 (n = 1177–1187).

Vapaa-ajan asunnon laatu vaikuttaa luonnollisesti käytön määrään ja jaksotumiseen. Keskimääräiset käyttövuorokaudet vaihtelivat seuraavasti sen mukaan, miten hyvin vapaa-ajan asunto soveltui käytettäväksi eri vuodenaikoina:

- lähinnä kesäkäyttöön soveltuva: keskimäärin 48 vrk vuodessa
- kesän lisäksi kevät- ja syyskäyttöön soveltuva: keskim. 62 vrk vuodessa
- satunnaiseen talviasumiseen sopiva: keskim. 82 vrk vuodessa
- ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva: keskim. 109 vrk vuodessa.

Pitkät (yli kuukauden mittaiset) viipymät olivat vuodenajasta riippumatta yleisimpiä parhaiten varustelluissa eli talviasumiseen hyvin soveltuviissa vapaa-ajan asunnoissa. Kesäkäyttöön soveltuviissa mökeissä taas asuttiin kaikkein harvimmin (kesälläkään) pitkiä aikoja yhtäjaksoisesti.

Vapaa-ajan asunnon ja vakituisen asunnon välinen etäisyys alkoi vähentää käyttövuorokausien määrää, kun matkan pituus ylitti 200 kilometriä. Kahteensataan kilometriin saakka käyttövuorokausien määrä oli keskimäärin runsaat 80. Etäisyyden ollessa yli 200 mutta korkeintaan 300 kilometriä käyttövuorokausia kertyi vuodessa keskimäärin 69. Yli 300 kilometrin etäisyys laski käyttövuorokausien keskiarvon noin 56:een. Tämän jälkeen matkan piteneminen ei enää vähentänyt kokonaisvuorokausimäärää. Pitkät matkat vähensivät eniten vapaa-ajan asuntojen kesäkäyttöä, kun taas talvikäytön määrään etäisyydellä ei ollut yhtä selvää vaikutusta (kuvio 9). Vertailun vuoksi todettakoon, että pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa havaittiin vapaa-ajan asunnon käytön vähenevän merkitsevästi matka-ajan kasvaessa yli kolmeen tuntiin (ks. Pitkänen & Kokki 2005, 41).

Kuvio 9. Vapaa-ajan asunnon keskimääräiset käyttövuorokaudet *kuukaudessa* eri vuodenaikoina¹ vapaa-ajan asunnon ja vakituisen asunnon välisen etäisyyden mukaan.

¹ Kesä = kesä–elokuu, syksy/kevät = syys–lokakuu ja huhti–toukokuu, talvi = marras–maaliskuu.

Tulokset osoittavat siis hieman yllättäen, että kovin läheinen tai kovin kaukainen sijainti eivät ole vapaa-ajan asunnon käytön kannalta ratkaisevia. Muutama kymmenen kilometrin päässä sijaitsevia mökkejä käytetään keskimäärin yhtä paljon kuin vajaan parinsadan kilometrin päässä sijaitsevia. Matkan piteneminen 200–300 kilometriin vähentää mökin käyttöä, mutta kovin suurta merkitystä ei ole enää sillä, onko matkaa mökille 500 vai 1000 kilometriä.

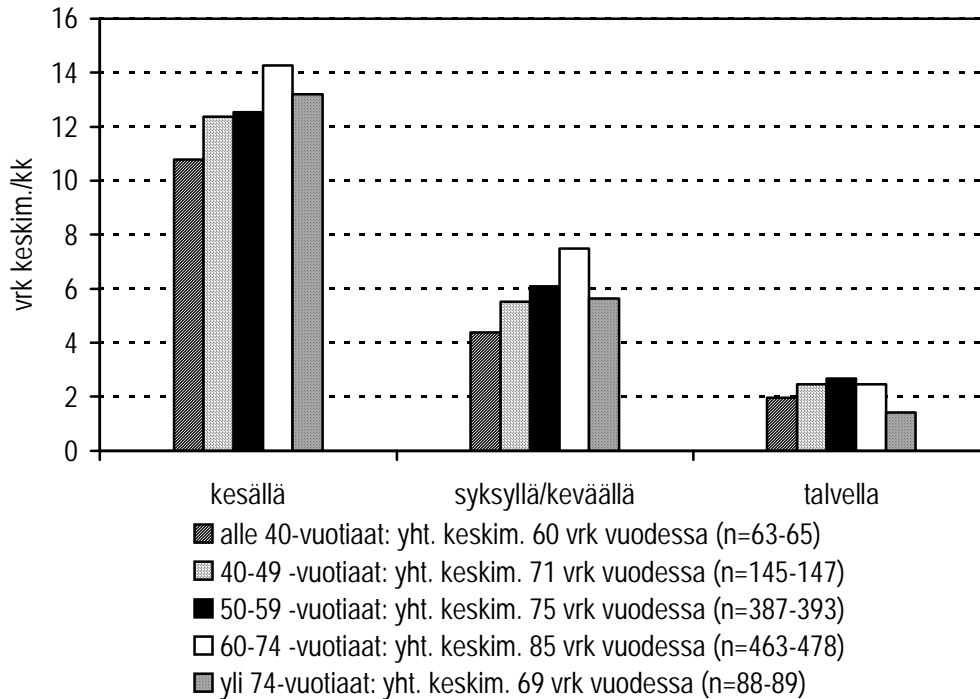
Käyntien jaksottumiseen etäisyys vaikutti –varsin ymmärrettävästi –vielä enemmän kuin käyttövuorokausien määrään. Pitkähköt oleskelut olivat varsinkin kesäkauden ulkopuolella sitä yleisempiä, mitä kauempana vapaa-ajan asunto sijaitsi. Yli 500 kilometrin päässä sijaitsevilla mökeillä viivytettiin vuodenajasta riippumatta useimmiten vähintään viikko kerrallaan. Viikonloppukäynnit olivat keväällä ja syksyllä selvästi tyypillisin käyttömuoto silloin, kun mökki sijaitsi korkeintaan 200 kilometrin etäisyydellä, mutta vielä yli 300 kilometrin päässä sijaitseville mökeillekin tehtiin keväisin ja syksyisin viikonloppumatkoja varsinkin yleisesti. Talvellakin joka kolmas yli 300 kilometrin päässä asuva teki ainakin joskus viikonloppumatkoja vapaa-ajan asunnolle. Lyhyet pistäytymiset olivat luonnollisesti sitä yleisempiä, mitä lähempänä mökki sijaitsi.

Todetut tulokset ovat samansuuntaiset kuin pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa, jossa todettiin viikonloppumökkeily vähenevän merkittävästi matkan kasvaessa yli 250 kilometrin. Viikonlopuksi matkattiin tuonkin tutkimuksen mukaan kuitenkin vielä melko usein yli 300 kilometrin päähän – mutta ei enää yli 500 kilometrin etäisyydelle. (Ks. Hiltunen 2005, 67–68).

Iän yhteys vapaa-ajan asunnon käyttöön oli samansuuntainen kuin on todettu aiemminkin (vrt. jakso 3.2): mökkiä käyttivät vähiten alle 40-vuotiaat, joilla käyttövuorokausia oli keskimäärin 60 vuodessa. Käyttö lisääntyi iän myötä, ja eniten käyttövuorokausia (keskimäärin 85) kertyi 60–74-vuotiaille. Tämän jälkeen käyttö alkoi taas vähetä.

Vapaa-ajan asunnon talvikäyttö oli melko tasaista 40–74-vuotiaiden keskuudessa; vähiten talvimökkeilyä harrastivat yli 74-vuotiaat (kuvio 10). Työsäikäyvät ja eläkeläiset käyttivät vapaa-ajan asuntoa talvella keskimäärin yhtä paljon, kun taas muina vuodenaikoina eläkeläisille kertyi enemmän käyttövuorokausia. Samansuuntainen tulos saatiin pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa (ks. Pitkänen & Kokki 2005, 51).

Miesten ja naisten välillä ei ollut merkitsevää eroa vapaa-ajan asunnolla vietettyjen vuorokausien määrässä. Miehillä kuitenkin – ikäryhmästä riippumatta – mökkivuorokaudet jakautuivat eri vuodenaikoihin jonkin verran tasaisemmin kuin naisilla. Kesä–elokuulle ajoittui miesten mökkivuorokausista keskimäärin 55 %; naisilla vastaava osuus oli 61 %. Naisista 28 % mutta miehistä vain 19 % ilmoitti, että ei talvella tee mökille edes lyhyitä pistäytymiskäyntejä.

Kuvio 10. Vapaa-ajan asunnon keskimääräiset käyttövuorokaudet *kuukaudessa* eri vuodenaikoina ikäryhmittäin. (Kesä = kesä–elokuu, syksy/kevät = syys–lokakuu ja huhti–toukokuu, talvi = marras–maaliskuu.)

Pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa (Pitkänen & Kokki 2005, 39–40) todettiin vähemmän koulutettujen viettävän mökillä aikaa enemmän kuin korkeasti koulutettujen. Nyt käsillä olevassa aineistossa erot koulutustason mukaan eivät olleet tilastollisesti merkitsevät, mutta ne olivat samansuuntaiset: korkeakoulututkinnon suorittaneet käyttivät vapaa-ajan asuntoon jonkin verran keskimääräistä vähemmän (keskimäärin 73 vuorokautta vuodessa).

7.4 Vapaa-ajan asukkaiden tyypit

Edellisessä jaksossa tarkasteltiin vapaa-ajan asunnon käytön yleispiirteitä sekä vaihteluita matkan pituuden ja mökin omistajan iän mukaan. Tuo tarkastelu ei vielä tuonut esiin sitä, millaisia vapaa-ajan asunnon käyttäjätyyppejä suomalaisista löytyy. Näiden tyyppien esiin saamiseksi suoritettiin ryhmittelyanalyysi (ks. jakso 6.1), johon otettiin mukaan vapaa-ajan asunnon käytön jaksottumista ja määrää kuvaavat muuttujat:

- eripituiset oleskelut eri vuodenaikoina (yhteensä 15 muuttujaa)
- keskimääräiset käyttövuorokaudet kuukausittain (12 muuttujaa).

Ryhmittelyanalyysissä päädyttiin kuuden käyttäjätyypin malliin. Tämä tyypittely ei ole ainoa mahdollinen – käyttämällä pienempää tai suurempaa ryhmien lukumäärää olisi päädytty jossain määrin erilaisiin tyypittelyihin. Lisäksi on huomattava, että kaikki aineiston tapaukset eivät edusta puhtaasti tiettyä tyyppiä. Kaikkiin ryhmiin kuuluu sekä kyseisen ryhmän tyyppitapauksia että raja-

tapauksia, joiden vapaa-ajan asunnon käyttö ei yhtä selvästi noudata ryhmän tunnuspiirteitä. Näin ollen eri tyyppien osuuksia on pidettävä suuntaa antavina. Todetut kuusi tyyppiä edustavat kuitenkin selkeästi erilaisia vapaa-ajan asuntojen käyttötapoja. Tyypit eroavat toisistaan sekä käytön kokonaismäärässä että jaksottumisessa. Nämä erot näkyvät selvästi keskimääräisissä kuukausittaisissa käyttövuorokausissa (kuvio 11, s. 68–69).

Ympärivuotisia asukkaita oli 3 % vastaajista. He asuivat vapaa-ajan asunnollaan joka kuukausi keskimäärin yli 15 vuorokautta ja yhteensä yli 200 vuorokautta vuodessa – siis enemmän kuin vakituudessa asunnossaan. Varsinkin kesällä mökillä viivytettiin yhtäjaksoisesti yleensä vähintään kuukausi kerrallaan. Talvellakin joka toinen vietti vapaa-ajan asunnollaan vähintään kuukauden pituisia jaksoja, joka toisella taas talvioletukset muodostuivat tätä lyhyemmistä jaksoista. Käytön tasaisesta jaksottumisesta kertoo sekin, että kesä–elokuun keskimääräinen osuus kaikista käyttövuorokausista oli vain neljännes (26 %).

Ympärivuotisten kävijöiden ryhmään kuului joka kahdeksas (12 %) vastaaja. Tässä ryhmässä vapaa-ajan asuntoa käytettiin varsin runsaasti, keskimäärin 115 vuorokautta vuodessa. Vaikka käyttö oli suurinta kesällä ja vähäisintä talvella, se jakautui kuitenkin selvästi keskimääräistä tasaisemmin ympäri vuoden. Kesäkuukausien osuus kaikista käyttövuorokausista oli runsas kolmannes (37 %). Sydäntalvellakin mökkiä käytettiin keskimäärin 6–7 vuorokautta kuukaudessa. Viikonloppukäynnit tai muut muutaman päivän oleskelut olivat tyypillisin käyttömuoto talvella, syksyllä ja keväällä, mutta pidemmät viipymät eivät olleet harvinaisia. Kesällä mökillä oleskeltiin yleensä vähintään viikko kerrallaan, ja monet asuivat siellä yhtäjaksoisesti vähintään kuukauden.

Keväästä syksyyn asuvien ryhmään kuului joka kymmenes (10 %) vastaaja. Tässä ryhmässä asuminen painottui touko–syyskuun välisenä aikana vapaa-ajan asunnolle. Myös huhtikuussa ja lokakuussa vapaa-ajan asunnolla vietettiin aikaa varsin paljon, mutta silloin vakituksella asunnolla oleskeltiin keskimäärin vielä/jo jonkin verran enemmän kuin mökillä. Käyttövuorokausia kertyi vuodessa runsaasti, keskimäärin 139. Kesällä mökillä asuttiin yleensä pitkiä aikoja yhtäjaksoisesti. Keväällä ja syksyllä oleskelujaksot olivat keskimäärin jonkin verran lyhyempiä, mutta myös kuukauden pituiset tai pidemmät asumisjaksot olivat tuolloinkin melko yleisiä. Talvella useimmat tähän ryhmään kuuluvista tekivät vapaa-ajan asunnolle vähintään viikonloppumatkoja, eivätkä pidemmät oleskelut olleet harvinaisia. Keskimääräiset käyttövuorokaudet jäivät kuitenkin talvella selvästi alhaisemmiksi kuin keväällä ja syksyllä. Kesä–elokuussa kertyi keskimäärin 43 % vuoden kaikista mökkeilyvuorokausista.

Kesäkauden asukkaita oli viidennes (20 %) vastaajista. Tässä ryhmässä vapaa-ajan asuminen painottui kesä–elokuuhun, jolloin mökillä vietettiin aikaa enemmän kuin vakituudessa asunnossa. Kesäoleskelut olivat yleensä pitkäjäksoisia, joskaan vähintään kuukauden pituiset viipymät eivät olleet aivan niin yleisiä kuin ympärivuotisilla asukkailla tai kevästä syksyyn asuvilla. Myös toukokuussa ja syyskuussa mökillä vietettiin aikaa melko paljon, ja varhemmin keväällä sekä myöhemmin syksyllä sinne tehtiin jonkin verran viikonloppu-

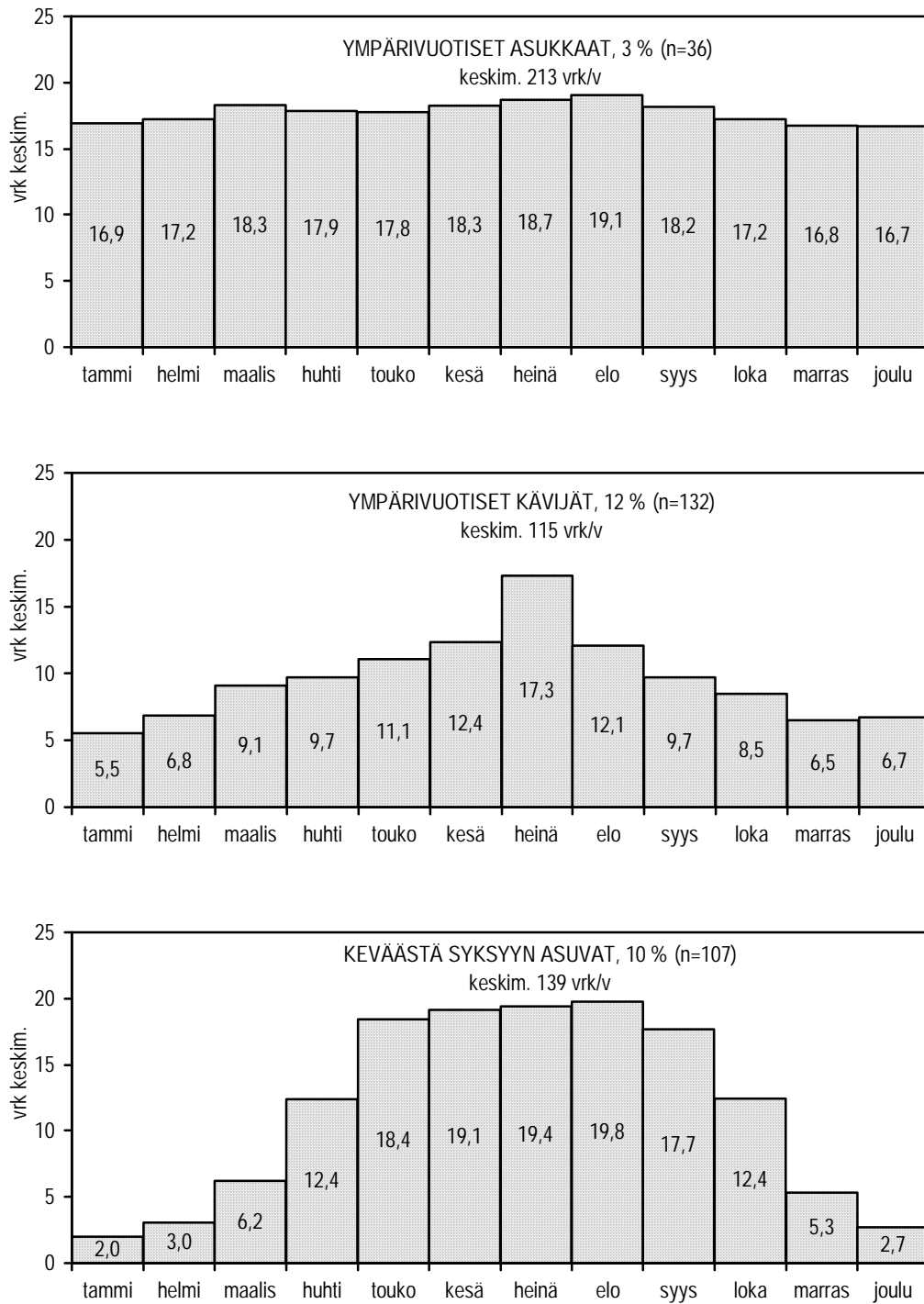
matkoja. Talvella mökillä yleensä korkeintaan pistäydettiin lyhyesti, ja käyttövuorokausien määrä jäi tuolloin hyvin alhaiseksi. Vuodessa mökkivuorokausia kertyi yhteensä 94. Kesä–elokuun osuus kaikista vuoden käyttövuorokausista oli keskimäärin 62 %.

Kesämökkeilijät olivat kooltaan suuri (29 % vastaajista) ja mökkeilyta-voiltaan ”perinteinen” ryhmä. Vapaa-ajan asuntoa käytettiin keskimäärin 61 vuorokautta vuodessa, ja käytön huippu ajoittui selvästi heinäkuuhun, jolloin mökillä viivytettiin keskimäärin 17 vuorokautta. Kesä- ja elokuussa mökillä oleskeltiin keskimäärin yli 10 päivää, touko- ja syyskuussa runsaat 5 päivää, huhti- ja lokakuussa noin 3 päivää. Noin kolmannes tähän ryhmään kuuluvista kertoi asuvansa mökillä kesällä yhtäjaksoisesti vähintään kuukauden – enemmistöllä kesäoleskelut olivat siis tätä lyhyempiä. Kevään ja syksyn mökkimatkat olivat tyypillisimmillään viikonloppukäyntejä. Talvikäyttö oli vähäistä, vaikka lyhyitä pistäytymisiä tehtiin myös talviaikaan. Kesä–elokuun osuus kaikista käyttövuorokausista oli 68 % eli suurempi kuin missään muussa ryhmässä.

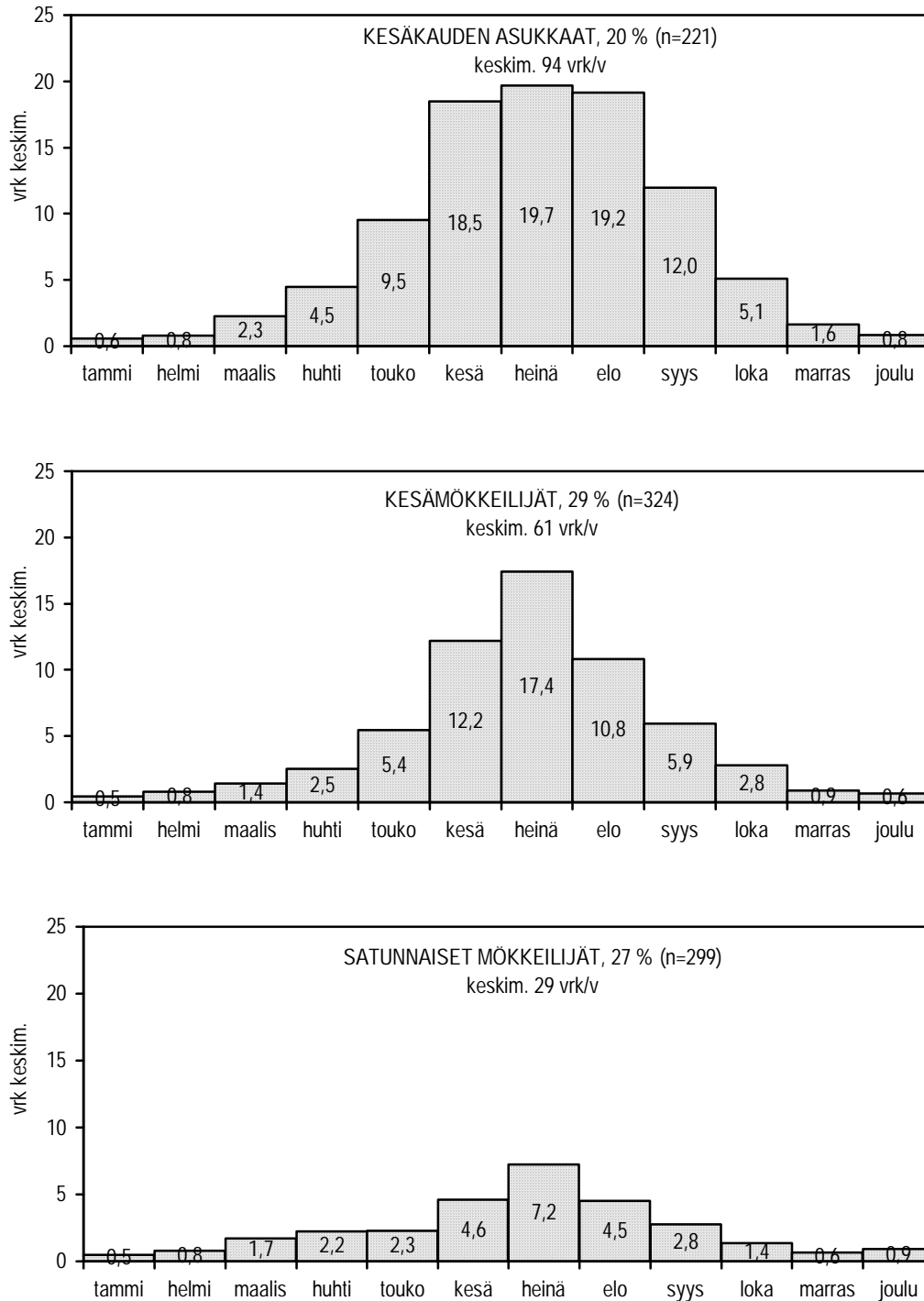
Vapaa-ajan asunnon käyttö oli kaikkein vähäisintä *satunnaisten mökkeilijöiden* ryhmässä, johon kuului runsas neljännes (27 %) vastaajista. Mökillä oleskeltiin keskimäärin 29 vuorokautta vuodessa. Eniten siellä oltiin kesällä, mutta silloinkin käyttövuorokaudet jäivät alhaisiksi. Heinäkuussa mökillä oleskeltiin keskimäärin 7 vuorokautta, kesä- ja elokuussa vajaat 5 vuorokautta ja keväällä sekä syksyllä keskimäärin pari vuorokautta kuukaudessa. Keskimäärin 61 % käyttövuorokausista kertyi kesä–elokuussa. Kesällä mökillä vietettiin sekä viikonloppuja että pidempiä jaksoja, keväällä ja syksyllä tehtiin yleensä korkeintaan viikonloppukäyntejä. Talvella käyttö rajoittui useimmiten korkeintaan lyhyisiin pistäytymisiin. Satunnaisissa mökkeilijöissä oli kuitenkin myös sellaisia, jotka viettivät vapaa-ajan asunnolla vähintään viikon pituisia jaksoja myös keväällä, syksyllä ja talvellakin. Tällaisia ’satunnaisia viipyjiä’ oli eniten niiden joukossa, joilla matka mökille oli pitkä.

Eräissä aiemmissa tutkimuksissa vapaa-ajan asukkaita on tyypitelty vapaa-ajan asumisen merkityksen mukaan (ks. jakso 2.5). Myös nyt käsillä olevasta aineistosta etsittiin ryhmittelyanalyysin avulla erilaisia tyyppisiä vapaa-ajan asumisen merkityksen ja sisällön mukaan, mutta näin ei löydetty yhtä selkeitä tyyppisiä kuin vapaa-ajan asunnon käytön perusteella. Tämä voi johtua osaksi siitä, että kyselylomakkeen painopiste ei ollut vapaa-ajan asumisen merkitys- ja sisältökysymyksissä. Mutta tulos tarkoittaa myös sitä, että erot erilaisten vapaa-ajan asukkaiden välillä ovat suuremmat vapaa-ajan asunnon käytön määrässä ja jaksottumisessa kuin siinä, millaisia koettuja merkityksiä ja sisältöjä vapaa-ajan asumiseen liittyy. Toki edellä todettujen tyyppienkin välillä on eroja myös vapaa-ajan asumisen koetussa merkityksessä (ks. jakso 7.5).

Edellä esiteltyä ryhmittelyä käytetään tässä tutkimuksessa vapaa-ajan asukkaiden perustyyppittelynä. Haastatteluaineiston analyysin pohjalta nyt todettua tyyppittelyä jonkin verran täsmennetään jaksossa 10.1 (ks. kuvio 47, s. 135).

Kuvio 11. Vapaa-ajan asukkaiden tyypit ja vapaa-ajan asunnon keskimääräiset käyttövuorokaudet kuukausittain (jatkuu seuraavalla sivulla).

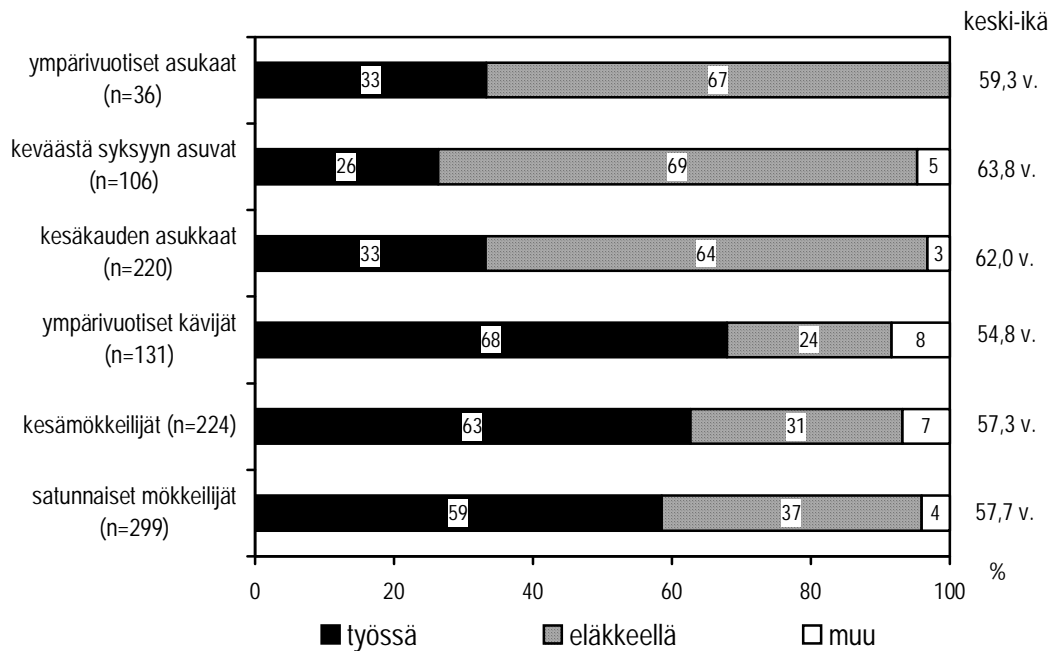

Kuvio 11. (jatkoa edelliseltä sivulta)

Ympärivuotisista asukkaista, keväästä syksyyn asuvista ja kesäkauden asukkaista enemmistö, noin kaksi kolmannesta, oli eläkeläisiä (kuvio 12). Ympärivuotiset asukkaat olivat kuitenkin nuorempia kuin keväästä syksyyn asuvat ja kesäkauden asukkaat, koska heissä oli runsaasti "nuoria eläkeläisiä" eli hieman päälle 60-vuotiaita. Keväästä syksyyn asuvat olivat kaikkein iäkkäimpiä.

Työssäkäyvät olivat enemmistönä muissa ryhmissä: ympärivuotisissa kävijöissä, kesämökkeilijöissä ja satunnaisissa mökkeilijöissä (kuvio 12). Iältään

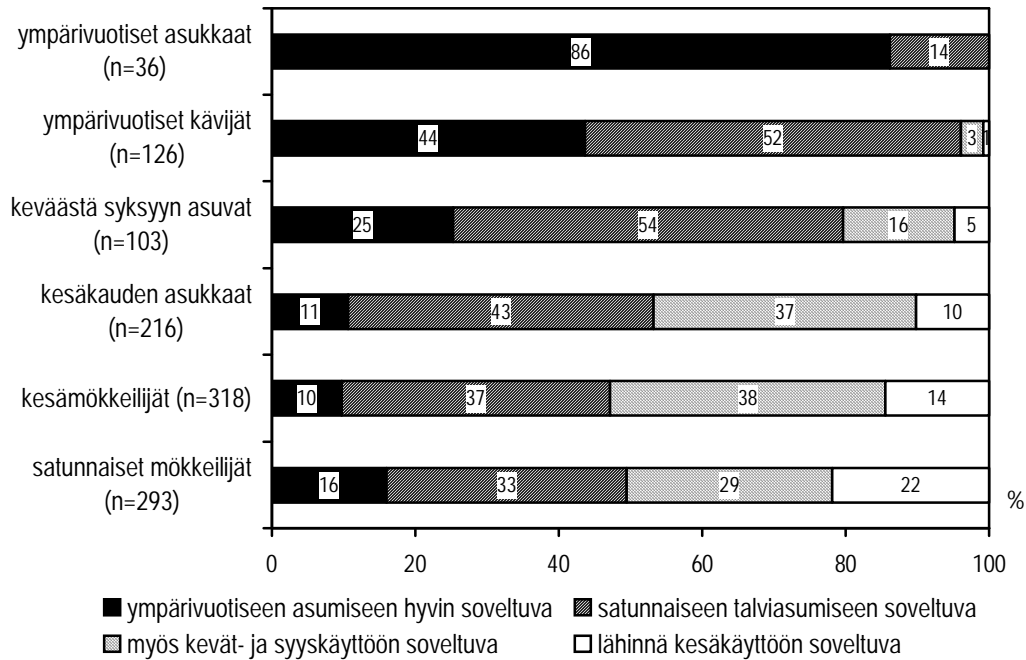
kaikkein nuorimpia olivat ympärivuotiset kävijät, joiden keski-ikä oli vajaat 55 vuotta ja joista neljännes oli alle 50-vuotiaita. Eläkeläisiä oli tässä ryhmässä vain neljännes.

Kuvio 12. Asema työmarkkinoilla ja keski-ikä vapaa-ajanasukastyypeittäin.

Koska matkan pituus vaikuttaa vapaa-ajan asunnon käytön määrään ja varsinkin jaksottumiseen (vrt. jakso 7.3), keskimääräiset mökkimatkat ovat eripituisia eri vapaa-ajanasukastyypeissä. Lähimpänä sijaitsivat ympärivuotisten asukkaiden vapaa-ajan asunnot: matkan keskipituus oli 98 kilometriä ja korkeintaan sadan kilometrin matka oli kolmella neljänneksellä (76 %). Toiseksi eniten lyhyitä matkoja oli keväästä syksyyn asuvilla (66 %:lla korkeintaan sata kilometriä). Pisimmät mökkimatkat taas olivat satunnaisilla mökkeilijöillä, joilla matkan keskipituus oli 274 kilometriä ja joista joka viidennellä (19 %) matkaa oli yli 500 kilometriä. Yli 500 kilometrin matkan omaavista enemmistö (59 %) ja 300–500 kilometrin matkan omaavistakin puolet (48 %) lukeutui satunnaisiin mökkeilijöihin. Toisaalta on huomattava, että satunnaisissa mökkeilijöissä on myös lähellä asuvia: miltei joka toisella (48 %) satunnaisella mökkeilijällä matka oli korkeintaan sadan kilometrin pituinen.

Vapaa-ajan asuntojen taso vaihteli eri käyttäjätyypeissä varsin loogisesti. Ympärivuotisten asukkaiden ja ympärivuotisten kävijöiden vapaa-ajan asunnot olivat parhaiten talviasumiseen soveltuvia, ja keskimääräistä enemmän talvikäyttöön soveltuvia mökkejä oli myös keväästä syksyyn asuvilla. (Kuvio 13)

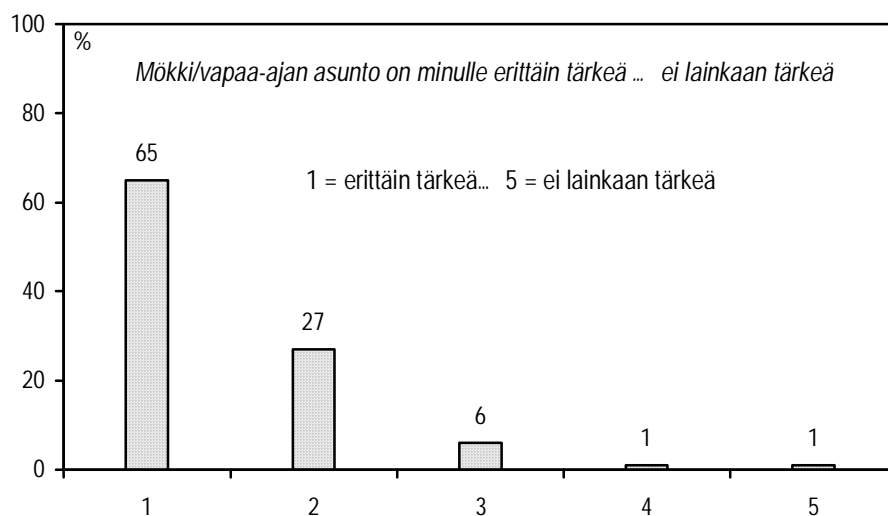
Kuvio 13. Vapaa-ajan asunnon käytettävyys eri vuodenaikoina vapaa-ajanasukasyypeittäin.

7.5 Vapaa-ajan asumisen merkitys ja sisältö

Vastaajia pyydettiin arvioimaan vapaa-ajan asunnon tärkeyttä ottamalla viisiportaisella asteikolla kantaa toteamukseen:

Mökki/vapaa-ajan asunto on minulle erittäin tärkeä . . . ei lainkaan tärkeä.

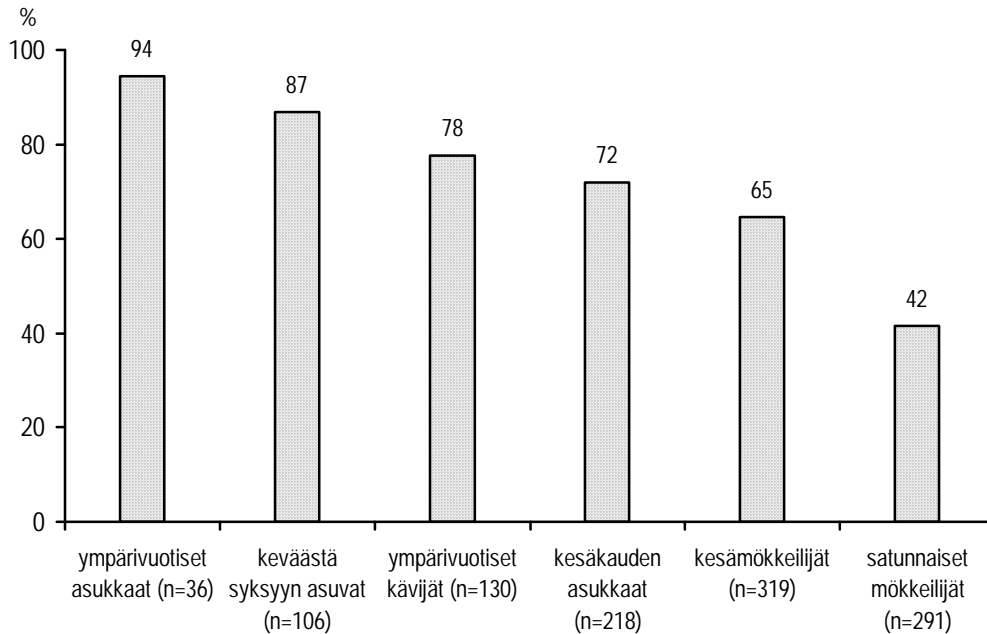
Valtaosa arvioi vapaa-ajan asunnon itselleen tärkeäksi, ja noin kaksi kolmanesta piti sitä erittäin tärkeänä (kuvio 14).

Kuvio 14. Arviot vapaa-ajan asunnon tärkeydestä (n = 1198).

Kaikkein tärkeimmäksi vapaa-ajan asunnon kokivat ne, jotka sitä eniten käyttivät, eli edellä todetuista vapaa-ajan asukkaiden tyypeistä ympärivuotiset asukkaat. Vähiten tärkeä vapaa-ajan asunto oli satunnaisille mökkeilijöille. (Kuvio 15)

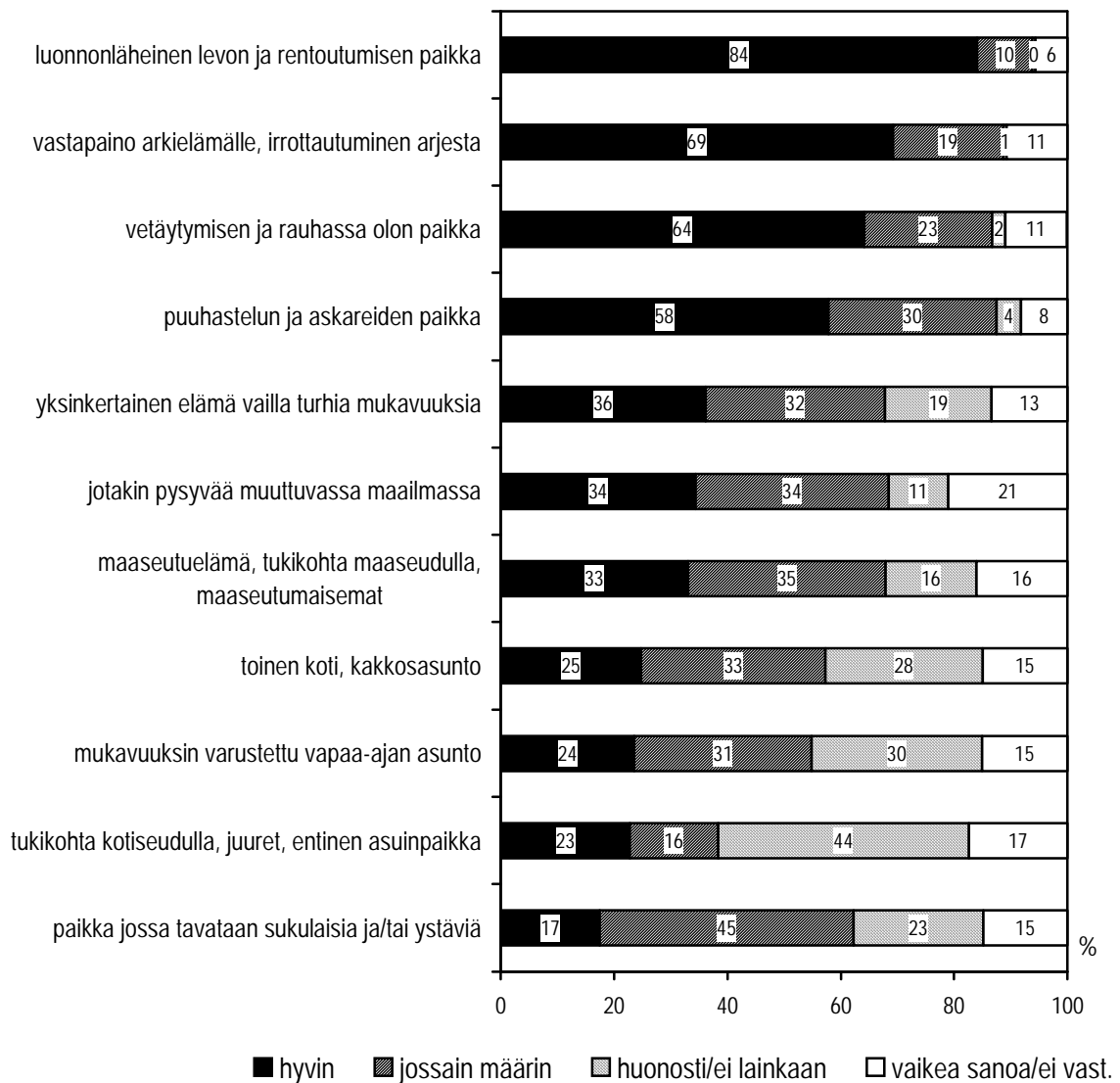
Kuvio 15. Vapaa-ajan asuntoa *erittäin tärkeänä* pitävien osuus vapaa-ajanasukasyypeittäin.

Ympärivuotiset asukkaat, kevästä syksyyn asuvat ja ympärivuotiset kävijät kokivat vapaa-ajan asunnon tärkeäksi iästä riippumatta. Sitä vastoin kesäkauden asukkailla ja kesämökkeilijöillä mökin koettu merkitys väheni iän myötä. Esimerkiksi alle 50-vuotiaista kesämökkeilijöistä valtaosa (83 %) piti mökkiä erittäin tärkeänä, mutta yli 70-vuotiaista kesämökkeilijöistä näin arvioi enää joka toinen. Satunnaisista mökkeilijöistä keski-ikäiset (noin 45–59-vuotiaat) näyttivät arvioivan vapaa-ajan asunnon hieman tärkeämmäksi kuin tätä nuoremmat tai vanhemmat, mutta ero ei tässä ryhmässä ollut tilastollisesti merkitsevä.

Se, että kyseessä oli tukikohta kotiseudulla (ks. s. 73), lisäsi jonkin verran vapaa-ajan asunnon merkitystä. Sitä vastoin matkan pituus vakituiselta asunnolta ei ollut yhteydessä vapaa-ajan asunnon koettuun tärkeyteen. Myöskään miesten ja naisten välillä ei ollut suuria eroja vapaa-ajan asunnon koetussa tärkeydessä.

Vapaa-ajan asumisen merkitystä ja sisältöä kartoitettiin tarkemmin pyytämällä vastaajia ottamaan kantaa siihen, *miten hyvin eräät luonnehdinnat kuvaavat heidän omaa vapaa-ajan asuntoaan sekä sen käyttöä ja merkitystä* (ks. kuvio 16). Tulosten välittämä yleiskuva on selkeä eikä kovin yllättävä: mökki merkitsee suomalaisille nykyisinkin ennen kaikkea luonnonläheisyyttä, rentoutumista ja puuhastelua omassa rauhassa, vetäytymistä sekä vastapainoa arkielämälle. Mökkeilyn keskeisessä sisällössä ja merkityksessä ei ole tapahtu-

nut olennaisia muutoksia, vaikka vapaa-ajan asuminen ei enää kaikille merkitsekään yksinkertaista elämää vailla turhia mukavuuksia. Vapaa-ajan asumisen modernisoituminen toki tuo muutoksia myös kesämökkikulttuuriin (ks. esim. Puustinen 2005), mutta mökkeilyn perusmerkitys on siis toistaiseksi varsin perinteinen. Myös ulkoisilta puitteiltaan mökit koetaan nykyisin vielä useammin paikoiksi, joissa vietetään yksinkertaista elämää vailla turhia mukavuuksia, kuin mukavuuksin varustetuiksi vapaa-ajan asunnoiksi (ks. kuvio 16).

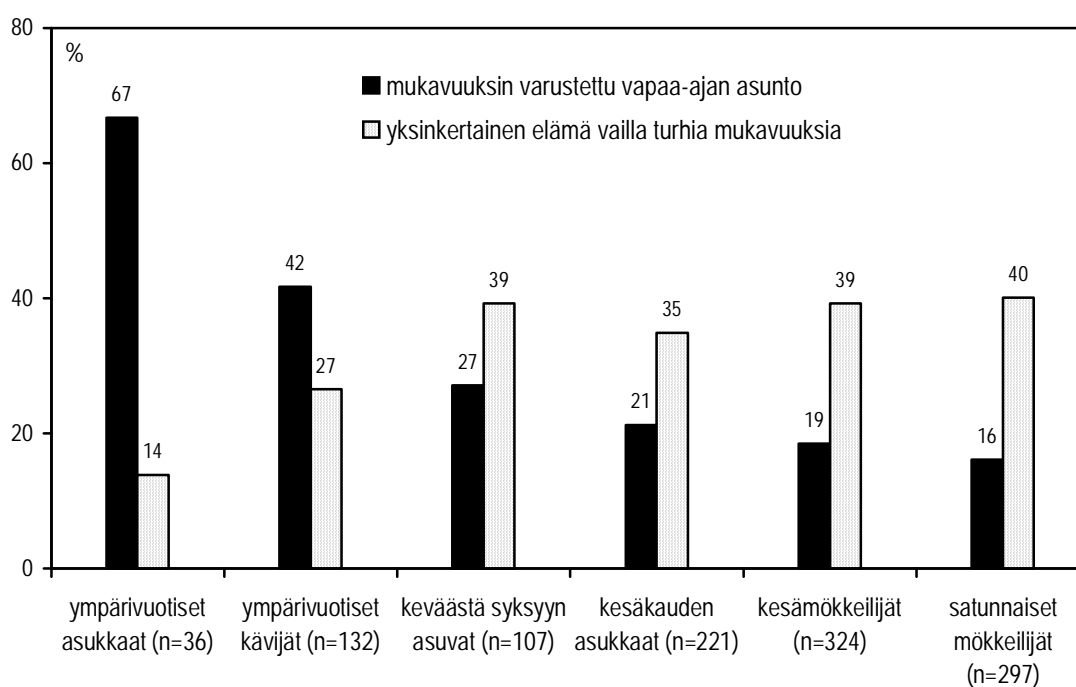

Kuvio 16. Arviot siitä, miten hyvin eräät luonnehdinnat kuvaavat omaa vapaa-ajan asuntoa sekä sen käyttöä ja merkitystä (n = 1223).

Vapaa-ajan asunnon merkitykset *tukikohtana kotiseudulla* tai *maaseudulla* tai *pysyvyyden* edustajana muuttuvassa maailmassa voidaan nähdä eräänlaisina vastaavoina modernille, kaupunkimaiselle, liikkuvalle ja juurettomallekin elämälle. Mainittavalle osalle vastaajista näillä seikoilla oli suuri merkitys (ks. kuvio 16). Yli puolet (55 %) kaikista vastaajista arvioi, että ainakin jokin niistä kuvaa omaa vapaa-ajan asumista hyvin. Joka kymmenennelle kaikilla kolmella asialla oli suuri merkitys.

Niitä, joiden mielestä termi *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa omaa vapaa-ajan asuntoa hyvin, oli neljännes vastaajista. Vapaa-ajan asunnon kokemista toiseksi kodiksi tarkastellaan lähemmin jaksossa 7.6.

Vapaa-ajanasukastyyppeiden välillä on varsin ymmärrettäviä ja odotettuja eroja vapaa-ajan asumisen luonteessa ja osin merkityksessään. *Mukavuus*in varustettu vapaa-ajan asunto kuvasi useimpien ympärivuotisten asukkaiden mielestä omaa tilannetta hyvin. Myös ympärivuotisilla kävijöillä oli useammin mukavuus varustettu vapaa-ajan asunto kuin paikka, jossa vietetään yksinkertaista elämää vailla turhia mukavuuksia. Sitä vastoin muissa vapaa-ajan asukkaiden tyypeissä tilanne oli päinvastainen. Toisaalta on huomattava, että yksinkertainen elämä vailla turhia mukavuuksia ei kesämökkeilijöiden eikä satunnaisten mökkeilijöidenkään ryhmissä ollut enemmistön mielestä omaa vapaa-ajan asumista hyvin kuvaava luonnehdinta. (Kuvio 17)

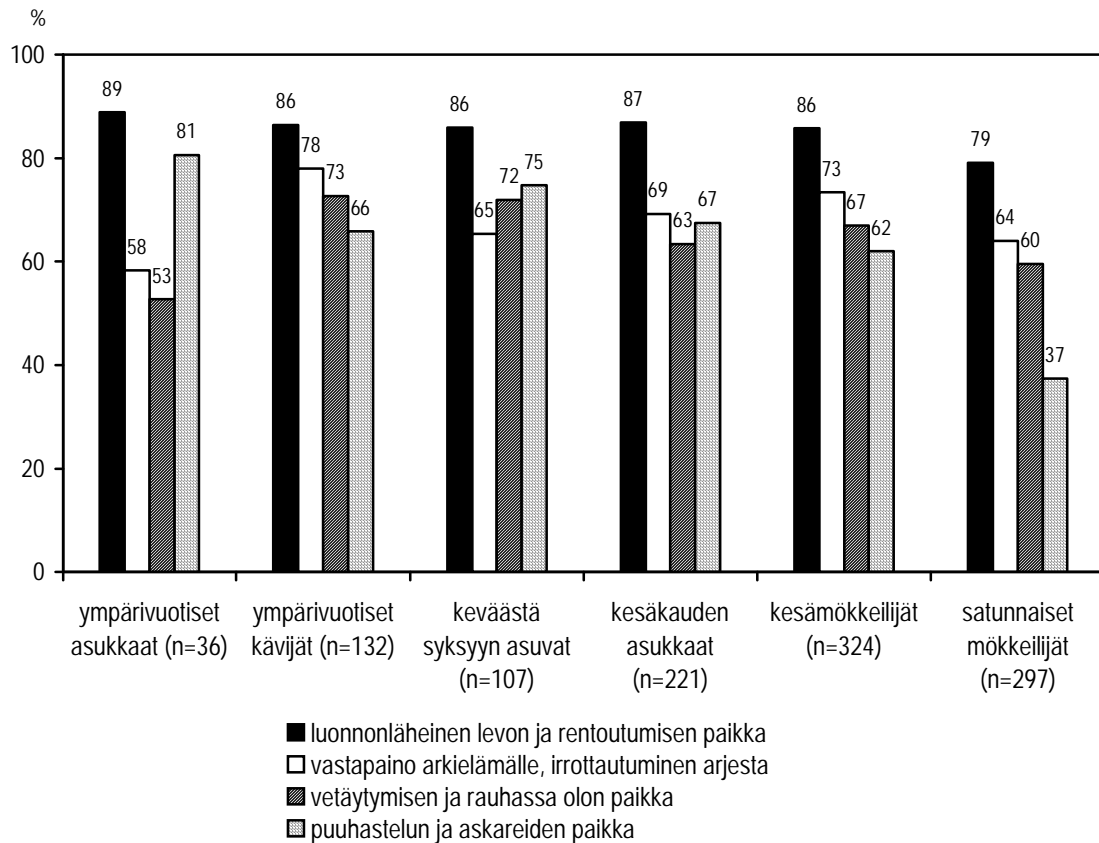

Kuvio 17. Luonnehdinnat *mukavuus*in varustettu vapaa-ajan asunto sekä yksinkertainen elämä vailla turhia mukavuuksia – vapaa-ajanasukastyypeittäin niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa luonnehdinnat kuvaavat hyvin.

Naiset näkivät vapaa-ajan asumisensa *yksinkertaisena elämänä vailla turhia mukavuuksia* selvästi useammin (43 %) kuin arvioivat mökkinsä olevan *mukavuus*in varustettu vapaa-ajan asunto (18 %). Miehillä vastaavat osuudet olivat 32 % ja 27 %. Ero on mielenkiintoinen sen vuoksi, että vapaa-ajan asuntojen talviasuttavuudessa (mikä kuvastaa pääpiirteissään myös niiden varustetasoa) ei ollut merkitseviä eroja miesten ja naisten välillä. Eroa selittää ehkä se, että miehille vähäisempikin varustetaso riittää tekemään asunnosta ”mukavuus

varustetun”.
Luonnonläheiseksi levon ja rentoutumisen paikaksi koki oman mökkinsä valtaosa vastaajista vapaa-ajanasukastyyppistä riippumatta. Ympärivuotisilla asukkailla korostui vapaa-ajan asunnon merkitys *puuhastelun ja askareiden paikkana*, kun taas *vastapaino arkielämälle* sekä *vetäytyminen ja rauhassa olo* eivät olleet heille aivan

yhtä tärkeitä asioita. Tämä on ymmärrettävää, kun kyseessä ovat ihmiset, jotka viettävät vapaa-ajan asunnolla aikaa enemmän kuin vakituksessa asunnossaan. Satunnaisille mökkeilijöille puolestaan vapaa-ajan asunto oli harvemmin puuhastelun ja askareiden paikka, mikä sekin on täysin ymmärrettävää: kun mökillä käydään harvemmin, lepo ja rentoutuminen koetaan puuhastelua tärkeämmäksi. (Kuvio 18)

Kuvio 18. Eräät vapaa-ajan asumisen merkitystä ja sisältöä kuvaavat luonnehdinnat – vapaa-ajanasukastyypeittäin niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa ko. luonnehdinta kuvaa *hyvin*.

Vapaa-ajan asunnon merkitys tukikohtana kotiseudulla tai maaseudulla tai pysyvyyden edustajana muuttuvassa maailmassa ei ratkaisevasti vaihdellut vapaa-ajan asukkaiden eri tyypeissä, joskin maaseudun ja pysyvyyden merkitystä korostavia oli keskimääräistä enemmän ympärivuotisissa asukkaissa ja vähiten satunnaisissa mökkeilijöissä. Naiset korostivat näitä pysyvyyden elementtejä jonkin verran enemmän kuin miehet.

Kuten aiemmin (ks. s. 17) on todettu, halu säilyttää yhteys kotiseutuun motivoi usein pitkäänkin mökkimatkaan. Tämä näkyi myös nyt tarkasteltavassa aineistossa: yli 200 kilometrin ja varsinkin yli 300 kilometrin mökkimatkan omaaville vapaa-ajan asunto merkitsi yhteyttä kotiseutuun selvästi useammin kuin lyhyempimatkalaisille. Toisaalta taas Inarin mökkiläisillä, joilla matkat olivat kaikkein pisimmät, kotiseutumotiivi ei korostunut (vrt. jakso 8.3). Inarilla on siis vetoa, jonka ansioista pitkä etäisyys hyväksytään, vaikka kyseessä ei olekaan entinen kotiseutu.

Kysytyistä asioista kaikkein vähäisimmäksi arvioitiin vapaa-ajan asunnon merkitys *paikkana, jossa tavataan sukulaisia ja ystäviä*. Keskimääräistä tärkeämpi tämä asia oli ympärivuotisille asukkaille ja kevästä syksyyn asuville, mutta heistäkin vain noin joka neljäs koki sen omaa vapaa-ajan asuntoaan hyvin kuvaavaksi luonnehdinnaksi. Naisilla vapaa-ajan asumisen sosiaalinen rooli korostui jonkin verran enemmän kuin miehillä.

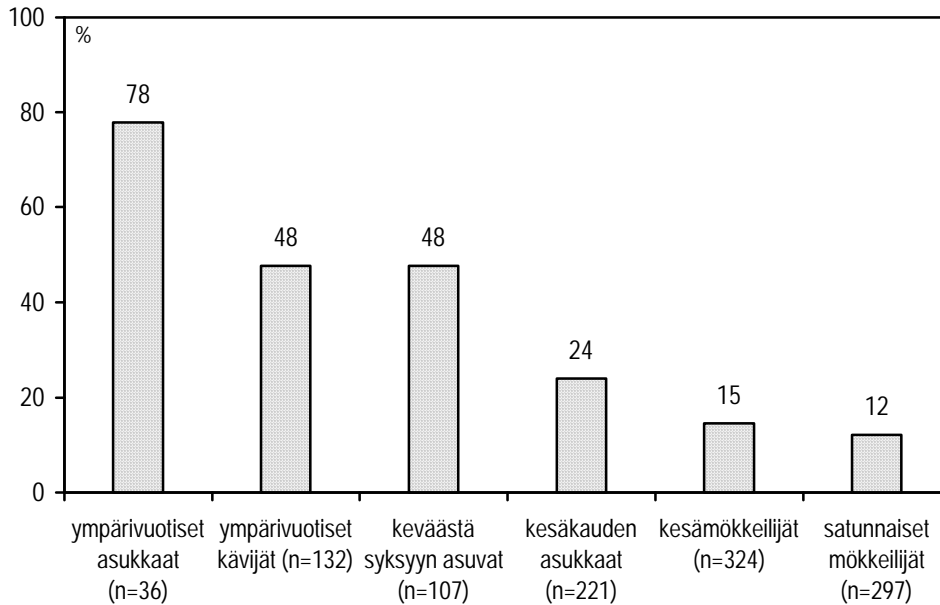
Ikä ei kovin selkeästi vaikuttanut vapaa-ajan asumisen sisältöihin ja merkityksiin. Ainoa hyvin selvä – ja sekin täysin looginen ja ymmärrettävä – ero oli siinä, että vanhimmat, eläkkeellä olevat vastaajat eivät painottaneet arjesta irrottautumista eivätkä vetäytymistä yhtä paljon kuin nuoremmat ja vielä työelämässä olevat. Myöskään koulutustaso ei mainittavasti ollut yhteydessä vapaa-ajan asumisen merkitykseen ja luonteeseen.

7.6 Vapaa-ajan asunto toisena kotina

Niitä, joiden mielestä termi *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa omaa vapaa-ajan asuntoa hyvin, oli neljännes postikyselyn vastaajista. Lisäksi kolmannes piti termiä jossain määrin sopivana. Enemmistönä olivat siis ne, jotka eivät pitäneet ajatusta vapaa-ajan asunnosta toisena kotina ainakaan täysin vieraana. (Ks. kuvio 16, s. 73.)

Vapaa-ajan asuntoa selvästi toisena kotina pitävien osuus oli suunnilleen samaa luokkaa kaikissa ikäryhmissä, mutta niitä, jotka selvästi torjuivat nämä termit eli olivat sitä mieltä että ne kuvaavat omaa vapaa-ajan asuntoa huonosti tai eivät lainkaan, oli eniten alle 40-vuotiaissa. Miesten ja naisten välillä ei ollut merkittävää eroa vapaa-ajan asunnon kokemisessa toiseksi kodiksi tai kakkosasunnoksi.

Vapaa-ajanasukastyyppeiden välillä erot sitä vastoin olivat suuria ja täysin ymmärrettäviä. Ympärivuotisista asukkaista selvä enemmistö oli sitä mieltä, että *kakkosasunto* tai *toinen koti* kuvaa hyvin omaa vapaa-ajan asuntoa. Ympärivuotisista kävijöistä sekä kevästä syksyyn asuvistakin puolet oli tätä mieltä, mutta satunnaisista mökkeilijöistä näin arvioi vain joka kahdeksas. (Kuvio 19)

Kuvio 19. Vapaa-ajanasukastyypeittäin niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa luonnehdinta *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa hyvin.

Vapaa-ajan asunnon kokeminen toiseksi kodiksi oli esillä myös laajemmassa kyselyaineistossa, jonka tuloksia tarkastellaan muilta osin luvussa 9. Kysymyksenasettelu oli toisenlainen (ks. jakso 9.2) mutta perustulos sama: noin joka neljäs vapaa-ajan asunnon omistaja oli sitä mieltä, että vapaa-ajan asunto on hänelle käytännössä toinen koti. Sitä vastoin iän mukaan ilmeni tuossa aineistossa suurempia eroja kuin postikyselyssä: vapaa-ajan asunnon kokeminen toiseksi kodiksi oli yleisempää varttuneemmilla keski-ikäisillä ja eläkeikäisillä, kun taas alle 40-vuotiaissa mökinomistajissa vapaa-ajan asunnon toiseksi kodikseen kokevia oli selvästi keskimääräistä vähemmän (8 %). Myös sukupuoli näytti tässä aineistossa vaikuttavan jonkin verran siihen, pidettiinkö vapaa-ajan asuntoa toisena kotina: kaikkein yleisimmin näin kokivat yli 50-vuotiaat naiset.

Tulosten osittainen erilaisuus eri aineistoissa viittaa siihen, että kysymyksenasettelulla on arvioihin oma vaikutuksensa. Tähän viittaa myös tulos, joka saatiin pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyä koskeneessa tutkimuksessa (Pitkänen & Vepsäläinen 2005, 169). Siinä kysyttiin, kumpaan ympäristöön – vakituiseen asuin ympäristöön vai mökkiympäristöön – *koti* liittyy enemmän. Vastaajista noin neljännes liitti kodin yhtä lailla molempiin ympäristöihin ja toinen neljännes enemmän mökkiympäristöön. Kaikkiaan siis joka toinen pääkaupunkiseudun mökkiläinen mielsi tämän mukaan vapaa-ajan asuntonsa kodiksi ainakin jokseenkin yhtä lailla kuin vakituisen asuinpaikkansa.

Kakkosasumistermin soveltuvuutta omaan vapaa-ajan asumiseen kysyttiin myös nyt käsillä olevan tutkimuksen teemahaastatteluihin, joiden tulokset osoittivat, että se on käsitteenä toistaiseksi vieras ja sisällöltään varsin hahmotumaton (ks. jakso 10.1). Senkin vuoksi erilaiset, toisiaan täydentävät kysymyksenasettelut ja menetelmät ovat paikallaan asiaa tutkittaessa.

Edellä todetut tulokset antavat viitteitä kakkosasukkaiden määrittelyyn eli kysymykseen siitä, millä tavoin ”oikeat” kakkosasukkaat voidaan tarvittaes-

sa erottaa "tavallisista mökkeilijöistä". Tässä määrittelyssä on syytä huomioida sekä kakkosasunnon tosiasiallinen käyttö että sen kokeminen toiseksi kodiksi. Nämä kriteerit tukevat yleensä toisiaan: mitä enemmän vapaa-ajan asuntoa käytetään, sitä todennäköisemmin se myös mielletään toiseksi kodiksi. Edellä esitetyistä vapaa-ajan asukkaiden tyypeistä *ympärivuotisilla asukkailla, ympärivuotisilla kävijöillä ja keväästä syksyyn asuvilla* vapaa-ajan asuminen on määrällisesti suurinta ja ympäri vuoden keskimääräistä tasaisemmin jakautuvaa eli heidän joukostaan löytyvät todennäköisimmin "oikeat" kakkosasukkaat. He myös kokevat useimmin vapaa-ajan asuntonsa toiseksi kodiksi. Näihin tyyppisiin kuuluvia oli yhteensä neljännes kyselyyn vastanneista mökin omistajista. Saman verran oli niitä, jotka arvioivat termin *toinen koti* tai *kakkosasunto* omaa vapaa-ajan asuntoaan hyvin kuvaavaksi. Aina mökin käyttö ja sen kokeminen toiseksi kodiksi eivät kuitenkaan kulje rinta rinnan. Vaikka vapaa-ajan asuntoa käytetään ympäri vuoden, sitä ei välttämättä pidetä varsinaisesti kakkosasuntona. Toisaalta taas melko vähäisessäkin käytössä oleva mökki voidaan kokea kakkoskodiksi. Niitä, jotka *sekä* kuuluivat edellä mainittuihin vapaa-ajan asuntoaan runsaasti käyttäviin tyyppisiin *että* kokivat vapaa-ajan asunnon selvästi toiseksi kodiksi tai kakkosasunnoksi, oli postikyselyyn vastanneista noin joka kahdeksas.

Kysymykseen 'toisesta kodista' tai 'kakkosasunnosta' palataan jäljempänä sekä teemahaastattelujen yhteydessä (luvussa 10) että raportin yhteenvetojaksossa (luvussa 11).

7.7 Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin

Vapaa-ajan asukkaiden osallistumista mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin tiedusteltiin seuraavien kuuden asian osalta:

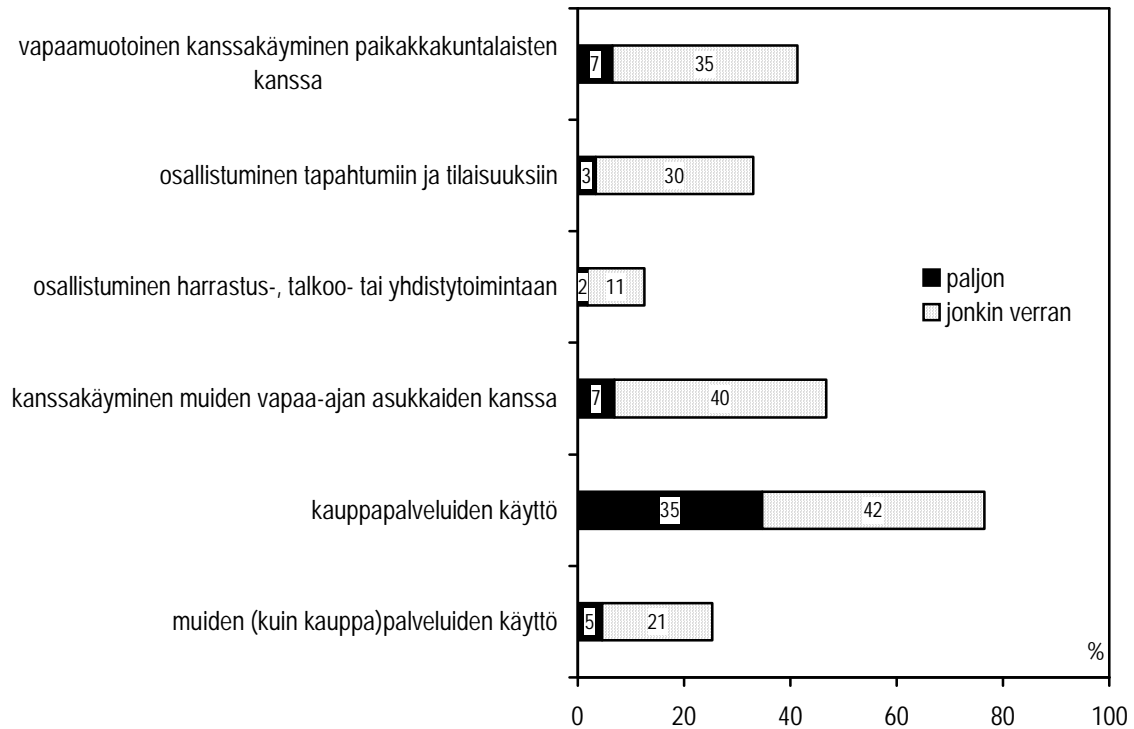
- vapaamuotoinen kanssakäyminen paikkakuntalaisten kanssa (kyläilyt, tapaamiset yms.)
- osallistuminen tapahtumiin ja tilaisuuksiin
- osallistuminen harrastus-, talkoo- tai yhdistystoimintaan
- kanssakäyminen muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa
- kauppapalveluiden (elintarvikeliikkeet, erikoisliikkeet) käyttö
- muiden palveluiden käyttö (kirjasto, terveydenhoito, posti ym.).

Näistä kolme ensimmäistä kuvaavat selkeimmin suuntautumista kohti mökkipaikkakunnan vakituisia asukkaita ja elämää.

Nykytilanne

Osallistumisen nykytilaa mitattiin asteikolla *paljon – jonkin verran – vähän – ei (juuri) lainkaan*. Kauppapalveluita enemmistö vastaajista kertoi käyttävänsä ainakin jonkin verran ja runsas kolmannes paljon. Muunlainen osallistuminen paikkakunnan elämään oli huomattavasti vähäisempää. Kanssakäyminen muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa oli hieman yleisempää kuin vapaamuotoi-

nen kanssakäyminen paikkakuntalaisten kanssa, mutta vain harvoilla oli kumpaankaan asukasryhmään runsaasti yhteyksiä. Joka kolmannella vastaajalla yhteyksiä muihin vapaa-ajan asukkaisiin oli enemmän kuin yhteyksiä paikallisiin asukkaisiin – joka neljännellä kanssakäyminen taas suuntautui enemmän paikkakuntalaisiin. Kaikkein vähäisintä kysytyistä asioista oli osallistuminen harrastus-, talkoo- tai yhdistystoimintaan. (Kuvio 20)

Kuvio 20. Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin (n=1222).

Lomakkeessa oli mahdollisuus mainita myös muita osallistumisen muotoja. Näitä tuotiin esiin melko vähän. Tällaisina mainittiin kuitenkin muun muassa tiekunnan toiminta sekä paikallisten asukkaiden työllistäminen.

Osallistumista kuvaavat muuttajat korreloivat keskenään eli mitä enemmän osallistuttiin johonkin toimintaan, sitä todennäköisempää oli muunkinlainen osallistuminen. Osallistumisen määrässä tai suuntautumisessa ei ollut merkitseviä eroja miesten ja naisten eikä myöskään eri-ikäisten välillä. Korkeasti koulutetut vastaajat käyttivät kauppa- ja muita palveluita jonkin verran keskimääräistä enemmän, mutta muuhun osallistumiseen koulutustaso ei vaikuttanut.

Kauppapalveluita ja jossain määrin muitakin palveluita käytettiin – varsin ymmärrettävästi – vähiten silloin, kun matka vapaa-ajan asunnolle oli lyhyt (vrt. jakso 4.1). Korkeintaan 50 kilometrin päästä tulevista vain 17 % kertoi käyttävänsä mökkipaikkakunnan kauppapalveluita paljon, mutta jo yli sadan kilometrin matka nosti osuuden 44 prosenttiin. Niillä, joille vapaa-ajan asunto merkitsi yhteyttä omiin juuriin ja omaan kotiseutuun, oli odotetusti enemmän kanssakäymistä paikkakunnan asukkaiden kanssa, ja he osallistuivat jonkin verran enemmän myös tapahtumiin ja muuhun toimintaan sekä käyttivät enem-

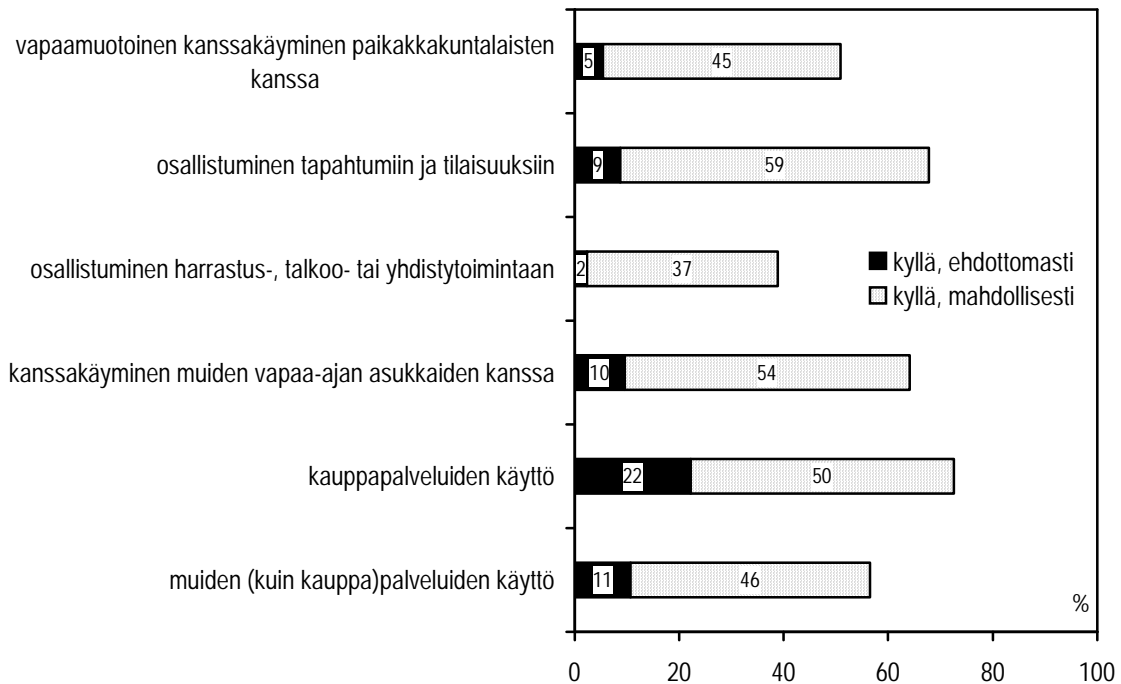
män paikkakunnan palveluita. Myös vapaa-ajan asumisen maaseutumerkitys (se että vapaa-ajan asunto merkitsi tukikohtaa maaseudulla ja maallaoloa) oli yhteydessä keskimääräistä suurempaan kanssakäymiseen ja osallistumiseen mökkipaikkakunnalla – silloinkin, kun kyseessä ei ollut entinen kotiseutu. Vähiten mökkipaikkakunnan elämään osallistuivat ne, jotka käyttivät vapaa-ajan asuntoa kaikkein vähiten (edellä todetuista vapaa-ajan asukkaiden tyypeistä satunnaiset mökkeilijät) ja viettivät siellä keskimäärin lyhyimpiä jaksoja kerrallaan. Osallistumisen määrä ei ollut kuitenkaan suoraviivaisesti yhteydessä vapaa-ajan asunnon käytön määrään tai edellä todettuihin vapaa-ajanasukasyyppeihin.

Halukkuus osallistumisen lisäämiseen

Vastaajilta tiedusteltiin myös, olisivatko he halukkaita lisäämään edellä mainittuja kanssakäymisen muotoja tai palveluiden käyttöä. Varauksellista halukkuutta osallistumisen lisäämiseen oli melko paljon, mutta vain pieni osa kertoi olevansa ehdottomasti halukas lisäämään osallistumistaan. Eniten oltiin kiinnostuneita kauppapalveluista, vähiten taas harrastus-, talkoo- tai yhdistystoiminnasta. (Kuvio 21)

Kaikkien kysytyjen asioiden kohdalla halukkuus osallistumisen lisäämiseen oli keskimäärin sitä suurempi, mitä korkeampi osallistumisen aste jo oli. Ne, joilla kanssakäymistä tai osallistumista ei vielä ollut, eivät yleensä olleet ainakaan kovin halukkaita sitä lisäämäänkään.

Kiinnostus harrastus-, talkoo- tai yhdistystoimintaan oli kaikkein vähäisintä eläkeikäisillä. Muuten ikäryhmien välillä ei ollut suuria eroja osallistumishalukkuudessa, ei myöskään miesten ja naisten välillä. Korkeasti koulutetut olivat jonkin verran keskimääräistä kiinnostuneempia lisäämään muiden kuin kauppapalveluiden käyttöä, mutta muuten koulutustaso ei ollut yhteydessä osallistumishalukkuuteen. Vapaa-ajanasukastyyppeiden välillä ei ollut merkitseviä eroja osallistumishalukkuudessa. Mökin runsas käyttö ja pitkät yhtäjaksoiset oleskelut lisäsivät kuitenkin jonkin verran palveluiden, varsinkin muiden kuin kauppapalveluiden, käyttöhalukkuutta.

Kuvio 21. Halukkuus kanssakäymisen tai palvelujen käytön lisäämiseen mökkipaikkakunnalla (n = 1206).

7.8 Vapaa-ajan asuminen ja ansiotyö

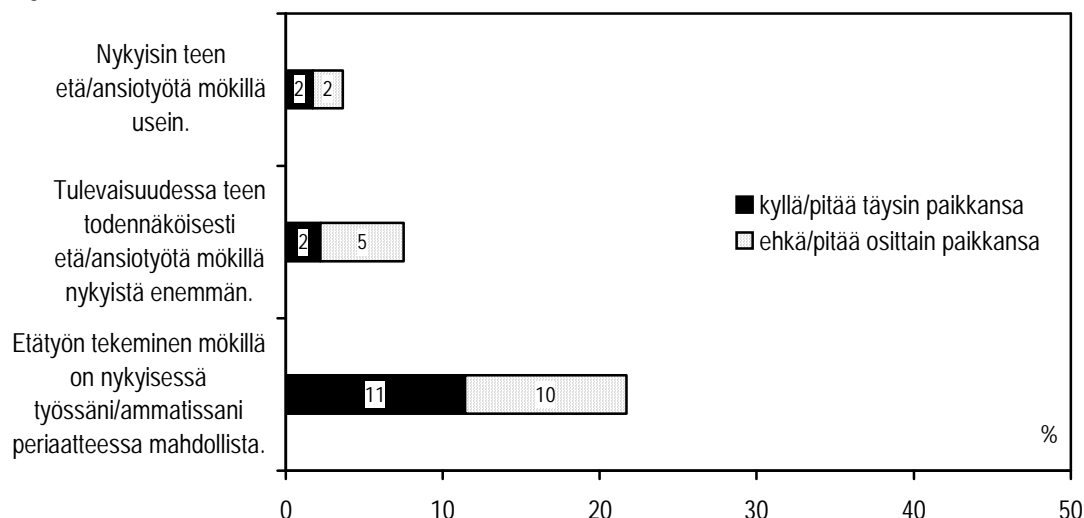
Vapaa-ajan asumisen ja ansiotyön välistä suhdetta kartoitettiin kysymyssarjalla, jossa esitettiin joukko toteamuksia etätyön tai muun ansiotyön tekemisestä sekä työssäkäynnistä mökiltä käsin. Vastaajia pyydettiin ottamaan näihin toteamuksiin kantaa viisiportaisella asteikolla. Kysymyksillä ei pyritty hankkimaan tarkkaa tietoa etätyön tai mökiltä työssä käymisen määrästä vaan kartoittamaan yleisiä suuntaviivoja ja asenteita. Kysymykset osoitettiin vain työelämässä oleville vastaajille.

Etätyön tekeminen

Etätyön tekeminen vapaa-ajan asunnolla on nykyisin vielä melko harvinaista (vrt. jakso 4.5). Kesämökkibarometrin mukaan 5 % kesämökin omistajatalouksista oli tehnyt vuoden mittaan ansiotyötä mökillä, ja keskimäärin siellä tehtiin 23 työpäivää vuodessa (Nieminen 2004a, 10). Myös nyt saadut tulokset osoittavat, että etätyön teko ei ole kovin yleistä: vain 2 % vastaajista kertoi tekevänsä etä- tai muuta ansiotyötä mökillä usein. Pari prosenttia oli niitäkin, jotka pitivät hyvin todennäköisenä sitä, että tekevät tulevaisuudessa ansiotyötä mökillä nykyistä enemmän. Jonkin verran useammat olivat varauksellisemmin sitä mieltä, että etätyön tekeminen saattaa lisääntyä. (Kuvio 22)

Noin joka viides vastaaja arvioi etätyön tekemisen mökillä olevan nykyisessä työssään tai ammatissaan pikemminkin mahdollista kuin mahdotonta (kuvio 22). Osuus on sama kuin vuonna 2001 tehdyssä Oppivat seutukun-

nat -hankkeen kyselytutkimuksessa, jossa 20 % vastaajista arvioi, että oma työ soveltuu ainakin tietyssä määrin tai tietyin ehdoin tehtäväksi etätöksi (Nurme- la ym. 2002, 65).

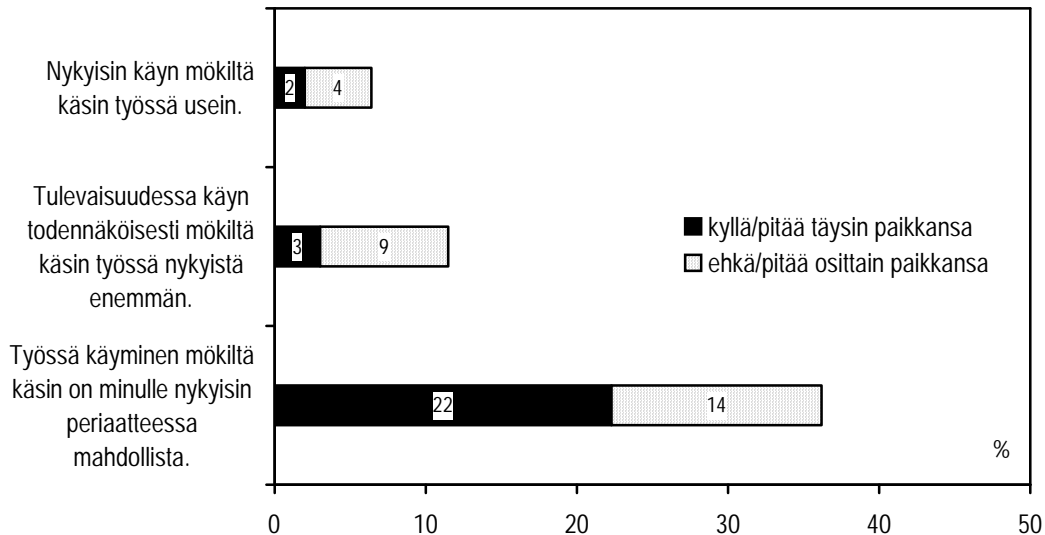

Kuvio 22. Etä- tai muun ansiotyön tekeminen vapaa-ajan asunnolla (n = 632–640).

Miehet työskentelivät naisia useammin ammateissa, joissa etätöiden tekeminen mökillä oli mahdollista, ja he tekivätkin etätöitä naisia useammin. Myös etätöiden lisääntymistä miehet pitivät todennäköisempänä kuin naiset. Varsin odotetusti myös korkea koulutus lisäsi etätöiden mahdollisuuksia ja toteutumista. Sitä vastoin ikä ei vaikuttanut etätöiden tekemiseen. Myöskään etäisyys vapaa-ajan asunnolle, vapaa-ajan asunnon käyttöaste tai vapaa-ajanasukastyypin ei ollut yhteydessä etätöiden tekemiseen.

Työssä käyminen mökiltä käsin

Vuoden 2003 kesämökkibarometrin mukaan 17 % kesämökin omistajatalouksista oli käynyt töissä mökiltä käsin, mutta mökiltä työssä käytyjen päivien määrä (26 päivää vuodessa) ei ollut paljon suurempi kuin etätöiden päivien (23) määrä (Nieminen 2004a, 10–11). Myös nyt saadut tulokset osoittavat, että työssäkäynti mökiltä ei ole kovin yleistä. Runsas viidennes vastaajista arvioi työssäkäynnin nykytilanteessa periaatteessa täysin mahdolliseksi, mutta vain 2 % kertoi käyvänsä usein työssä mökiltä käsin. Hieman enemmän (3 %) oli niitä, jotka pitivät erittäin todennäköisenä sitä, että tulevaisuudessa työssäkäynti mökiltä lisääntyy. Lisäksi miltei joka kymmenes oli varauksellisemmin sitä mieltä, että työssäkäynti saattaa lisääntyä. (Kuvio 23)

Kuvio 23. Työssä käyminen mökiltä käsin (n = 636–641).

Työssäkäynti mökiltä käsin oli luonnollisesti sitä yleisempää, mitä lähempänä mökki sijaitsi ja mitä enemmän sitä käytettiin. Sukupuolten väliset erot olivat samansuuntaiset kuin etätyön tekemisessä: miehet kertoivat naisia useammin työssä käymisen olevan periaatteessa mahdollista, ja he myös käytännössä kävivät useammin työssä mökiltä sekä arvioivat työssä käymisen lisääntyvän tulevaisuudessa. Työssä käynnin lisäämistä mökiltä käsin suunnittelivat kaikkein useimmin 40 ja 50 ikävuoden välillä olevat.

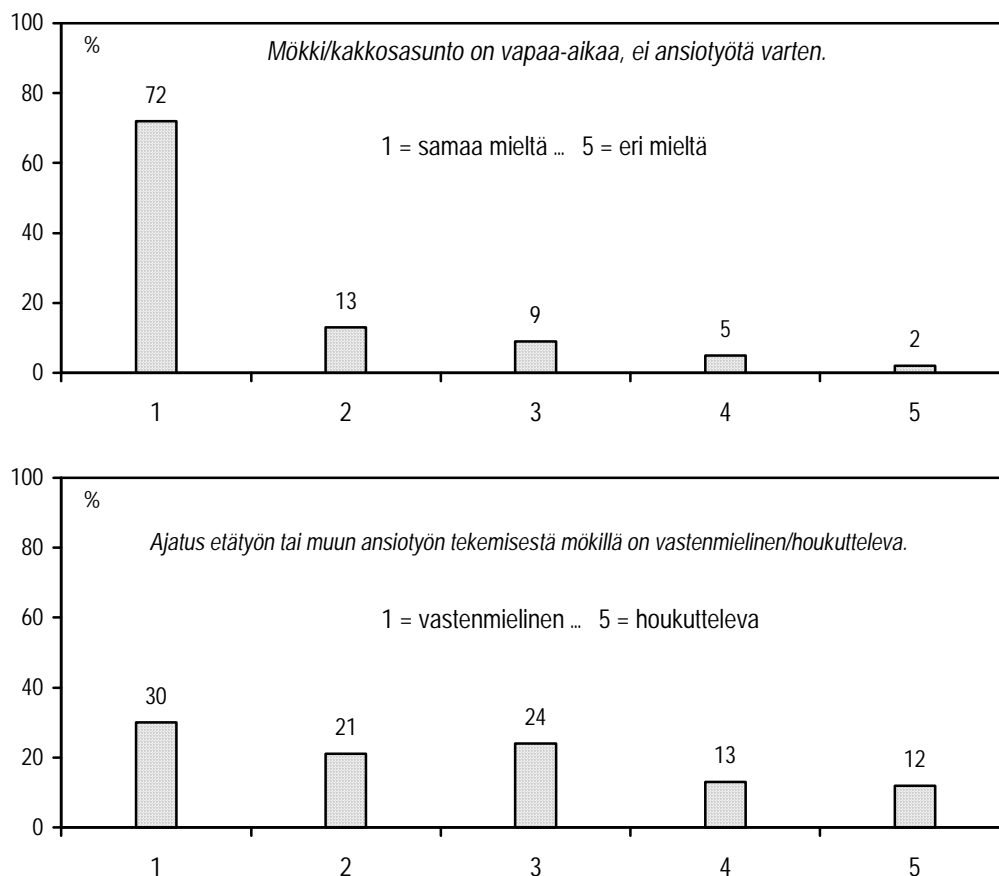
Asenteet

Asennoitumista ansiotyön ja vapaa-ajan asumisen väliseen suhteeseen tiedusteltiin kahden väittämän avulla, joista toinen oli yleisluontoisempi, toinen taas viittasi ajatukseen ansiotyön tekemisestä omalla vapaa-ajan asunnolla:

Mökki/kakkosasunto on vapaa-aikaa, ei ansiotyötä varten: samaa mieltä – eri mieltä.

Ajatus etätyön tai muun ansiotyön tekemisestä mökillä on houkutteleva – vastenmielinen.

Vastaukset viittaavat samaan, mikä on todettu aiemminkin (vrt. jakso 4.5): mökki tai kakkosasunto halutaan useimmiten pitää vapaa-ajalle omistettuna. Valtaosa (85 %) vastaajista asettui kannattamaan toteamusta, että mökki on vapaa-aikaa eikä ansiotyötä varten, ja useimmat heistä olivat ehdottomasti tätä mieltä (kuviokuva 24). Vain 2 % oli täysin eri mieltä ja 5 % osittain eri mieltä. Kiinnostavaa kuitenkin on, että ajatus ansiotyön tekemisestä omalla mökillä houkutteli selvästi useampia: joka neljäs piti ajatusta pikemminkin houkuttelevana kuin vastenmielisenä, joka neljäs ei ottanut asiaan kantaa ja noin puolet koki ajatuksen enemmän vastenmieliseksi kuin houkuttelevaksi. Halukkuutta etätyön tekemiseen kysyttiin myös vuoden 2003 kesämökkibarometrissa. Tuolloin joka viides mökkilläinen piti etätyön tekemistä vapaa-ajan asunnossa ainakin varauksellisesti hyvänä ratkaisuna (Nieminen 2004a, 11).

Kuvio 24. Asennoituminen ansiotyöhön ja vapaa-ajan asumiseen (n = 632–635).

Korkeasti koulutetut pitivät ajatusta etätyön tekemisestä houkuttelevampana kuin vähemmän koulutetut, mutta yleisemmät arviot eivät merkitsevästi vaihdelleet koulutustason mukaan. Miesten ja naisten välillä ei ollut suurta eroa näissä asenteissa, eikä myöskään ikä merkittävästi vaikuttanut siihen, miten vahvasti mökki miellettiin yksinomaan vapaa-ajalle omistetuksi paikaksi.

7.9 Vapaa-ajan asumisen edistäminen

Vastaajilla oli mahdollisuus kertoa kyselylomakkeessa mielipiteensä vapaa-ajan asumisen edistämisen tarpeesta ja mahdollisista keinoista. Kysymys esitettiin seuraavassa muodossa: "Tulisiko vapaa-ajan asumista tai kakkosasumista mielestäsi edistää? Jos, niin millä tavoin? Voit arvioida asiaa joko yleisesti tai oman mökkipaikkakuntasi näkökulmasta." Kysymykseen vastattiin siis omasanaisesti. Vastausten perusteella ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä siitä, kuinka suuri osa mökinomistajista pitää vapaa-ajan asumisen edistämistä tarpeellisenä ja kuinka suuri osa tarpeettomana, sillä kaikki eivät vastanneet kysymykseen ja vastaamatta jättäminen saattaa merkitä monenlaisia asioita: epätietoisuutta,

välinpitämättömyyttä tai vastaamisväsymystä¹. Tavalla tai toisella kysymykseen otti kantaa noin puolet vastaajista. Heistä selvä enemmistö (noin kolme neljäs-tä) vastasi kysymykseen myöntävästi ("kyllä" tms.) tai mainitsemalla yhden tai useamman keinon, jolla vapaa-ajan asumista voitaisiin edistää. Noin joka kahdeksas vastasi joko suoraan kieltävästi ("ei" tms.) tai totesi, että nykyinen tilanne on hyvä. Loput olivat vastanneet muulla tavoin, useimmiten ilmaisemalla epätietoisuutensa tai epävarmuutensa ("en osaa sanoa" tms.).

Enemmistö vastanneista oli siis vapaa-ajan asumisen edistämisen kannalla, mutta näkemyksissä oli suurta vaihtelua. Vastaamatta jättäneiden suuri osuus sekä epätietoisuutta ilmentävät sanalliset vastaukset kertovat myös siitä, että kysymys vapaa-ajan asumisen tai kakkosasumisen edistämisestä on monille melko vieras. Näkemysten laajaa kirjoa kuvaavat seuraavat vastaukset:

Ehdottomasti.

Pitäisi edistää, ehdottomasti.

Tulisi tiettenkin.

Tottakai.

Kyllä.

Kyllä. En osaa sanoa millä tavoin.

Miksipä ei.

Ehkä.

Mahdollisesti ainakin jossain määrin.

Samantekevää.

En ole pohtinut asiaa.

En osaa sanoa.

Hyvä näin.

Ei välttämättä.

Jokainen edistäköön itse.

Ei.

Kuka sitä edistäisi ja miksi.

En ymmärrä miksi pitäisi edistää.

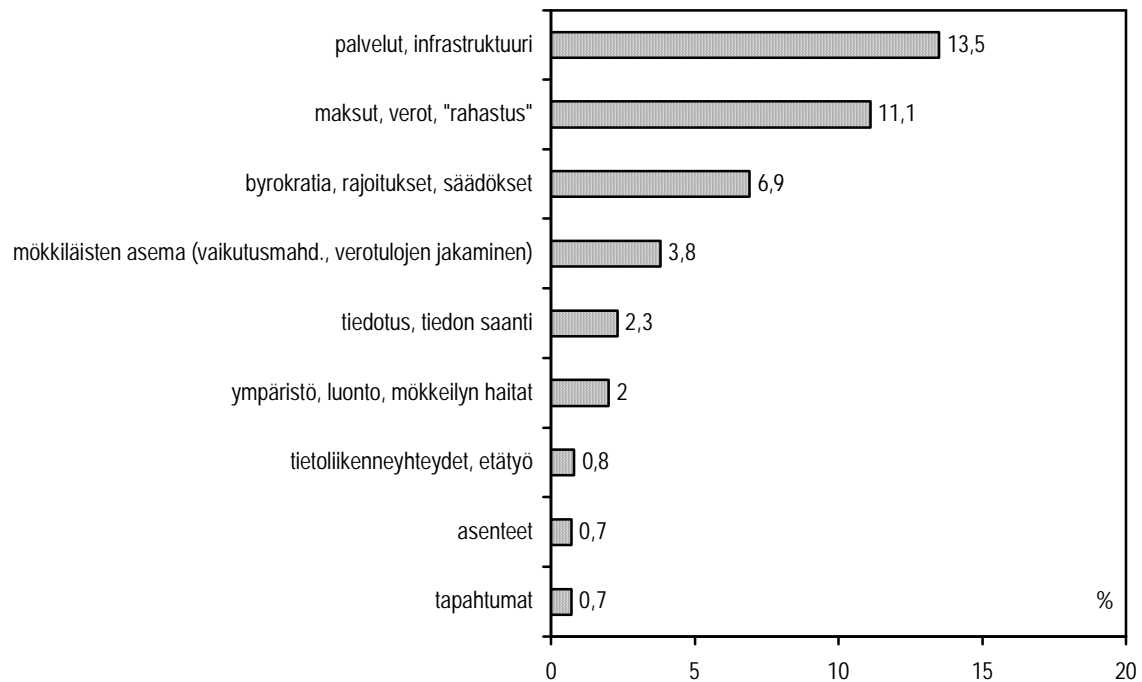
Ei tule edistää!

Yhden tai useamman keinon, jolla vapaa-ajan asumista voitaisiin edistää, toi esiin yli kolmannes (37 %) kaikista vastaajista. Useimmin (13 % kaikista vastaajista)² mainittiin erilaiset palvelut tai infrastruktuuri (kunnallistekniikka, tiet ym.), joihin toivottiin parannuksia. Miltei yhtä usein (11 %) tuotiin esiin kiinteistövero tai muut maksut, joita pidettiin liian suurina tai joille ei koettu saata- van riittävästi vastinetta. Nämä kaksi teemaa liittyivät usein toisiinsa: oltiin sitä mieltä, että kiinteistöveron tai muiden maksujen vastineeksi ei saatu riittävästi palveluita.

Kolmanneksi yleisin teema (7 %) oli vapaa-ajan asumiseen tai rakentami- seen liittyvä, liialliseksi tai epäjohtonmukaiseksi koettu "byrokratia", rajoituk- set ja säädökset. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat mökkiläisten asemaan liittyvät seikat (4 %), tiedotus (2 %) sekä ympäristön ja luonnon huomioimi- nen ja/tai mökkeilystä aiheutuvat haitat (2 %). (Kuvio 25)

¹ Kysymys oli nelisivuisen lomakkeen lopussa.

² siis koko vastaajajoukosta, ei pelkästään tähän kysymykseen vastanneista.

Kuvio 25. Miten vapaa-ajan asumista tai kakkosasumista tulisi edistää – vastauksissa useimmin mainitut asiat (sanallisten vastausten luokittelu, osuudet kaikista vastaajista, n = 1225).

Seuraavassa esitellään lähemmin vastauksissa esiin tuotuja asioita sekä esitteään esimerkkejä yksittäisistä kommentteista.

Palveluita tai infrastruktuuria koskevissa maininnoissa tuotiin useimmin esiin tiet ja niiden kunnossapito, vesi- ja viemärijärjestelmä, kauppapalvelut, liikenne- ja kuljetuspalvelut sekä jätehuolto.

Teiden kunnossapitoon toivottiin parannusta sekä kunnan mukaan tuloa:

Tieverkko parempaan kuntoon, yksityisteitä unohtamatta.

Teiden kuntoa pitää nostaa ja talviaurausta lisätä.

Kunta voisi osallistua mökkiteiden kunnossapitoon ja avustaa talvikunnossapidossa.

Teiden kunnostaminen ja niiden kunnossapito!

Minä toivoisin todella, että mökkipaikkakuntani pitäisi maantiet paremmassa kunnossa, ovat ajoittain tosi surkeassa kunnossa, mehän sentään maksamme kiinteistöveron kyseiselle kunnalle.

Yhteistä teiden kunnossapitoa mökeille. Tienhoitokuntien yhteistyötä.

Mökkiteiden avaaminen voisi helpottaa mökillä oloa jo varhain keväällä.

Monet toivoivat *kunnallistekniikan* ulottamista mökkialueelle tai muuta parannusta tai tukea veden saantiin ja jätevesien käsittelyyn:

Kunnallisen vesi- ja viemäriverkoston kehittäminen.

Kunnallistekniset palvelut kuntoon.

Kunnat voisivat jollain muotoa tulla mökkiläisiä "vastaan" jätevesien käsittelyä kehiteltäessä. Ei tunnu ihan viisaalta, että joka mökille tehdään omat käsittely-yksiköt; kallista.

Viemäröintiasiat ja jäteasiat ongelmallisia (uusi laki).

Kunnallinen vesihuolto.

Vesijohto voisi mahdollistaa talviasuttavan mökin rakentamisen eläkepäiviä ajatellen.

Esim. yhteisen porakaivon saaminen mökkimme viereen (14 mökkiä).

Yhteisiä vesiposteja.

Jätehuoltoon toivottiin sekä määrällisiä että laadullisia parannuksia:

Jätehuoltopisteet ovat liian harvassa.

Jätelaatikot saisivat olla vähän lähempänä, matkaa tulee 7 km sivu, siis 14 km. Eikö ole vähän liian pitkä matka roskapussille?

*Jätepaikan kunnossapito on heikosti hoidettu.
Jätehuollon parantaminen (lajittelumahdollisuus).
Kierrätys = paperit, pahvit, muovit, biojäte.
Paperinkeräyslaatikko, lasinkeräys.*

Kyläkauppojen häviäminen ja *julkisen liikenteen* väheneminen oli vaikeuttanut varsinkin autottomien mökkeilyä. Muutamat vastaajat toivoivat parannusta kauppojen tuotevalikoimaan tai kohtuullisempaa hintatasoa, mutta useimmiten toivottiin ylipäänsä elintarvikkeiden parempaa saatavuutta esimerkiksi kauppa-autojen muodossa. Autottomille ongelmia tuottaa sekä mökille pääsy että asioiden hoitaminen mökiltä käsin.

Kauppapalveluiden turvaaminen jossain määrin kaikille, myös autottomille, esim. kauppa-auton muodossa!

*Lähin kauppa 23 km päässä. Kyläkaupat kuolleet, niitä tarvittaisiin kesällä tai kauppa-autoa! Kyläkaupan lopettamisen jälkeen olisi tärkeää palauttaa kauppa-auto vaikka yhteiskunnan tuel-
la.*

Myymläautopalvelut mökkiläisille, kesä-, heinä- ja elokuu.

Kauppapalveluita ja linja-autokuljetusta.

Tulisi edistää esim. julkista liikennettä. Palveluja myös sivukylille —elintarvikeliike tekisi mökillä olon vielä mahdolliseksi autottomallekin vähemmistölle.

Vanhaa kunnon kauppa-autoperinnettä voisi elvyttää pienemmässä mittakaavassa esim. tavara-toimituksin tilattaessa.

Autottomana ja ikääntyessä kauppareissut huononevat. Kauppa-autot on lakkautettu. Jotain kunnallista kuljetuskyytiä voisi lisätä.

Yhteys keskuksiin toimii vain omalla autolla tai kylän taksilla. Voisiko olla taksitukea autottomalle?

Kuljetuspalveluita eläkeläisille jotka eivät enää pysty menemään mökille itse ajamalla.

Melko monet toivoivat mökkitalonmiespalveluita tai muita käytännön töihin liittyviä palveluita.

Monet palvelut (halonhakkuu, pensaiden leikkaus, suursiivous...) puuttuvat. Niitä olisi hyvä kehittää.

Järjestämällä joka kylälle mökkitalonmiespalveluja edullisesti. Esim. lumityöt, jotka ovat ongelma joka talvi.

Palvelut, kunnossapitoapu.

Mökkitalokkaritoiminta —lumityöt, sähkölämmitys päälle kun sovitaan (esim. soitto tarvittaessa).

Vartiointipalvelut.

Kunnan pitäisi paremmin ottaa mökkiläisten tarpeet huomioon ja tarjota esim. huoltopalveluita enemmän.

Myös *terveydenhuolto* palvelut mainittiin:

Joustavampi terveydenhoito vieraspaikkakuntalaiselle mökkiläiselle.

Terveyspalvelut mahdolliseksi!

Esim. terveydenhuolto palvelut kesäasukkaille.

Lääkäripalveluita. Olisin valmis maksamaan niistä erillisesti, ettei tarvitsisi lähteä pidemmälle hoitoon, lomat lyhyitä, vie aikaa.

Terveydenhoitopalveluja voisi parantaa. Mökkiläisen on melko mahdotonta päästä esim. päivystävän lääkärin vastaanotolle. On tosi kurjaa ajaa oman kuntansa lääkärivastaanotolle esim. pienten tapaturmien sattuessa.

Muina kehittämistä vaativina palvelujen tai infrastruktuurin kohteina tuli esiin muun muassa *sähkön* saannin helpottaminen sekä *venelaitureiden, venepaikkojen ja uimapaikkojen* lisääminen. Myös *postipalvelut* mainittiin muutamassa vastauksessa. Kaikki vastaajat eivät eritelleet, mitä palveluita erityisesti pitäisi kehittää vaan kaipasivat yleisemmin lisää tai parempia palveluita.

Mökkiläisiin kohdistuvat taloudelliset rasitukset tuotiin esiin monella tavoin ja erilaisista näkökulmista. Useimmin (8 % kaikista vastaajista) mainittiin *kiinteistövero*, jonka taso koettiin yleensä liian korkeaksi – joko yleensä tai suhteessa vakituisten asukkaiden maksamaan veroon tai siihen, mitä mökkiläiset saavat maksamansa veron vastineeksi.

Kiinteistövero kohtuulliseksi.

Pienentämällä vapaa-ajan asunnon kiinteistöverotusta.

Kiinteistöveroa loma-asuntojen kohdalta tulisi laskea. Kiinteistöverolle tulisi saada jotain vastinetta.

Kunnat perivät korkeimman taksan mukaan kiinteistöveron mökkiläisiltä, mutta vastineeksi ei saa mitään palvelua.

Kiinteistöverolle vastinetta.

Kiinteistövero vakituisen asunnon veron tasolle.

Kunnallisen kiinteistöverokannan laskeminen kiinteästi kunnassa asuvien tasolle.

Myös *jätmaksua* kritisoitiin melko usein (3 % kaikista vastaajista).

Kohtuullistaa jätmaksua.

Mökkiläisiä ei pitäisi maksattaa. Esim. jos ei tuota jätettä niin ei laskua.

Ei pakollista jätmaksua mökkiläisille, tuomme jätteet kotiin.

Jätmaksuja ei saa nostaa jatkuvasti. Kompostoimme itse kaiken mahdollisen.

Muita maksuja, joihin toivottiin kohtuullisempaa tasoa, olivat muun muassa *tiemaksut* ja *sähkömaksut*. Myös epätasa-arvoinen asema suhteessa vakituisiin asukkaisiin esimerkiksi venepaikkojen hinnoissa herätti ärtymystä joissakin vastaajissa, samoin paikallisten yritysten perimät korkeammat hinnat ulkopaikkakuntalaisilta.

Monissa vastauksissa mainittiin useita maksuja tai kritisoitiin yleisesti mökkiläisten "rahastusta":

Mökkiasujia tulisi kohdella tasavertaisesti eikä vain pitää rahastuksen kohteena.

Verot yms. maksut samansuuruisiksi riippumatta siitä onko kesä- vai vakituinen asukas.

Pakolliset maksut ovat vuodessa nykyisellään liian korkeat mökkiläisiltä, esim. vero, jätmaksut, sähkö, lehti maksavat aivan liikaa yleensä n. 2–3 kk kesäajasta.

Ei mökkikunnan pitäisi ottaa maksuja ja veroja aivan kalleimman mahdollisen mukaan. Jätmaksu kuntalaisen vuoden maksu!

Kiinteistövero ja jätmaksu alas! Törkeää rahastamista mökkiläisiltä!

Kunta ja paikkakuntalaiset pyrkivät selvästi "rahastamaan" kesäasukkaita. Palvelut ja luvat kalliimpia, huomattavasti kalliimpia mökkiläisille. Ei herätä luottamusta kuntaan. Esim. jätmaksut ovat nykyisellä tasolla kompensatiota paikallisille.

Jätmaksu mökkiläisille on liian suuri. Sähkölasku: kiinteät maksut kohtuuttomia, koska ollaan vain kesällä (sähkösiirto talvella kun kukaan ei käytä mökkiä). Tiemaksu suuri verrattuna vakiasukkaisiin – pitäisi olla käytön mukaan.

Kunta ainoastaan rahastaa, korkea veroprosentti, jätehuolto ym.

Mökkillä asujien "lypsäminen" (esim. jätmaksut) voisi olla järkevämmässä suhteessa. Mökkikunnat rahastavat rankasti kesäasukkaita tarjoamatta paljonkaan.

Rakentamiseen ja vapaa-ajan asumiseen yleensäkin kaivattiin lisää joustavuutta, vähemmän rajoituksia ja helpompia lupakäytäntöjä esimerkiksi seuraavasti:

Byrokratiaa vähemmän, kaikki luvat ym.

Rakennuslupa-asioissa joustoa.

Rakennus- ja muussa lupamenettelyssä tulisi olla joustoa ja asiakasystävällinen ja avulias asenne.

Ei turhan tiukkoja lupamääräyksiä.

Enemmän joustavuutta byrokratiaan. Fanaatikkojen sijaan tervejärkiset ympäristönsuojeluun.

Kaavoituksen pitää joustaa.

Mökkikunta rajoittaa rakentamista tarpeettomasti. Esim. rakennusoikeutta tulisi voida lisätä perheen koon yms. tarpeen mukaan.

Vapaa-ajan asunnolle tulisi sallia riittävä rakennusoikeus, jotta mökillä olisi mahdollista viettää paremmin sosiaalista elämää, esim. vieraiden majoittaminen, riittävä huonekoko pidempään oleskeluun.

Rakentamismääräykset vaihtelevat eri kunnissa ja ne saattavat tuottaa yllätyksiä loma-asukkaille. Niitä voisi jossain määrin helpottaa, kunhan esim. jätevesien laskemisesta ei tingitä.

Omana ryhmänään tässä joustavuutta kaipaavien joukossa erottuivat ne (2 % kaikista vastaajista), jotka toivoivat helpompaa käytäntöä vapaa-ajan asunnon muuttamiseen vakituiseksi asunnoksi:

Vapaa-ajan asunnon muuttamista vakinaiseksi asunnoksi olisi syytä tehdä helpommaksi ja joustavammaksi.

Muuttamalla lainsäädäntöä siten että voidaan muuttaa mökki asuinrakennuskäyttöön.

Esteitä pois vapaa-ajan asunnon muutokselle vakituiseksi asunnoksi. Harjoitetaan perusteetonta mielivaltaa: kunta A suosii ja kannustaa, kunta B:ltä jyrkkä ei.

Mökin muuttamista varsinaiseksi asunnoksi olisi syytä helpottaa, ettei halukkaiden mökkiasujien tarvitsisi pitää pakotetusti "toista osoitetta" eli esim. kaupunkiasuntoa.

Pysyvän asumisen vapaa-ajan asunnossa pitäisi olla mahdollista.

Mahdollisuus muuttaa kesäasunto ympärivuotiseksi asunnoksi.

Vapaa-ajan asukkaiden aseman konkreettista parantamista toivoivat ne, jotka kaipasivat osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia kunnallisen äänioikeuden muodossa tai muulla tavoin (2 % kaikista vastaajista), verotulojen jakamista vakituiseen asuinkunnan ja mökkikunnan välillä (1 %) tai tasavertaisia oikeuksia esimerkiksi metsästyksessä ja kalastuksessa (vajaa 1 %).

Mökkiläisten edustus saisi olla mukana kunnanvaltuustossa silloin, kun vapaa-ajan asumista koskevia asioita käsitellään ja varsinkin kun niistä päätetään.

Äänioikeus tai vaikuttamismahdollisuus mökkikunnan asioihin.

Pitäisi kysyä myös mökkiläisten mielipiteitä kunnan asioiden ja päätösten tekemisessä.

Esimerkiksi kysymällä kaavoitusasioissa mökkiläisten mielipidettä. Kunnallisverosta voisi hyvin maksaa osan mökkikuntaan, mutta vastapalvelukseksi kunnan pitäisi ottaa paremmin mökkiläiset huomioon.

Sananvaltaa maksujen vastineeksi.

Mökkiläiset voisivat valita keskuudestaan 5–8 henkilöä käsittävän toimikunnan, joka olisi äänitorvena kunnan suuntaan.

Mahdollisuuksia vaikuttaa kakkosasumispaikkakunnan asioihin tulisi parantaa, esim. koko- tai puoliäänioikeus kunnallisvaaleissa.

Hitunen verotuloista voisi ohjautua kesäkuntaan.

Verotusasiat kuntoon —osa veroista mökkikuntaan.

Verotuloja voisi jakaa myös mökkikunnalle/kakkosasuntokunnalle.

Vapaa-ajan asunnon omistajan tulisi saada kuntalaiselle kuuluvia oikeuksia esim. kalastus-, kelkkailu-, retkeilyasioissa. Maksaisin mielelläni osan kunnallisverotuksesta 2-asuntokuntaan!

"Kaksoiskuntalaisuus" olisi hyvä toteuttaa jossakin muodossa.

Kaksoiskuntalaisuus. Osa veromarkoista mökkikuntaan ja saisimme kunnallistekniikkaa, tienhoitoa jne.

Veroja mökkipaikkakunnalle ja myös äänioikeutta mökkiasioissa.

Jos käyttää yli 100 pv/vuosi, rinnastettava vakituiseen asuntoon —verotuskäytäntö samaksi, varkaustapauksessa murto luokiteltava kotirauhan rikkomiseksi.

Yhteisiä tilaisuuksia, käyttöoikeuksia yhteisiin ja kunnan paikkoihin. Kalastusmahdollisuuksista ja metsästyksestä tietoja, miten ja pääseekö liittymään em. seuroihin ja kalastuskuntaan.

Mökkiläisten asemaa sivusivat myös ne aiemmissa kohdissa jo tarkastellut vastaukset, joissa toivottiin erilaisissa maksuissa ja palveluissa tasapuolista kohtelua vakituisten asukkaiden kanssa.

Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen merkitsee myös uusia resursseja mökkikunnille. Tämän toivat muutamat vastaajat esiin:

*Kunta voisi enemmän kysellä ideoita meiltä "muualta tulleilta".
Voisi edistää ainakin asennetasolla, jos kunnissa oivallettaisiin kakkosasujien tuomat resurssit (raha + henkinen pääoma).
Kyllä, mökkiläiset mukaan kunnallis- ja kulttuuritoimintaan.
Mökkiläiset valtuustoon ja kehittämään kunnan asioita. Sieltä voi löytyä edistyksen nikkareita.
Kunnan ei tarvitsisi niinkään olla huolissaan siitä, mitä tarjoaa mökkiläisille. Mutta voisivat olla enemmän uteliaita hyödyntämään mökkiläisten osaamista, ammattitaitoa ja työpanosta. Moni mökkiläinen on ihan hyvissä asemissa työelämässä. Suhtautuminen mökkipaikkakunnalla on positiivista – voisimme toimia ehkä "kummeina"/"lähettiläinä".*

Paremmen tiedottamisen mainitsi pari prosenttia kaikista vastaajista.

*Kunta ei ole ottanut minkäänlaista yhteyttä 40 v. aikana. Olen kaivannut sellaista "tietopakettia", jossa on tietoja tilaisuuksista, palveluista, pienkarttoja yms.
Tiedonsaanti paikallislehden varassa pitkälti. Kuntatiedotteiden jakoa esim. kauppojen välityksellä voisi miettiä, ellei ole mahdollista lähettää mökkiläisille.
Palveluiden ja yritysten tehokas markkinointi mökkiläisille.
Enemmän kunnallista tiedottamista sekä paikallisen kalastuskunnan ja kyläkunnan yhteisten asioiden tiedottamista kesäasukkaille.
Kunta voisi mökkiläisilleen vuosittain lähettää ajankohtaiset tiedotteet, tapahtumat, tulevaisuuden visiot ym. koottuna tiiviiseen pakettiin.
Uutena mökkiläisenä toivoisin, että kunta tarjoaisi enemmän tietoa paikallisista palveluista.
Nimittämällä yhdyshenkilö kunnan puolesta.
Kuntien pitäisi olla enemmän yhteydessä kesäasukkaisiin.
Neuvonta ja oppaat (rakentaminen, perusparannus).
Tietoa kaavoituksesta, poikkeusluvista, rakennusmääräyksistä, muuttuvista ympäristömääräyksistä sekä neuvontaa samoista asioista pitäisi olla selkeästi ja helposti saatavissa.
Kuntien pitäisi vielä enemmän panostaa vapaa-ajan asukkaiden tiedottamiseen. Esim. voisi kutsua henkilökohtaisesti suurempiin kesätapahtumiin (pelkkä yleismainos unohtuu ja menee saunan sytykkeiksi).*

Mainittakoon, että vuosina 2005–2006 toteutetun mökkiläisdemokratiaprojektin kyselyt osoittivat, että kuntien ja mökkiläisten näkemykset kuntien tiedottamisesta poikkesivat toisistaan: kunnat arvioivat tiedottamisensa runsaammaksi kuin millaiseksi mökkiläiset sen kokivat (ks. Sisäasiainministeriö 2006b, 58).

Myös ympäristön ja luonnon huomioimisen tai huolen mökkeilyn aiheuttamista haitoista toi vastauksissaan esiin pari prosenttia kaikista vastaajista.

*Ei mitään mökkislummeja. Siis suuret tonttikoot, ehdoton rantarauha (ei vesiskoottereita, vesisukselua ym. hurjastelua rauhallisilla maalaisvesillä), ei firmojen "veronkiertomökkejä" naapurustoon. Saunat pois vesirajasta!
Jos kakkosasumista halutaan edistää, luonnon- tai vesiensuojelusta tulee huolehtia nykyistä tehokkaammin. Huonoja esimerkkejä ovat: ranta- ja vesirakentaminen (esim. asuntomessualueet), vesiliikennehaitat, meluhaitat (erilaiset koneet).
Kunnat taitavat edistää ahneuksissaan liikaa kakkosasumista. Ison "mökin" rakentajille luultavasti suodaan vapauksia jo nyt enemmän kuin on ympäristön kannalta hyväksi. Moottorikelkailu ja muskeliveneily on mennyt liiallisuuksiin.
Niin että vanha säilyy, ei liikaa rakentamista, luontoa säästään.
Kaikki mökkeily ja/tai vapaa-ajan asunnon käyttö tulisi olla mahdollisimman ekologista ja vähän kuormittavaa, esim. kuivakäymälät käyttöön myös sisätiloissa!
Järvenranta-asumista ei, koska nytkin on jo mökki mökin vieressä. Edistää voisi ns. kuivanmaan vapaa-ajan asumista.
Pitämällä ympäristö kiinnostavana/kunnossa. Tällä hetkellä riskinä rantojen yllirakentaminen ja slummiuttaminen, kun kunnat pyrkivät saamaan verotuloja (=määräajattelu).
Kakkosasuntojen mukavuuksien edistäminen on joskus jo haitannut ympäristöä. Esim. vesijohtojärjestelmän veto naapurustoon on pilannut ympäristöä ja lähimetsäalueita suurelta alueelta.*

Vajaa prosentti kaikista vastaajista mainitsi tietoliikenneyhteydet ja/tai etätyömahdollisuudet.

Internet/laajakaistayhteydet halvemmaksiksi, jotta mökillä voisi käyttää tietokonetta.

Laajakaistayhteyksien mahdollistaminen suotavaa.

Tietoliikenneyhteydet (netti).

Etätyömahdollisuuksia kehittämällä.

Lisää tapahtumia kaipasi niin ikään vajaa prosentti kaikista vastaajista.

Tapahtumia kesäasukkaille.

Mökkiläisten yhteistapahtumia lisää.

Järjestämällä esim. yhteisiä illanviettoja, retkiä paikkakunnan nähtävyyksiin.

Lisäämällä kesätapahtumia.

Vajaan prosentin verran oli niitäkin, jotka toivoivat parempaa asennoitumista mökkiläisiin. Käytännössä tällaisia vastaajia oli enemmänkin, sillä monissa edellä jo tarkastelluissa kommentteissa, joissa kritisoiittiin kunnan "rahastusta" tai vapaa-ajan asukkaiden asemaa suhteessa vakinaisiin asukkaisiin tai toivottiin aktiivisempaa tiedotusta, oli luettavissa sama asia kuin seuraavissa vastauksissa, joissa asenteet mainitaan suoraan:

Kyllä vapaa-ajan asumista voisi edistää, mutta asenteet mökkiläisiä kohtaan kaikessa tuntuvat kiristävän. (Kyllä heillä on varaa maksaa, kun heillä on varaa pitää kaksi asuntoa.)

Kunnan tapa laskuttaa palveluista (jätehuolto), joita emme käytä, on epäoikeudenmukaista.

Osaksi sen tähden emme viihdy kunnassa. Paikkakunta on kaunis ja saaremmen viihtyisä, mutta kunnan asenne kismittää!

Tarvitaan kunnan viranomaisten myötämielistä suhtautumista asiaan.

Kunta aktiivisemmin esille tiedottamaan alueen toiminnasta. Tietoa paikallisista mahdollisuuksista ostaa suoraan tilojen tuotteita. Tietoa mm. kunnan suunnitelmista. Nyt kunnalla passiivinen asenne.

Paikallisten asukkaiden ei tulisi pitää mökkeilijöitä tunkeilijoina. Osa heistä haluaisi kieltää kalastuksen kesäasukkailta.

Useampia mainintoja saivat verotukseen (muuhunkin kuin kiinteistöveroon tai tuloverojen jakamiseen) liittyvät asiat:

Työmatkakulujen verovähennysmahdollisuus kakkosasunnolta.

Pitäisi verotuksessa hyväksyä työmatkakuluiksi mökiltä töissä käynti.

Myyntivoiton verokohtelu kuten oman asunnon.

Lainsäädännöllä ei ainakaan tulisi ehtoja kiristää tai veroseuraamuksia lisätä.

Useammassa vastauksessa mainittiin myös *tori-* tai muu *suoramyynti*, *tyhjen mökkien saaminen käyttöön*, erilaiset *alennukset* tai *tarjoukset* mökkiläisille sekä *loma-aikojen järjestelyt*. Yksittäisiä mainintoja tuli muistakin asioista:

Mahdollisesti kotikylältä/mökkikylältä voisi saada erilaisia maataloustuotteita, esim. leipää, maitoa, munia, leivonnaisia ja erilaisia perinneherkkuja, juureksia.

Torikulttuuria, torielämää pienimpiinkin pitäjiin.

Tyhjinä seisovia mökkejä kiertoon!

Selvittää mahdolliset käyttämättömät/tyhjät mökit, ovatko vuokrattavissa/myynnissä ja edistää ns. vaihtomarkkinoita. Esim. erämökki saareissa vaihdetaan mökkiin, joka on maantien päässä.

Syysloma ja kevätloma työehtosopimuksiin.

Työnantajan puolelta on helpompi järjestää pidempiä aikoja kakkosasumiseen kuin koulun puolelta.

Esim. paikallislehteä voisi tarjota mökkiläisille edullisesti.

Paikkakunnan lehtiä voisi tulla jotta tietäisi mitä siellä tapahtuu. Mökkiläisille voisi antaa alennusta tapahtumista, tarjouseteleitä jne.

Ns. "käypäläisenä" esim. viikonloppuisin ja loma-aikaan mökkikunnan virastoissa asiointi lähes mahdotonta. Omalta asuinpaikkakunnalta käsin asioiden hoitaminen toisinaan hankalaa.

Tehostamalla yhteistyötä muiden mökkiläisten ja paikkakunnan asukkaiden kanssa.

Kesätapahtumiin kuljetuksia kuntien puolelta. Näin lisättäisiin henkilömääriä tapahtumissa.

Esimerkiksi maatilamatkailua omissa mukavissa saunamökeissä.

Naiset mainitsivat palvelujen (kauppa-, liikenne- ja erilaisten käytännön töihin liittyvien palvelujen) kehittämisen useammin kuin miehet. Miehet puolestaan toivat naisia useammin esiin liiallisen byrokratian. Vähiten koulutetut (korkeintaan perus- tai keskikoulun käyneet) mainitsivat muita harvemmin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Toiveita ympäristön ja mökkeilyn haittojen huomioinnista esittivät eniten korkeasti koulutetut. Vastaajien ikä ei merkitsevästi vaikuttanut eri asioiden esille tuomiseen.

Osa vastaajista oli perustellut näkemyksiään. Tarvetta vapaa-ajan asumisen edistämiseen perusteltiin useimmiten sen tuomilla hyödyillä mökkikunnille ja maaseudulle yleensä. Samansuuntaisia ajatuksia sisältyi myös edellä jo tarkasteltuihin kommentteihin, joissa tuotiin esiin mökkiläiset kunnan resurssina.

Mökkiläinen tuo rahaa ja väriä mukanaan paikkakunnalle.

Vilkastuttaa monen pienen kunnan elämää.

Eräistä vapaa-ajan asukkaista voisi tulla pysyviä asukkaita entiselle mökkipaikkakunnalle. Se edistäisi kylien pysymistä asuttuina.

Kyllä, siitä hyötyisi mökkikunta mökkiläisten tuodessa rahaa kuntaan ja ehkä työllistäessä paikkakunnan ihmisiä suoraankin.

Ehkä jotkut etätöitä tekevät voisivat muuttaa pysyvästikin sellaisiin vapaa-ajan asuntoihin, jotka soveltuvat ympärivuotiseen asumiseen. Kunnan väkiluku lisääntyisi.

Kyllä, maaseudun pitää pysyä asuttuna ja palvelujen mahdollisina siellä jo asuville.

Tulisi edistää, jotta niukahkot palvelut säilyisivät.

Pitäisi! Mökkikunnat voisivat hyödyä siitä.

Tulisi edistää, maaseutu ja saaristo elinvoimaiseksi!

Vapaa-ajan asumisen edistämistä pidettiin tarpeellisena myös ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Joissakin vastauksissa tuotiin esiin hyödyt sekä mökkiläisille että mökkikunnille.

Vastapainona työlle kaupungissa, ihminen tarvitsee luonnon rauhaa – mahdollisuuden liikkua luonnossa, marjastaa, sienestää, kalastaa ym.

Vapaa-ajan asumista tulisi mielestäni edistää henkisen hyvinvoinnin edistäjänä. On kivaa olla perillä mökillä ja nauttia luonnosta hankaluuksista huolimatta.

Koska kaupunkilaiset lapset ovat vieraantuneet luonnosta, saavat he mökillä elämyksiä, tietoja ja taitoja.

Vapaa-ajan asuminen on virkistävää, erinomainen katko arkipäivään, tilaisuus olla luonnossa, nauttia metsänväen elämästä, elämän eliksiiriä.

Asuminen on luonnonläheistä. Puuhailu, puutarhatyöt, puiden pilkkominen, marjastaminen, kalastaminen jne. ovat tärkeitä ihmisen hyvinvoinnille.

Ehdottomasti mm. seuraavista syistä: Kaupunkilaiselle tuntuman säilyttäminen maaseutuympäristöön (luonto ja ihmiset), kokonaiskuva kotimaasta. Maaseudun säilyminen elinvoimaisena ja monipuolisena mm. mökkiläisten tuoman rahan ja toiminnan kautta.

Yleinen trendi on edistää kakkosasumista – se auttaa pitämään maaseutua elävänä ja säilyttää suomalaisen kulttuuriin kuuluvaa luonnonläheisyyttä.

Sitä, että vapaa-ajan asumista ei tulisi edistää, perusteltiin muun muassa kakkosasumisen stressaavuudella sekä mökkien jo nykyisin suurella määrällä.

Ei syytä. Se, että ihmisillä alkaa olla kaupunkiasunto ja samoin mukavuuksin järjestetty vapaa-ajan asunto, aiheuttaa perheissä vain stressiä ja ongelmia.

Kakkosasuminen saattaa olla stressaavaa työssäkäyville.

Ei, ainakaan ympärivuotista, jokaviikonloppuista turhaa matkustelua paikkakunnalta toiselle.

Mökkeilyä on mielestäni jo kylliksi.

Suomessa on mielestäni mökkejä paljon. Ei tarvitse lisätä enää.

Ei. Kyse on henkilökohtaisista ratkaisuista, ja niistä päättää henkilöt itse elämäntilanteensa mukaan.

Ei välttämättä. Nykyinen mökkien taso on sitä luokkaa, ettei niitä voi käyttää kakkosasuntona ilman perus- ym. korjauksia.

7.10 Yhteenveto

Vapaa-ajan asuntojen omistajien keski-ikä lähestyy 60 vuotta. Aktiivisin mökkeilyvaihe kestää yleensä yli 70 vuoden ikään saakka, joten aivan lähivuosina vapaa-ajan asuntojen käytössä tai omistajakunnassa ei ole vielä odotettavissa suuria muutoksia. Vapaa-ajan asumisen tulevaisuuden kannalta keskeinen kysymys on kuitenkin se, mitä tapahtuu niille mökeille, jotka vähitellen vapautuvat vanhemmalta sukupolvelta. Mökit on perinteisesti haluttu pitää perheen tai suvun omistuksessa, mutta haluavatko nuoremmat sukupolvet ottaa käyttöönsä ja huollettavakseen mökkejä, joista osa on kunnoltaan ja varustukseltaan varsin vaatimattomia?

Merkittävin maamme vapaa-ajan asuntoja yhdistävä seikka on se, että valtaosa niistä sijaitsee veden äärellä. Muuten mökkikanta on hyvin heterogeenista. Vaikka mökkien varustetaso on noussut, ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvia on nykyisistä vapaa-ajan asunnoista vain noin joka viides. Vapaa-ajan asuntoja käytetäänkin edelleen ylivoimaisesti eniten kesällä ja vähiten talvella. Satunnaiseen talvikäyttöön soveltuu kuitenkin yli puolet mökeistä, ja viikonloppukäynnit tai ainakin lyhyet pistäytymiset mökillä ovat yleisiä myös talviaikaan.

Ulkopaikkakuntalaiset mökkiläiset käyttävät vapaa-ajan asuntoaan keskimäärin vajaat 80 vuorokautta vuodessa. Suurin osa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee sen verran lähellä vakituista asuntoa, että pidempien oleskelujen lisäksi myös viikonloppukäynnit ovat mahdollisia. Matkan piteneminen 200–300 kilometriin vähentää mökin käyttöä, mutta suurta merkitystä ei ole enää sillä, onko matkaa mökille 500 vai 1000 kilometriä. Pitkähkö etäisyys merkitsee pidempiä viipymiä mutta harvempia käyntejä. Yli 300 kilometrin päässä sijaitsevilla mökeillä vietetään keskimäärin alle 60 vuorokautta vuodessa. Hieman yllättävää on, että kovin läheinen sijainti ei vaikuta vapaa-ajan asunnon käyttöön: muutaman kymmenen kilometrin päässä sijaitsevia mökkejä ei käytetä yleensä enempää kuin vajaan parinsadan kilometrin päässä sijaitsevia.

Vähiten vapaa-ajan asunnollaan viettävät aikaa alle 40-vuotiaat. Aktiivisimpia mökkeilijöitä taas ovat 60–74-vuotiaat, joille käyttövuorokausia kertyy kesällä, keväällä ja syksyllä enemmän kuin muille. Sitä vastoin talvimökkeilyä tämän ikäiset eivät harrasta muita enemmän.

Vapaa-ajan asunto koetaan yleensä varsin tärkeäksi, eikä mökkeilyn merkityssisältö ole olennaisesti muuttunut, vaikka sen ulkoiset puitteet ovatkin osalla mökkeilijöistä erilaiset kuin aikaisemmin. Mökki merkitsee suomalaisille edelleen ennen kaikkea yhteyttä luontoon, rentoutumista ja puuhastelua omassa rauhassa, vetäytymistä ja vastapainoa arkielämälle. Noin joka neljäs mökin omistaja arvioi, että termi *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa hyvin omaa vapaa-ajan asuntoa.

Noin joka kolmannelle mökin omistajalle vapaa-ajan asunto on myös pysyvyyden edustaja muuttuvassa maailmassa, ja yhtä usealle se merkitsee yhteyttä maaseutuun. Joka neljännelle tärkeää on yhteys entiseen kotiseutuun. Kotiseutuyhteys onkin usein selityksenä sille, että mökki sijaitsee kaukana vaki-

tuisesta asuinpaikasta – halu säilyttää tukikohta entisellä kotiseudulla motivoi pitempiin matkoihin. Toisaalta taas ainakin Lappi vetää pitkien matkojen takaa puoleensa mökkiläisiä kokonaan muistakin kuin kotiseutusyistä.

Käyttötottumustensa perusteella voidaan erottaa toisistaan kuusi vapaa-ajan asukkaiden tyyppiä: *kesämökkeilijät, satunnaiset mökkeilijät, kesäkauden asukkaat, keväästä syksyyn asuvat, ympärivuotiset kävijät ja ympärivuotiset asukkaat*. Kesämökkeilijät ovat kooltaan suuri (yli neljännes mökin omistajista) ja mökkeilytavoiltaan ”perinteinen” ryhmä. He käyttävät vapaa-ajan asuntoaan keskimäärin 61 vuorokautta vuodessa, ja suurin osa noista vuorokausista kertyy kesäkuukausina. Kaikkein eniten mökillä vietetään aikaa heinäkuussa, mutta tuolloinkaan siellä ei yleensä asuta koko kuukautta yhtäjaksoisesti. Myös keväällä ja syksyllä mökillä vietetään viikonloppuja, mutta talvea kohti käyttö vähenee, ja sydäntalvella mökille tehdään lähinnä lyhyitä pistäytymiskäyntejä. Enemmistö kesämökkeilijöistä on työssäkäyviä; keski-ikä tässä ryhmässä on 57 vuotta. Useimmat kesämökkeilijät kokevat vapaa-ajan asunnon itselleen hyvin tärkeäksi, mutta ikääntymisen myötä sen merkitys jonkin verran vähenee.

Satunnaisia mökkeilijöitä on miltei yhtä paljon kuin kesämökkeilijöitä, runsas neljännes vapaa-ajan asukkaista. He käyttävät vapaa-ajan asuntoaan vähemmän eivätkä koe sitä aivan yhtä tärkeäksi kuin kesämökkeilijät. Käyttövuo-rokausia on keskimäärin vain 29 vuodessa. Eniten mökkiä käytetään kesällä, mutta heinäkuussakin siellä oleskellaan keskimäärin vain 7 päivää. Keväällä ja syksyllä vapaa-ajan asuntoa käytetään tätäkin vähemmän ja talvella kaikkein vähiten. Tähän ryhmään kuuluu kuitenkin myös ’satunnaisia viipyjiä’, jotka viettävät vapaa-ajan asunnollaan satunnaisesti eri vuodenaikoina pitkäköjiä, vähintään viikon pituisia, jaksoja. Satunnaisissa mökkeilijöissä ja varsinkin ’satunnaisissa viipyjissä’ on keskimääräistä enemmän pitkän matkan takaa tulevia, mutta heissä on myös lähimökkeilijöitä: noin joka toisella satunnaisella mökkeilijällä matkaa vapaa-ajan asunnolle on korkeintaan sata kilometriä. Enemmistö tähän ryhmään kuuluvista on työikäisiä, ja heidän keski-ikänsä on vajaat 58 vuotta.

Kesäkauden asukkaat viettävät mökillä pitkiä aikoja kesä–elokuussa –siellä oleskellaan tuolloin enemmän kuin vakituisessa asunnossa. Myös keväällä ja syksyllä mökillä käydään, mutta viipymät ovat lyhyempiä. Talvella mökkiä käytetään vain vähän. Pitkien kesäoleskelujen ansiosta käyttövuo-rokausien määrä on keskimääräistä suurempi, 94 vuorokautta vuodessa. Kesäkauden asukkaitakin on paljon, noin viidennes mökin omistajista. He ovat melko iäkkäitä; keski-ikä on 62 vuotta, ja enemmistö (noin kaksi kolmannesta) on eläkeläisiä. Samoin kuin kesämökkeilijöillä, kesäkauden asukkaillakin vapaa-ajan asunnon koettu merkitys jonkin verran vähenee ikääntymisen myötä.

Keväästä syksyyn asuvilla aktiivinen mökkikausi –jolloin asuminen painottuu vapaa-ajan asunnolle –kestää noin puoli vuotta eli vähintään touko-kuusta syyskuuhun. Vuotuinen käyttövuo-rokausien määrä on näin ollen korkea (139), vaikka sydäntalvella vapaa-ajan asunnon käyttö onkin aika vähäistä. Keväästä syksyyn asuvissakin enemmistönä ovat eläkeläiset, ja keski-ikä on vielä korkeampi (noin 64 vuotta) kuin kesäkauden asukkailla. Kaikkein iäk-

käimmätkin kokevat mökin itselleen hyvin tärkeäksi, ja useille se merkitsee myös 'toista kotia'. Noin joka kymmenes mökin omistaja lukeutuu tähän ryhmään.

Ympärivuotisten kävijöiden ryhmään kuuluu noin joka kahdeksas vapaa-ajan asunnon omistaja. Heillä kaikkein aktiivisinta mökkeilyaikaa on kesä, jolloin viipymät ovat yleensä pitkäköjiä, mutta mökkiä käytetään säännöllisesti myös sydäntalvella. Viikonloppukäynnit ovat talvella yleisimpiä, mutta pidemmätkään oleskelut eivät ole harvinaisia. Mökki soveltuukin ainakin satunnaiseen talviasumiseen, ja usein se täyttää pysyvemmänkin asumisen kriteerit. Keskimäärin vapaa-ajan asuntoa käytetään 115 vuorokautta vuodessa. Ympärivuotiset kävijät ovat muita nuorempia (keski-ikä noin 55 vuotta), ja eläkeläisiä on tässä ryhmässä kaikkein vähiten (neljännes). Mökki koetaan hyvin tärkeäksi, ja usein se merkitsee myös 'toista kotia'.

Muutama prosentti mökin omistajista on ympärivuotisia asukkaita, jotka viettävät talvikäyttöön hyvin soveltuvalla vapaa-ajan asunnollaan aikaa enemmän kuin vakituksessa asunnossaan (keskimäärin 213 vuorokautta vuodessa). Oleskelut ovat talvellakin pitkiä, ja vapaa-ajan asunto koetaan hyvin tärkeäksi – useimmille se on käytännössä toinen koti. Ympärivuotisista asukkaista kaksi kolmannesta on eläkeläisiä ja kolmannes työssäkäyviä. Erityisesti "nuoria eläkeläisiä" eli hieman päälle 60-vuotiaita on tässä ryhmässä keskimääräistä enemmän. Vapaa-ajan asunto sijaitsee melko lähellä vakituista asuntoa, useimmilla alle sadan kilometrin päässä.

Mökkipaikkakuntansa elämässä vapaa-ajan asukkaat eivät ole mukana kovinkaan aktiivisesti. Vain harvoilla on runsaasti yhteyksiä paikkakunnan vakituisiin asukkaisiin tai muihin vapaa-ajan asukkaisiin, ja osallistuminen esimerkiksi harrastustoimintaan on vähäistä. Usein kontaktit rajoittuvat kaupassa käyntiin, ja varsinkin läheltä tulevilla ei ole aina tarvetta kauppalalveluidenkaan käyttöön. Kovin suurta halukkuutta ei ole myöskään osallistumisen lisäämiseen, joskin varauksellista kiinnostusta on melko monilla. Kaiken kaikkiaan aktiivisuus on kasautunutta: pieni osa vapaa-ajan asukkaista on mukana mökkipaikkakunnan elämässä jo nykyisin monella tavalla, ja heidän joukostaan löytyvät myös ne, jotka olisivat halukkaimpia osallistumaan vieläkin enemmän. Niillä, jotka viettävät mökillä aikaa kaikkein vähiten, on myös vähiten yhteyksiä paikkakuntaan, mutta runsas vapaa-ajan asunnon käyttö ei automaattisesti merkitse lisääntyneitä kontakteja.

Vapaa-ajan asunto ja ansiotyö ovat vielä nykyisin aika lailla erillisiä asioita – ja sellaisina ne useimmiten halutaankin pitää. Vain pieni osa vapaa-ajan asukkaista tekee etätöitä tai käy säännöllisesti työssä mökiltä käsin, eikä tähän tilanteeseen ole tulossa suuria muutoksia lähitulevaisuudessa – vaikka vapaa-ajan asukkaat ennakoivatkin lievää lisäystä etätöiden ja työssäkäynnin määrässä. Valtaosa vapaa-ajan asukkaista on periaatteessa sitä mieltä, että mökki tai kakkosasunto on vapaa-aikaa, ei ansiotyötä varten. Etätöiden tietynlaisesta kiehtovuudesta kertoo kuitenkin se, että edellä mainitusta yleisestä mieltäpiteestä huolimatta joka neljäs pitää ajatusta ansiotyön tekemisestä mökillä ainakin jossain määrin houkuttelevana.

Kakkosasukkaiden määrittelyyn eli kysymykseen siitä, miten "oikeat" kakkosasukkaat voidaan tarvittaessa erottaa "tavallisista mökkeilijöistä", kyse-lyksen tulokset antavat joitakin lähtökohtia. Tässä määrittelyssä on syytä huomioida sekä kakkosasunnon tosiasiallinen käyttö että sen kokeminen toiseksi kodiksi. Yleensä nämä kriteerit tukevat toisiaan: mitä enemmän vapaa-ajan asuntoa käytetään, sitä todennäköisemmin se myös mielletään toiseksi kodiksi, mutta aina näin ei ole. Ympäri vuotien vapaa-ajan asunnon käyttö ei välttämättä merkitse sitä, että sitä pidettäisiin varsinaisesti kakkosasuntona, ja toisaalta melko vähäisessäkin käytössä oleva mökki voidaan kokea kakkoskodiksi.

Vapaa-ajan asumisen edistämiseksi tärkeimpinä keinoina pidetään palveluiden ja infrastruktuurin kehittämistä ja ylläpitoa, vapaa-ajan asukkaisiin kohdistuvien taloudellisten rasitteiden kurissapitoa sekä "byrokratian" ja rajoitusten helpottamista. Lisää huomioita kaivataan myös mökkiläisten asemaan, tiedotukseen ja ympäristöasioihin.

8. ERILAISET VAPAA-AJAN ASUMISEN KUNNAT

8.1 Kohdekunnat

Tutkimuksen kohdekunniksi valittiin maaseutukuntia eri puolilta Suomea siten, että ne edustavat monipuolisesti kakkosasumista ja muita maaseudun täydentäviä asumismuotoja. Valinta tehtiin kesämökkitilaston ja muiden tilastojen, kuntien verkkosivujen, aiempien tutkimusten ja lehtiartikkeleiden sekä projektin ohjausryhmän jäsenten ehdotusten pohjalta. Valituiksi tulivat seuraavat 14 kuntaa: Hauho, Inari, Jaala, Juuka, Karjalohja, Kuusamo, Maalahti, Merikarvia, Pertunmaa, Ruovesi, Sysmä, Tammela, Tammisaari, Velkua.

Kooltaan ja muiltakin ominaisuuksiltaan kunnat ovat hyvin erilaisia. Inari on pinta-alaltaan maamme suurin kunta (yli 15 000 km²). Velkuan maapinta-ala on vain 31 km², ja väkiluvultaan se on maamme pienin suomenkielinen kunta (245 asukasta vuonna 2005). Väkiluvultaan suurimpia ovat Kuusamo (noin 17 000 asukasta) ja Tammisaari (noin 14 500); kaikissa muissa kunnissa asukkaita on alle kymmenen tuhatta.

Koska kakkosasumisen merkitys on suurin syrjäisellä maaseudulla, mukaan valituista kunnista useimmat ovat harvaan asutun maaseudun kuntia¹. Lisäksi mukana on kaksi ydinmaaseudun (Hauho, Ruovesi) ja kaksi kaupunkien läheisen maaseudun (Karjalohja, Tammela) kuntaa sekä yksi pikkukaupunki (Tammisaari)². Tilastollisen kuntaryhmitelmän³ mukaan Kuusamo ja Tammisaari ovat taajaan asuttuja kuntia ja kaikki muut maaseutumaisia kuntia.

Väestönkehitykseltään kunnat ovat erilaisia. Asukasluku on pienentynyt viime vuosikymmeninä eniten Juuassa, Sysmässä, Pertunmaalla ja Ruovedellä. Joissakin kunnissa väkiluvun kehitys on ollut aaltomaista, joissakin taas asukasmäärä on pysynyt jokseenkin ennallaan. Mukana on myös väkilukuaan kasvattaneita kuntia. Eniten asukasmäärä on lisääntynyt kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa Tammelassa ja Karjalohjalla. Yli 64-vuotiaita on useimmissa kunnissa enemmän kuin alle 15-vuotiaita. Alle 15-vuotiaiden osuus on suurin (noin viidennes) Karjalohjalla, Kuusamossa ja Tammelassa.

Elinkeinorakenteeltaan palveluvaltaisimpia ovat Inari (77 % vuonna 2003), Kuusamo (72 %) ja Tammisaari (69 %). Jalostuselinkeinojen osuus on keskimääräistä suurempi (noin kolmannes) Tammelassa, Merikarvialla, Ruovedellä ja Juuassa; kaikkein vähäisin se on Inarissa (10 %). Maa- ja metsätaloudessa työskenteleviä puolestaan on eniten Sysmässä (23 %) ja Pertunmaalla (22 %), vähiten Tammisaareissa (5 %).

Suurin osa kunnista on tyyppillisiä järvimökkeilykuntia – näistä perinteikkäitä kesäasumisen kuntia ovat Sysmä ja Ruovesi, joissa molemmissa huvila-

---

¹ Maaseudun kolmijako: harvaan asuttu maaseutu, ydinmaaseutu, kaupunkien läheinen maaseutu, kaupungit.

² Myös Kuusamo on kuntamuodoltaan kaupunki mutta kuntatyyppityksen mukaan harvaan asutun maaseudun kunta.

³ Maaseutumaiset kunnat, taajaan asutut kunnat, kaupunkimaiset kunnat.

asutus sai alkunsa jo 1800-luvulla. Saaristo- ja meriympäristöä edustavat Velkua, Merikarvia, Tammisaari ja Maalahti. Inari ja Kuusamo ovat pohjoisia suuren matkailukeskuksen (Saariselkä ja Ruka) kuntia, joissa vapaa-ajan asuntoja on runsaasti – Kuusamossa enemmän kuin missään muussa maamme kunnassa.

Kohdekunnista useat ovat olleet mukana vapaa-ajan asumista koskevissa tutkimuksissa tai kehittämishankkeissa tai ovat toteuttaneet niitä itse (ks. Kasko & Rintala 1996; Luoma 1997; Ollikainen 2001; Riepponen 1993; Varsinais-Suomen seutukaavaliitto 1990). Sysmässä vapaa-ajan asuminen on selkeimmin osa kunnan strategiaa: kunnan visiossa vuodelle 2015 vapaa-ajan asuminen on yksi viidestä strategisesta päämäärästä (ks. liite 1). Myös Ruoveden ja Karjalohjan kuntastrategioissa vapaa-ajan asuminen mainitaan. Mökkiläistoimikuntia tai mökkiläisyhdistyksiä on perustettu tai perusteilla useampaan kuntaan (ks. liite 1).

Kunnat on esitelty tarkemmin liitteessä 1. Seuraavassa tarkastellaan ensiksi vapaa-ajan asumista kohdekunnissa kesämökkitilaston valossa ja sen jälkeen postikyselyn tulosten pohjalta.

8.2 Vapaa-ajan asuminen kohdekunnissa kesämökkitilaston valossa

Tässä jaksossa tarkastellaan kohdekuntien vapaa-ajan asumista kesämökkitilastojen pohjalta.¹ Kesämökkitilastoista saadaan kunnittaiset tiedot

- kesämökkien lukumäärästä
- kesämökkien rakennusvuodesta
- kesämökkien omistajarakenteesta
- kesämökkien omistajien (yksityishenkilöiden) asuinkunnasta
- kesämökkien omistajien iästä ja perhetilanteesta
- ulkopaikkakuntalaisten kesäasukkaiden määrästä.

Koska julkaisemattomat kesämökkitilastot hankittiin projektin käyttöön sen alkuvaiheessa, jolloin vuoden 2004 tietoja ei vielä ollut saatavilla, osa tiedoista koskee vuotta 2003, osa vuotta 2004. Tällä ei ole tuloksiin vaikutusta, koska muutokset mökkien määrissä yhden vuoden aikana eivät ole kovin suuret. Kesämökkitilaston peruskäsitteet on esitelty tarkemmin liitteessä 1.

Vapaa-ajan asumisen määrälle ja merkitykselle ei ole olemassa yhtä yksittäistä mittaria. Kohdekunnat asettuvatkin hyvin erilaiseen järjestykseen riippuen siitä, mitataanko kesämökkien lukumäärää, kesämökkien määrää suhteessa asukasmäärään vai kesäasukkaiden absoluuttista tai suhteellista määrää (vrt.

---

¹ Tiedot perustuvat julkaistuihin kesämökkitilastoihin (Tilastokeskus 2004a ja 2005a) sekä julkaisemattomiin kuntakohtaisiin tilastoihin (Tilastokeskus 2004b). Ulkokuntalaisten omistamien mökkien ja ulkokuntalaisten kesäasukkaiden määrää vuonna 2004 koskevissa tiedoissa lähteenä on käytetty Sisäasiainministeriön (2006a) julkaisun *Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä* liitettä, jonka tiedot perustuvat kesämökkitilastoon.

kuviot 26 ja 27). Lisäksi on huomattava, että kesämökkitilaston tiedot eivät nykyisellään ole kaikilta osin kattavat eivätkä ajantasaiset (vrt. Sisäasiainministeriö 2006b, 20).

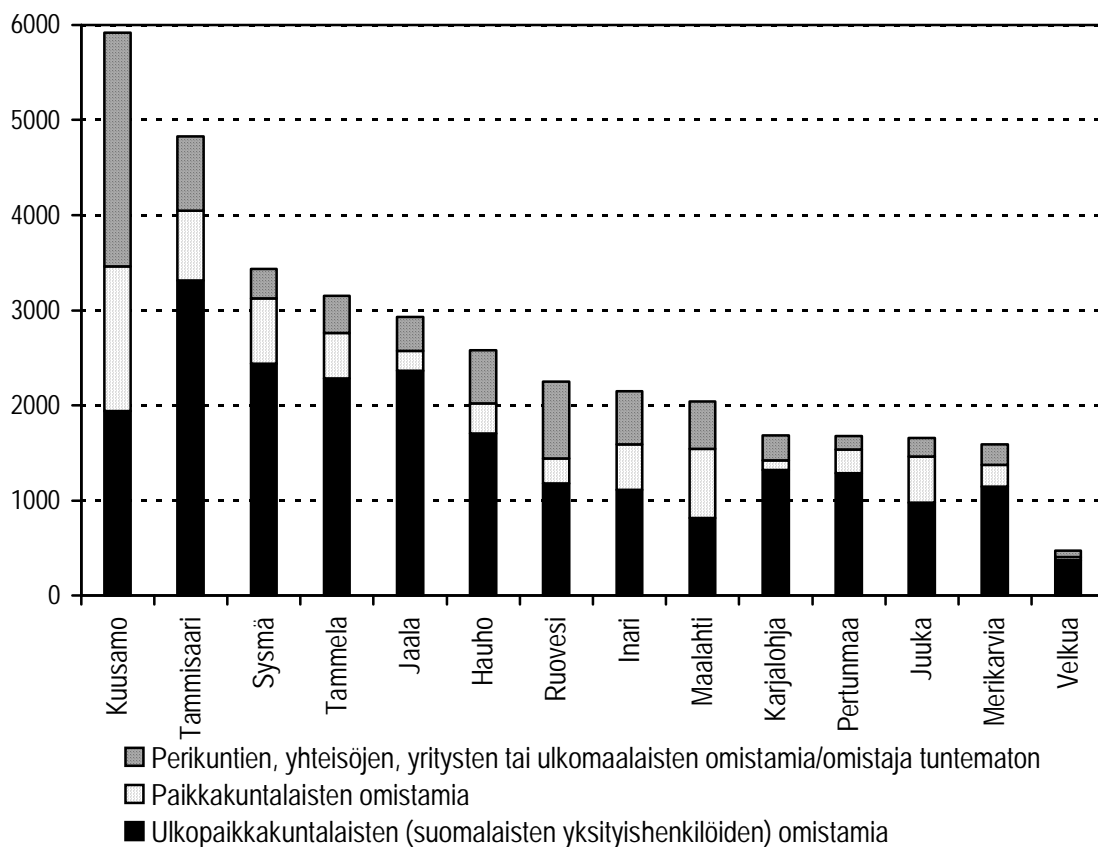
Vapaa-ajan asuntoja on kesämökkitilaston mukaan Kuusamossa enemmän (yli 6 000 vuonna 2004) kuin missään muussa maamme kunnassa. Tammissaari miltei 5 000 vapaa-ajan asunnolla on maamme kesämökkitilastossa kolmantena. Pienessä Velkuan kunnassa kesämökkejä on alle 500. (Ks. taulukko 4, s. 101.)

Kuntien välillä on huomattavia eroja myös vapaa-ajan asuntojen omistajarakenteessa. Useimmissa kunnissa selvä enemmistö mökeistä on kotimaisten ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistuksessa. Näin ei kuitenkaan ole Kuusamossa, Maalahdessa, Inarissa eikä Ruovedellä. Paikkakuntalaisten omassa omistuksessa olevia mökkejä on keskimääräistä enemmän Maalahdessa, Juuassa, Kuusamossa ja Inarissa. Muiden kuin suomalaisten yksityishenkilöiden omistamien mökkien osuus on suurin Kuusamossa (41 %) ja Ruovedellä (36 %). Tähän ryhmään kuuluvat perikuntien, yhteisöjen, yritysten ja ulkomaalaisten omistamat sekä omistukseltaan tuntemattomat vapaa-ajan asunnot – sitä, miten mökit jakautuvat näiden ryhmien kesken, kesämökkitilasto ei kerro. (Kuvio 26)

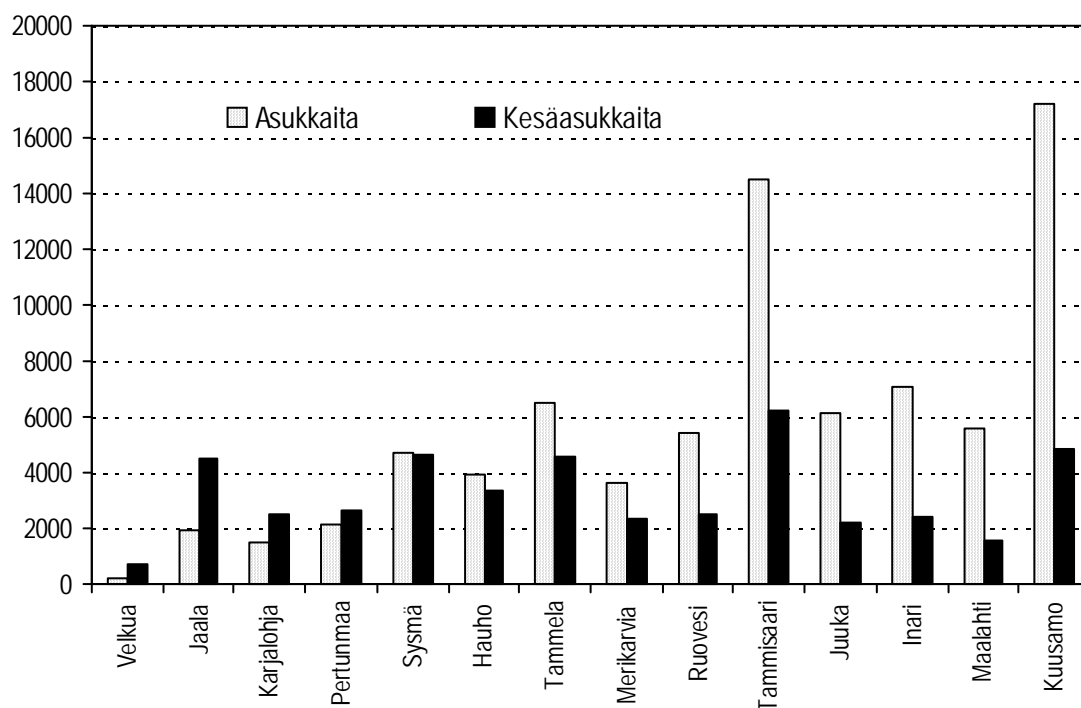
Kesäasukkaita (eli ulkokuntalaisten omistamien mökkien asuntokuntaan kuuluvia henkilöitä) on lukumääräisesti eniten Tammisaarella, mutta suhteellisesti eniten heitä on Velkualla: kolme kertaa enemmän kuin vakituisia asukkaita. Myös Jaalassa, Karjalohjalla ja Pertunmaalla kesäasukkaita on enemmän kuin vakinaisia asukkaita. Sysmässä pysyviä asukkaita ja kesäasukkaita on suunnilleen yhtä paljon. (Ks. kuvio 27, taulukko 4.)

Sysmä, Kuusamo ja Hauho kuuluivat vuonna 2004 niiden maamme kuntien joukkoon, jonne tehtiin lukumääräisesti eniten mökkimatkoja (Tilastokeskus 2005c, 24).

Suurin osa maaseutukuntien kesäasukkaista asuu yleensä lähikaupungissa tai -kaupungeissa. Eteläisen Suomen mökkikunnissa tätä yleistä linjaa muuttavat pääkaupunkiseudulla asuvat, joiden mökit sijaitsevat laajemmalla alueella (vrt. Nieminen 1999b). Näin ollen monissa kunnissa kesämökkiläisiä tulee runsaasti sekä lähikaupungeista että Helsingin seudulta. Kuusamossa ja varsinkin Inarissa vapaa-ajan asukkaiden lähtöalueet ovat hajautuneemmat kuin eteläisemmässä Suomessa.

Kuvio 26. Vapaa-ajan asuntojen lukumäärä omistajaryhmittäin kohdekunnissa v. 2003 kesämökkitilaston mukaan.

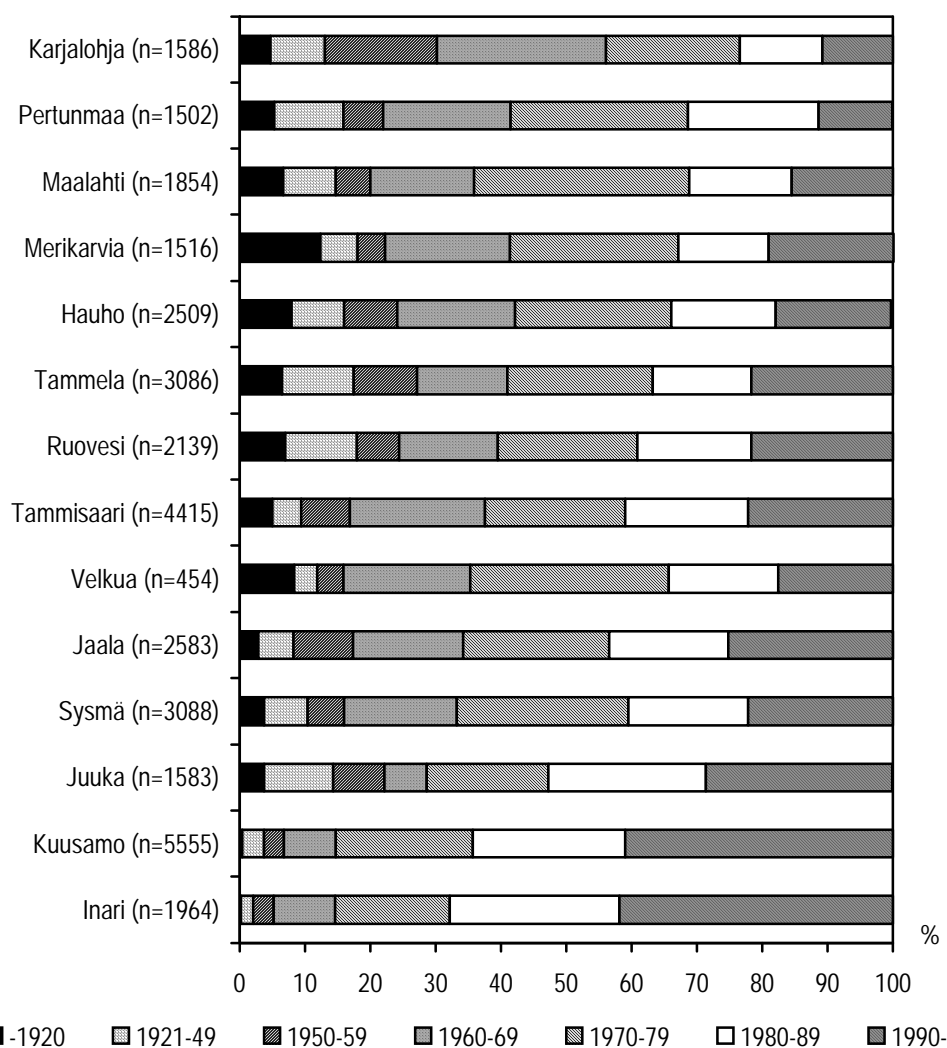

Kuvio 27. Vakinaisten asukkaiden määrä ja kesäasukkaiden määrä kohdekunnissa v. 2004 kesämökkitilaston mukaan. Kunnat suuruusjärjestyksessä kesäasukkaiden suhteellisen määrän mukaan.

Taulukko 4. Kesämökkien lukumäärä, kesäasukkaiden suhteellinen määrä ja ulkopaikkakuntalaisten mökinomistajien pääasialliset lähtöalueet kohdekunnissa kesämökkitalaston mukaan.

Kunta, maakunta Kuntatyyppi	Kesämökkejä v. 2004	Kesäasukkaita/ vakinaisia asukkaita v. 2004	Ulkopaikkakuntalaisten mökinomistajien pääasialliset lähtöalueet v. 2003
Hauho, Kanta-Häme Ydinmaaseutu	2601	0,86	1) pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa 2) Hämeenlinna ja muu lähiseutu
Inari, Lappi Harvaan as. maaseutu	2196	0,34	Hajautuneet (Uusimaa 20 %, Lappi 18 %)
Jaala, Kymenlaakso Harvaan as. maaseutu	2935	2,33	1) Kuusankoski, Kouvola ja muu lähiseutu 2) pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa
Juuka, Pohjois-Karjala Harvaan as. maaseutu	1676	0,36	1) Joensuu ja muut lähialueet 2) pääkaupunkiseutu ja muu Etelä/Länsi-Suomi
Karjalohja, Uusimaa Kaup. läh. maaseutu	1697	1,67	Vahvasti keskittyneet: Uusimaa, etenkin pääkaupunkiseutu
Kuusamo, Pohjois-Pohjanmaa Harvaan as. maaseutu	6067	0,28	1) Oulun seutu ja muu Pohjois-Suomi 2) pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa 3) Muu Etelä/Länsi-Suomi
Maalahti, Pohjanmaa Harvaan as. maaseutu	2051	0,29	Vahvasti keskittyneet: Vaasan seutu ja muu lähiseutu
Merikarvia, Satakunta Harvaan as. maaseutu	1603	0,64	Melko vahvasti keskittyneet: Pori ja muu Satakunta
Pertunmaa, Etelä-Savo Harvaan as. maaseutu	1702	1,25	1) pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa 2) Päijät-Häme
Ruovesi, Pirkanmaa Ydinmaaseutu	2287	0,46	Melko vahvasti keskittyneet: Tampere ja muu Pirkanmaa (lisäksi pääkaupunkiseutu)
Sysmä, Päijät-Häme Harvaan as. maaseutu	3477	0,99	1) pääkaupunkiseutu ja muu Etelä/Länsi-Suomi 2) Lahti ja muu Päijät-Häme
Tammela, Kanta-Häme Kaup. läh. maaseutu	3173	0,70	1) pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa 2) Forssa ja muu lähiseutu
Tammisaari, Uusimaa Kaupunki	4890	0,43	Vahvasti keskittyneet: Uusimaa, etenkin pääkaupunkiseutu
Velkua, Varsinais-Suomi Harvaan as. maaseutu	471	3,02	Melko vahvasti keskittyneet: Turun seutu ja muu Varsinais-Suomi (lisäksi pääkaupunkiseutu)

Maamme kaikista kesämökeistä enemmistö on ennen 1980-lukua rakennettuja (ks. jakso 3.2). Tilanne on sama useimmissa kohdekunnissa. Poikkeuksina ovat Juuka, Kuusamo ja Inari, missä mökkeilyn hitaampi leviäminen Itä- ja Pohjois-Suomeen näkyy nuorempana mökkikantana. Kuusamossa ja Inarissa selvä enemmistö ja Juuassakin runsaat puolet vapaa-ajan asunnoista on 1980-luvulla tai sitä myöhemmin rakennettuja. Kesämökkikanta on kaikkein vanhinta Karjalohjalla, missä yli puolet nykyisistä vapaa-ajan asunnoista on rakennettu ennen 1970-lukua. (Kuvio 28)

Kuvio 28. Kesämökkien rakentamisvuodet kohdekunnissa v. 2004 kesämökkitalaston mukaan (pl. mökit, joiden rakennusvuosi on tuntematon).

Kesämökin omistajien ikärakenteessa tai perhetilanteessa ei ole ratkaisevia eroja kuntien välillä. Alle 50-vuotiaiden osuus vaihtelee eri kunnissa noin viidenneksestä noin neljännekseen, ja 60-vuotiaita tai vanhempia on mökin omistajista miltei puolet. Juuan mökkiläiset ovat kuitenkin jonkin verran nuorempia kuin muiden kohdekuntien tai koko maan mökkiläiset keskimäärin. Vuonna 2003 Juuan mökinomistajista oli 60 vuotta täyttäneitä 39 % ja alle 50-vuotiaita runsas neljännes (27 %). Perheitä, joissa oli alle 18-vuotiaita lapsia, oli eri kuntien mökkiläisistä alimmillaan 15 % (Jaalassa) ja enimmillään 21 % (Juussa ja Kuusamossa).

8.3 Vapaa-ajan asuminen kohdekunnissa kyselytutkimuksen valossa

Tässä jaksossa tarkastellaan kohdekuntien vapaa-ajan asumista ulkokuntalaisille mökkiläisille suunnatun kyselyn pohjalta. Kyselytutkimuksen aineisto on esitelty jaksossa 6.1 ja sen tuloksia on jo tarkasteltu edellä luvussa 7. Seuraavassa ovat esillä aineiston osoittamat kuntien väliset erot vapaa-ajan asumisessa.

Jo tutkimusaineiston esittelyn yhteydessä (jaksossa 6.1) kävi ilmi, että kaikissa kunnissa oli vastaajia, joilla oli omistuksessaan kaksi vapaa-ajan asuntoa ja että joissakin tapauksissa toinen näistä oli selvästi vähemmän käytetty – tai kokonaan ”unohdettu”. Eniten kahden asunnon omistajia oli Inarin ja Kuusamon vastaajissa. Unohdettuja eli kokonaan mainitsematta jätettyjä vapaa-ajan asuntoja oli keskimääräistä enemmän myös Velkualla. Kahden mökin omistajat ovat mukana seuraavissa tarkasteluissa vain, jos heidän vastauksensa koski ensisijaisesti tutkimuksen varsinaisessa kohdekunnassa sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa.

Vastaajien tausta

Vastaajissa oli jonkin verran enemmän miehiä kaikissa kunnissa lukuun ottamatta Pertunmaata, missä miehiä ja naisia oli jokseenkin yhtä paljon. Eniten miesvastaajia oli Inarissa (73 %) ja Tammisaaressa (71 %).

Vastaajien ikärakenne vaihteli jonkin verran mökin sijaintikunnan mukaan, mutta ratkaisevia eroja ikärakenteessa ei ollut. Vastaajien keski-ikä vaihteli eri kunnissa 57 ja 60 vuoden välillä – koko aineistossa se oli 59 vuotta (ks. jakso 7.1).

Eläkeläisiä oli kaikista vastaajista 44 % (ks. jakso 7.1). Jonkin verran keskimääräistä enemmän eläkeläisiä oli Inarin (51 %) ja Maalahden (49 %) mökkiläisissä, keskimääräistä vähemmän taas Velkualla (36 %).

Korkeimmin koulutettuja olivat Tammisaaren vapaa-ajan asukkaat, joista miltei joka toisella oli korkeakoulututkinto. Seuraavaksi eniten korkeakoulututkinnon suorittaneita mökinomistajia oli Karjalohjalla (useampi kuin joka kolmas), vähiten taas Tammelassa (joka yhdeksäs) ja Juuassa (joka kahdeksas). (Ks. liite 1, kuvio 2, s. 203.)

Mökkimatkan pituus

Kyselyyn vastanneiden lähtöalueet jakautuivat pääpiirteissään samalla tavoin kuin kohdekuntien ulkopaikkakuntalaisten mökinomistajien lähtöalueet kesämökkitilaston mukaan (ks. jakso 8.2 ja liite 1).

Useimmissa kunnissa suurin osa mökinomistajista asuu viikonloppuetäisyydellä vapaa-ajan asunnostaan. Muutamissa kunnissa (Maalahti, Jaala, Merikarvia, Hauho ja Tammela) on merkittävässä määrin niin lähellä asuvia mökkiläisiä, että ainakin periaatteessa myös päiväkäynnit ja työssäkäynti mökiltä kä-

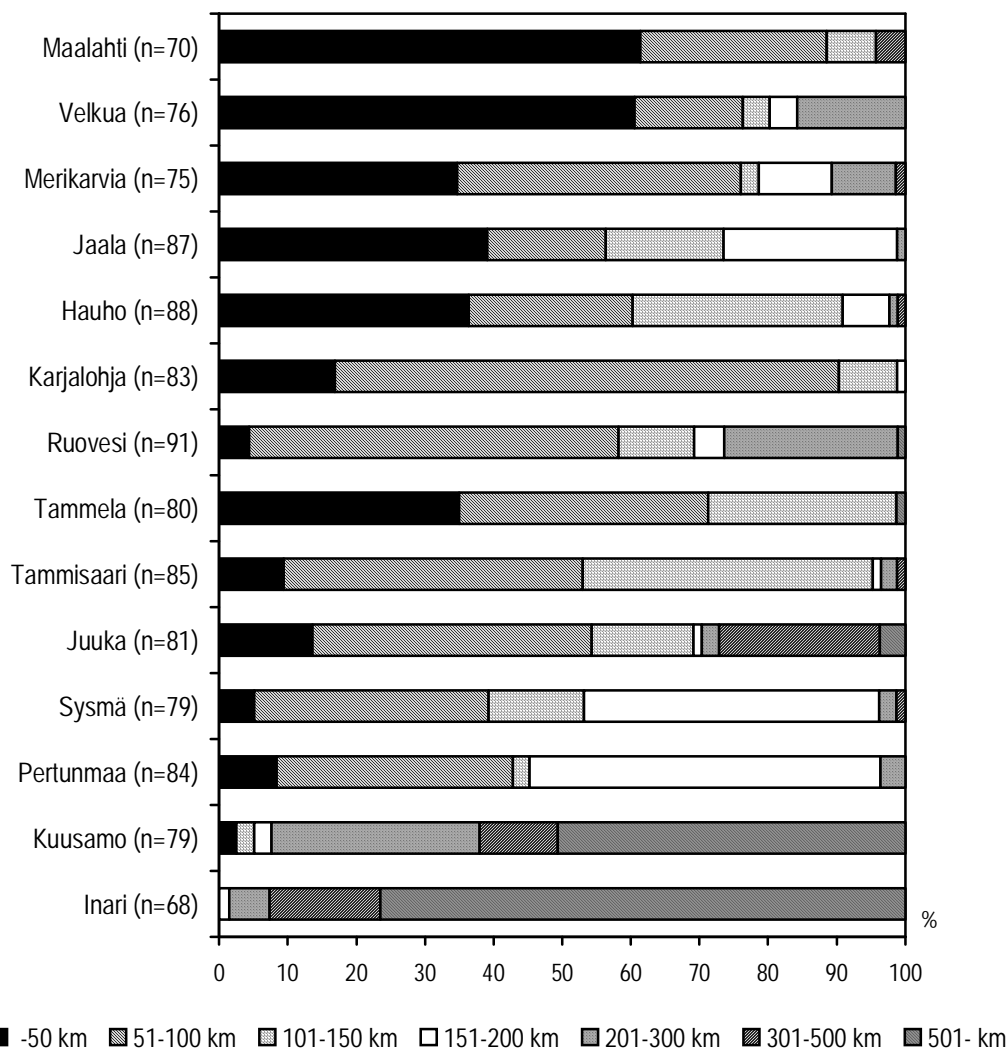
sin on mahdollista (ks. kuvio 29). Kilometreissä mitattuna näin on myös Velkualla, mutta siellä saaristosijainti merkitsee yleensä pidempiä matka-aikoja. Inarissa valtaosa, Kuusamossa enemmistö ja Juuassakin mainittava osuus vapaa-ajan asuntojen omistajista asuu yli 300 kilometrin päässä.

Mökkimatkat olivat kaikkein lyhimmat Maalahdessa, missä suurin osa mökkiläisistä tulee Vaasan seudulta – matkan keskipituus oli 64 kilometriä ja enemmistöllä (61 %) matkaa oli korkeintaan 50 kilometriä. Myös Karjalohjalla, Tammelassa, Velkualla, Hauholla, Jaalassa ja Merikarvialla matkan keskipituus oli alle sata kilometriä ja Tammisaaressakin vain hieman yli sata kilometriä. Velkualla enemmistönä olivat lähiseudulta tulevat: korkeintaan 50 kilometrin matka oli 61 %:lla, mutta toisaalta 16 %:lla (lähinnä Uudeltamaalta tulevilla) matkaa oli yli 200 kilometriä. Karjalohjan mökkiläisillä tyypillinen matka oli 50–100 kilometrin pituinen ja vain joka kymmenennellä matkaa oli yli sata kilometriä. Alle sadan kilometrin päässä asuvat olivat selvänä enemmistönä myös Merikarvialla (76 %), Tammelassa (71 %) ja Hauholla (60 %). Jaalassa oli huomattava joukko toisaalta alle 50 kilometrin päästä tulevia (39 %) ja toisaalta yli sadan kilometrin päästä (lähinnä Uudeltamaalta) matkaavia (43 %). Tammisaaressa suurin osa (80 %) matkoista oli 80–130 kilometrin pituisia. (Kuvio 29)

Ruovedellä matkan keskipituus oli runsaat 130 kilometriä, vaikka alle sadan kilometrin päästä tulevat olivatkin siellä enemmistönä (58 %). Matkan keskipituutta kasvatti se, että joka neljäs Ruoveden vastaaja asui yli 200 kilometrin päässä (useimmat heistä pääkaupunkiseudulla tai muualla Uudellamaalla). Myös Pertunmaalla ja Sysmässä matkan keskipituus oli runsaat 130 kilometriä. Molemmissa kunnissa oli huomattava määrä sekä 150–200 kilometrin päästä (lähinnä pääkaupunkiseudulta ja muualta Uudeltamaalta) tulevia että lähempänä, alle sadan kilometrin päässä asuvia. (Kuvio 29)

Juuan vastaajista yli puolet asui korkeintaan sadan kilometrin päässä, mutta toisaalta runsaalla neljänneksellä eli lähinnä Etelä- ja Länsi-Suomessa asuvilla matkaa oli yli 300 kilometriä (kuvio 29). Kyselyyn vastanneissa Juuan mökkiläisissä oli lähellä asuvia enemmän kuin kunnan mökkiläisissä keskimäärin (ks. liite 1, kuvio 1, s. 200), joten todellisuudessa mökkimatkat ovat Juuassa jonkin verran nyt todettua pidemmät.

Mökkimatkojen pituudet olivat omaa luokkaansa Kuusamossa ja Inarissa. Kuusamon vastaajista valtaosalla (92 %) oli matkaa vapaa-ajan asunnolle yli 200 kilometriä ja joka toisella yli 500 kilometriä. Inarin mökkiläisistä miltei kaikki (99 %) tulivat yli 200 kilometrin, kolme neljännestä (77 %) yli 500 kilometrin ja miltei puolet (47 %) yli tuhannen kilometrin päästä. (Kuvio 29)

Kuvio 29. Vapaa-ajan asunnon ja vakituisen asunnon välinen etäisyys kunnittain.

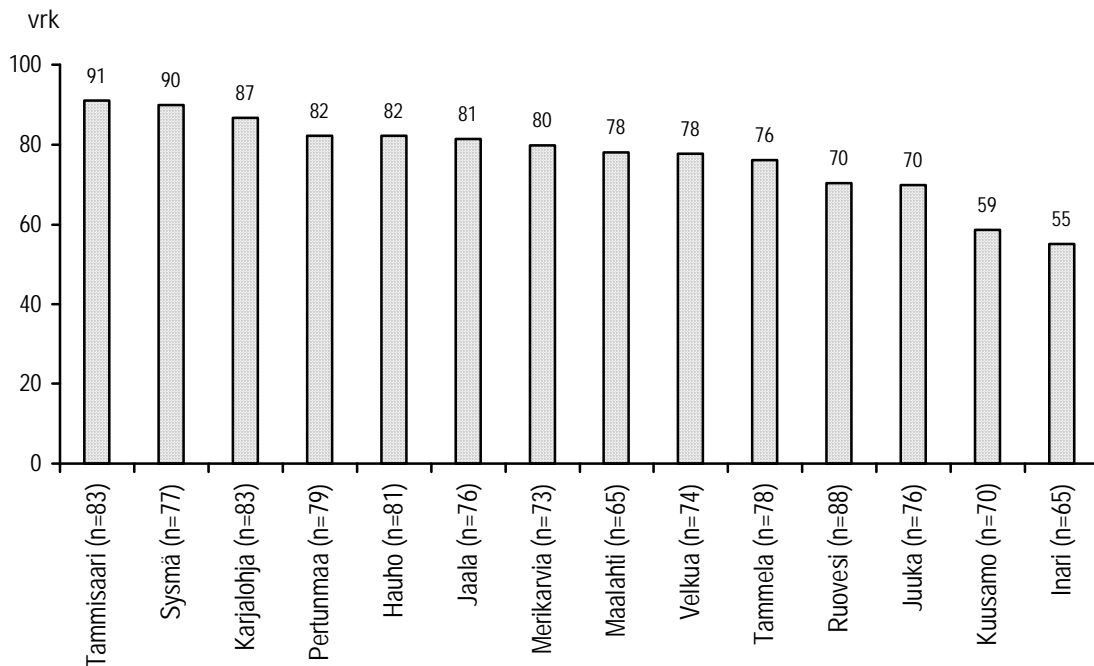
Vapaa-ajan asunnon tyyppi ja käytettävyys eri vuodenaikoina

Kaikissa kunnissa valtaosa mökeistä sijaitsi rannalla tai saarella. Vastaajia, joilla ei ollut veden äärellä sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa, oli eniten Tammelassa (25 %), Hauholla (18 %) ja Karjalohjalla (15 %). Kohdekuntien joukossa oli kaksi suuren matkailukeskuksen kuntaa, mutta tällä vapaa-ajan asuntojen omistajiin kohdistuvalla otannalla ei juurikaan tavoitettu Saariselän tai Rukan alueen vapaa-ajan asukkaita. Sekä Inarissa että Kuusamossa 94 % vastaajista oli rantamökin omistajia.

Kaikista vastaajista viidennes arvioi vapaa-ajan asuntonsa soveltuvan hyvin ympärivuotiseen asumiseen (ks. jakso 7.3). Eniten ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvia vapaa-ajan asuntoja oli Kuusamossa (35 %), Sysmässä (26 %) ja Pertunmaalla (25%); vähiten niitä oli Ruovedellä (11 %) ja Velkualla (11 %). Inarin vastaajista poikkeuksellisen suuri osuus (64 %) arvioi mökkinsä soveltuvan satunnaiseen talviasumiseen. (Ks. liite 1, kuvio 3, s. 204.)

Vapaa-ajan asunnon käyttö

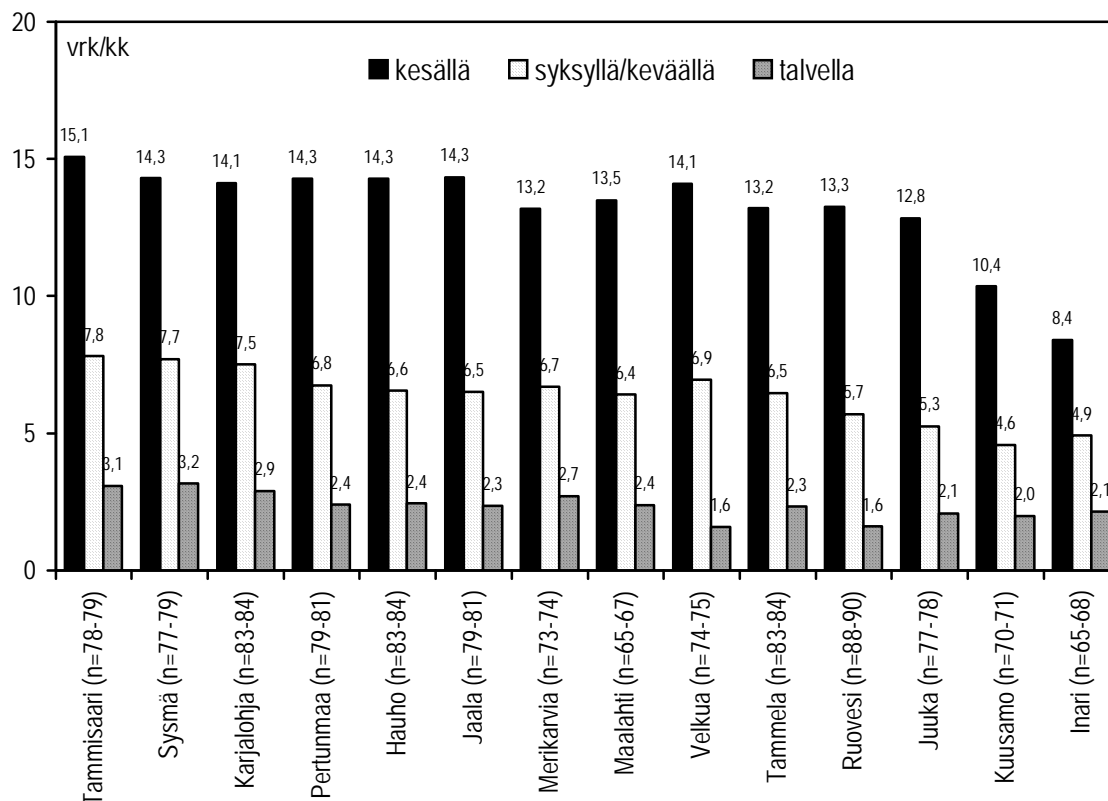
Kuntien välillä oli melko suuria eroja vapaa-ajan asunnon käytön määrissä (kuvio 30). Etäisyys selittää vähempää käyttöä niissä kunnissa, joissa oli kaukaa tulevia mökkiläisiä.¹ Pitkät etäisyydet näkyvät etenkin Inarin ja Kuusamon keskimääräistä alhaisemmissa käyttövuorokausissa. Sitä vastoin niissä kunnissa, joissa valtaosa mökkiläisistä asuu vaivattoman viikonloppumatkan päässä, matkan pituus ei selittänyt eroja vapaa-ajan asunnon käytössä. Esimerkiksi Sysmässä vapaa-ajan asuntoja käytettiin enemmän kuin Maalahdessa, vaikka mökkimatkat olivat Sysmässä selvästi pidemmät.

Kuvio 30. Vapaa-ajan asunnon keskimääräiset käyttövuorokaudet kohdekunnissa (oman perheen käyttö) kesäkuusta 2004 toukokuuhun 2005.

Inarissa ja Kuusamossa varsinkin vapaa-ajan asuntojen kesäkäyttö oli keskimääräistä vähäisempää (kuvio 31). Talvikäyttö sitä vastoin oli vähäisintä Velkualla ja Ruovedellä – kuten edellä todettiin, näissä kunnissa olikin kaikkein vähiten talviasumiseen soveltuvia mökkejä. Inarissa käyttö painottui eri vuodenaikoihin poikkeuksellisesti: heinäkuu ei muodostanut selvää käyttöhuippua, ja toisaalta huhtikuussa vapaa-ajan asuntojen käyttö oli miltei yhtä runsasta kuin kesällä. Myös maaliskuussa Inarin mökkejä käytettiin suhteellisen paljon. Kuusamossakin kevättalven käyttö oli kohtalaisen runsasta. Inarissa kesäkuukausien osuus kaikista käyttövuorokausista oli alhaisempi kuin missään muussa kunnassa (49 %). Jonkin verran keskimääräistä vähemmän kesäkuukausiin vapaa-ajan asuntojen käyttö painottui myös Sysmässä (54 %), Karjalohjalla (55 %) ja Merikarviolla (55 %).

¹ Kuten aiemmin on todettu, etäisyys alkoi vähentää käyttövuorokausien määrää, kun mökkimatkan pituus oli yli 200 kilometriä (ks. jakso 7.3).

Kuvio 31. Vapaa-ajan asuntojen keskimääräiset käyttövuorokaudet kuukaudessa eri vuodenaikoina¹ kohdekunnissa.

Pitkiä – vähintään kuukauden mittaisia – kesäasumisen jaksoja oli eniten Karjalohjan (50 %), Sysmän (46 %), Tammisaaren (46 %), Juuan (44 %), Ruoveden (42 %) ja Hauhon (42 %) mökkiläisillä. Sitä vastoin Merikarvian ja Inarin vastaajista vain joka neljäs kertoi viettävänsä vapaa-ajan asunnollaan näin pitkiä jaksoja. 1–3 viikon pituiset mökkijaksot kesällä olivat yleisiä kaikissa kunnissa, mutta eniten niitä oli Inarissa (68 %), missä ne olivat tyypillisin vapaa-ajan asuntojen käyttömuoto myös muina vuodenaikoina. Myös Kuusamon mökeillä vietettiin melko yleisesti 1–3 viikon mittaisia jaksoja kaikkina vuodenaikoina. Viikonloppukäyntejä talvella tekevät yleisimmin Sysmän mökkiläiset, joista joka toinen kertoi viettävänsä ainakin joskus vapaa-ajan asunnolla viikonloppuja tai muita muutaman päivän jaksoja myös talvella. Mökkejä, joilla ei käyty lainkaan talvella, oli eniten Ruovedellä (34 %) ja Tammelassa (31 %).

Edellä tarkasteltujen vapaa-ajanasukastyyppeiden (ks. jakso 7.4) yleisyys vaihteli eri kunnissa, mutta näitä osuuksia on syytä pitää vain suuntaa antavana.² 'Satunnaisia mökkeilijöitä' oli täysin odotetusti eniten siellä, missä matkat vapaa-ajan asunnolle olivat pisimmät, eli Inarissa (missä enemmistö vastaajista lukeutui tähän ryhmään) ja Kuusamossa (miltei puolet). Vähiten (14–17 %)

¹ Kesä = kesä–elokuu, syksy/kevät = syys–lokakuu ja huhti–toukokuu, talvi = marras–maaliskuu.

² Koska eri tyyppisiin kuuluvien osuudet kokonaisuudessaankin ovat suuntaa antavia (ks. jakso 7.4).

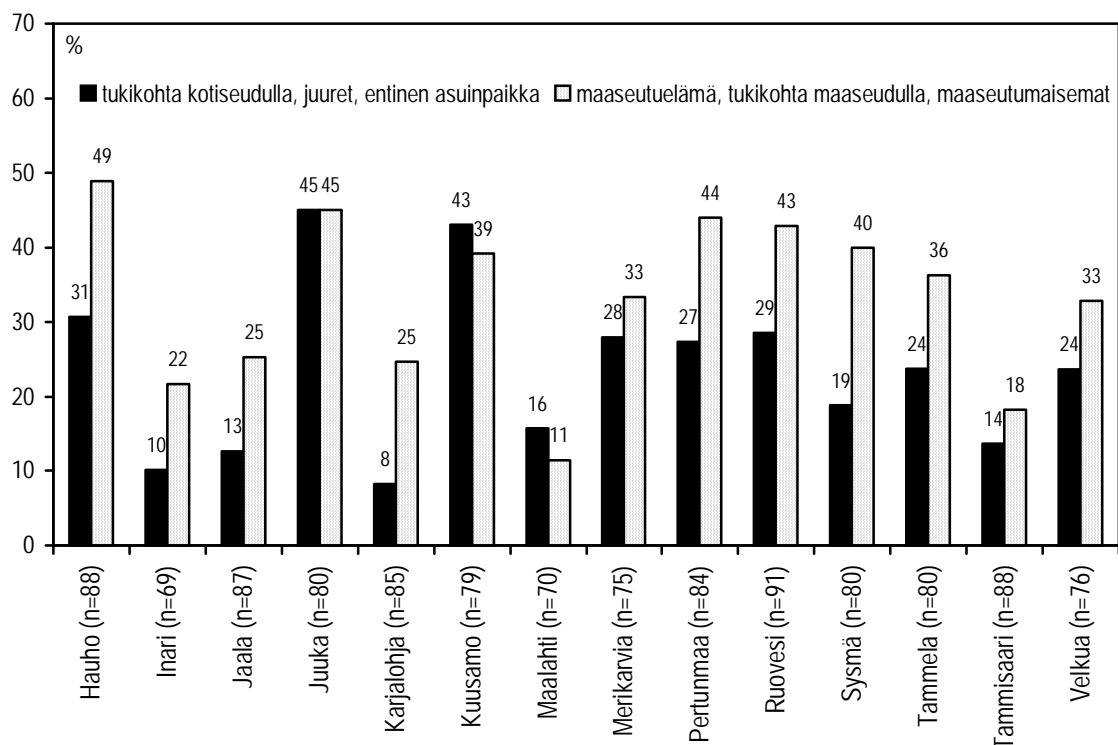
satunnaisia mökkeilijöitä oli Hauholla, Tammisaassa, Karjalohjalla, Pertunmaalla ja Sysmässä. 'Kesämökkeilijöiden' osuus vaihteli eri kunnissa noin viidenneksestä runsaaseen kolmannekseen lukuun ottamatta Inaria, missä tähän ryhmään kuului vain joka yhdeksäs vastaaja. 'Ympärivuotisia kävijöitä' oli keskimääräistä enemmän Karjalohjalla, Sysmässä, Merikarviolla ja Tammisaassa; vähiten heitä oli Inarissa, Velkualla ja Maalahdessa. 'Ympärivuotisia asukkaita' oli enimmilläänkin (Tammisaassa ja Maalahdessa) vain 6 % vastaajista. 'Kevästä syksyyn asuvia' oli jonkin verran keskimääräistä enemmän Sysmässä ja Velkualla, vähiten taas Juuassa, Inarissa ja Kuusamossa. 'Kesäkauden asukkaita' oli eniten (noin neljännes tai runsas neljännes) Hauholla, Tammisaassa ja Sysmässä, vähiten (11–14 %) taas Merikarviolla, Inarissa ja Kuusamossa.

Vapaa-ajan asumisen luonne ja merkitys

Vapaa-ajan asunnon koetussa *tärkeudessa* ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja kuntien välillä. Suuntaa-antavasti näytti kuitenkin, että Sysmän vastaajat olivat hieman keskimääräistä yksimielisempiä vapaa-ajan asunnon suuresta merkityksestä.

Kaikissa kunnissa vapaa-ajan asunto merkitsi yleensä *luonnonläheistä levoa ja rentoutumisen paikkaa, vastapainoa arkielämälle sekä vetäytymisen ja rauhassa olon paikkaa*. Inarissa ja Kuusamossa vapaa-ajan asunto oli keskimääräistä harvemmin *puuhastelun ja askareiden paikka*. Tämä havainto on yhdenmukainen sen kanssa, mitä aiemmin on todettu eri käyttäjätyypeistä: Inarissa ja Kuusamossa oli runsaasti 'satunnaisia mökkeilijöitä', joille puuhastelulla ja askareilla on yleensäkin vähemmän merkitystä kuin muille.

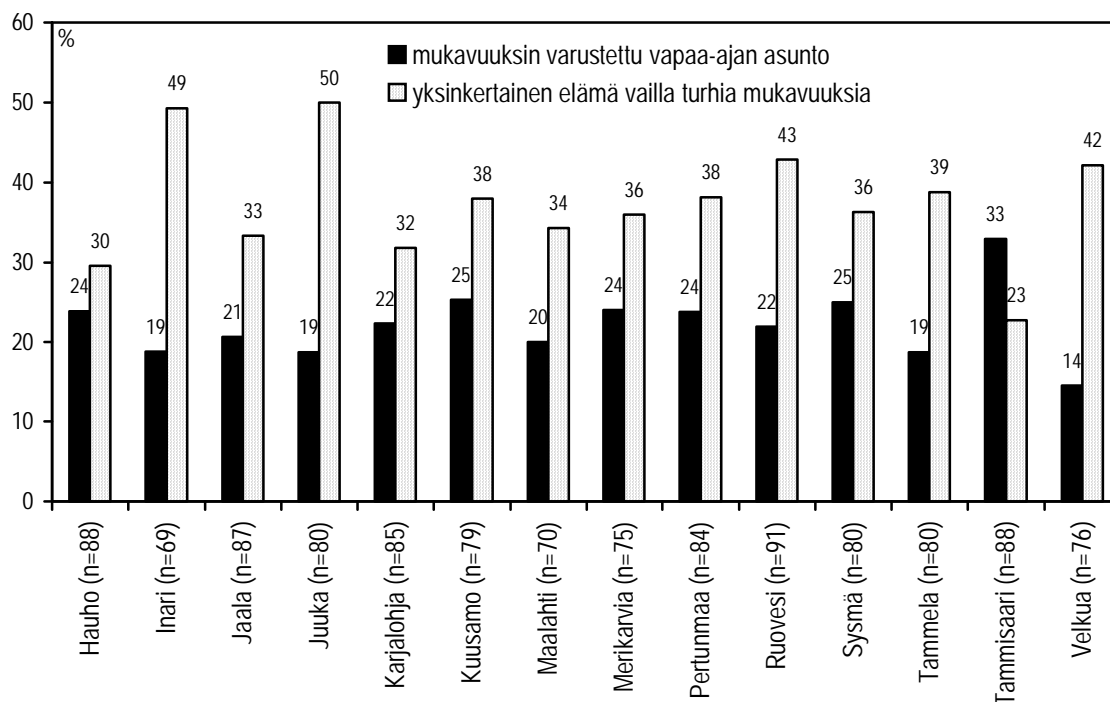
Vapaa-ajan asumisen *kotiseutu- ja maaseutumerkityksessä* oli selviä eroja kuntien välillä (kuvio 32). Juuassa ja Kuusamossa vapaa-ajan asunnon merkitys sekä tukikohtana kotiseudulla että maaseudulla oli suuri huomattavalle osalle vastaajista. Kotiseutumerkitys oli keskimääräistä vähäisempi Karjalohjalla, Inarissa, Jaalassa, Tammisaassa ja Maalahdessa. Maaseudun rooli korostui Juuan ja Kuusamon lisäksi Hauholla, Pertunmaalla, Ruovedellä ja Sysmässä. Kaikkein harvimmin vapaa-ajan asuminen miellettiin yhteydeksi maaseutuun Maalahdessa.

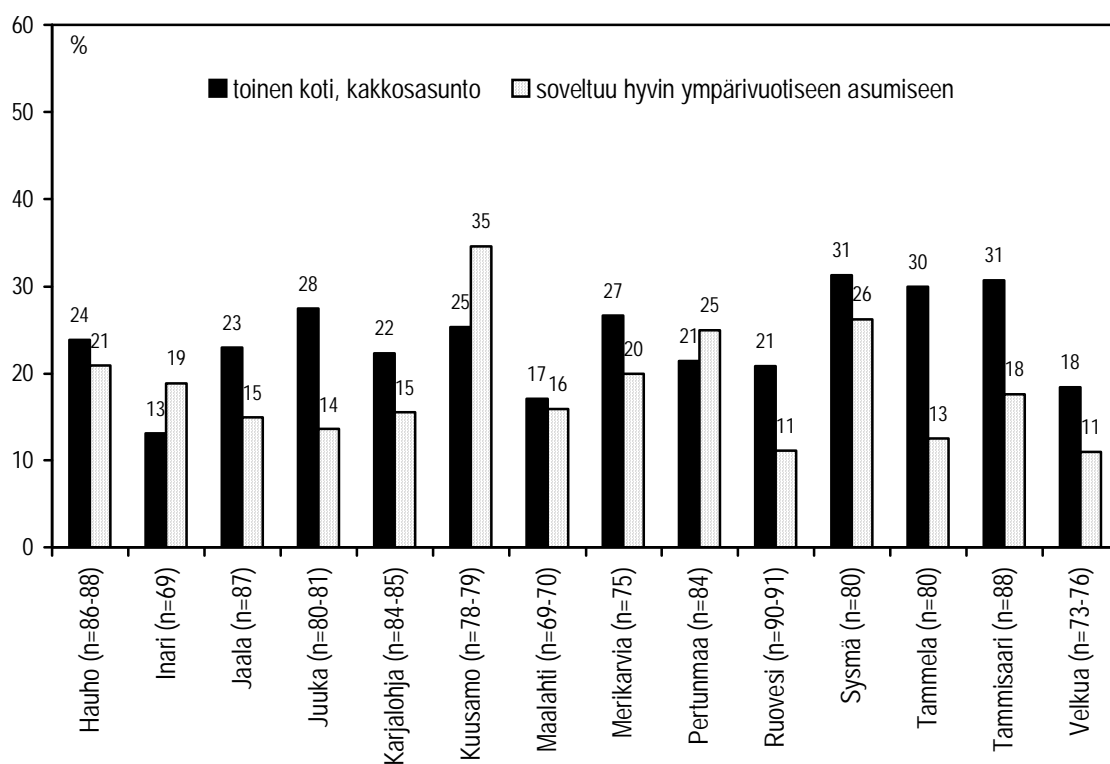
Kuvio 32. Vapaa-ajan asumisen *kotiseutu- ja maaseutumerkitys* kunnittain – niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa luonnehdinnat kuvaavat *hyvin*.

Kuntia, joiden vapaa-ajan asumisessa korostui kaikkein useimmin *yksinkertainen elämä vailla turhia mukavuuksia* ja joissa oltiin vastaavasti keskimääräistä harvemmin sitä mieltä, että kyseessä on *mukavuuksin varustettu vapaa-ajan asunto*, olivat Juuka, Inari¹ ja Velkua. Tammisaari puolestaan oli ainoa kunta, jossa vastaajat arvioivat mukavuuksin varustetun vapaa-ajan asunnon omaa tilannettaan kuvaavaksi useammin kuin yksinkertaisen elämän vailla turhia mukavuuksia. Ympäri-vaivattomasti asumiseen hyvin soveltuvia vapaa-ajan asuntoja ei ollut Tammisaarissa tavallista enempää, mutta keskimääräistä useampi Tammisaaren vastaaja katsoi *kakkosasunnon* tai *toisen kodin* kuvaavan hyvin omaa vapaa-ajan asuntoaan. Myös Sysmän ja Tammelan mökkiläisistä miltei joka kolmas koki *kakkosasunnon* tai *toisen kodin* sopivaksi termiksi. (Kuviot 33 ja 34)

¹ Huomattakoon että yritysten ja yhteisöjen omistamat Saariselän alueen luksusmökkit eivät olleet mukana tässä tutkimuksessa.

Kuvio 33. Luonnehdinnat yksinkertainen elämä vailla turhia mukavuuksia ja mukavuusin varustettu vapaa-ajan asunto – kunnittain niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa luonnehdinnat kuvaavat hyvin.

Kuvio 34. Kunnittain niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asuntoa termi *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa hyvin, sekä niiden osuudet, joiden vapaa-ajan asunto soveltuu hyvin ympärivuotiseen asumiseen.

Vapaa-ajan asunnon tuleva käyttö ja muuttohalukkuus mökkipaikkakunnalle¹

Inarissa ja Kuusamossa – missä vapaa-ajan asunnon käyttö oli keskimääräistä vähäisempää – oli kaikkein eniten niitä, jotka kertoivat että *haluaisivat* viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän. Sitä vastoin arvioissa siitä, missä määrin mökillä *todennäköisesti vietetään* tulevaisuudessa aikaa nykyistä enemmän, Inari ja Kuusamo eivät erottuneet kovinkaan selvästi muista kunnista. Pitkät etäisyydet ovat mitä ilmeisimmin esteenä vapaa-ajan asunnon suuremmalle käytölle.

Muuttoaikeita mökkipaikkakunnalle oli jonkin verran keskimääräistä enemmän Sysmässä (13 % piti erittäin todennäköisenä että muuttaa joskus), Tammelassa (10 %), Kuusamossa (10 %) ja Juuassa (9 %). Kuusamossa ja Juuassa lähes kaikilla muuttoa todennäköisenä pitävillä kyseessä oli entinen kotiseutu. Sysmässä ja Tammelassa muuttoaikeita oli myös sellaisilla, joilla kotiseutuyhteyttä ei ollut.

Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään ja toimintoihin

Missään kunnassa ei ollut kovin suurta joukkoa sellaisia vapaa-ajan asukkaita, joilla olisi ollut runsaasti *vapaamuotoista kanssakäymistä paikkakuntalaisten kanssa*. Mutta jos tarkastellaan niiden osuutta, joilla yhteydenpitoa oli ainakin jonkin verran, kuntien välillä on eroja. Kuusamossa, Inarissa ja Juuassa yli puolet mökkiläisistä arvioi kanssakäymistä paikallisten asukkaiden kanssa olevan ainakin jonkin verran, kun taas Karjalohjalla, Maalahdessa ja Tammisaarella näin arvioi vain noin joka neljäs. *Kanssakäymistä muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa* oli useimmissa – ei kuitenkaan kaikissa – kunnissa enemmän tai ainakin yhtä paljon kuin kanssakäymistä vakituisten asukkaiden kanssa. Kaikkein selvimmin yhteydenpito painottui vapaa-ajan asukkaisiin Karjalohjalla. (Kuvio 35)

Jos tarkastellaan jokaisen vastaajan osalta erikseen sitä, kumpaan asukaryhmään kontakteja oli enemmän, erot kuntien välillä ovat vielä selvemmat (kuvio 36).² Kuusamossa ja Inarissa kanssakäyminen painottui selvimmin paikkakuntalaisiin. ”Kotiseutumökkeilijöiden” erilaiset osuudet vaikuttavat jossain määrin kuntien välisiin eroihin mutta eivät selitä niitä kokonaan. Esimerkiksi Inarissa entisellä kotiseudulla mökkeileviä oli vain vähän ja Kuusamossa puolestaan myös ne, joilla kyseessä ei ollut entinen kotiseutu, olivat enemmän tekemisissä paikkakuntalaisten kuin muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa. Karjalohjalla, Merikarvialla ja Tammisaarella yhteyksiä taas oli yleensä

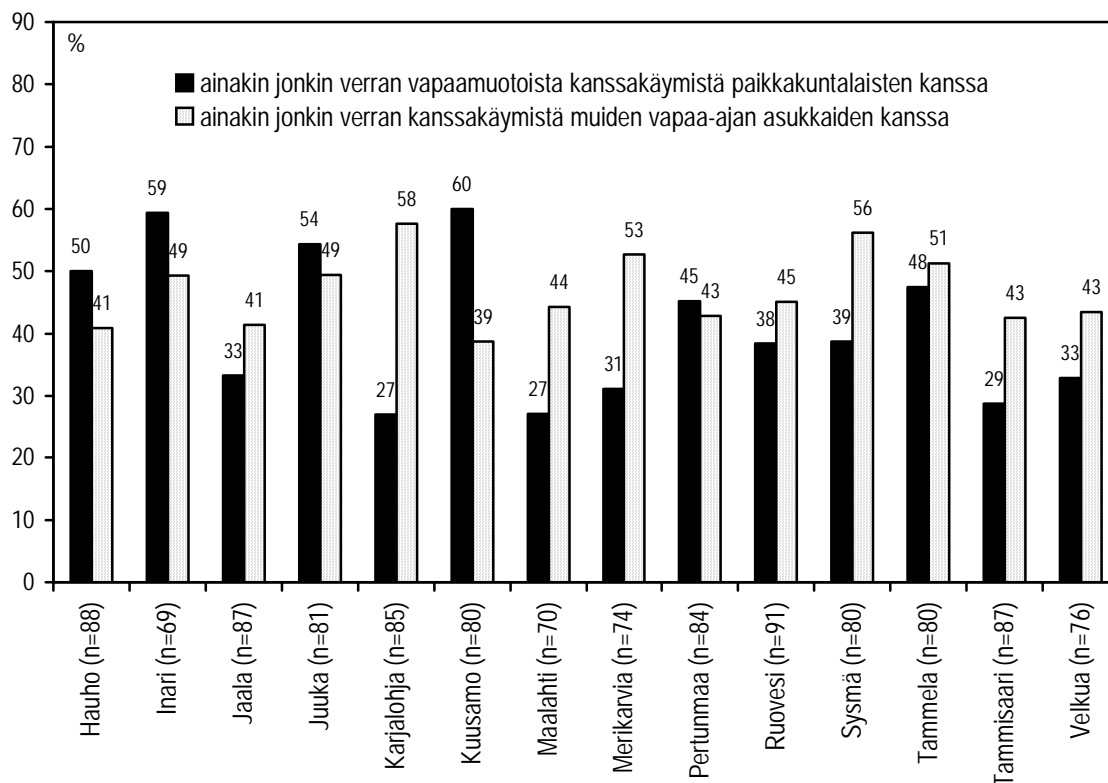
---

¹ Näitä asioita tarkastellaan lähemmin jaksossa 9.3. Kuntien väliset erot todetaan kuitenkin jo tässä.

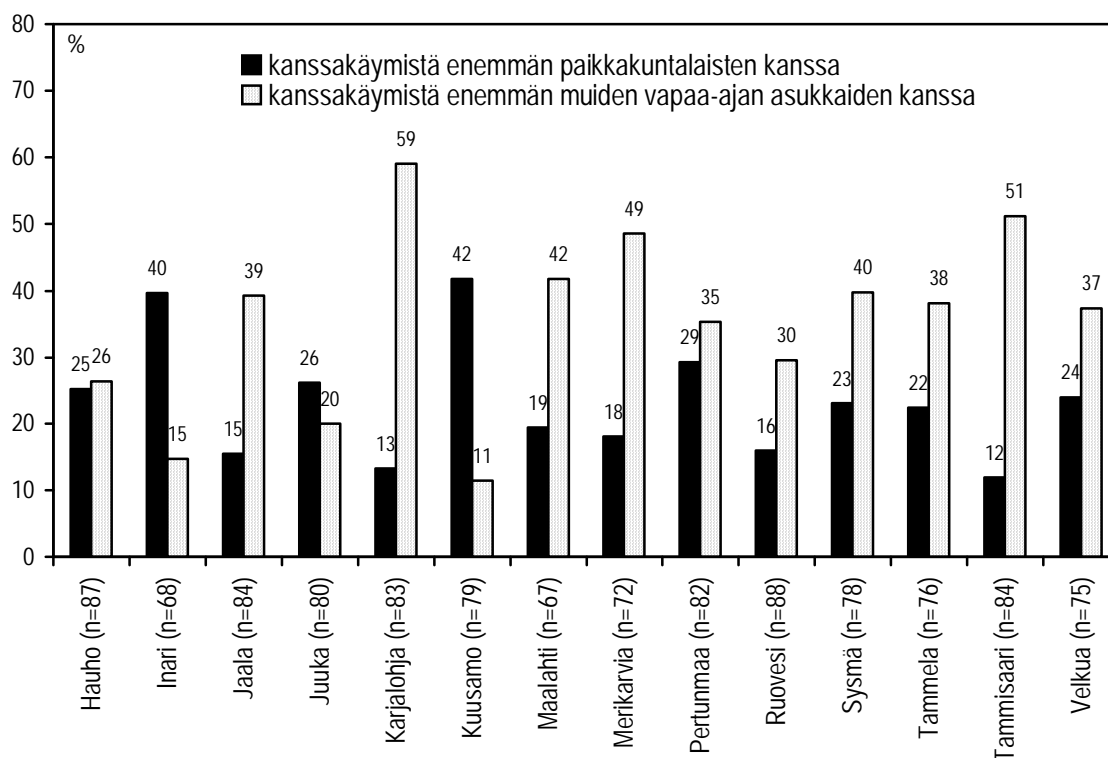
² Tässä tarkastelussa esimerkiksi ne, joilla oli kanssakäymistä muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa *vähän* mutta paikkakuntalaisten kanssa *ei (juuri) lainkaan*, sijoittuvat ryhmään, jonka yhteyden suuntautuvat enemmän muihin vapaa-ajan asukkaisiin.

enemmän muihin vapaa-ajan asukkaisiin silloinkin, kun vapaa-ajan asunto merkitsi tukikohtaa kotiseudulla.

Kuvio 35. Vapaamuotoinen kanssakäyminen paikkakuntalaisten kanssa sekä kanssakäyminen muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa – kunnittain niiden osuudet, joilla kanssakäymistä oli ainakin jonkin verran.

Kuvio 36. Kanssakäymisen suuntautuminen enemmän paikkakuntalaisiin tai muihin vapaa-ajan asukkaisiin kunnittain.

Tapahtumiin, tilaisuuksiin, harrastus-, talkoo- tai yhdistystoimintaan osallistuminen ei ollut missään kunnassa kovin aktiivista. Kauppapalveluiden käytössä oli suuria eroja kuntien välillä – tähän vaikuttavat mökkimatkojen pituudet (vrt. jakso 7.7) ja luonnollisesti myös tarjolla olevien palvelujen määrä ja laatu. Kaikkein eniten mökkikunnan kauppoja käyttivät Kuusamon, Sysmän ja Inarin vapaa-ajan asukkaat. Vähäisintä kauppapalveluiden käyttö oli Velkualla ja Maalahdessa. Muita palveluita ei käytetty kovin paljon missään kunnassa, mutta jonkin verran keskimääräistä enemmän palveluiden käyttäjiä oli Kuusamossa, Pertunmaalla ja Sysmässä.

Vapaa-ajan asuminen ja ansiotyö

Etätöiden tekemisessä tai asenteissa ansiotyön tekemiseen mökillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja kuntien välillä.

Mahdollisuudet työssäkäyntiin mökiltä käsin olivat luonnollisesti paremmat niissä kunnissa, joissa oli paljon lähiseudulla asuvia mökkiläisiä. Vastaajien arviot siitä, onko työssäkäynti mökiltä periaatteessa mahdollista vai ei, eivät kuitenkaan aivan suoraviivaisesti vaihdelleet mökkimatkan pituuden mukaan. Mökiltä ainakin melko usein¹ nykyisin työssä käyviä oli eniten Tammelassa ja Maalahdessa (vajaa viidennes näiden kuntien työssäkäyvistä vastaajista). Näissä kunnissa oli keskimääräistä enemmän myös niitä, jotka arvioivat työssä käynnin mökiltä käsin lisääntyvän tulevaisuudessa. Seuraavaksi eniten mökiltä käsin käytiin työssä Hauholta, Jaalasta, Tammisaaresta ja Karjalohjalta.

Vapaa-ajan asumisen edistäminen

Kun vastaajilta tiedusteltiin keinoja vapaa-ajan asumisen edistämiseen (ks. jakso 7.9), eri kuntien mökkiläiset toivat esiin jossain määrin eri asioita. Verojen ja muiden maksujen alentaminen tai ennallaan pitäminen mainittiin useimmin Hauholla, Merikarvialla ja Velkualla (noin joka viides näiden kuntien kaikista vastaajista). Byrokratian, erilaisten rajoitusten ja säädösten vähentämistä toivoivat keskimääräistä useammin Merikarvian (16 %) ja Tammisaaren (11 %) vastaajat, kun taas Jaalassa ja Maalahdessa näitä asioita ei juurikaan mainittu. Huomion kiinnittämistä vapaa-ajan asukkaiden asemaan toivoivat useimmin (12 %) Karjalohjan vastaajat. Kunnallistekniikan tai muun vesi/jätevesihuollon mainitsivat useimmin (10 %) Tammelan mökkiläiset. Teiden kunnossapitoon puolestaan kiinnittivät eniten (9 %) huomiota Inarin vastaajat. Inarin mökkiläiset kaipasivat myös muita useammin (9 %) lisää tietoa ja tiedottamista.

Osa vastaajista oli vapaa-ajan asumisen edistämistä koskevan kysymyksen yhteydessä ilmaissut tyytyväisyytensä omaan mökkikuntaan ja sen toimiiin vapaa-ajan asumisen edistämisessä. Nämä kiitokset kertovat pitkälti samoista asioista kuin esitetyt toiveet ja ehdotukset – ja osoittavat niitä asioita, joiden

---

¹ ainakin melko usein = vaihtoehdon 1 tai 2 valinneet, kun 1 = usein ja 5 = ei koskaan.

järjestämisessä ja kehittämisessä ainakin osassa kuntia on jo nyt onnistuttu. Toisaalta samankin kunnan vapaa-ajan asukkailla oli toisistaan poikkeavia kokemuksia ja näkemyksiä. Seuraavat vastaukset ovat vain esimerkkejä siitä, miten yksittäiset mökkiläiset ovat oman mökkikuntansa kokeneet.

Hauholla on hyvät palvelut.

Hauhon kunnalle kiitokset. Mm. rakennusvalvonta mutkatonta!

Jaala on kehittänyt kaiken aikaa mökkiläisten palveluja!

Kunta on asiassa aktiivinen monin tavoin. Toivon jatkuvan samaan tapaan. Mm. halpoja tontteja, tapahtumia, infoa yms. järjestää kunta runsaasti. (Jaala)

Omalla mökkipaikkakunnalla viranomais- ym. asiat hoituvat moitteettomasti. (Jaala)

Mielestäni mökkipaikkakunnallani suhtaudutaan myönteisesti uusien mökkirakennuslupien myöntämiseen, myös poikkeuslupahakemuksiin suhtaudutaan myönteisesti. "Mökkiläisille" järjestetään kunnan puolesta vuosittain tilaisuus, jossa informoidaan vapaista tonteista ja palveluista, joita kunta pystyy tarjoamaan. (Juuka)

Karjalohja ihan ok!

Mielestäni asiat Kuusamossa on kunnossa.

Mökkikuntani palvelut ovat erinomaiset. (Maalahti)

Merikarvialla kaikki hyvin (jätehuolto, tiet, palvelut, kaunis kunta ja mukavat ihmiset).

Mökkipaikkakunnalla on mielestäni otettu vapaa-ajan asuminen hyvin huomioon. (Pertunmaa)

Kunta onneksi muistaa paikallislehdillä joskus talvellakin, suuri plussa. (Pertunmaa)

Ruovedellä tulee Ruoveden Sanomien "mökkiliite" kotiin kerran kesässä. Tämä on hyvä asia.

Sysmässä hyvin.

Sysmässä on hyvät palvelut. Kauppoja on riittävästi ja kävelymatkan etäisyydellä.

Sysmässä hyvin!

Mökkipaikkakunnallani on jo asian eteen tehty todella paljon yleisellä tasolla. Kesäasukkaat huomioidaan todella hyvin ja tietoa tulee pitkin talvea. (Sysmä)

Olemme tyytyväisiä mökkikuntamme palveluihin. (Sysmä)

Tammelan kunta tiedottaa kesäasukkaita omalla lehtisellään, jossa koko vuoden tapahtumat kerrotaan ja lisäksi informoidaan ympäristöasioista ym.! Erittäin hyvä!

Mielestäni siellä on tarpeeksi tarjontaa suuntaan tai toiseen. (Tammela)

Meidän mökkikunnassa on tapahtumia kesäasukkaille, myös infotilaisuuksia sekä kunta lähettää oman kuntakertomuksensa ym. (Tammela)

Minulla on hyvä mökkipaikkakunta. (Velkua)

8.4 Yhteenveto

Vapaa-ajan asumisen kunnat –nekin, joissa kesämökkejä ja kesäasukkaita on paljon –ovat erilaisia. Lähtökohtana vapaa-ajan asumisen merkityksen ja luonteen selvittämiseen on perustilanteen hahmottaminen: minkä verran ja millaista vapaa-ajan asumista kunnassa on? Tehtävä ei ole aivan yksinkertainen, sillä yksiselitteisiä mittareita tai luokitteluperusteita ei ole olemassa, eivätkä käytettävissä olevat tilastotkaan ole täysin kattavia.

Julkisuudessa useimmin käytetty vapaa-ajan asumisen mittari on kesämökkien määrä. Se ei kuitenkaan ole ainoa tapa mitata vapaa-ajan asumisen merkitystä. Esimerkiksi Kuusamossa on kesämökkejä enemmän kuin missään muussa maamme kunnassa, mutta jos mittarina käytetäänkin vapaa-ajan asukkaiden suhteellista määrää, Kuusamo sijoittuu tämän tutkimuksen 14 kohdekunnan joukossa viimeiselle sijalle, koska vakituisten asukkaiden määrä on suuri ja koska mökeistä suurin osa on joko paikkakuntalaisten tai yhteisöjen,

perikuntien tms. omistamia (jotka eivät ole mukana kesäasukkaiden määrää laskettaessa).

Kesämökkitilasto ei pelkästään riitä vapaa-ajan asumisen määrää ja merkitystä mittaamaan, vaikka se antaakin hyvä lähtökohdan kuntien välisiin vertailuihin. Esimerkiksi mökkien käyttöasteesta tilastot eivät anna mitään tietoa. Vapaa-ajan asumisen kenttä on myös laajempi kuin kesämökkitilastoon sisältyvät vapaa-ajan asuinrakennukset. Kesämökkitilaston ulkopuolelle jää esimerkiksi matkailukeskusten kaupallinen majoituskapasiteetti. Tilastoissa eivät näy myöskään karavaanarialueet, joilla saatetaan asua yhtä paljon tai enemmänkin kuin monissa kiinteissä kesämökeissä. Toisaalta rekistereissä ja tilastoissa on ”unohdettuja” mökkejä, joiden käyttö on hyvin vähäistä tai olematonta. Tilanne, jossa yksi perhe omistaa kaksi vapaa-ajan asuntoa, ei ole Suomessa enää harvinainen. Tällöin on luonnollista, että lähempänä sijaitsevaan asuntoon suunnataan enemmän aikaa ja resursseja, ja varsinkin sijainniltaan syrjäiset mökit voivat jäädä hyvin vähälle huomiolle.

Eri kuntiin valikoituu jossain määrin taustaltaan ja sosioekonomiselta asemaltaan erilaisia vapaa-ajan asukkaita; tähän viittaavat kohdekuntien väliset erot mökkiläisten koulutustasossa. Sitä vastoin mökkiläisten ikärakenteessa ei ole suuria eroja – mökinomistajien ikääntymiseen liittyvät kysymykset ovat yhteisiä erilaisille ja eri puolilla Suomea sijaitseville kunnille.

Useimmissa kunnissa valtaosa mökkiläisistä tulee lähikaupungeista tai hieman kauempaa suurista kaupungeista, Etelä-Suomessa lähinnä pääkaupunkiseudulta. Matka mökille on tällöin yleensä sen verran lyhyt, että myös viikonloppukäynnit onnistuvat ilman suurempia ongelmia. Varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomessa huomattava osa vapaa-ajan asukkaista tulee kuitenkin Etelä- tai Länsi-Suomesta, jolloin mökkimatkat muodostuvat pitkiksi ja käynnit jäävät harvemmiksi sekä kokonaiskäytön määrä keskimääräistä alhaisemmaksi – vaikka mökillä viivytäänkin kerralla viikonloppua pidempään. Niissä kunnissa, joissa aivan lähiseudulta tulevien mökkiläisten määrä on suuri, vapaa-ajan asunnon käyttömahdollisuuksia lisää se, että sieltä käsin voidaan periaatteessa käydä myös työssä. Toistaiseksi työssäkäynti mökiltä käsin – samoin kuin etätyön tekeminen siellä – on kuitenkin melko vähäistä, eivätkä poikkeuksellisen lyhyet mökkimatkat näy lisääntyneenä vapaa-ajan asunnon käyttönä. Se, tulevatko vapaa-ajan asukkaat aivan lähiseudulta vai esimerkiksi vajaan parinsadan kilometrin päästä, ei siis ole mökin käytön kannalta ratkaisevaa. Vasta etäisyyden kasvaessa yli 200 kilometriin pidentynyt matka alkaa vähentää mökin käyttöä.

Kesämökkien kunto ja varustetaso vaikuttavat merkittävästi niiden käyttöön. Pohjois-Suomessa tilanne on periaatteessa keskimääräistä parempi siinä mielessä, että mökkikanta on siellä nuorempaa kuin Etelä-Suomessa. Tilanne kuitenkin vaihtelee kunnittain ja alueittain. Oma mökkeily koettiin ’yksinkertaiseksi elämäksi vailla turhia mukavuuksia’ tämän tutkimuksen kohdekunnista kaikkein useimmin Juuassa ja Inarissa, talviasumiseen hyvin soveltuvia mökkejä oli eniten Kuusamossa ja ’mukavuuksin varustetuksi vapaa-ajan asunnoksi’

puolestaan arvioivat oman mökkinsä kaikkein useimmin Tammisaaren vapaa-ajan asukkaat.

Sijaitipa mökki missä päin maata tahansa, sen peruserkitys on jokseenkin samanlainen: se on tärkeä paikka, joka merkitsee yhteyttä luontoon, rentoutumista, vastapainoa arkielämälle, vetäytymistä ja rauhassa oloa. Varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomessa vapaa-ajan asunto merkitsee usein myös yhteyttä entiseen kotiseutuun. Kotiseutuyhteys lisää motivaatiota matkustaa mökille pitkiäkin matkoja. Toisaalta esimerkiksi Inariin vapaa-ajan asukkaita vetävät pääasiassa muut seikat kuin kotiseutu. Pitkään matka ei siis ole esteenä vapaa-ajan asunnon hankintaan silloin, kun alueella on muuta vetovoimaa, kuten Lapin luonto, talviliikuntamahdollisuudet tai matkailun myötä syntynyt myönteinen imago. Pohjois-Suomessa kesämökit eivät olekaan yhtä vahvasti kesämökkejä kuin eteläisemmässä Suomessa, vaan myös kevättalven hiihtokausi on merkittävää vapaa-ajan asumisen aikaa. Viitteitä vapaa-ajan asumisen yleisty misestä kesäkauden ulkopuolella on havaittavissa muuallakin. Kunnat ovat tässä suhteessa jossain määrin erilaisia – näyttää siltä, että joissakin kunnissa, kuten esimerkiksi Sysmässä, vapaa-ajan asuminen on muuttumassa aikaisempaa enemmän ympärivuotiseksi ja kokemukselliseksi kakkosasumiseksi, kun taas eräissä muissa kunnissa tällaista suuntausta ei ainakaan toistaiseksi ole havaittavissa.

Pohjoisen kunnissa, Inarissa ja Kuusamossa, mökkiläisillä oli yleensä enemmän yhteyksiä paikallisiin asukkaisiin kuin muihin vapaa-ajan asukkaisiin – useimmissa muissa kunnissa tilanne oli päinvastainen. Missään tämän tutkimuksen kohdekunnassa kanssakäymistä paikallisten asukkaiden kanssa ei kuitenkaan ollut erityisen paljon, eikä mökkipaikkakunnan elämään muutenkaan osallistuttu kovin aktiivisesti. Poikkeuksia eli mökkikunnan elämästä kiinnostuneita ja siihen osallistuvia löytyy kaikista kunnista, mutta heitä ei ole kovin suurta joukkoa.

9. KAKKOSASUMISEN KYSYNTÄNÄKYMÄT KYSELYTUTKIMUSTEN VALOSSA

Tässä luvussa kakkosasumisen kysyntänäkymiä hahmotetaan sen pohjalta, mitä tutkimushankkeessa kerätyt kyselyaineistot kertovat suomalaisten vapaa-ajan asumiseen liittyvistä toiveista ja suunnitelmista. Tulevaisuuden toiveita ja näkymiä kartoitettiin sekä mökkiläisille suunnatussa postikyselyssä (jonka tuloksia muilta osin on tarkasteltu luvuissa 7–8) että sisällöltään suppeammassa kyselyssä (ks. aineistojen esittelyt jaksossa 6.1). Kaikissa näissä kyselyissä kartoitettiin seuraavia asioita:

- vapaa-ajan asumisen nykytila
- erityyppisten vapaa-ajan asuntojen suosio
- toivotun vapaa-ajan asunnon käytettävyys eri vuodenaikoina.

Postikyselyssä olivat lisäksi esillä

- toiveet ja arviot nykyisen vapaa-ajan asunnon tulevasta käytöstä.

9.1 Vastaajat

Tässä luvussa tarkasteltava aineisto koostuu kahdesta pääryhmästä (ks. jakso 6.1):

- vapaa-ajan asukkaille suunnatun postikyselyn vastaajat: 1225 henkilöä
- muiden kyselyjen vastaajat: 1069 henkilöä.

Yhteensä vastaajia oli näin ollen 2294.

Postikyselyn vastaajia on esitelty jo edellä luvussa 7. Koska tässä luvussa käsitellään koko aineistoa osittain yhtenä ryhmänä, seuraavassa tarkastellaan lyhyesti koko vastaaja-aineiston koostumusta. Aineisto ei pyri olemaan edustava otos suomalaisesta väestöstä. Laajuudessaan se antaa kuitenkin mahdollisuuden yleisluontoisten johtopäätösten tekemiseen suomalaisten vapaa-ajan asumista koskevista preferensseistä. Myös vertailut miesten ja naisten, eri-ikäisten sekä suuntaa-antavasti eri alueiden välillä ovat mahdollisia.

Kaikista vastaajista puolet oli miehiä ja puolet naisia, mutta aineistojen välillä oli sukupuolijakaumissa eroja: postikyselyn aineistossa miehet olivat enemmistönä, muissa aineistoissa naisia oli enemmän kuin miehiä.

Ikärakenteeltaan aineistot olivat erilaisia, ja eräänä tavoitteena kyselyiden kohderyhmiä valittaessa olikin tavoittaa eri-ikäisiä vastaajia. Iäkkäimpiä olivat postikyselyn vastaajat (keski-ikä 59 vuotta, vrt. jakso 7.1). Myös mökkimessuilla vastanneiden keski-ikä oli melko korkea (52 vuotta). Farmari-maatalousnäyttelyn vastaajien keski-ikä oli 46 vuotta ja asuntomessuvastaajilla se oli 41 vuotta. Opiskelijavastaajien keski-ikä oli 24 vuotta.

Enemmistö vastaajista oli kaupunkilaisia. Kaikista vastaajista 64 % asui kaupunkimaisessa, 17 % taajaan asutussa ja 20 % maaseutumaisessa kunnassa¹.

---

¹ tilastollinen kuntaryhmitys

Maaseudulla asuvia oli luonnollisesti eniten maaseutunäyttelyn vastaajissa, joista vajaa kolmannes asui maaseutumaisessa kunnassa.

Valtaosa vastaajista asui Etelä- tai Länsi-Suomessa, mutta vastaajien määrät eri alueilla riittävät suuntaa-antavien alueellisten vertailujen tekoon:

- Pääkaupunkiseutu 564 vastaajaa (25 %)
- Muu Etelä-Suomen lääni 469 vastaajaa (21 %)
- Länsi-Suomen lääni 769 vastaajaa (34 %)
- Itä-Suomen lääni 138 vastaajaa (6 %)
- Oulun lääni 285 vastaajaa (12 %)
- Lapin lääni 64 vastaajaa (3 %)

Pääkaupunkiseudun vastaajat koostuivat valtaosaltaan postikyselyn ja mökkimessukyselyn vastaajista. Muun Etelä-Suomen vastaajista enemmistö kuului postikyselyaineistoon, mutta lisäksi heidän joukossaan oli mainittava määrä mökkimessuilla ja Farmari-maatalousnäyttelyssä vastanneita. Länsi-Suomessa asuvissa oli runsaasti sekä postikyselyn että Farmari-näyttelyn vastaajia. Itäsuomalaisista runsaat puolet oli postikyselyn vastaajia; loput jakautuivat melko tasaisesti muihin ryhmiin. Oulun läänin vastaajista enemmistö oli asuntomesujen kävijöitä; mainittava määrä oli myös postikyselyn vastaajia. Lapin läänin vastaajat painottuivat asuntomessu- ja postikyselyaineistoihin; lisäksi heidän joukossaan oli opiskelijavastaajia.

Aineistojen erilaisesta painottumisesta johtuen myös ikäjakauma oli erilainen eri alueilla. Etelä-Suomen vastaajat olivat iäkkäimpiä (keski-ikä 56 vuotta) ja Pohjois-Suomen vastaajat nuorimpia (keski-ikä Oulun läänissä 44 vuotta, Lapin läänissä 46 vuotta). Länsi-Suomen ja Itä-Suomen vastaajien keski-ikä oli 51 vuotta. Lapin ja Oulun läänin vastaajissa oli jonkin verran enemmän miehiä kuin naisia. Muilla alueilla miehiä ja naisia oli jokseenkin yhtä paljon.

Edellä todetut taustamuuttujien keskinäiset riippuvuudet on huomioitu myöhemmissä iän, sukupuolen ja alueen mukaisissa vertailuissa.

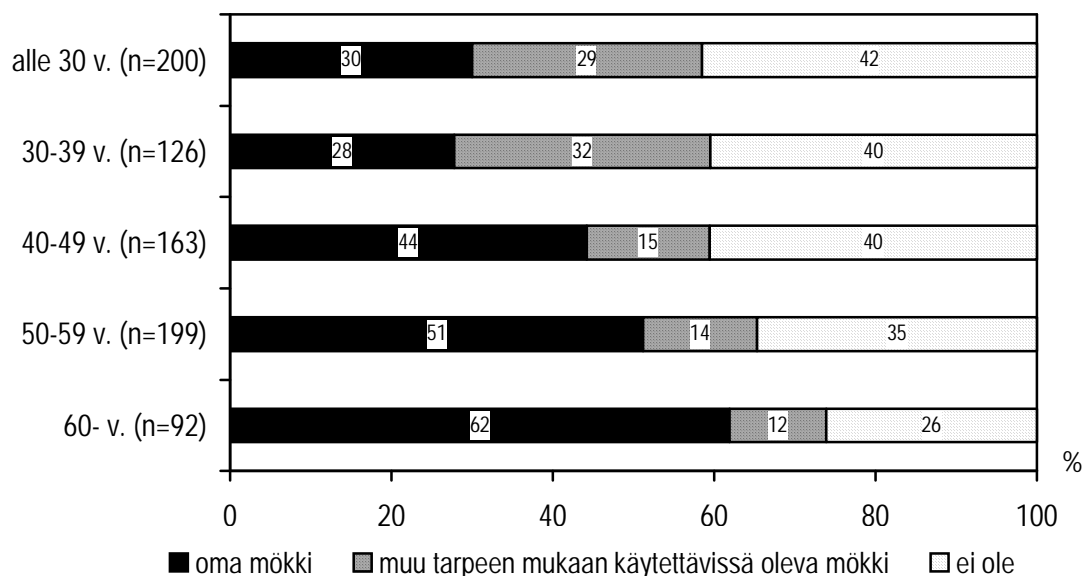
9.2 Vapaa-ajan asumisen nykytilanne

Postikysely oli suunnattu mökin omistajille, ja myös mökkimessuilla vastanneista valtaosa oli vapaa-ajan asunnon omistajia. Muista vastaajista sitä vastoin yli puolet (58 %) oli sellaisia, joilla ei ollut omaa vapaa-ajan asuntoa. Oman vapaa-ajan asunnon puuttuminen ei kuitenkaan välttämättä merkitse mökkelymahdollisuuden puuttumista, sillä monilla oli käytettävissä tarpeen mukaan jokin muu – useimmiten sukulaisten tai ystävien – vapaa-ajan asunto. (Taulukko 5)

Taulukko 5. Oman tai muun käytettävissä olevan vapaa-ajan asunnon olemassaolo eri vastaajaryhmissä.

	Postikysely %	Kysely mökkimessuilla %	Muut kyselyt %	Yhteensä %
Oma mökki/vapaa-ajan asunto	100	81	42	78
Muu tarvittaessa käytettävissä oleva		11	20	8
Ei ole		9	38	14
Yhteensä	100 (n=1225)	101 (n=267)	100 (n=791)	100 (n=2283)

Mökin omistaminen oli yleisintä varttuneilla henkilöillä, mutta nuoremmissa ikäryhmissä sukulaisten tai ystävien vapaa-ajan asunto korvasi usein oman mökin puutetta. Niinpä vapaa-ajan asunnon "saatavuus" oli melko tasainen iästä riippumatta niissäkin vastaajaryhmissä, jotka eivät painottuneet mökin omistajiin (kuvio 37).

Kuvio 37. Oman tai muun käytettävissä olevan vapaa-ajan asunnon olemassaolo iän mukaan niissä aineistoissa, jotka eivät olleet etukäteen valikoituneet vapaa-ajan asumisen perusteella.¹

Postikyselyyn vastanneiden vapaa-ajan asumisen nykytilannetta on tarkasteltu edellä luvussa 7. Muissa kyselyissä vapaa-ajan asumisen roolia ja merkitystä kartoitettiin kysymyksellä, jossa vastaajia pyydettiin valitsemaan esitetyistä vaihtoehdoista ne, jotka parhaiten kuvaavat omaa vapaa-ajan viettoa. Lomakkeessa esitetyt vaihtoehdot² olivat:

¹ Farmari-maatalousnäyttelyssä ja asuntomessuilla vastanneet sekä opiskelija-aineisto.

² Mökkimessuilla käytetyssä lomakkeessa vaihtoehdot olivat hieman erilaiset. Nämä vastaukset ovat mukana aineiston käsittelyssä niiltä osin kuin ne ovat suoraan vertailukelpoiset muiden kyselyiden kanssa.

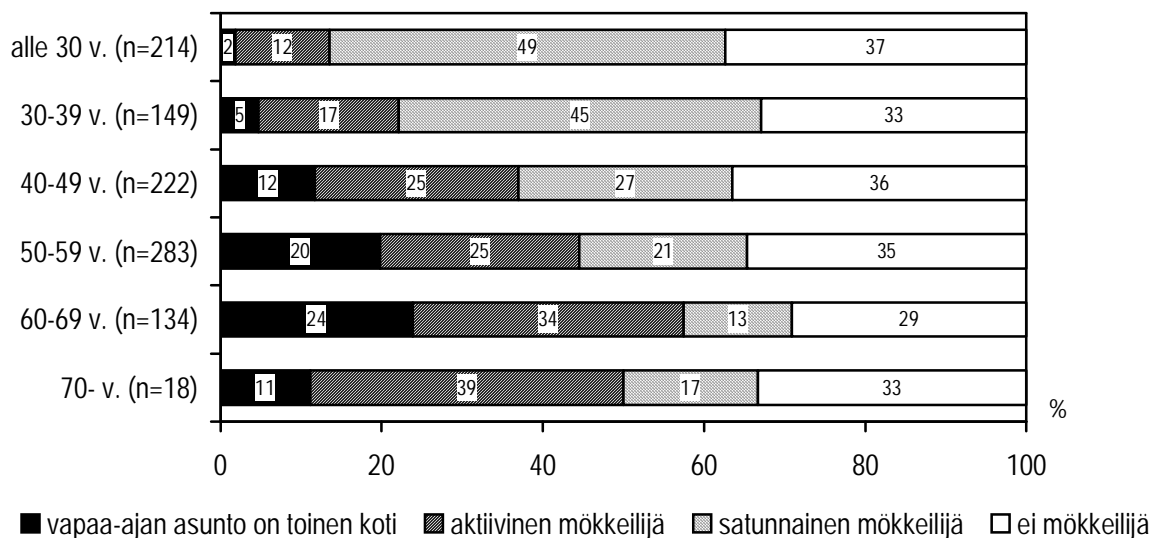

- Vietän lomani ja vapaa-aikani yleensä kotipaikkakunnalla.
- Lomilla/vapaa-aikana matkustelen paljon (teen muita kuin mökki-matkoja).
- Olen satunnainen mökkeilijä.
- Vietän paljon aikaa mökillä, olen aktiivinen mökkeilijä.
- Vapaa-ajan asunto on minulle käytännössä toinen koti.

Vaihtoehdot eivät olleet toisiaan poissulkevia, vaan niistä saattoi valita useampia. Seuraavassa vastauksia tarkastellaan mökkeilyn näkökulmasta, jolloin vastaajat voidaan jakaa neljään ryhmään: *ei-mökkkeilijöihin, satunnaisiin mökkeilijöihin, aktiivisiin mökkeilijöihin* ja niihin, joille *vapaa-ajan asunto on käytännössä toinen koti*¹.

Oman mökin tai muun tarpeen mukaan käytettävissä olevan mökin olemassaolo ei suoraan määrittänyt vastaajien roolia mökkeilijöinä. Selvästi yleisintä ja intensiivisintä mökkeilyä toki oli niillä, joilla oli oma vapaa-ajan asunto, mutta osa heistä (17 %) ei kuitenkaan mieltänyt itseään edes satunnaisiksi mökkeilijöiksi. Vastaavasti kolmannes niistä, joilla ei ollut omaa eikä muuta mökkiä jota voisi (aina) tarvittaessa käyttää, piti itseään ainakin satunnaisena mökkeilijänä.

Tulokset osoittavat saman, mikä on todettu aiemmin sekä tässä raportissa että muissa tutkimuksissa: mökkeilyn intensiivisyys kasvaa iän myötä, kunnes alkaa 70 ikävuoden jälkeen taas vähetä. Mökkeilyä harrastavia oli jokseenkin yhtä paljon kaikissa ikäryhmissä, mutta nuoremmat olivat yleensä pikemminkin satunnaisia kuin aktiivisiä mökkeilijöitä (kuvio 38).

Kuvio 38. Arvio omasta mökkeilijätyypistä iän mukaan. (Mökkimessuilla, Farmari-maatalousnäyttelyssä ja asuntomessuilla kyselyyn vastanneet sekä opiskelijavastaaajat.)

Nuorehkojen vastaajien vähäisempää mökkeilyintensiivisyyttä selittää osaksi –mutta ei kokonaan – se, että heillä on harvemmin oma vapaa-ajan asunto.

¹ Tähän viimeiseen ryhmään kuuluvat myös ne, jotka olivat ilmoittaneet olevansa aktiivisia mökkeilijöitä ja sen lisäksi ilmoittaneet, että vapaa-ajan asunto on käytännössä toinen koti.

Vaikka tarkastellaan pelkästään niitä, joilla oli oma mökki, satunnaisia mökkeilijöitä oli selvästi enemmän nuorten kuin varttuneiden joukossa.

9.3 Nykyisen vapaa-ajan asunnon tuleva käyttö ja muuttohalukkuus mökkipaikkakunnalle

Arvioita nykyisen vapaa-ajan asunnon tulevasta käytöstä tiedusteltiin postikyselyn vastaajilta kysymyssarjalla, jossa pyydettiin kannanottoa eräisiin toteamuksiin viisiportaisella asteikolla. Toteamukset olivat seuraavat:

Haluaisin viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän.

samaa mieltä — eri mieltä

Tulevaisuudessa vietän todennäköisesti mökillä aikaa nykyistä...

enemmän — vähemmän

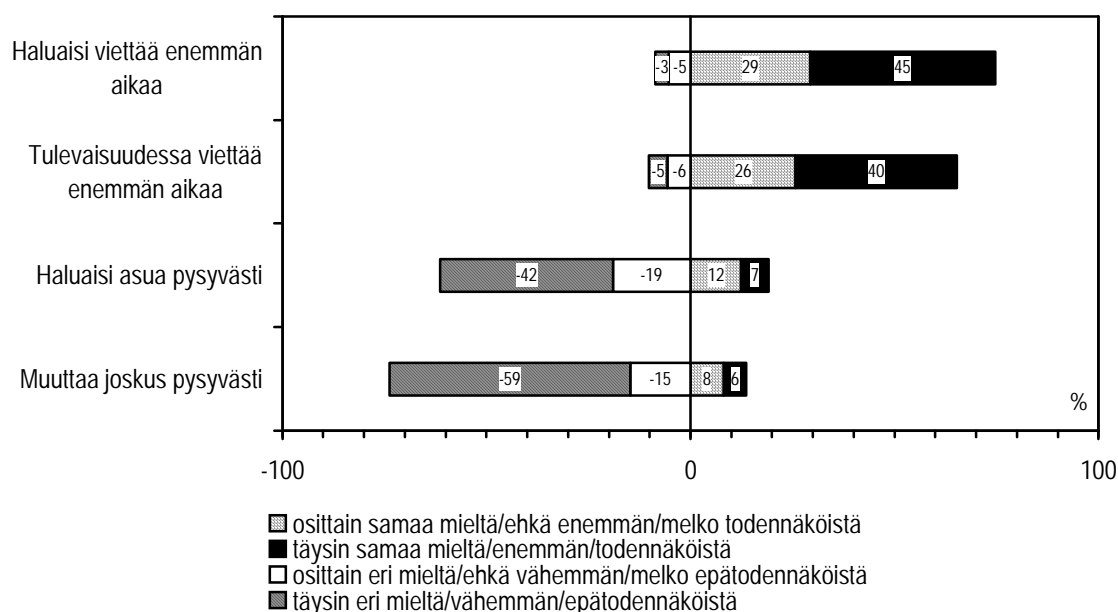
Haluaisin asua pysyvästi mökillä tai muualla nykyisen mökin sijaintikunnassa.

samaa mieltä — eri mieltä

Muutan joskus pysyvästi mökille tai muualla nykyisen mökin sijaintikuntaan.

todennäköistä — epätodennäköistä

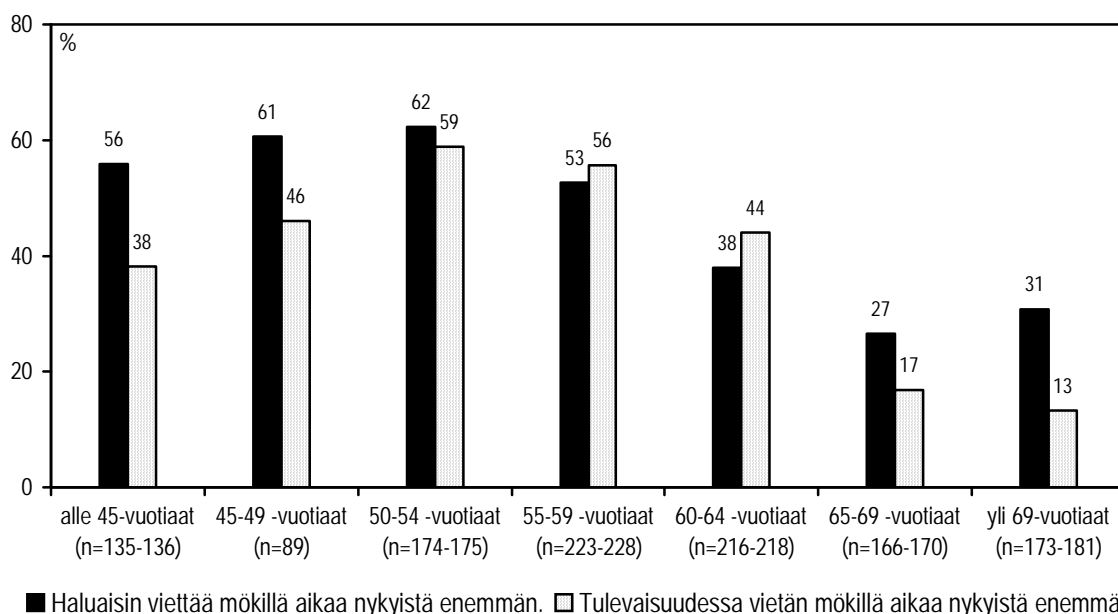
Kolme neljännestä vastaajista oli ainakin varauksellisesti sitä mieltä, että haluaisi viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän, ja lähes joka toinen (45 %) oli vahvasti tätä mieltä. Hieman harvemmat arvioivat, että tulevaisuudessa viettävätkin todennäköisesti mökillä aikaa enemmän – kaksi kolmännestä oli ainakin varauksellisesti tätä mieltä). (Kuvio 39)

Kuvio 39. Arviot vapaa-ajan asunnon tulevasta käytöstä ja muuttohalukkuudesta mökkipaikkakunnalle (postikyselyn vastaajat, n = 1185–1198). Kuvioista puuttuu niiden osuus, jotka eivät ottaneet toteamuksiin kantaa suuntaan eivätkä toiseen.

Halukkuutta muuttaa pysyvästi mökille tai muualle nykyisen mökin sijaintikuntaan oli ainakin jonkin verran joka viidennellä (19 %) vastaajalla. Noin 6 % vastaajista arvioi, että muutto pysyvästi mökille tai mökin sijaintikuntaan on jossain vaiheessa hyvin todennäköinen (kuviot 39). Vertailun vuoksi todettakoon, että kun vuoden 2003 kesämökkibarometrissa kysyttiin, oliko vastaajilla suunnitelmia muuttaa virallisesti vapaa-ajan asunnon sijaintikuntaan seuraavan 3 vuoden aikana, 2 % vastasi ”kyllä” ja 6 % ”mahdollisesti” (vrt. jakso 4.4).

Työkäisistä vastaajista enemmistö oli ehdottomasti sitä mieltä, että haluaisi viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän, ja varsinkin yli 50-vuotiaat pitivät näiden toiveiden toteutumista yleensä myös täysin mahdollisena (kuviot 40). 60 ikävuoden jälkeen mökin käytön lisääntymistä ennakoivien osuus alkoi laskea – ja vastaavasti niiden osuus alkoi kasvaa, jotka arvioivat käytön vähenevän. Kuitenkin vasta yli 74-vuotiaiden ikäryhmässä mökin käytön vähentymistä ennakoivia oli enemmän kuin niitä, jotka arvioivat käytön lisääntyvän. Alle 60-vuotiaista hyvin harvat arvioivat vapaa-ajan asunnon käytön vähenevän tulevaisuudessa. Myös halukkuus mökin käytön lisäämiseen väheni iän myötä, mutta eläkeikäisillä oli kuitenkin enemmän halukkuutta mökillä olon lisäämiseen kuin mahdollisuuksia näiden toiveiden toteutumiseen. Ilmeisesti käytännön seikat, kuten mökin varustetaso tai oma terveydentila, ovat tämän tilanteen taustalla.

Kuvio 40. Arviot nykyisen vapaa-ajan asunnon tulevasta käytöstä iän mukaan: niiden osuudet, jotka olivat esitetyistä toteamuksista *täysin samaa mieltä*. (Postikyselyn vastaajat.)

Miesten ja naisten arviot mökin tulevasta käytöstä olivat jokseenkin samanlaiset. Miesten joukossa oli kuitenkin jonkin verran enemmän niitä, jotka halusivat asua pysyvästi mökillä tai muualla mökin sijaintikunnassa (22 % miehistä ja 15 % naisista oli ainakin jossain määrin tätä mieltä). Myös muuttoa todennäköisenä pitäviä oli miesten keskuudessa enemmän – 16 % miehistä ja 10 % naisista piti muuttoa ainakin jossain määrin todennäköisenä.

Jaksossa 7.4 esitellyistä vapaa-ajan asukkaiden tyypeistä 'ympärivuotisilla kävijöillä' ja 'ympärivuotisilla asukkailla' oli kaikkein eniten sekä halukkuutta että aikeita viettää tulevaisuudessa mökillä aikaa nykyistä enemmän. Ympärivuotiset asukkaat pitivät myös muuttoa mökkipaikkakunnalle toivottavampana ja todennäköisempänä kuin muut.

Se, että kyseessä oli tukikohta kotiseudulla, lisäsi todennäköisyyttä muuttaa joskus mökkipaikkakunnalle. Muutosta kiinnostuneita oli kuitenkin myös niissä, joilla kyseessä ei ollut entinen kotiseutu. Matkan pituus vakituiselta asunnolta ei ollut yhteydessä vapaa-ajan asunnon ennakoituun tulevaan käyttöön tai muuttoaikaisiin.

9.4 Erityyppisten vapaa-ajan asuntojen suosio

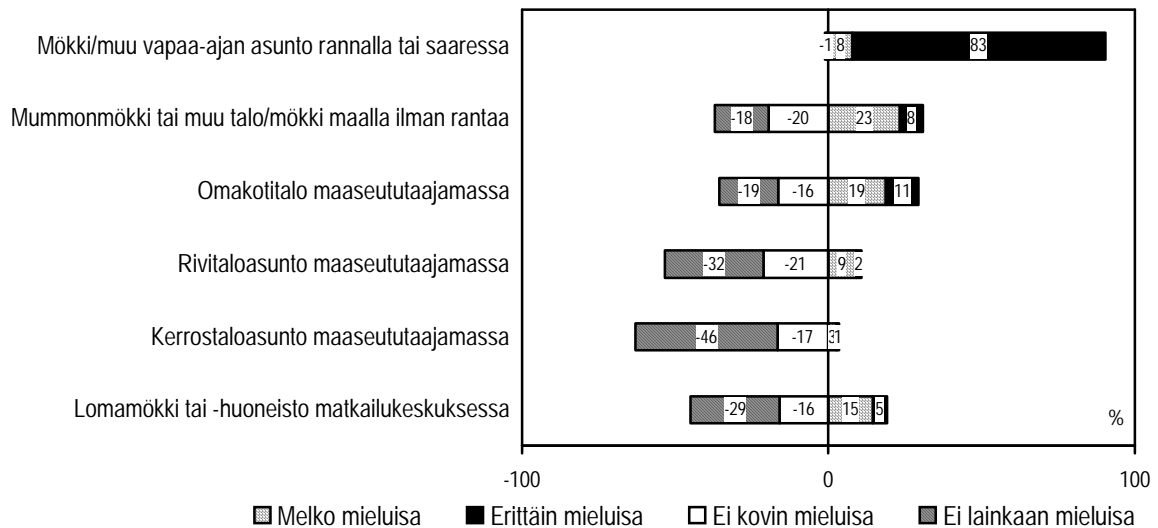
Erilaisten vapaa-ajan asuntojen suosiota kartoitettiin tiedustelemalla vastaajilta, miten mieluisia heille ovat/olisivat lomakkeessa luetellut kuusi vaihtoehtoa (ks. kuvio 41) siinä tapauksessa, että he saisivat vapaasti valita itselleen mieleisen mökin tai kakkosasunnon.¹ Arvioinnissa käytettiin asteikkoa *erittäin mieluisa – melko mieluisa – vaikea sanoa – ei kovin mieluisa – ei lainkaan mieluisa*. Mieluisia vaihtoehtoja saattoi siis ilmoittaa useita.

Rantamökin suosio oli ylivoimainen: *mökkiä tai muuta vapaa-ajan asuntoa järven, joen tai meren rannalla tai saarella* piti itselleen mieluisana vaihtoehtona noin 90 % vastaajista ja heistä valtaosa erittäin mieluisana. Vain pieni osa (9 %) jätti rantamökin mieluisuuden kokonaan arvioimatta, kun taas muiden vaihtoehtojen kohdalla joka kolmas (32–36 %) ei ottanut asiaan minkäänlaista kantaa. Useat vastaajat olivatkin valinneet vain itselleen mieluisan vaihtoehdon – useimmiten juuri rantamökin – ja jättäneet muut arvioimatta. Rantamökin suosio on tullut selvästi esiin muissakin tutkimuksissa (ks. Saaristoasiain neuvottelukunta 1999; Suomen Asuntomessut 2006).

Mummonmökki tai muu talo/mökki maalla ilman rantaa oli ainakin melko mieluisa miltei joka kolmannelle, samoin *omakotitalo maaseututaajamassa*. Noin joka viides koki ainakin melko mieluisaksi *lomamökin tai -huoneiston matkailukeskuksessa*. *Rivitaloasunnosta maaseututaajamassa* oli ainakin jonkin verran kiinnostunut joka yhdeksäs vastaaja. *Kerrostaloasunto maaseututaajamassa* houkutteli vain harvoja. (Kuvio 41)

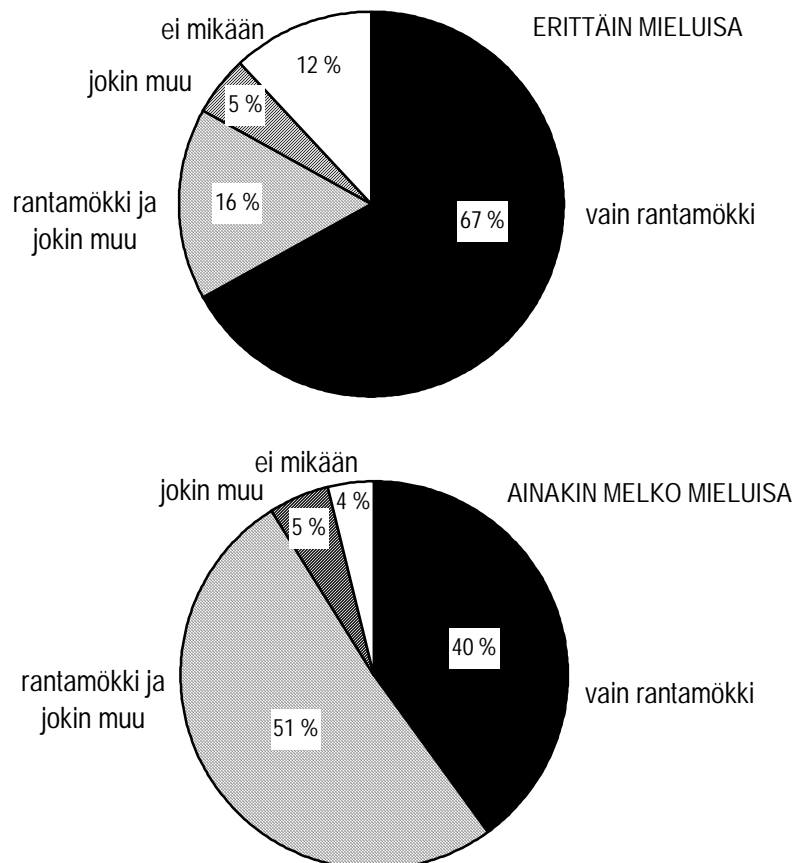
---

¹ Mökkimessuilla tehdyssä kyselyssä vaihtoehtoja oli viisi: 'omakotitalo tai rivitaloasunto maaseututaajamassa' olivat yhtenä vaihtoehtona, kun ne muissa kyselyissä olivat kumpikin omina vaihtoehtoinaan. Tämän vuoksi mökkimessukyselyn vastaajat eivät ole omakotitalon ja rivitaloasunnon osalta mukana tulosten tarkastelussa.

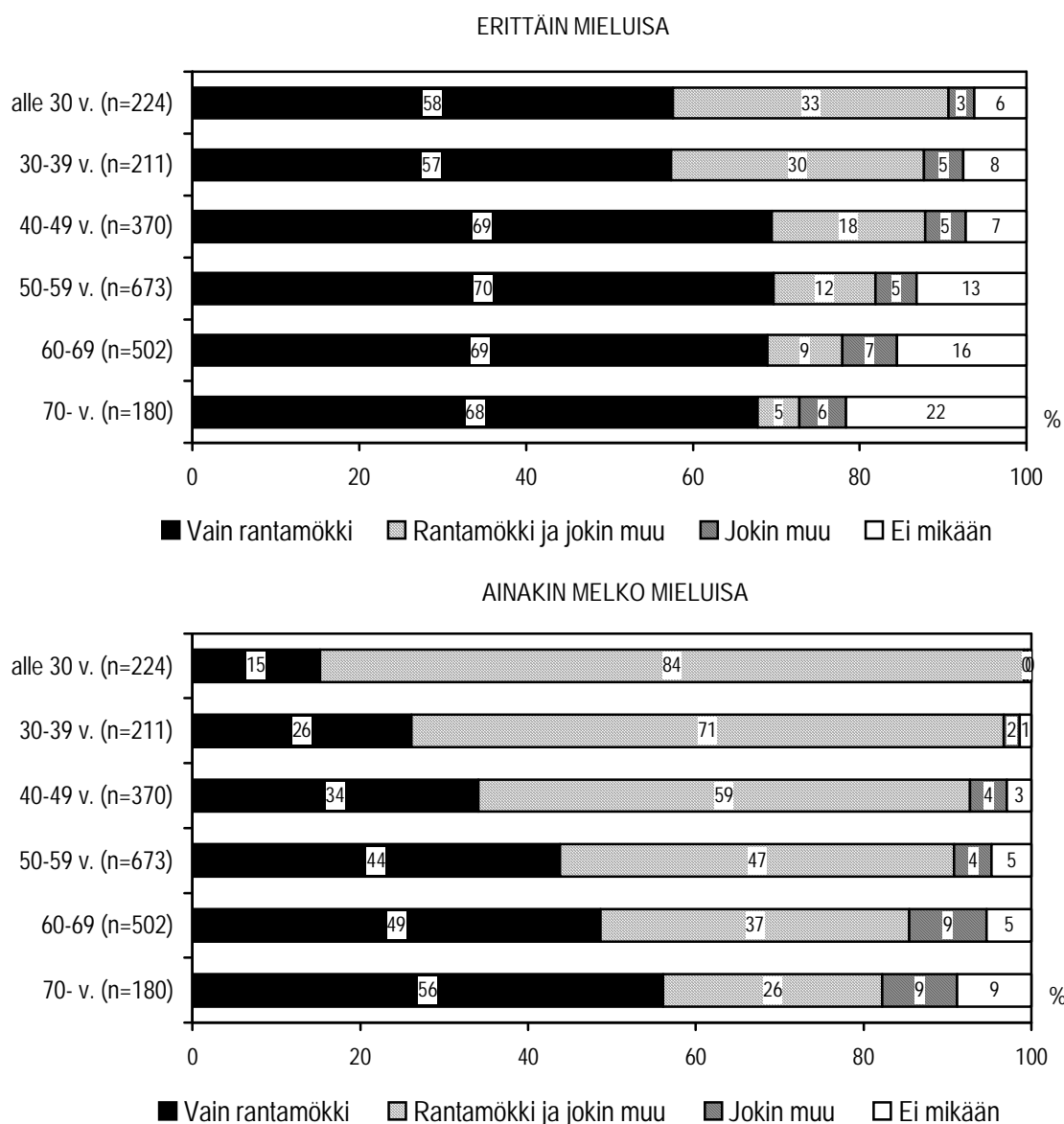
Kuvio 41. Erityyppisten vapaa-ajan asuntojen mieluisuus (n = 2186/1924). Kuvioista puuttuu niiden osuus, jotka vastasivat "vaikea sanoa" tai jättivät arvioon tekemättä (ks. teksti edellä).

Kaksi kolmannesta vastaajista arvioi itselleen *erittäin mieluisaksi* vaihtoehdoksi yksinomaan rantamökin. Joka viides piti erittäin mieluisana myös tai ainoastaan jotakin muutakin vaihtoehtoa. Yli puolet vastaajista koki kuitenkin *ainakin melko mieluisaksi* myös jonkin muun vapaa-ajan asunnon tyyppin. Joka kahdeksatta mikään vaihtoehto ei houkutellut kovin paljon. (Kuvio 42)

Kuvio 42. Eri vapaa-ajan asunnon tyyppisiä mieluisana pitävien osuus (n = 2186).

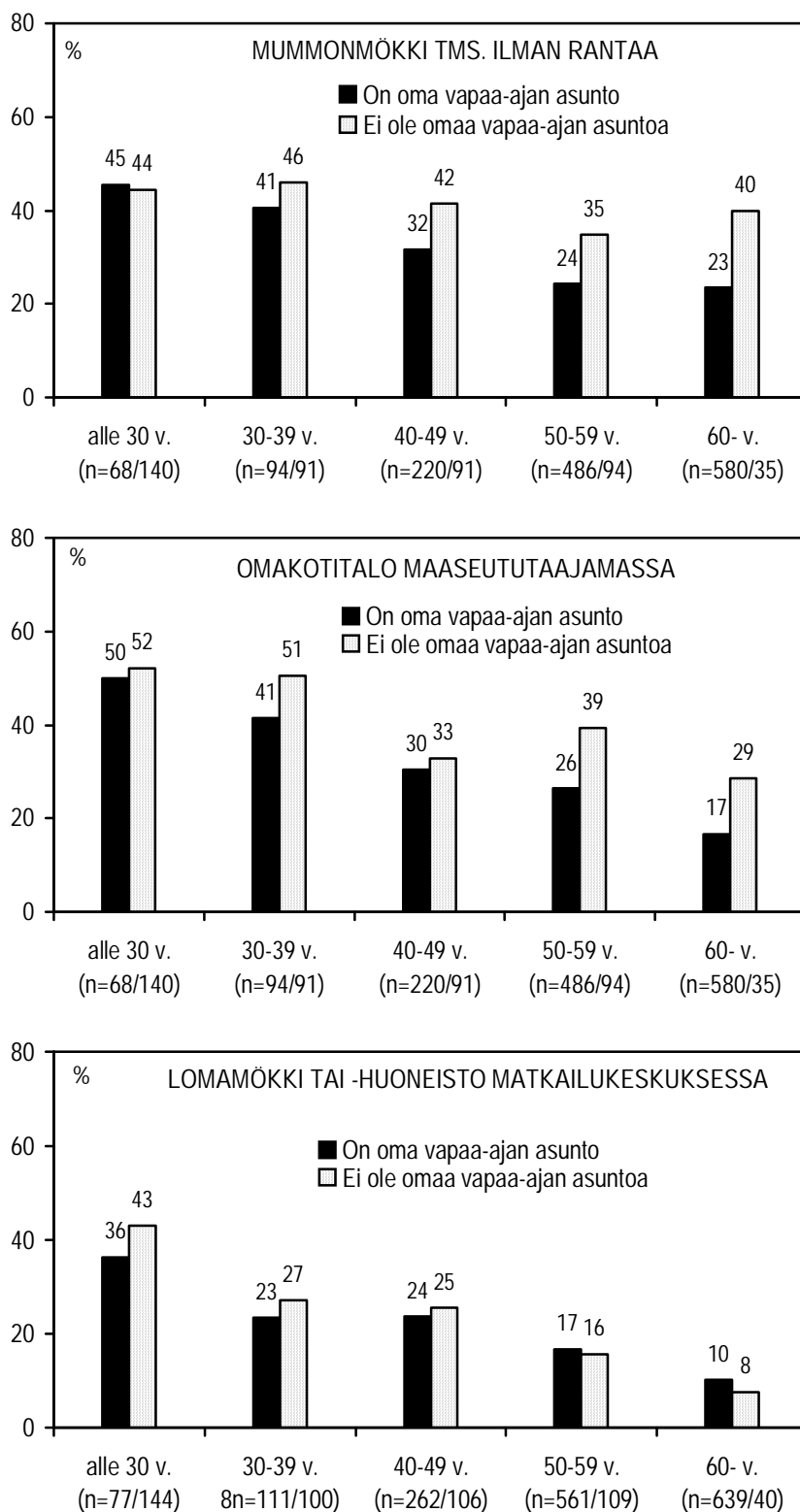
Mitä nuorempia vastaajat olivat, sitä joustavampia he olivat toiveissaan. Nuorten suurempi joustavuus mökkitoiveissa tuli esiin myös Suomen Asuntomesujen (2006) kyselyssä. Nyt käsillä olevassa aineistossa erot ikäryhmien välillä olivat erittäin suuret, kun tarkastellaan lievempää kiinnostusta: nuoremmista vastaajista valtaosa koki *ainakin melko mieluisaksi* jonkin muunkin kuin rantamökin. Muuta kuin rantamökkiä *erittäin mieluisana* pitäviäkin oli enemmän nuoremmissa vastaajissa. Varttuneet vastaajat olivat vahvimmin perinteisen rantamökkeilyn kannalla. Toisaalta iäkkäiden joukossa oli keskimääräistä enemmän myös niitä, jotka eivät kokeneet mitään vapaa-ajan asumisen muotoa houkuttelevaksi. Tässä tuloksessa heijastuvat ikääntymisen asettamat rajoitukset vapaa-ajan asumiselle. (Kuvio 43)

Kuvio 43. Rantamökin ja muiden vapaa-ajan asumisen muotojen suosio iän mukaan: eri asumismuotoja mieluisana pitävien osuus.

Nuorehkot vastaajat suosivat varttuneempia enemmän omakotitaloa maaseututaajamassa, mummonmökkityyppistä asuntoa maalla ilman rantaa sekä lo-

mamökkiä tai -huoneistoa matkailukeskuksessa. Matkailukeskuksen suosijat olivat kaikkein nuorimpia. Alle 25-vuotiaista joka toinen piti lomamökkiä tai -huoneistoa matkailukeskuksessa itselleen ainakin melko mieluisana vaihtoehtona. Eri vaihtoehtojen suosioon vaikutti myös vapaa-ajan asumisen nykytilanne (kuvio 44).

Kuvio 44. Eräitä vapaa-ajan asunnon tyyppejä *ainakin melko mieluisana* pitävien osuudet iän ja vapaa-ajan asunnon omistamisen mukaan.

Niiden keskuudessa, joilla omaa mökkiä ei ollut, mummonmökkityyppisen vapaa-ajan asunnon suosio oli melko tasainen eri ikäryhmissä (noin kaksi viidennestä piti sitä ainakin melko mieluisana), kun taas vapaa-ajan asunnon omistavilla mummonmökin suosio oli suurempi nuorissa ikäryhmissä. Myös maaseututaajamassa sijaitsevaa omakotitaloa suosivat jonkin verran enemmän ne, joilla ei ollut omaa vapaa-ajan asuntoa.

Rantamökkiä pitivät mieluisana kaikkein yksimielisimmin ne, joilla sellainen nytkin oli¹, sekä ne, joilla ei ollut minkäänlaista vapaa-ajan asuntoa. Ne, joilla nykyinen vapaa-ajan asunto ei sijainnut rannalla, olivat toiveissaan joustavampia, mutta heistäkin enemmistö (57 %) piti (myös) rantamökkiä erittäin mieluisana vaihtoehtona.

Miesten ja naisten välillä ei erityyppisten vapaa-ajan asuntojen suosiossa ollut merkitseviä eroja. Suunta-antavasti näytti kuitenkin siltä, että mummonmökin suosio oli naisten keskuudessa jonkin verran suurempi kuin miesten. Koulutuksen mukaan voidaan tarkastella postikyselyn vastaajia. Tässä ryhmässä oli korkeasti koulutetuissa keskimääräistä vähemmän niitä, jotka kokivat maaseututaajamissa sijaitsevat vapaa-ajan asuntotyypit itselleen mieluisiksi. Alueiden välillä merkittävin ero oli se, että pohjoissuomalaiset pitivät matkailukeskuksessa sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa mieluisampana kuin (vastaavan ikäiset) muualla Suomessa asuvat.

Kyselylomakkeessa oli mahdollisuus mainita myös jokin muu itselle mieluisa mökin tai kakkosasunnon tyyppi. Tätä mahdollisuutta käytti hyväkseen 4 % vastaajista. Useimmin (joka kolmas tähän kysymykseen vastanneista) mainittiin vapaa-ajan asunto ulkomailla, joko yleisesti tai tarkemmin eritellen (mm. Espanja, Portugali, Välimeri, Riviera, Kreikka, Baltian maat, Saarenmaa, Skandinavia, Uusi Seelanti). Osa suosi lomaosaketyypistä tai muuta järjestelmää, jossa kohde on vaihtuva. Seuraavaksi eniten (joka kuudes vastanneista) toivottiin huoneistoa kaupungissa (yleensä tai eritellen, esimerkiksi Helsingissä, Turussa, Tampereella, merenrantakaupungissa, pikkukaupungissa). Useimmat vastaajat mainitsivat myös kerros- tai rivitaloasunnon veden äärellä, erä- tai kalamajan, vuokramökin tai asuntoauton tai -veneeseen. Yksittäisiä mainintoja saivat muun muassa maatilan rakennukset, matkailukeskuksen lähellä mutta veden äärellä sijaitseva asunto, mökki ”melkein kaupungissa”, talvikämppeä ladun varressa sekä siirtolapuutarhamökki. Eniten omia toiveita – ja varsinkin toiveita ulkomailla sijaitsevasta kakkosasunnosta – esittivät nuoret vastaajat. Jotkut kertoivat tässä yhteydessä haluavansa asua pysyvästi veden äärellä tai muualla maaseudulla – jolloin kakkosasuntoa ei tarvittaisi.

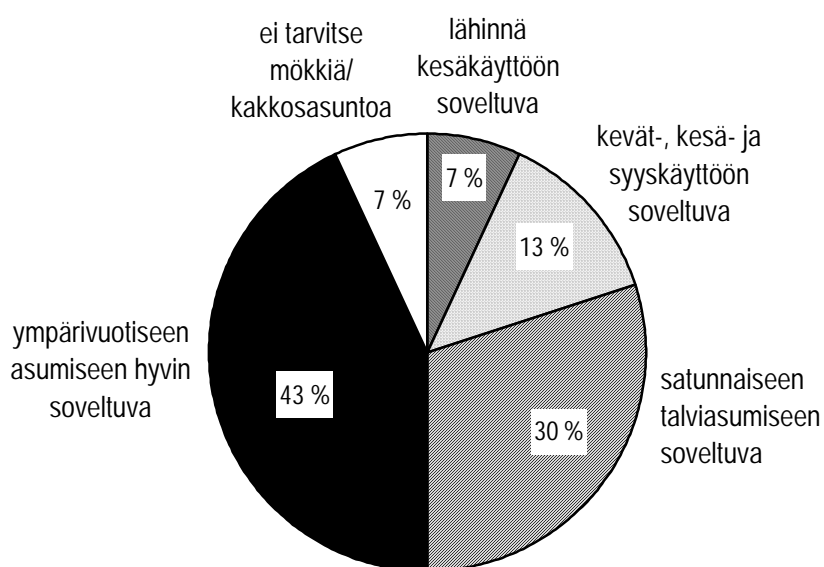
---

¹ Tieto nykyisen mökin tyypistä oli käytettävissä postikyselyyn vastanneista (ks. jakso 7.3).

9.5 Toivotun vapaa-ajan asunnon käytettävyys eri vuodenaikoina

Kyselylomakkeissa tiedusteltiin myös, millaiseen käyttöön vastaajat toivoisivat mökkiä tai kakkosasuntoa tulevaisuudessa. Vastausvaihtoehdot olivat samat kuin nykyisen mökin käytettävyyttä kysyttäessä (vrt. jakso 7.3). Suuri enemmistö asettui vähintään satunnaiseen talviasumiseen soveltuvan vaihtoehdon kannalle.¹ (Kuvio 45)

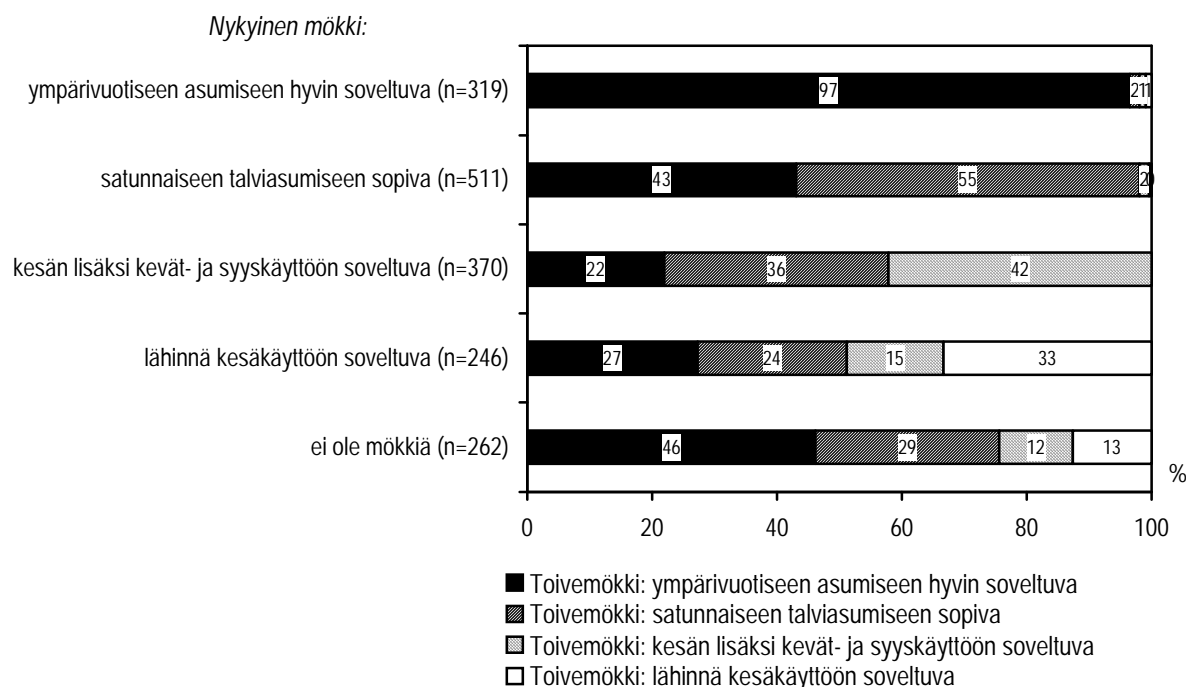
Kuvio 45. Millaiseen käyttöön toivoisi mökkiä tai kakkosasuntoa tulevaisuudessa (n = 1984).²

Yhtenä vastausvaihtoehtona oli "en tarvitse mökkiä tai kakkosasuntoa tulevaisuudessa". Tämän kysymyksen pohjalta ei kuitenkaan voida tehdä suoraan johtopäätöksiä mökin koetusta tarpeellisuudesta, sillä kysymyksen painopiste oli toivotun vapaa-ajan asunnon *laadussa*, ei sen tarpeellisuudessa. Tulokset osoittavat kuitenkin, että eniten sellaisia, joita vapaa-ajan asunto ei kiinnostanut, oli yli 50-vuotiaiden mökkiä omistamattomien joukossa.

¹ Osa vastaajista oli jättänyt ilmoittamatta toivemökin laadun. Kysymyksenasettelu, jossa nykytilannetta ja toiveita kysyttiin samassa ruudukossa, lienee houkuttellut jättämään toisen ristin merkitsemättä. Toivemökin laadun oli jättänyt ilmoittamatta runsas viidennes niistä vastaajista, joilla jo oli omassa omistuksessa tai muuten käytettävissä oleva vapaa-ajan asunto. Näissä tapauksissa vastausta tulkittiin siten, että nykyinen mökki (silloin kun sellainen oli) edusti myös toivetilannetta. Tämä tulkinta on todennäköisesti useimmissa tapauksissa oikea, sillä useimmin vastaus puuttui niiltä, joilla nykyinen mökki oli ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva, ja he olivat yleensä tyytyväisimpiä nykytilanteeseen. Vähiten taas vastauksia puuttui niiltä, joilla nykyinen mökki oli lähinnä kesäkäyttöön soveltuva, ja he olivatkin vähiten tyytyväisiä nykytilanteeseen.

² Kuvioista puuttuvat mökkimessuilla vastanneet, joilta asiaa kysyttiin neliportaisella asteikolla ja joiden vastaukset jakautuivat seuraavasti (n=266): kesäkäyttöön soveltuva 9 %, myös satunnaiseen talviasumiseen soveltuva 49 %, ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva 41 %, ei tarvitse mökkiä tai kakkosasuntoa 1 %.

Niistä, jotka ilmaisivat toiveen jonkinlaisesta vapaa-ajan asunnosta, miltei puolet (47 %) toivoi ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvaa asuntoa. Toiveet olivat selvästi nykytilannetta laajemman käytettävyyden kannalla. Kaikkien vastaajien nykyisistä vapaa-ajan asunnoista¹ oli ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvia noin viidennes. Miltei kaikki ne, joilla jo oli ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva mökki tai kakkosasunto, pitivät sitä myös toivottavimpana vaihtoehtona tulevaisuudessa. Niistä, joilla oli satunnaiseen talviasumiseen soveltuva mökki, runsaat puolet oli tyytyväinen nykytilanteeseen, yli kaksi viidennestä taas toivoi ympärivuotiseen asumiseen paremmin sopivaa vapaa-ajan asuntoa. Ei-talvikäyttöön soveltuvien mökkien omistajista tai käyttäjistä runsaat puolet asetti etusijalle ainakin satunnaiseen talvikäyttöön sopivan vapaa-ajan asunnon. Niistä, joilla mökkiä ei ollut, miltei puolet toivoi ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvaa vapaa-ajan asuntoa. (Kuvio 46)

Kuvio 46. Toivemökin käytettävyys eri vuodenaikoina sen mukaan, millainen on nykyinen mökki. (Osuudet niistä, jotka ilmaisivat toiveen jonkinlaisesta vapaa-ajan asunnosta.)

Työikäiset asettivat ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvan vapaa-ajan asunnon etusijalle useammin (puolet alle 65-vuotiaista) kuin eläkeikäiset (noin joka kolmas). Muuten eri-ikäisten välillä ei ollut toiveissa mainittavia eroja. Miesten ja naisten tai eri puolilla Suomea asuvien toiveet eivät juurikaan poikenneet toisistaan. Myöskään koulutustaso, joka oli tiedossa postikyselyyn vastanneista, ei suuresti vaikuttanut mökkitoiveisiin.

¹ Omista tai niistä vapaa-ajan asunnoista, joita heillä oli mahdollisuus käyttää tarpeen mukaan.

9.6 Yhteenveto

Vaikka vapaa-ajan asuntojen omistajat ovat maassamme enimmäkseen melko varttunutta väkeä, mökkeilijät eivät sitä samassa määrin ole. Nuoremmat voivat usein käyttää melko vapaasti sukulaisten tai ystävien mökkejä, ja satunnaisia tilaisuuksia mökkeilyyn on runsaasti niilläkin, joilla edes ”melkein omaa” mökkiä ei ole. Aktiivisimpia mökkeilijöitä ovat toki eläkeikäiset ja eläkeikää lähestyvät, joilla työ- ja perhe-elämän paineiden hellittäessä on enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa vapaa-ajan asunnolla. Nuoremmilla –niilläkin, joilla on oma vapaa-ajan asunto – mökkeily on satunnaisempaa, mutta useimmat heistä haluaisivat viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän.

Vapaa-ajan asumisen kysyntänäkymät näyttävät kaiken kaikkiaan maassamme myönteisiltä. Myös keski-ikäiset ja nuoret aikuiset ovat tottuneet mökkeilemään, ja heillä on runsaasti halukkuutta mökkeilyharrastuksensa syventämiseen. Varttuneemmat vapaa-ajan asukkaat puolestaan jatkavat aktiivista mökkeilyä yleensä vielä kauan eläkkeelle jäämisen jälkeen eivätkä ole halukkaita luopumaan mökistään tai edes vähentämään siellä vietettyä aikaa ennen kuin se terveydellisistä tai muista syistä on välttämätöntä.

Valtaosa mökeistä tulee säilymään nimenomaan vapaa-ajan asuntoina. Vain pieni vähemmistö suunnittelee muuttoa pysyvästi mökille –tai muuallekaan mökkipaikkakunnalle. Muuttohalukkaitakin kuitenkin on jonkinmoinen joukko; eri kyselyiden mukaan heitä näyttäisi olevan muutama prosentti vapaa-ajan asuntojen omistajista. Kyselytutkimukset eivät kerro sitä, missä määrin nämä toiveet ja aiheet toteutuvat, mutta pieni maallemuuton puro voi vapaa-ajan asumisen kautta syntyä.

Valtaosa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee veden äärellä, ja jos suomalaisten toiveet toteutuvat, näin on myös tulevaisuudessa. Vaikka rantamökin suosio on ylivoimainen, varsinkaan nuoret eivät torju muitakaan vaihtoehtoja. Alle 30-vuotiaista valtaosa ja alle 40-vuotiaistakin suuri enemmistö kokee rantamökin ohella jonkin muunkin vapaa-ajan asunnon tyyppin itselleen ainakin melko mieluiseksi. Vaihtoehtoisista vapaa-ajan asumisen muodoista eniten kiinnostusta herättävät mummonmökkit ja omakotitalot maaseudulla; ne houkuttelevat jossain määrin myös varttuneempia suomalaisia –etenkin niitä, joilla ei (vielä) ole omaa vapaa-ajan asuntoa. Nuoria kiinnostaa myös lomamökki tai -huoneisto matkailukeskuksessa. Kerrostaloasunto maaseututaajamassa ei houkuttele kovin monia. Kaiken kaikkiaan asenteet erityyppisiä vapaa-ajan asumisen muotoja kohtaan ovat nuorten ikäluokkien myötä joka tapauksessa joustavoitumassa. Vaikka nuoretkin asettavat yleensä etusijalle rantamökin, valmiutta muunkinlaisiin ratkaisuihin on heillä selvästi enemmän kuin varttuneemmilla suomalaisilla. Oman lisänsä vapaa-ajan asumisen tulevaisuuteen tuo kansainvälistyminen. Monet suomalaiset eläkeläiset viettävät jo nykyään talvet eteläisemmässä Euroopassa, mutta myös nuorille ulkomailta sijaitseva vapaa-ajan asunto näyttäytyy yhä useammin yhtenä varteenotettavana vaihtoehtona.

Vapaa-ajan asunnoilta odotetaan entistä enemmän ympärivuotista käyttömahdollisuutta. Jo miltei joka toisen suomalaisen toivemökki on ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva – kun nykyään sellaisia on vain noin viidennes mökeistä. Vähintään satunnaista talviasumismahdollisuutta toivoo selvä enemmistö suomalaisista. Lähinnä kesäkäyttöön soveltuvien mökkien suosijoi-takin toki on, mutta heidän osuutensa on vähenemässä. Kesäkäyttöisyyteen ovat tyytyväisimpiä iäkkäät, vaatimattomiin oloihin tottuneet mökkeilijät. Suuri vapaa-ajan asumisen tulevaisuuteen liittyvä kysymys onkin se, mitä tapahtuu vanhoille, vaatimattomille ja usein huonokuntoisillekin kesämökeille, jotka lähivuosikymmeninä vapautuvat nykyisiltä käyttäjiltään. Kakkosasumisen kysyntänäkymät näyttävät periaatteessa hyviltä, mutta vapaa-ajan asuntojen olemassa oleva tarjonta ei kaikilta osin vastaa tulevien mökkeilijäsukupolvien toiveita. Kakkosasumisen tulevaisuudennäkymiä pohditaan myöhemmin raportin yhteenveto-osassa (luvussa 11).

10. KAKKOSASUMINEN HAASTATTELUJEN VALOSSA

Tässä luvussa tarkastellaan ensiksi (jaksossa 10.1) vapaa-ajan asumisen nykytilaa ja tulevaisuuden näkymiä vapaa-ajan asukkaille suunnattujen teemahaastattelujen pohjalta. Käsiteltävät teemat ovat pääosin samoja kuin kyselytutkimuksissa, joiden tuloksia on tarkasteltu luvuissa 7–9. Haastattelujen pohjalta piirtyvää kuvaa suomalaisten vapaa-ajan asumisesta onkin kiinnostavaa verrata kyselyjen välittämiin tuloksiin: antavatko eri menetelmät asiasta samanlaisen vaiko jollain tavalla erilaisen kuvan? Jaksossa 10.2 tarkastellaan kakkosasumista ja muita täydentäviä asumismuotoja hankkeessa toteutettujen asiantuntijahaastattelujen pohjalta. Haastatteluaineistot on esitelty jaksossa 6.2.

10.1 Vapaa-ajan asukkaiden teemahaastattelut

Haastateltujen tausta

Haastateltuja vapaa-ajan asukkaita oli yhteensä 43, heistä noin puolet miehiä ja puolet naisia. Haastateltujen keski-ikä oli 43 vuotta; alle 30-vuotiaita oli noin neljännes ja yli 50-vuotiaita runsas kolmannes. Nuorimmat olivat hieman yli 20-vuotiaita, vanhimmat vähän yli 60-vuotiaita. Haastatellut edustivat siis pääosin nuorehkoja ja keski-ikäisiä vapaa-ajan asukkaita ja olivat näin ollen selvästi nuorempia kuin vapaa-ajan asunnon omistajat maassamme keskimäärin.

Noin puolet haastatelluista oli pariskuntia, joilla ei ollut kotona asuvia lapsia –nuoremmilla lapsia ei vielä ollut, varttuneemmilla lapset olivat jo aikuisia. Kotona asuvia lapsia oli noin joka neljännellä haastatellulla. Yksin asuvia oli niin ikään noin neljännes.

Valtaosa haastatelluista (kahdeksan kymmenestä) oli työelämässä. Opiskelijoita oli joka seitsemäs, eläkeläisiä vain muutama. Työelämässä olevista yli puolet oli ylempiä toimihenkilöitä.

Haastateltujen vapaa-ajan asunnot sijaitsivat eri puolilla Suomea: Pohjois-Suomessa (Oulun tai Lapin läänissä) noin joka kolmas, Etelä-Suomen läänissä noin joka neljäs, Itä-Suomen läänissä samoin joka neljäs ja Länsi-Suomen läänin alueella joka viides.

Vapaa-ajan asunnon tyyppi ja sijainti

Etäisyydet vakituiselta asunnolta vapaa-ajan asunnolle vaihtelivat jokseenkin samalla tavalla kuin kyselyaineistossakin: noin joka toisella matkaa oli korkeintaan 100 kilometriä, joka viidennellä yli 200 kilometriä.

Kuten vapaa-ajan asunnot yleensä, myös haastateltujen mökit sijaitsivat useimmiten järven, meren tai joen rannalla tai saarella. Mukana oli kuitenkin myös ”kuivan maan” mökin omistajia; heidän joukossaan oli muun muassa entistä maatilaa vapaa-ajan asuntonaan käyttäviä. Pari haastateltavaa omisti

vapaa-ajan asunnon matkailukeskuksessa ja yhdellä oli vapaa-ajan asuntona rivitalo-ohuoneisto järven rannalla.

Vaihtelu mökkien varustetasossa oli hyvin suuri. Vaatimattomimmat mökit olivat pieniä, pelkästään kesäkäyttöön soveltuvia, kun taas parhaiten varustetut olivat tasoltaan omakotitalon luokkaa. Ympäri- vuotiseen asumiseen hyvin soveltuvaksi arvioi vapaa-ajan asuntonsa noin joka kolmas haastatelluista ja ainakin satunnaiseen talvikäyttöön soveltuvaksi useampi kuin joka toinen. Haastateltujen näkemykset talvikäyttöisyydestä olivat kuitenkin hyvin erilaiset. Esimerkiksi aggregaattisähköä käyttävä, kamiinalla lämmitettävä ja vailla vesijohtoa oleva mökki saatettiin mieltää talvikäyttöön soveltuvaksi, kun taas vesijohtolla ja sisä-wc:llä varustettua sähköistettyä mökkiä ei välttämättä koettu talviasuttavaksi.

Vapaa-ajan asunnon käyttö

Vapaa-ajan asuntojen ydinperhettä laajempi käyttäjäpiiri tuli haastatteluissa selvästi esiin. Alle 30-vuotiaista haastatelluista useimmilla ei ollut omaa vapaa-ajan asuntoa, vaan he käyttivät vanhempiansa mökkiä. Vastaavasti varttuneista pariskunnista lähes kaikki ilmoittivat mökin käyttäjiksi myös muualla asuvat lapset ja heidän mahdolliset perheensä, joskus myös lasten ystävät. Aikuisten lasten aktiivisuus mökin käytössä vaihteli suuresti; osa käytti mökkiä ahkerasti, osa vain harvoin. Niissä perheissä, joissa lapset vielä asuivat kotona, vapaa-ajan asunto oli useimmiten pääosin oman perheen käytössä, mutta jonkin verran lapsiperheiden mökkejä käyttivät myös isovanhemmat. Muutamat vastaajat mainitsivat käyttäjiksi sukulaiset yleisemminkin.

Haastateltujen joukossa oli myös henkilöitä, joiden vapaa-ajan asunto oli useamman talouden yhteisomistuksessa – yleensä kyseessä olivat perikuntien omistamat, vapaa-ajan käyttöön jääneet entiset kotitalot tai muut sukumökit. Yhden haastatellun vapaa-ajan asunto oli pääosin vuokratyössä ja vain sesonkiaikojen ulkopuolella jonkin verran omassa käytössä.

Haastattelut vahvistivat kuvaa siitä, että vapaa-ajan asuntojen käyttö painottuu nykyisin yhä hyvin vahvasti kesään. Useimmilla aktiivisin mökkeilykausi rajoittui varsinaisiin kesäkuukausiin ja käynnit harvenivat syksyllä, mutta jotkut aloittivat säännöllisen mökkeilyn tai pidemmän mökillä oleskelun jo toukokuulla ja jatkoivat sitä syksyyn tai syystalveen saakka. Se, että mökki soveltui ympärivuotiseen käyttöön, ei aina merkinnyt sitä, että käyttöä olisi todellisuudessa ollut myös talvella. Noin joka viides haastateltu käytti vapaa-ajan asuntoaan jokseenkin säännöllisesti ympäri vuoden.

Koska useimmat haastatelluista olivat työssäkäyviä, pitkät yhtäjaksoiset kesäasumiset vapaa-ajan asunnolla eivät olleet kovin yleisiä. Tyypillisimmin mökkiä käytettiin viikonloppuisin ja kesälomien aikaan, mutta muunkinlaisia käyttötapoja oli. Mökillä saatettiin esimerkiksi viettää kesällä joka viikko useampia päiviä. Talvikäyttö muodostui yleensä viikonlopuista ja mahdollisista talvikauden lomista. Yksi haastatelluista asui puolisonsa kanssa vapaa-ajan

asunnossa vakinaisesti ympäri vuoden, vaikka heidän virallinen asuinpaikkansa olikin lähikaupungissa (jossa myös käytiin työssä).

län suhteen haastatteluaineisto osoitti saman kuin kyselytkin: nuorilla vapaa-ajan asunnon käyttö oli vähäisempää kuin varttuneemmilla. Useampien viikkojen kesäoleskeluja oli selvästi enemmän keski-ikäisillä ja tätä vanhemmilla, kun taas nuorilla käynnit olivat tyyppillisesti viikonloppureissuja tai muita korkeintaan muutaman päivän mökkimatkoja.

Vapaa-ajan asukkaiden tyypit

Jaksossa 7.4 esiteltiin vapaa-ajan asukkaiden tyypittely, joka perustui vapaa-ajan asunnon käytön määrään ja jaksottumiseen eri vuodenaikoina. Tämän kyselyaineiston pohjalta muodostetun ryhmittelyn toimivuutta arvioitiin sijoittamalla haastateltavat esitettyihin tyyppeihin. Useimmissa tapauksissa sopivimman tyyppin määrittäminen oli helppoa, eli haastatteluaineisto osoitti tyypittelyn pääpiirteissään toimivaksi. Kuten tyypittelyn esittelyn yhteydessä todettiin, kaikkia vapaa-ajan asukkaita ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti sijoittaa tiettyyn ryhmään, vaan osa sijoittuu pikemminkin eri tyyppien välimaastoon. Näistä rajatapauksista haastatteluaineisto antoi arvokasta tietoa, jonka pohjalta aiemmin esitettyä tyypittelyä voidaan täsmentää.

Ympärivuotisia asukkaita, keväästä syksyyn asuvia ja kesäkauden asukkaita oli aineistossa vain vähän, koska valtaosa haastatelluista oli työssäkäyviä henkilöitä, joilla pitkiä yhtäjaksoisia oleskeluja ei kovin paljon ollut. *Ympärivuotisia asukkaita* edusti se vastaaja, jolle vapaa-ajan asunto oli käytännössä vakituinen asunto, vaikka virallinen asuinpaikka olikin muualla. *Keväästä syksyyn asuvia* tai *kesäkauden asukkaita* oli muutamia, ja he olivat elämäntilanteeltaan hyvin erilaisia: joukossa oli opiskelija, eläkeläinen ja työssäkäyviä.

Enemmistö haastatelluista – noin kaksi kolmesta – oli joko *kesämökkeilijöitä* tai *satunnaisia mökkeilijöitä*. Nämä kaksi suurta ryhmää olivat myös ne, joiden välillä rajanveto oli kaikkein hankalinta. Vaikka enemmistö tapauksista olikin mahdollista sijoittaa jompaankumpaan tyyppiin, joukossa oli useampia henkilöitä, joiden kohdalla raja oli varsin häilyvä. Kesämökkeilijöitä ja satunnaisia mökkeilijöitä lieneekin tarkoituksenmukaisempaa tarkastella yhtenä ryhmänä, jonka toisessa ääripäässä ovat *aktiiviset kesämökkeilijät* ja toisessa päässä *satunnaiset kesämökkeilijät*. Myös rajanveto kesämökkeilijöiden ja kesäasukien välillä oli joissakin tapauksissa harkinnanvaraista.

Noin joka kuudes haastateltu oli mökkeilytavoiltaan lähinnä *ympärivuotinen kävijä*. Useimmat näistä tapauksista erottuivat selkeästi muista. Rajan häilyvyyttä oli jonkin verran suhteessa satunnaisiin mökkeilijöihin silloin, kun vapaa-ajan asuntoa käytettiin ympäri vuoden mutta harvakseltaan.

Edellä todetun pohjalta esitetään kuviossa 47 vapaa-ajan asukkaiden täsmennetty tyypitys.

Kuvio 47. Vapaa-ajan asukkaiden tyypit kyselyaineiston ja haastatteluaineiston pohjalta. Ympyröiden koko vastaa eri tyyppien osuutta suomalaisissa vapaa-ajan asuntojen omistajissa (osuudet arvioitu kyselyaineiston perusteella, ks. jakso 7.4).

Vapaa-ajan asunnon merkitys

Haastatteluaineisto ei jättänyt epäilyksen sijaan sille, etteikö vapaa-ajan asumisen merkitys suomalaisille olisi nykyäänkin rentoutuminen ja virkistäytyminen luonnon helmassa. Vaihtelu, arjesta irtautuminen, ulkoilu, saunominen, uiminen, luonnosta nauttiminen, kalastus, veneily, grillaus, piha- ja puutarhatyöt, oma rauha, hiljaisuus, vapaus, kiireettömyys, marjastus, rakentaminen ja remontoiminen, metsästys, puiden pilkkominen – muun muassa nämä asiat toistuivat vastauksissa, kun haastatelluilta tiedusteltiin mökin merkitystä ja sitä, mitä mökillä yleensä tehdään. Toki puuhastelu, fyysinen lepo tai mökkipuuhien konkreettinen sisältö painottuu eri ihmisillä eri tavoin, ja oma lisäsävynsä mökkeilyllä on silloin, kun se merkitsee myös yhteyttä omaan entiseen kotipaikkaan – mutta näistä eroista huolimatta mökkeilyn perusmerkitys on hyvin samanlainen.

Yhdessäolo perheen tai laajemminkin suvun kanssa tuli esiin useissa haastatteluissa. Joillekin, vaikkakaan ei kovin monille, tärkeää oli myös ystävien tapaaminen. Joukossa oli niitäkin, joille mökki merkitsi mahdollisuutta yksinoloon. Esimerkiksi yksi haastatelluista, naimisissa oleva keski-ikäinen nainen, oli hankkinut kakkosasunnon nimenomaan yksinoloa ja ”omia juttuja” varten. Vaihtelua sosiaaliseen ympäristöön tuo se, että mökin käyttäjäkunnassa saattaa vuoden tai kesän mittaan olla suuriakin vaihteluja.

Useimmat haastatellut kokivat vapaa-ajan asunnon erittäin tärkeäksi. Mitä suurempi oli kontrasti vakituisen asuinympäristön ja mökkiympäristön välillä, sitä tärkeämpi vapaa-ajan asunto yleensä oli. Vaikka mökillä vietettiin aikaa vähemmän kuin kaupungissa, se saatettiin kokea jopa enemmän kodiksi kuin kaupunkiasunto, varsinkin jos jälkimmäinen ei vastannut omia toiveita. Vapaa-ajan asunnon merkitystä korosti joissakin tapauksissa myös se, että kyseessä oli entinen kotipaikka tai jo lapsuudesta tuttu – ehkä omien vanhempien rakentama – lomanviettopaikka. Toisaalta jotkut lapsuuden kesämaisemissaan mökkeilyä yhä jatkavat eivät olleet pysähtyneet mökin merkitystä koskaan erityisemmin miettimään – se oli aina ollut, eikä sen olemassaoloa ollut kyseenalaistettu mutta ei ehkä mietitty sitäkään, onko mökki juuri sitä mitä itse haluaa.

Aivan yksimielisiä vapaa-ajan asunnon suuresta merkityksestä haastatellut eivät olleet. Jotkut totesivat, etteivät voisi kuvitellakaan elämää ilman mökkiä, mutta joukossa oli niitäkin, jotka olivat sitä mieltä että mökki ei sentään ole mikään välttämättömyys vaan ilman sitäkin tultaisiin toimeen. Yksi haastateltu tunnusti, että ei itse välitä koko mökistä mutta viettää siellä aikaa muun perheen takia. Silloinkin, kun vapaa-ajan asunto koettiin tärkeäksi, siihen liittyi muutamilla haastatelluilla myös negatiivisia merkityksiä: mökin huolto ja kunnossapito koettiin rasitukseksi, koska aikaa siellä oloon ei ollut riittävästi ja/tai se sijaitsi liian kaukana.

Vapaa-ajan asuminen ja ansiotyö

Haastattelut vahvistivat kyselytutkimuksen ja aiempien tutkimusten tulokset siitä, että vapaa-ajan asuminen on nimensä mukaista. Vain harvat haastatelluista tai heidän perheenjäsenistään kävivät usein tai edes satunnaisesti töissä mökiltä käsin, vaikka se oli periaatteessa mahdollista noin joka neljännelle. Etätöiden teko mökillä oli vielä harvinaisempaa: haastateltujen joukossa ei ollut yhtään henkilöä, joka olisi tehnyt jokseenkin säännöllisesti etätöitä vapaa-ajan asunnolla. Satunnainenkin etätöiden teko oli harvinaista, vaikka noin joka neljäs arvioi työnsä periaatteessa ainakin osittain etätöihin soveltuvaksi.

Haastateltujen näkemykset viittasivat siihen, että mökit pysyvät tulevaisuudessakin pääosin vapaa-ajan asuntoina. Muutama haastateltu oli sitä mieltä, että mökkiä ei tarvitse välttämättä omistaa yksinomaan vapaa-ajalle, mutta valtaosa halusi pitää mökin tulevaisuudessakin selkeästi vapaa-ajan asuntona – eikä laajentaa sen käyttöä työtarkoituksiin. Samasta asiasta kertoi se, mitä edellä todettiin vapaa-ajan asunnon merkityksistä ja käyttömuodoista.

Osallistuminen mökkipaikkakunnan elämään

Haastattelujen välittämä kuva vapaa-ajan asukkaiden osallistumisesta mökkipaikkakunnan elämään ei poikennut siitä kuvasta, mikä suomalaisten mökkeilystä yleensä vallitsee ja mikä näkyi myös kyselytutkimuksessa: useimmat eivät kaipaa kovinkaan paljon seurustelua paikkakuntalaisten kanssa eivätkä järjestettyjä rentoja tai osallistumismahdollisuuksia vaan enemmänkin omaa rauhaa.

Kokonaiskuva ei kuitenkaan ole aivan näin yksioikoinen. Myös aktiivisia osallistujia on vapaa-ajan asukkaiden joukossa, ja haastatelluista heitä näytti löytyvän suhteellisesti jonkin verran enemmän kuin kyselyaineistosta. Johtuuko tämä enemmän erilaisista tutkimusmenetelmistä vai haastatteluaineiston erilaisesta valikoitumisesta, sitä ei voida varmasti sanoa, mutta joka tapauksessa molemmat aineistot osoittavat, että vapaa-ajan asujissa on pieni mutta selvästi erottuva aktiivisten osallistujien joukko. Nämä aktiiviset mökkiläiset ovat paljon tekemisissä paikkakuntalaisten kanssa, käyttävät paikkakunnan palveluita monipuolisesti ja osallistuvat yleensä ainakin jonkin verran myös tapahtumiin; miehet kuuluvat usein paikalliseen metsästysseuraan. Aktiivisten mökkiläisten joukossa oli sekä paikkakunnan entisiä asukkaita että sellaisia, joilla kotiseututeitoja paikkakuntaan ei ollut. Aktiivisia osallistujia oli eniten niissä, jotka käyttivät vapaa-ajan asuntoaan keskimääräistä enemmän, mutta heitä oli myös satunnaisissa kesämökkeilijöissä.

Omaa rauhaa korostavan enemmistön ja aktiivisen vähemmistön välimaastossa oli jonkin verran niitä, joilla yhteyksiä oli satunnaisesti. He osallistuivat esimerkiksi kesäjuhliin tai muihin tapahtumiin silloin tällöin ja olivat ehkä hyvänpäiväntuttuja paikkakuntalaisten kanssa. Jotkut kertoivat osallistuvansa mökkipaikkakunnalla sellaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin tai käyvänsä paikoissa, joihin ei kotipaikkakunnalla tulisi lähteneeksi.

Osa edellä mainituista aktiivisista osallistujista oli paljon tekemisissä myös mökkinaapureidensa kanssa. Muutamilla haastateltavilla taas oli melko runsaasti yhteyksiä muihin vapaa-ajan asukkaisiin mutta ei juurikaan vakituisiin asukkaisiin tai paikkakunnan muuhun elämään. Suurimpana joukkona olivat kuitenkin ne, joilla kanssakäymistä mökkinaapureiden kanssa ei ollut kovin paljon.

Mökkikunnan kauppapalveluita käyttivät useimmat ainakin jonkin verran. Silloin, kun mökkimatka oli lyhyt, ruokaostokset tehtiin kuitenkin usein jo kotipaikkakunnalla. Ostosten teko mökkikunnassa oli vähäistä tietysti myös silloin, kun mökin lähettyvillä ei kauppaa (enää) ollut. Pari haastateltua toivoikin myymäläautoa avuksi mökin ruokahuoltoon. Muutamit haastatellut kertoivat tietoisesti käyttävänsä paikallista kauppaa ollakseen näin omalta osaltaan varmistamassa sen toiminnan jatkumista. Elintarvikeliikkeiden lisäksi asioitiin tarvittaessa paikallisissa erikoisliikkeissä. Myös ravintoloissa, kahviloissa ja huoltoasemilla käytiin jonkin verran. Harvemmin tulivat esiin muut palvelut, kuten pankki, posti tai parturi. Kunnallisia palveluja ei juurikaan mainittu; esimerkiksi kirjaston käytöstä kertoi vain pari haastateltua.

Useimmilla haastatelluista ei ollut enemmälti halua kontaktien tai osallistumisen lisäämiseen. Noin joka viides kertoi kuitenkin olevansa ainakin jossain määrin tai "mahdollisesti" kiinnostunut jonkinlaisesta yhteyksien lisäämisestä. Kyselyn tulokset (ks. jakso 7.7) viittasivat suurempaan, vaikkakin niin ikään varaukselliseen, osallistumishalukkuuteen. Esteiksi osallistumisen lisäämiseen (silloin kun halukkuutta siihen olisi ollut) mainittiin kiinnostavan toiminnan tai tapahtumien puuttuminen, ajan puute sekä se, että paikkoja tai tilaisuuksia paikkakuntalaisten tapaamiseen ei ole. Eräs vastaaja harmitteli kyläkaupan lopettamista – se oli aiemmin toiminut paikkana, jossa tapasi paikallisia asukkaita.

Vapaa-ajan asumisen tulevaisuus ja toiveet

Noin puolet haastatelluista arveli vapaa-ajan asunnon käytön lisääntyvän tulevaisuudessa – viimeistään sitten, kun koittaa eläkkeelle jäämisen aika. Melkein kaikki muut arvelivat käytön pysyvän ennallaan. Pari nuorta henkilöä arveli käytön ehkä vähenevän, mutta kummassakaan tapauksessa kyseessä ei ollut haluttomuus viettää aikaa mökillä vaan olosuhteiden muuttuminen (muutto kauemmaksi tai työelämään siirtyminen).

Nuoret henkilöt arvioivat vapaa-ajan asunnon käytön pysyvän yleensä nykyisellään, kun taas eläkeikää lähestyvistä useimmat ennakoivat käytön lisääntyvän. Tulokset ovat tältä osin yhdenmukaiset kyselytutkimuksessa todetun kanssa (ks. jakso 9.3). Käytön lisääntymistä ennakoitiin sekä tihenevien käyntien, pidempien oleskelujen että mökkikauden "venyttämisen" tai ympäri-voitiseksi muuttamisen muodossa.

Useat haastatellut kertoivat, että haluaisivat viettää mökillä aikaa enemmän kuin mihin nykyisin on mahdollista. Esteinä mökkeilyyn lisäämiseen olivat työssäkäynti tai muu ajan puute, mökin soveltumattomuus talvikäyttöön, pitkä matka sekä pienet lapset tai lasten haluttomuus viettää pitempiä aikoja mökillä. Yksi nuori vastaaja totesi, että voisi käyttää mökkiä enemmän, elleivät vanhemmat olisi siellä aina.

Pysyvää muuttoa mökkipaikkakunnalle piti mahdollisena muutama haastateltu – prosentteina laskettuna muuttoa ennakoivien osuus oli samaa luokkaa (7 %) kuin kyselyaineistossa niiden osuus, jotka pitivät muuttoa mökkipaikkakunnalle hyvin todennäköisenä (vrt. jakso 9.3). Kuten aiemmin on todettu, haastateltujen joukossa oli yksi henkilö, joka jo käytännössä asui vapaa-ajan asunnossaan. Hän ei kuitenkaan ollut halukas muuttamaan mökkikuntaan virallisesti, koska arvioi virallisen asuinkuntansa (eli lähikaupungin) tarjoamat palvelut paremmiksi ja koska kävi siellä joka tapauksessa päivittäin työssä.

Valtaosa haastatelluista oli täysin tai jokseenkin tyytyväinen nykyiseen mökkiinsä ja katsoi sen vastaavan omia tarpeitaan ainakin melko hyvin. Keskustelut vapaa-ajan asumiseen liittyvistä toiveista paljastivat kuitenkin, että useimmilla (noin kolmella henkilöllä neljästä) oli jonkinlaisia suunnitelmia tai ainakin unelmia vielä nykyistäkin paremmasta tilanteesta. Noin joka toisella nämä toiveet liittyivät nykyiseen vapaa-ajan asuntoon, joka toinen taas toi esiin

haaveen jostakin aivan toisenlaisesta tai ainakin toisessa paikassa sijaitsevasta vapaa-ajan asunnosta.

Nykyistä vapaa-ajan asuntoa koskevat toiveet liittyivät yleensä varustetasoon, talviasuttavuuteen tai kokoon. Yleensä toivottiin paremmin varustettua (sähkö, vesijohto, suihku, sisä-wc) ja mahdollisesti isompaa mökkiä, jota voisi käyttää nykyistä paremmin myös talvella. Toiveiden laadussa oli kuitenkin eroja: jotkut toivoivat ”täysin varustettua” mökkiä, toiset taas painottivat että parannuksista huolimatta haluaisivat säilyttää mökin mökinä. Osalla nykyisen mökin parannustyöt olivat jo suunnitelmissa tai työn alla, mutta useimmiten kyseessä olivat toiveet, joiden toteutuminen oli vielä epävarmaa tai epätodennäköistä – monet totesivatkin, että toiveista huolimatta nykyinen mökki vastaa pääosin omia tarpeita.

Haaveet aivan erilaisesta tai muualla sijaitsevasta vapaa-ajan asunnosta olivat moninaiset, ja niiden toteutuminen oli vielä epävarmempaa kuin nykyisen mökin parantamiseen tai laajentamiseen liittyvien toiveiden. Useimmiten olikin kyse unelmista, jotka toteutettaisiin vain siinä tapauksessa, että mitään taloudellisia tai muita esteitä ei olisi. Joukossa oli kuitenkin myös niitä, jotka pitivät toiveen toteuttamista mahdollisena ennemmin tai myöhemmin. Osa niistä, joilla nykyinen mökki sijaitsi muualla kuin rannalla, kaipasi rantamökkiä. Pienen tai muuten vaatimattoman mökin tilalle toivottiin ”täysin varustettua” (hirsi)huvilaa tai omakotitaloa. Toisaalta taas yksi haastateltu oli halukas vaihtamaan ison ja suuritöisen vapaa-ajan asunnon pienempään ja helppohoitoisempaan. Muutama henkilö toivoi harrastusmahdollisuuksien (hiihto, laskettelu, moottorikelkkailu, veneily, golf) läheisyyttä. Joidenkin haaveissa oli vanha maatalo joko järven rannalla tai muualla. Muutama haastateltu kaipasi nykyistä lähempänä tai ainakin parempien liikenneyhteyksien päässä sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa. Unelma ulkomailla sijaitsevasta vapaa-ajan asunnosta tuli esiin parissa haastattelussa. Pari haastateltua haaveili nykyisen mökin lisäksi toisesta vapaa-ajan asunnosta: toinen eräkämpästä Lapissa, toinen mökistä hiihtokeskuksen lähistöllä. Yksi haastateltu totesi, että jos nyt hankkisi vapaa-ajan asunnon vain itseään varten, se olisi (helppohoitoinen) kerrostaloasunto kirkonkylässä. Sijaintiin liittyviä toiveita olivat myös mantereella (eikä saarella) tai nykyistä puhtaamman vesistön äärellä sijaitseva mökki. Yksi haastateltu kertoi olevansa periaatteessa valmis luopumaan kokonaan vapaa-ajan asunnosta ja rakentamaan sen sijaan omakotitalon järven rannalle.

Nykyisen vapaa-ajan asunnon kohtalo sen jälkeen, kun sitä ei enää itse käytetä, ei ollut haastateltaville vielä ajankohtainen kysymys. Ne, jotka olivat asiaa jo ajatelleet, arvelivat tai toivoivat yleensä mökin siirtyvän seuraavalle sukupolvelle. Osa haastatelluista kertoi, että mökin siirtyminen lapsille on itsestään selvä asia, osa ei ollut asiasta aivan varma mutta piti sitä todennäköisenä. Jotkut taas toivoivat näin tapahtuvan mutta eivät osanneet tai halunneet arvioida, miten todennäköistä se on.

Mielenkiintoisen näkökulman tulevaisuuteen tarjoavat ne nuoret haastatellut, jotka käyttivät vanhempiansa kesämökkiä ja jotka jo tiesivät, että tulevat aikanaan perimään sen. Tällaisia henkilöitä oli aineistossa kolme, kaikki heistä

hieman yli 20-vuotiaita. Kaikkein tyytyväisin tilanteeseen oli naispuolinen haastateltu, jonka vanhemmat omistivat talviasuttavan mökin. Vaikka tämä nuori nainen käytti mökkiä nykyisin vain pari viikkoa kesäisin, se oli hänelle tärkeä ja täytti hänen toiveensa. Ainoana lisätoiveena oli sisä-wc, joka mökistä vielä puuttui vaikka siellä olikin vesi ja sähkö. Tällä henkilöllä ei ollut vähäisintäkään ajatusta luopua mökistä, vaan päinvastoin hän saattoi jo kuvitella sen siirtyvän aikanaan hänen tuleville lapsilleen. Myös miespuolinen haastateltu, jonka vanhemmilla oli kesäasuttava mökki, kertoi sen vastaava täysin omia toiveitaan. Hän kuitenkin kertoi, että etelässä sijaitsevan rantamökin lisäksi haluaisi hankkia toiseksi vapaa-ajan asunnokseen eräkämpän Lapista, jos siihen olisi mahdollisuuksia. Kolmas tuleva perijä oli saamassa haltuunsa hyvin varustetun, talviasuttavan rantamökin, jolla kertoi olevan myös tunnelarvoa, koska oli viettänyt siellä kaikki lapsuuden kesät. Hänkin oli tyytyväinen tilanteeseen ja arvioi käyttävänsä mökkiä tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Tämä nuorukainen paljasti kuitenkin, että mikäli saisi valita täysin omien toiveidensa mukaisen vapaa-ajan asunnon, se olisi jotakin aivan muuta: loma-asunto jostakin lämpimästä, Euroopan ulkopuolelta, paikasta jossa harrastusmahdollisuudet (esim. golf) olisivat lähellä. Tunnelarvosta huolimatta mökki ei ollut hänelle itseisarvo, ja hän arveli, että voisi tarpeen vaatiessa myydä sen.

Todennäköisenä mökin myymistä piti kaksi haastateltua. Näistä toisessa tapauksessa haastatellun aikuiset lapset eivät käyttäneet mökkiä lainkaan eivätkä nähtäväsi olleet muutenkaan siitä kiinnostuneita, joten aikanaan myyminen tulee todennäköisesti eteen. Toisessa tapauksessa kyseessä oli mökki, jonka yhteisomistus koettiin hankalaksi mutta joka haluttiin pitää suvun omistuksessa niin kauan kuin mökin iäkäs rakentaja (joka yhä kuului myös mökin käyttäjiin) on elossa.

Suurta epävarmuutta mökin tulevaisuudesta koki yksi keski-ikäinen haastateltava, jonka omistuksessa oli perintötila. Paikkaan liittyi vahvoja tunnesiteitä, mutta se sijaitsi kaukana, sen hoito vaati paljon työtä, eikä se muutenkaan vastannut haastateltavan toiveita. Tilanne oli ristiriitainen, ja haastateltava totesikin että ei oikein uskalla ajatella paikan tulevaisuutta. Vapaa-ajan asunnon myyminen lienee kuitenkin tässäkin tapauksessa epätodennäköistä niin kauan kuin myös vanhempi sukupolvi – jolla oli paikkaan vielä vahvemmat siteet – on elossa.

Kakkosasumisen käsite

Valtaosa haastatelluista koki termit *kakkosasumisen* ja *kakkosasukas* vieraisiksi – sekä yleisesti ottaen että varsinkin omalla kohdallaan. Vain muutama koki itsensä enemmän tai vähemmän kakkosasukkaaksi. Tämä ei ole kovin yllättävää, koska aineisto painottui mökkeilijöihin, jotka eivät viettäneet vapaa-ajan asunnoillaan yleensä kovin pitkiä aikoja yhtäjaksoisesti. Tulos kertoo joka tapauksessa selvästi, että kakkosasumiseen liittyvä käsitteistö on suomalaisille kaiken kaikkiaan varsin vieras. Monet haastatellut pitivät termejä *kakkosasuminen* ja *kakkosasukas* outoina, tarpeettomina tai teennäisinä. Joidenkin mielestä

ne olivat myös alentavia tai vähätteleviä, koska ne toivat mieleen ikään kuin kakkosluokan asukkaan.

Itsestään useimmat haastatellut käyttivät mieluiten nimitystä *mökkiläinen*. Jotkut suosivat myös termejä *vapaa-ajan asukas*, *loma-asukas* tai *kesäasukas*. Useampi haastateltu kysyi, miksi ei voida käyttää näitä tuttuja nimityksiä sen sijaan, että yritetään luoda uusia keinotekoisia termejä.

Asiaa hetken tuumittuaan osa haastatelluista totesi kuitenkin, että kakkosasumistermit voivat olla käyttökelpoisia, kunhan niihin totutaan ja kunhan niiden sisältö selvennetään. Noin joka kolmas ehdotti kysyttäessä jotakin kriteeriä, jolla kakkosasukkaat voitaisiin erottaa (muista) mökkiläisistä tai vapaa-ajan asukkaista. Yleisimmin ehdotettiin kakkosasumisen määrittämistä vapaa-ajan asunnolla vietetyn *ajan* perusteella. Jotkut totesivat yleisluontoisesti, että kakkosasukkaat viettävät vapaa-ajan asunnolla aikaa muita enemmän, pidempiä aikoja tai tiheämpään, säännöllisesti tai ympärivuotisesti. Konkreettiseksi kriteereiksi esitettiin koko kesän, kolmannesvuoden tai puolen vuoden asumista tai (yhtäjaksoisen asumisen sijaan) sitä, että noin puolet ajasta vietetään kakkosasunnolla. Toisena mahdollisena kriteerinä pidettiin asunnon *käyttötarkoitusta*: kakkosasunnosta voidaan puhua, jos kyseessä ei ole pelkästään vapaa-aikaan liittyvä asunto, vaan siellä tehdään työtä tai sieltä käsin käydään työssä. Yhdeksi kriteeriksi ehdotettiin myös sitä, että kakkosasunnon *varustetaso* on täysin tai ainakin melkein samaa luokkaa kuin vakituksessa asunnossa. Pari vastaajaa pohti kakkosasunnon määrittelyä *kokemuksen* kautta: sitoutuminen ja tunneside kakkosasuntoon on vahvempi kuin mökkiin.

Vaikka kakkosasukkaan mahdollisia kriteereitä esitettiin kohtalaisen runsaasti, useampi vastaaja korosti, että itsestään he eivät halua käyttää nimitystä kakkosasukas vaan ovat mieluummin mökkiläisiä. Tätä mieltä olivat myös jotkut aktiiviset ympärivuotiset kävijät – ja sellaisetkin, jotka kertoivat kokevansa mökin ikään kuin toiseksi kodiksi. Vaikka vapaa-ajan asunnolla vietettäisiin paljon aikaa ja vaikka se olisi käytännössä toinen koti, yhteydet mökkipaikkakuntaan voivat jäädä vähäisiksi. Näin on etenkin silloin, kun varsinainen asuinpaikka sijaitsee lähellä ja palvelutkin on helppo hakea sieltä. Tällöin mökkiläisen rooli tuntuu luontevalta ja riittävältä, vaikka mökillä vietettäisiin aikaa jopa enemmän kuin varsinaisessa asunnossa.

Kakkosasukkaiden asema

Jos kakkosasukastermi herätti haastatelluissa hämmennystä, niin ehkä vieläkin suurempaa epätietoisuutta aiheutti kysymys kakkosasukkaiden asemasta. Tämä on ymmärrettävää, koska haastatellut eivät kokeneet itseään kakkosasukkaiksi.

Valtaosa haastatelluista oli sitä mieltä, että tilanne heidän omalla kohdallaan on nykyisin aivan hyvä eikä minkäänlaisia muutoksia tarvita. Parannusta omaan asemaan kaipasi muutama vastaaja. He olivat kaikki aktiivisia vapaa-ajan asunnon käyttäjiä (ympärivuotisia kävijöitä tai kevästä syksyyn asuvia), jotka toivoivat ennen kaikkea samanlaisia oikeuksia palveluihin kuin on vakituksilla asukkailla.

Näkemykset siitä, pitäisikö kakkosasukkaiden asemaa yleensä parantaa, vaihtelivat. Vaikka useimmat kokivat kysymyksen vaikeaksi, asiaa pohdittuaan miltei joka toinen päätyi siihen, että ainakin jonkinlaiset parannukset voisivat olla tarpeen, kunhan ne kohdennettaisiin ”oikeisiin”, tietyt kriteerit täyttäviin, kakkosasukkaisiin – siis esimerkiksi niihin, jotka viettävät kakkosasunnolla aikaa yhtä paljon kuin vakituisessa asunnossa. Noin joka kolmas ei osannut ottaa asiaan selvästi kantaa puolesta tai vastaan. Noin joka neljäs oli sitä mieltä, että muutoksia ei tarvita tai että niistä olisi enemmän haittaa kuin hyötyä.

Eniten kannatusta sai ajatus siitä, että kakkosasukkailla olisi oikeus palvelujen käyttöön kakkoskunnassa. Niistä, jotka ylipäänsä olivat kakkosasukkaiden aseman parantamisen kannalla, useimmat kannattivat nimenomaan heidän oikeuttaan palvelujen käyttöön. Useimmin mainittiin terveystalvelut, ja niissä kaivattiin muun muassa yhtenäisyyttä nykyisiin, kunnittain jonkin verran vaihteleviin käytäntöihin.

Toiseksi eniten kannatusta sai ajatus tuloverojen ohjaamisesta kakkoskuntaan, mikä kytkeytyi myös palvelujen käyttöön: kun osa veroista ohjattaisiin kakkosasuntokuntaan, sen vastineeksi saataisiin oikeus kunnallisiin palveluihin. Se, miten verotulojen jakaminen kahden kunnan välillä käytännössä saataisiin toteutettua, herätti kuitenkin jonkin verran epäilyksiä. Myös selvästi kielteisiä näkemyksiä esitettiin eli oltiin sitä mieltä, että nykyinen järjestelmä on parempi ja selkeämpi. Verotulojen jakamisen sijaan esitettiin esimerkiksi käytäntöä, jossa kotikunta ostaisi palvelut kakkosasumiskunnalta.

Kakkosasukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ei pidetty yhtä tärkeänä kuin heidän oikeuttaan palveluihin. Ajatus nykyistä suuremmista vaikutusmahdollisuuksista sai kylläkin jonkin verran periaatteellista kannatusta, mutta esimerkiksi äänioikeutta kunnallisvaaleissa ei yleensä pidetty tarpeellisena tai perusteltuna. Vain muutama haastatelluista asettui selkeästi tai varauksellisesti kannattamaan äänioikeuden myöntämistä kakkosasukkaille; useimmat asiaan kantaa ottaneista pitivät sitä tarpeettomana tai jopa haitallisena. Ei pidetty oikeudenmukaisena sitä, että ”ulkopuoliset” pääsisivät päättämään asioista, joista heillä ei välttämättä ole samanlaista tietämystä kuin varsinaisilla asukkailla. Epäoikeudenmukaiseksi koettiin myös se, että joillakin olisi äänioikeus kahden kunnan vaaleissa. Jotkut haastatellut totesivat, että vaikuttaa voi muutenkin kuin äänestämällä tai että kysymys on omasta aktiivisuudesta.

Yleisempi kysymys *kaksoiskuntalaisuudesta* – johon sisältyisi edellä todettuja kakkosasukkaiden oikeuksiin, verotulojen jakamiseen ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyviä asioita – koettiin vaikeaksi. Termi oli useimmille varsin vieras ja kannan ottaminen siihen hankalaa, vaikka käsitettä haastattelun kuluessa selvennettiin. Monet totesivat, etteivät osaa asettua sen enempää kaksoiskuntalaisuuden kannalle kuin sitä vastaan, koska eivät ole asiaa miettineet tai koska eivät osaa arvioida sen tarpeellisuutta, toteuttamismahdollisuuksia, hyötyjä tai haittoja. Joukossa oli kuitenkin sekä kaksoiskuntalaisuutta selkeästi kannattavia että sitä vastustavia henkilöitä. Jälkimmäiset pitivät kaksoiskuntalaisuutta paitsi tarpeettomana, myös käytännössä hankalasti toteuttavana, liian monimutkaisena ja periaatteellisiakin ongelmia sisältävänä (esimerkiksi edellä

todettujen äänioikeuteen liittyvien kysymysten takia). Yhdeksi ongelmaksi koettiin sen määrittäminen, ketä kaksoiskuntalaisuus koskisi eli miten kakkosasukkaat määriteltäisiin.

Yhteenveto

Tutkimushankkeessa toteutetut vapaa-ajan asukkaiden teemahaastattelut täydensivät ja syvensivät kyselyillä hankittuja tietoja suomalaisten vapaa-ajan asumisesta. Haastatteluaineiston painottuminen nuorehkoihin ja keski-ikäisiin henkilöihin lisäsi sen merkittävyyttä varsinkin kakkosasumisen tulevaisuutta koskevien arvioiden osalta.

Haastattelut toivat selvästi esiin vapaa-ajan asuntojen laajan ja monimuotoisen käyttäjäjoukon. Mökille voidaan vetäytyä oman perheen kanssa mutta myös aivan yksin, mökki voi toimia suvun kokoontumispaikkana ja nuoret viettävät siellä viikonloppuja kaveriporukan kesken. Oltiinpa mökillä millaisessa seurassa tahansa, mökkeily merkitsee suomalaisille ennen kaikkea rentoutumista ja virkistäytymistä luonnon helmassa. Eroja on tuon virkistäytymisen toteutusmuodoissa – kaikki eivät kalasta eivätkä kaikki pidä puutarhanhoidosta – ja ulkoisissa puitteissa eli mökkien laadussa, mutta ei niinkään mökkeilyn perusmerkityksessä.

Haastatteluaineisto vahvasti kyselytutkimuksissa todetun faktan: mökkien käyttö painottuu yhä suurimmaksi osaksi kesään. Ympärivuotisesti vapaa-ajan asuntoaan käyttäviä suomalaisia on kuitenkin jo melko suuri joukko, ja halukkuutta mökkeilykauden pidentämiseen tai laajentamiseen ympärivuotiseksi on varsin runsaasti. Työ- ja perhesyiden lisäksi mökkien soveltumattomuus talvikäyttöön on esteenä mökkeilyn lisäämiselle. Toisaalta osa talvikäyttöisistä mökkeistäkin on toistaiseksi lähinnä kesäkäytössä. Lisäkäyttöä ja mökkikauden pidentymistä on lähivuosina odotettavissa suuremmassa määrin niillä, jotka ovat jäämässä eläkkeelle. Pysyvää muuttoa mökkipaikkakunnalle suunnitteleviakin on, mutta heidän osuutensa ei ole kovin suuri. Tältäkin osin tulokset ovat yhdenmukaiset kyselytutkimuksessa todetun kanssa.

Useimmat suomalaiset haluavat tulevaisuudessakin pitää vapaa-ajan asunnon ja ansiotyön toisistaan erillisinä asioina. Tämä asettaa selkeät rajat vapaa-ajan asuntojen käytölle: työikäisillä talvimökkeily on pääosin viikonloppuihin ja talvikauden loma-aikoihin sijoittuvaa. Vaikka mökiltä käsin töissä käyviä ja mökillä ainakin satunnaisesti etätöitä tekeviäkin on, heitä on vähän, eikä ainakaan toistaiseksi ole kovin selviä merkkejä siitä, että kiinnostus vapaa-ajan asumisen ja ansiotyön yhdistämiseen olisi merkittävästi kasvamassa. Kyselyaineistossa tähän suuntaan viittaavaa orastavaa kiinnostusta etätöihin oli havaittavissa, mutta haastatteluissa tämä ei näkynyt. Laajempi haastatteluaineisto antaisi asiasta todennäköisesti tarkempaa tietoa.

Nuorilla aikuisilla mökkeily on luonteeltaan satunnaisempaa kuin keski-ikäen ehtineillä – tämä kyselyissä todettu seikka näkyi myös haastatteluaineistossa. Mutta vaikka nuoret eivät vietäkään mökillä kovin pitkiä aikoja tai käyvät siellä harvemmin, mökki on heille tärkeä ja sen merkitys jokseenkin saman-

lainen kuin varttuneemmille suomalaisille. Myös tältä osin haastattelut vahvistivat kyselytutkimuksen tuloksia.

Haastatteluaineiston pohjalta oli mahdollista tutkia aiemmin esitetyn vapaa-ajanasukastyypittelyn toimivuutta. Haastattelut osoittivat esitetyn tyyppittelyn pääpiirteissään toimivaksi mutta antoivat aiheen sen täsmentämiseen siten, että 'kesämökkeilijöitä' ja 'satunnaisia mökkeilijöitä' on luontevampaa tarkastella yhtenä *kesämökkeilijöiden* ryhmänä. Tämän pääryhmän sisällä voidaan erottaa aktiivisuudeltaan erilaisia mökkeilijöitä, toisessa ääripäässä *aktiiviset kesämökkeilijät*, toisessa *satunnaiset kesämökkeilijät*. Lisäksi on syytä huomioda, että varsinkin *kesämökkeilijöiden* ja *kesäasukkaiden* välinen raja on liukuva.

Vapaa-ajan asukkaat ovat jokseenkin tyytyväisiä nykyisiin mökkeihinsä, vaikka monet toivovatkin joitakin käytännön parannuksia, kuten sähköä, juoksevaa vettä tai (nykyistä parempaa) talvikäyttöisyyttä. Kovin suuria muutoksia vapaa-ajan asumisen muodoissa ja puitteissa ei liene lähitulevaisuudessa odotettavissa. Haastatteluaineisto toi kuitenkin esiin runsaasti "piilevää" muutoshalukkuutta: muutaman kymmenen henkilön haastatteluaineistoon mahtui lukuisia henkilöitä, joilla oli unelma jostakin enemmän tai vähemmän toislaisesta tai toisaalla sijaitsevasta vapaa-ajan asunnosta. Nämä toiveet olivat keskenään hyvin erilaisia ja viittaavat siihen, että vapaa-ajan asumisen kenttä on entisestään monimuotoistumassa. Kaiken kaikkiaan vapaa-ajan asuminen muodossa tai toisessa koetaan tärkeäksi asiaksi, ja hyvin harvoilla on suunnitelmissa ainakaan vapaaehtoinen luopuminen vapaa-ajan asunnosta. Joskus kuitenkin mökin huoltaminen koetaan raskaaksi, varsinkin jos se sijaitsee kaukana, ja tällöin luopumisajatuskin voi käydä mielessä.

Valtaosa haastatelluista toivoi mökin siirtyvän aikanaan seuraavalle sukupolvelle. Haastattelut antoivat myös joitakin viitteitä siitä, miten nämä toiveet jatkuvuudesta ehkä toteutuvat. Tapausten vähäisen lukumäärän takia tuloksiin tulee suhtautua varovaisesti, mutta haastattelut osoittavat joka tapauksessa, että nuorissa –vapaa-ajan asuntojen tulevissa perijöissä – on sekä perheen mökkiin vahvasti että heikommin sitoutuneita. Jälkimmäisille ajatus mökin myymisestä ei ole mahdoton. Aineistossa oli myös tapauksia, joissa seuraavalle (nyt jo keski-ikäiselle) sukupolvelle siirtynyttä mökkiä pidettiin omassa tai suvun omistuksessa pikemminkin edellisen, vielä elossa olevan, sukupolven takia kuin nykyisten omistajien halusta. Sukupolvien vaihtuminen tuo tulevaisuudessa väistämättä muutoksia vapaa-ajan asumisen kenttään.

Vapaa-ajan asukkaiden osallistumisesta mökkipaikkakunnan elämään haastattelut antoivat samanlaisen kuvan kuin kyselytutkimus. Enemmistö mökkiläisistä haluaa olla omassa rauhassaan, perheen, suvun tai ystävien kanssa tai yksin. Lähempiä kontakteja sen enempää mökkinaapureihin kuin paikkakunnan vakituisiin asukkaisiin ei kaivata. Lähikaupassa käydään ehkä useinkin, joskus paikallisessa ravintolassa tai kahvilassa, ja kesäjuhliin tai muihin paikallisiin tapahtumiin saatetaan osallistua satunnaisesti, mutta järjestäytyneemmässä toiminnassa ei olla mukana. Tämän suuren omaa rauhaa kaipaavan enemmistön lisäksi on pieni mutta selvästi erottuva aktiivisten mökkiläisten joukko. Nämä aktiiviset osallistujat ovat paljon tekemisissä paikkakunta-

laisten ja osa myös muiden vapaa-ajan asukkaiden kanssa, he käyttävät paikkakunnan palveluita monipuolisesti, osallistuvat yleensä ainakin jonkin verran myös tapahtumiin ja ovat kaiken kaikkiaan kiinnostuneita mökkipaikkakunnan ihmisistä ja elämästä.

Termit *kakkosasuminen* ja *kakkosasukas* ovat suomalaisille varsin vieraita. Vain harvat haastatelluista kokivat nämä nimitykset edes osittain omaa tilannettaan kuvaaviksi. Useimmat halusivat itseään kutsuttavan mieluummin *mökkiläiseksi*, jotkut myös *vapaa-ajan asukkaiksi*, *loma-asukkaiksi* tai *kesäasukkaiksi*. Kakkosasumisen käsitettä pidettiin kaiken kaikkiaan vieraana ja keino-tekoisena. Tästä huolimatta melko monet pystyivät pyydettäessä esittämään joitakin kriteereitä, joilla kakkosasukkaat voitaisiin erottaa (muista) mökkiläisistä tai vapaa-ajan asukkaista. Kriteeriksi esitettiin useimmin kakkosasunnolla vietettyä aikaa.

Myös kysymys kakkosasukkaiden asemasta koettiin vaikeaksi. *Kaksoiskuntalaisuus* oli useimmille vieras ja sisällöltään epäselvä käsite, eikä siihen sen takia osattu ottaa kantaa. Omaan asemaansa mökkiläisinä useimmat olivat tyytyväisiä. Vain jotkut vapaa-ajan asunnollaan paljon aikaa viettävät kaipasivat samanlaista oikeutta palvelujen käyttöön kuin vakinaisilla asukkailla. Monet niistäkin, jotka eivät kaivanneet parannusta omaan asemaan, olivat kuitenkin sitä mieltä, että ”oikeille” kakkosasukkaille (eli esimerkiksi niille, jotka asuvat kakkoskunnassa noin puolet vuodesta) tulisi taata oikeus palvelujen käyttöön. Myös verotulojen jakamista varsinaisen asuinkunnan ja kakkosasumiskunnan kanssa melko monet pitivät hyvänä ajatuksena, vaikka toisaalta arveltiin, että järjestelmän toteuttaminen olisi käytännössä hankalaa. Kakkosasukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ei arvioitu yhtä tärkeäksi asiaksi kuin heidän oikeuttaan palvelujen käyttöön. Varsinkin ajatusta äänioikeuden myöntämisestä kakkosasukkaille pidettiin pikemminkin ongelmallisena asiana kuin hyvänä ratkaisuna. Sen sijaan muussa muodossa tapahtuvaan vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen suhtauduttiin jonkin verran myönteisemmin.

10.2 Asiantuntijahaastattelut

Toisin kuin kyselyaineiston vastaajat ja haastatellut vapaa-ajan asukkaat, asiantuntijahaastateltavat hahmottivat kakkosasumiskäsitteen merkityksen ja sisällön miltei poikkeuksetta ilman mitään ongelmia. Asia oli siis tuttu jo ennen tämän tutkimuksen tiedonkeruuta. Myöskään siitä käytettyjä termiä (kakkosasuminen) ei tässä joukossa vierastettu.

Asiantuntijat pitivät kakkosasumisen yleistymistä hyvin todennäköisenä, mutta sen kohdentumisessa erityyppisiin kuntiin ja ympäristöihin tulee heidän mukaansa olemaan suuria eroja. On kuitenkin ilmeistä, että kakkosasumisella tulee olemaan entistä merkittävämpi rooli eräiden maaseutukuntien yhdyskuntarakenteessa, taloudessa ja myös laajemmin elinvoimassa. Sen kasvu ja vaikutukset kohdistunevat kuitenkin hyvin epätasaisesti sijainniltaan, luonnonolosuhteiltaan ja yhdyskuntarakenteiltaan erilaisiin kuntiin. Valtaosa asiantuntijois-

ta pitää todennäköisenä, että vaikutukset ovat suurimmat toisaalta kaupunkien läheisellä ja hyvien kulkuyhteyksien maaseudulla sekä toisaalta matkailukoh- teinakin suosituissa luonnonolosuhteiltaan vetovoimaisissa etäisemmissä kun- nissa.

Lainsäädännölliset seikat ovat tärkeitä kakkosasumisen yleistymistä sääte- leviä seikkoja. Rakennuslupa-asiat rajoittavat osaltaan kesämökkien ym. vapaa- ajan asuntojen virallista käyttöä läpi vuoden. Myös tarjolla olevien julkisten palvelujen saatavuus on eräiltä osin rajattu kunnan varsinaisiin asukkaisiin. Tä- tä perustellaan kakkosasumisen kausiluonteisuudella ja irrallisuudella kunta- taloudesta. Toisaalta monet asiantuntijat pitävät kakkosasukkaiden tarkastelua myös kunnan strategioiden kannalta tärkeänä resurssipotentialina. Sekä kak- kosasumisen haitat että sen tuottamat edut näyttävät yleensä vaativan kunta- kohtaista arviointia, sillä tilanne pidempään asumiseen vaaditun kunnallisen infrastruktuurin ym. tekijöiden välillä vaihtelee paikkakunnittain.

Useissa kunnissa näyttää olevan kohtuullisen hyvä valmius kakkosasumi- sen mahdollistavaan päätöksentekoon kunnallisteknisen infrastruktuurin tar- jonnan osalta. Koulu- ja terveystalouksien osalta tilanne on kehittymättömä- mpi, mutta siihen ollaan etsimässä uusia ratkaisuja.

Kakkosasumisen yleistymistä pidettiin asiantuntijoiden keskuudessa var- sin yleisesti myös kansantaloudellisesti hyvänä asiana monestakin syystä – se lisää ja tukee kotimaista kulutusta, se pitää yllä maaseudun ja kaupunkien välis- tä elävää vuorovaikutusta, se turvaa riittävän (hajautetun) asuntokannan myös kriisiaikojen tarpeisiin, se myös suuntaa ihmisten vapaa-ajan kulutusta pieni- muotoiseen tuotannolliseen toimintaan (kuten puutarhanhoito, marjastus ja kunnostustyöt). Liikuntaa ylläpitävänä sillä voidaan arvioida olevan myös myönteisiä terveydellisiä vaikutuksia. Moneen muuhun kulutuksen muotoon verrattuna kakkosasunnon hankkimisen ja ylläpidon arvioidaan siis olevan kansantaloudellisesti edullista.

11. TÄYDENTÄVÄT ASUMISMUODOT MAASEUDUN ELINVOIMAISUUDEN TUKENA – YHTEENVETOA

Vapaa-ajan asuminen ilmiönä ja tutkimuksen kohteena

Kesämökki, mökki, huvila, loma-asunto, kesäasunto, vapaa-ajan asunto, kakkosasunto – rakkaalla lapsella on monta nimeä. Sanonta pitää paikkansa, vaikka useimmat suomalaiset nykyään menevätkin yleensä *mökille* riippumatta siitä, onko kyseessä uutuuttaan hohtava sataneliöinen talviasuttava hirsihuvila vai 70-luvulla rakennettu pieni lautamökki, jonka pihapiirissä kyyhöttää ulkoisuus. Mökkeilyn moninaisissa nykymuodoissa voidaan tunnistaa piirteitä sen erityyppisistä historiallisista edeltäjistä: vaatimattomista eräpirteistä, kalamajoista ja karjamajoista mutta myös muinaisten egyptiläisten tai roomalaisten ylellisistä maaseutuhuviloista.

Mökkeilyä on Suomessa tutkittu yllättävän vähän. Vapaa-ajan asumisen tutkimus kyllä käynnistyi 1960-luvulla, mutta sen jälkeen aihepiirin akateeminen tutkimus on ollut vähäistä. Myös vapaa-ajan asumista koskevissa perustilastoissa ja -rekistereissä on vielä puutteita. Viime vuosina mökkeilyä koskeva tutkimus on kuitenkin lisääntynyt ja alan ensimmäiset tutkijatapaamisetkin on järjestetty. Virinneeseen tutkimuskiinnostukseen on vaikuttanut vapaa-ajan asumisen kasvanut esilläolo julkisessa keskustelussa: mökkiläisistä on alettu odottaa vahvistusta maaseudun heikentyneeseen elinvoimaan. Samanaikaisesti on yhä useammin alettu puhua mökkiläisten sijaan kakkosasukkaista tai osaaika-asukkaista.

Varakkaiden kaupunkilaisten kesänvietto maaseudulla alkoi tulla Suomessa muotiin 1800-luvulta alkaen. Kookkaita, komeita ja koristeellisia kesähuviloita rakennettiin suurten kaupunkien lähelle eteläiseen ja läntiseen Suomeen. 1900-luvun alkupuolella huviloiden määrä lisääntyi verkkaisesti mutta tasaisesti ja huvila-asutus alkoi levitä eri puolille maata. Samanaikaisesti huvilarakentaminen muuttui yksinkertaisemmaksi ja kesäasukkaiden joukkoon tuli keskiluokkaa. Vapaa-ajan asuntojen rakentaminen lisääntyi voimakkaasti sotien jälkeen, ja silloin olivat vuorossa sananmukaisesti mökit: pienet, vaatimattomat loma-asunnot, joiden omistajiin kuului aiempaa enemmän myös työväestöä. Viikkaimmillaan mökkirakentaminen oli 1970- ja 80-luvuilla. Tämän jälkeen rakentamistahti on hiljentynyt, mutta edelleen maahamme rakennetaan vuosittain useampia tuhansia uusia vapaa-ajan asuntoja. Kesämökkejä on kaikkiaan jo miltei puoli miljoonaa. Uudisrakentamisen ohella ajankohtaista on nyt vanhojen mökkien remontointi.

Toisin kuin Suomessa usein kuvitellaan, kakkosasuminen ei ole erityisesti suomalainen ilmiö, ja esimerkiksi sitä koskeva tutkimus on ollut muualla runsaampaa kuin meillä. Kakkosasuminen on yleistynyt monissa länsimaissa kasvaneen varallisuuden, lisääntyneen vapaa-ajan, kaupungistumisen ja liikenneyhteyksien kehittymisen myötä, eikä tämä ilmiö ole vieras muuallakaan maailmassa.

Vapaa-ajan asunnot ja asukkaat Suomessa

Arviolta noin joka kolmannella suomalaisella on mahdollisuus käyttää tarvittaessa omaa tai jotakin muuta mökkiä jokseenkin vapaasti. Vapaa-ajan asuntojen käyttäjäjoukko on moninainen; samankin mökin käyttäjien määrä ja kokoonpano voivat vaihdella suuresti vuoden tai kesän aikana. Satunnaisia tilaisuuksia mökkeilyyn on runsaasti niilläkin, joilla edes "melkein omaa" mökkiä ei ole. Mökin voi myös helposti vuokrata.

Vapaa-ajan asuntojen omistajat ovat enimmäkseen melko varttunutta väkeä, mutta mökkien käyttäjät eivät sitä samassa määrin ole. Aktiivisimpia mökkeilijöitä ovat kyllä eläkeikäiset ja eläkeikää lähestyvät, joilla aikaa on enemmän työ- ja perhe-elämän paineiden hellittäessä. Mökkivuorokausia kertyykin eniten 60–74-vuotiaille. Vähiten vapaa-ajan asunnolla viettävät aikaa alle 40-vuotiaat. Vaikka mökkeily on nuoremmilla satunnaisempaa, monet heistäkin haluaisivat viettää mökillä aikaa nykyistä enemmän, ja he kokevat vapaa-ajan asumisen yhtä lailla tärkeäksi kuin varttuneemmatkin suomalaiset.

Merkittävin maamme vapaa-ajan asuntoja yhdistävä seikka on se, että valtaosa niistä sijaitsee veden äärellä. Muuten mökkikanta on hyvin heterogeenista. Vaikka mökkien varustetaso on noussut, ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuvia on nykyisistä vapaa-ajan asunnoista vain noin joka viides. Satunnaiseen talvikäyttöön soveltuu yli puolet mökeistä, ja viikonloppukäynnit tai ainakin lyhyet pistäytymiset mökillä ovat yleisiä myös talviaikaan. Vapaa-ajan asuntoja käytetään kuitenkin edelleen ylivoimaisesti eniten kesällä.

Ulkopaikkakuntalaiset mökkiläiset käyttävät vapaa-ajan asuntoaan keskimäärin vajaan 80 vuorokautta vuodessa. Suurin osa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee sen verran lähellä vakituista asuntoa, että pidempien oleskelujen lisäksi myös viikonloppukäynnit ovat mahdollisia. Matkan piteneminen 200–300 kilometriin vähentää mökin käyttöä, kun käynnit harvenevat – vaikka kerralla viivytäänkin pidempään.

Mökkipaikkakuntansa elämään vapaa-ajan asukkaat eivät yleensä osallistu kovinkaan aktiivisesti. Enemmistö haluaa olla mökillä omassa rauhassa, perheen, suvun tai ystävien kanssa tai yksin. Lähempiä kontakteja sen enempää mökkinaapureihin kuin paikkakuntalaisiin ei kaivata. Lähikaupassa käydään ehkä useinkin, joskus paikallisessa ravintolassa tai kahvilassa, ja kesäjuhliin tai muihin paikallisiin tapahtumiin saatetaan osallistua satunnaisesti, mutta järjestäytyneemmässä toiminnassa ei olla mukana. Poikkeuksena on pieni mutta selvästi erottuva aktiivisten mökkiläisten joukko. Nämä aktiiviset osallistujat ovat paljon tekemisissä paikkakuntalaisten kanssa, he käyttävät paikkakunnan palveluita monipuolisesti ja ovat monella tavoin kiinnostuneita mökkipaikkakunnan ihmisistä ja elämästä. Heidän joukostaan löytyvät myös ne, jotka olisivat halukkaita osallistumaan vieläkin enemmän.

Vapaa-ajan asunto koetaan yleensä varsin tärkeäksi, eikä mökkeilyn keskeisin merkityssisältö ole olennaisesti muuttunut, vaikka sen toteutusmuodot ja ulkoiset puitteet ovatkin nykyään osin erilaiset kuin menneinä vuosikymmeninä. Mökki merkitsee suomalaisille yhteyttä luontoon, rentoutumista, virkis-

täytymistä ja puuhastelua omassa rauhassa, vetäytymistä sekä vastapainoa arkielämälle. Noin joka kolmannelle mökin omistajalle vapaa-ajan asunto on tärkeä myös siksi, että se edustaa jotakin pysyvää muuttuvassa maailmassa, ja yhtä usealle on tärkeää mökkeilyn kautta muodostuva yhteys maaseutuun. Joka neljännelle vapaa-ajan asunto merkitsee yhteyttä entiseen kotiseutuun. Kotiseutuyhteys onkin usein selityksenä sille, että mökki sijaitsee kaukana vakituisesta asuinpaikasta –halu säilyttää tukikohta entisellä kotiseudulla motivoi pitempiin matkoihin. Ansiotyön ja kakkosasumisen yhdistäminen on nykyään vielä melko harvinaista. Etätyötä mökillä tehdään toistaiseksi varsin vähän, eikä myöskään työssäkäynti mökiltä käsin ole kovin yleistä.

Vapaa-ajan asumisen *luonteen ja merkityksen* perusteella nykyaikaisesta vapaa-ajan asumisesta voidaan löytää ainakin seuraavat perusulottuvuudet:

- vaatimaton, perinteinen, kesämökkeily tai kesäasuminen
- moderni, tasokas kakkos/vapaa-ajan asuminen elämäntapana; kakkosasunto yleensä joustavasti käytettävissä ympäri vuoden
- maaseutu- ja/tai kotiseutuyhteyttä ylläpitävä vapaa-ajan asuminen, johon liittyy mahdollisesti ajatus pysyvästä muutosta eläkkeelle jäämisen jälkeen.

Vapaa-ajan asunnon *käytön määrän ja jaksottumisen* perusteella voidaan erottaa toisistaan viisi vapaa-ajan asukkaiden päätyyppiä:

- 1) kesämökkeilijät (aktiiviset ja satunnaiset)
- 2) kesäkauden asukkaat
- 3) kevästä syksyyn asuvat
- 4) ympärivuotiset kävijät
- 5) ympärivuotiset asukkaat.

Kesämökkeilijät ovat kooltaan suurin (runsaat puolet mökin omistajista) ja mökkeilytavoiltaan perinteinen ryhmä. Enemmistö heistä on työssäkäyviä, ja he mökkeilevät lähinnä kesäkuukausina. Kaikkein eniten vapaa-ajan asunnolla vietetään aikaa heinäkuussa, mutta tuolloinkaan siellä ei yleensä asuta koko kuukautta yhtäjaksoisesti. Mökin käyttöaktiivisuus vaihtelee tämän ryhmän sisällä suuresti. *Aktiivisilla mökkeilijöillä* mökkivuorokausia kertyy vuodessa keskimäärin runsaat 60, monilla enemmänkin, ja mökillä vietetään usein viikonloppuja myös keväällä ja syksyllä. Sitä vastoin *satunnaiset mökkeilijät* viettävät vapaa-ajan asunnollaan keskimäärin vain vajaat 30 vuorokautta vuodessa. Omana alaryhmänään voidaan erottaa vielä *satunnaiset viipyjät*, jotka ovat yleensä kaukana asuvia, vapaa-ajan asunnollaan harvakseltaan käyviä mutta pidempiä jaksoja kerrallaan viipyviä. Muista mökkeilijöistä poiketen osa satunnaisista viipyjistä käyttää vapaa-ajan asuntoaan myös talvella.

Kesäkauden asukkaita on noin viidennes mökin omistajista. He viettävät mökillä pitkiä aikoja kesä–elokuussa –siellä oleskellaan tuolloin enemmän kuin vakituisessa asunnossa. Myös keväällä ja syksyllä mökillä käydään mutta viipymät ovat lyhyempiä. Pitkien kesäoleskelujen ansiosta vuotuinen käyttövuorokausien määrä on melko suuri, keskimäärin 94 vuorokautta. Kesäkauden asukkaat ovat melko iäkkäitä; keski-ikä on 62 vuotta, ja enemmistö on eläkeläisiä.

Keväästä syksyyn asuvilla aktiivinen mökkikausi –jolloin asuminen painottuu vapaa-ajan asunnolle –kestää noin puoli vuotta eli vähintään toukokuusta syyskuuhun. Vuotuinen käyttövuorokausien määrä on näin ollen korkea (139), vaikka sydäntalvella vapaa-ajan asunnon käyttö onkin aika vähäistä. Keväästä syksyyn asuvissakin enemmistönä ovat eläkeläiset, ja keski-ikä on vielä korkeampi (noin 64 vuotta) kuin kesäkauden asukkailla. Mökki koetaan hyvin tärkeäksi, ja useille se merkitsee myös 'toista kotia'. Noin joka kymmenes mökin omistaja lukeutuu tähän ryhmään.

Ympärivuotisten kävijöiden ryhmään kuuluu noin joka kahdeksas vapaa-ajan asunnon omistaja. Aktiivisinta mökkeilyaikaa on heillä kesä, mutta vapaa-ajan asuntoa käytetään säännöllisesti myös sydäntalvella. Talvella ovat yleisimpiä viikonloppukäynnit, mutta pidemmätkään oleskelut eivät ole harvinaisia. Mökki soveltuukin ainakin satunnaiseen talvikäyttöön, ja usein se täyttää myös pysyvemmän asumisen kriteerit. Keskimäärin vapaa-ajan asuntoa käytetään 115 vuorokautta vuodessa. Ympärivuotiset kävijät ovat muita nuorempia: keski-ikä on noin 55 vuotta ja eläkeläisiä on vain neljännes. Mökki koetaan hyvin tärkeäksi, ja usein se merkitsee myös 'toista kotia'.

Muutama prosentti mökin omistajista on *ympärivuotisia asukkaita*, jotka viettävät talviasumiseen soveltuvalla vapaa-ajan asunnollaan aikaa yli 200 vuorokautta vuodessa – siis enemmän kuin vakituudessa asunnossaan. Oleskelut ovat talvellakin pitkiä, ja vapaa-ajan asunto on käytännössä toinen koti. Ympärivuotisista asukkaista enemmistö on eläkeläisiä; erityisesti "nuoria eläkeläisiä" eli hieman päälle 60-vuotiaita on heissä runsaasti. Vapaa-ajan asunto sijaitsee tässä ryhmässä yleensä lähellä vakituista asuntoa, useimmilla alle sadan kilometrin päässä.

Kakkosasukkaita vai mökkiläisiä?

Möккеilyä ja kakkosasumista käytetään nykyään usein rinnakkaisina termeinä. Tällöin ajatellaan että kaikki mökkeilijät ovat kakkosasukkaita. Toistaiseksi on pohdittu hyvin vähän sitä, olisiko syytä määritellä kakkosasuminen erikseen ja erottaa jollakin tavalla kakkosasukkaat (muista) mökkiläisistä. Joissakin empiirisissä tutkimuksissa tällainen raja on tehty, ja kriteerinä on tällöin käytetty mökillä vietetyn ajan pituutta: kakkosasukkaiksi on määritetty ne, jotka viettävät mökillä vähintään tietyn ajan (esimerkiksi noin kolmanneksen) vuodesta joko yhtäjaksoisesti tai lyhyemmissä jaksoissa. Kakkosasukkaiden nykyistä selkeämpi ja tiukempi määrittely on tarpeen erityisesti silloin, kun pohditaan kakkosasukkaiden asemaa ja siihen mahdollisesti tarvittavia parannuksia. Tämän tutkimuksen tulokset tarjoavat lähtökohtia tähän määrittelyyn.

Raportin alussa (jaksossa 2.2) kakkosasuminen määriteltiin yleisellä tasolla seuraavasti:

Kakkosasumisella tarkoitetaan muualla virallisesti asuvien ja henkikirjoitettujen henkilöiden kestoaltaan tai muulta sisällöltään merkittävää asumista tätä tarkoitusta varten hankitussa huoneistossa tai kiinteistössä.

Kyselyyn vastanneista mökin omistajista noin joka neljäs arvioi, että termi *toinen koti* tai *kakkosasunto* kuvaa hyvin omaa vapaa-ajan asuntoa. Haastattelut osoittivat kuitenkin, että termit *kakkosasuminen*, *kakkosasunto* ja *kakkosasukas* ovat suomalaisille vielä varsin vieraita. Vain harvat haastatelluista vapaa-ajan asukkaista kokivat nämä nimitykset edes osittain omaa tilannettaan kuvaaviksi. Useimmat halusivat itseään kutsuttavan mieluummin *mökkiläiseksi*, jotkut myös *vapaa-ajan asukkaiksi*, *loma-asukkaiksi* tai *kesäasukkaiksi*. Kakkosasumisen käsitettä pidettiin vieraana ja keinotekoisena, jopa alentavana. Tästä huolimatta melko monet pystyivät pyydettäessä esittämään joitakin kriteereitä, joilla kakkosasukkaat voitaisiin erottaa (muista) mökkiläisistä tai vapaa-ajan asukkaista. Kriteeriksi esitettiin useimmin kakkosasunnolla vietettyä aikaa.

Omaan nykyiseen asemaansa mökkiläisinä vapaa-ajan asukkaat ovat yleensä jokseenkin tyytyväisiä vaikka toivovatkin parannuksia erilaisiin käytännön asioihin ja palveluihin (kuten teiden kunnossapitoon, kunnallistekniikkaan, rakentamisbyrokraatiaan, jätehuoltoon sekä kauppa- ja liikennepalveluihin) sekä toivovat parempaa vastinetta kiinteistöverolle. Niitä, jotka kaipaavat selkeästi nykyistä vahvempaa tai virallisempaa asemaa mökkikunnassa, on vain pieni osa vapaa-ajan asukkaista.

Kaiken kaikkiaan tutkimushankkeessa kerätyt empiiriset aineistot viittaavat siihen, että kakkosasukkaiden määrittelyssä on syytä huomioida

- toteutunut asuminen: miten paljon kakkosasuntoa käytetään?
- asukkaan oma kokemus: koetaanko
  - kakkosasunto toiseksi kodiksi?
  - mökkipaikkakunta toiseksi kotipaikaksi?

Yleensä nämä kriteerit tukevat toisiaan: mitä enemmän vapaa-ajan asuntoa käytetään, sitä todennäköisemmin se myös mielletään toiseksi kodiksi ja mökkikunta osittain "omaksi". Aina näin ei kuitenkaan ole. Ympärivuotinenkaan vapaa-ajan asunnon käyttö ei välttämättä merkitse sitä, että sitä pidettäisiin varsinaisesti kakkosasuntona, ja toisaalta melko vähäisessäkin käytössä oleva mökki voidaan kokea kakkoskodiksi. Ja vaikka vapaa-ajan asunnolla vietettäisiin paljon aikaa ja vaikka se koettaisiin toiseksi kodiksi, mökkiläisen rooli voi tuntua luontevalta ja riittävältä, jos yhteydet mökkipaikkakuntaan ovat vähäiset.

Se, millä tavoin edellä todettuja kriteereitä on syytä painottaa kakkosasukkaiden määrittelyssä, riippuu määrittelyn tarkoituksesta. Johonkin tarkoitukseen riittää määrittely kakkosasunnon käyttöajan perusteella, joissakin yhteyksissä (kuten esimerkiksi asukasosallistumiseen liittyvissä asioissa) taas on syytä laskea kakkosasukkaiksi vain ne, jotka itsekin kokevat sellaisia olevansa.

Kakkosasuminen ja muut täydentävät asumismuodot: ilmiökentän erittelyä

Maaseudun täydentävät asumismuodot eivät rajoitu mökkiläisiin tai kakkosasukkaiisiin, vaan tilapäistä asumista maaseudulla tapahtuu muullakin tavoin. Maaseudulle voidaan mennä eripituisiksi jaksoiksi vaikkapa opiskelemaan, työharjoitteluun, yksittäisille työkeikoille, toistuvaan kausityöhön tai hoito- ja kuntoutusjaksoille. Monimuotoista täydentävien asumismuotojen kenttää voidaan tarkastella taulukossa 6 esitettyjen kuuden ulottuvuuden avulla.

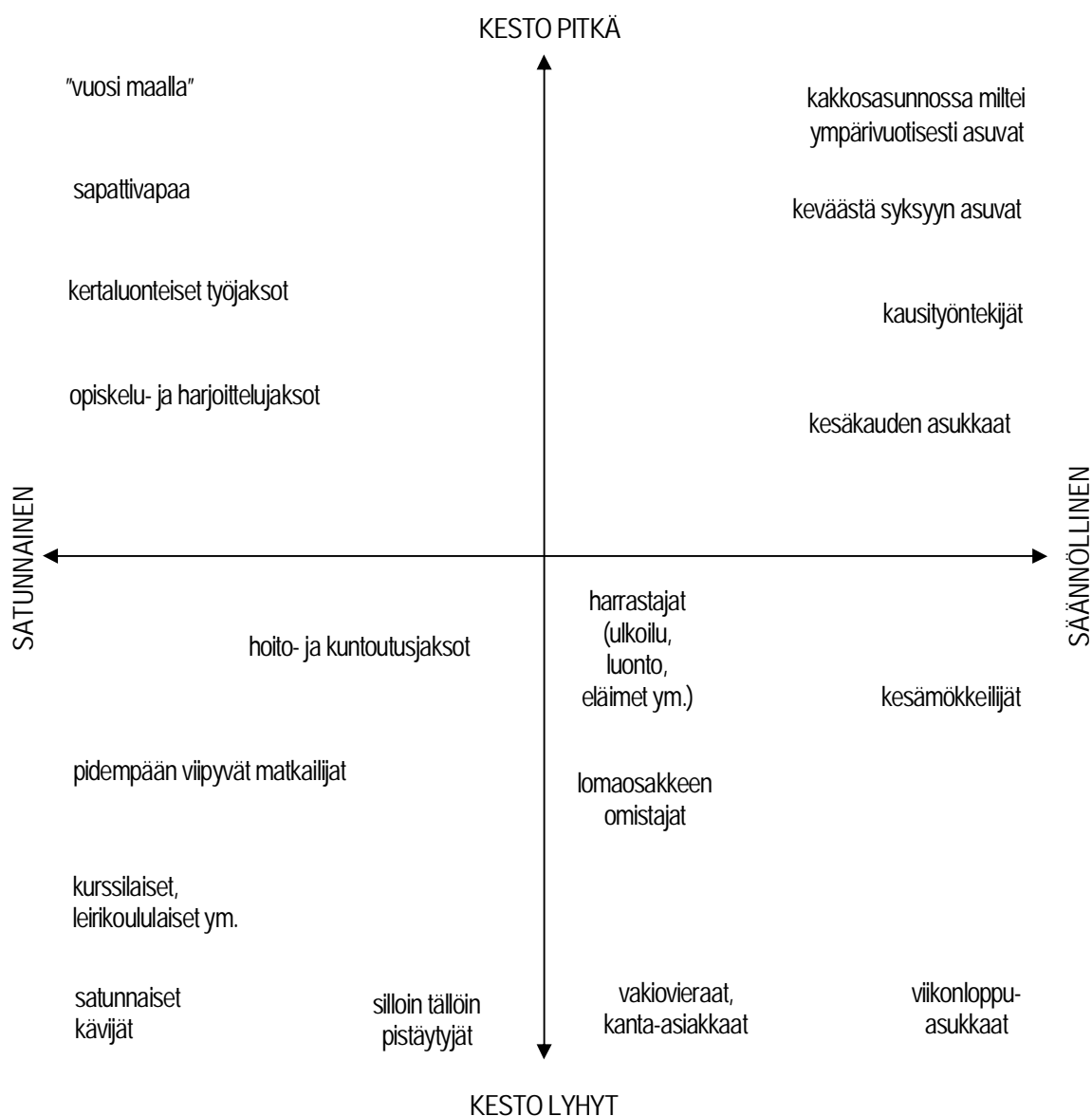
Taulukko 6. Täydentävien asumismuotojen ulottuvuuksia.

<i>Ulottuvuus</i>	<i>Vaihteluväli</i>	<i>Esimerkkejä</i>
<i>Oleskelun kesto</i>	lyhyt - pitkä	päiväkäynnit, viikonloput, viikot, kuukaudet..
<i>Oleskelun säännöllisyys</i>	satunnainen - säännöllinen	matkailijat, vierailijat, lomaosakkaat, kausityöntekijät, mökkiläiset, kakkosasukkaat
<i>Etäisyys vakituisesta asunnosta</i>	lyhyt - pitkä	pendelöintimatka, viikonloppuetäisyys, usean tunnin ajomatka, maan toisessa päässä, ulkomailla, lentoetäisyys
<i>Kohteen varustus</i>	vaatimaton - korkeatasoinen	vaatimaton kesämökki ilman mukavuuksia, satunnaiseen talvikäyttöön soveltuva, normaali asuinhuoneisto/talo, huippuvarusteltu lomaosakehuoneisto
<i>Kohteen käyttötarkoitus</i>	majoitus/suoja - tekemisen monimuotoinen tukikohta	kalamaja, kesämökki, kunnostettu maatila tai koulu, harrastusten tukikohta, kylpylä, hoitolaitos, toinen koti
<i>Kustannukset</i>	vähäiset - suuret	vuokramökki tai -huoneisto, hoito/kuntoutusjakso, lomaosake, osaomisteinen vapaa-ajan asunto, oma kakkosasunto

Näitä ulottuvuuksia voidaan yhdistellä monella tavoin. Esimerkiksi etäisyyden ja varustustason mukaan voidaan tarkastella *kontrastia* verrattuna ykkösasuntoon ja elämään siellä:

- kontrasti pieni: lähellä vakinaista asuntoa ja varustukseltaan korkeatasoinen
- kontrasti toisaalta pieni, toisaalta suuri:
  - kaukana, varustukseltaan korkeatasoinen
  - lähellä, varustukseltaan vaatimaton
- suuri: kaukana ja varustukseltaan vaatimaton.

Kuviossa 48 maaseudun täydentävien asumismuotojen kenttää on hahmotettu oleskelun keston ja säännöllisyyden mukaan. Kuviossa on mainittu esimerkinomaisesti eräitä maaseudulla asumisen ja oleskelun muotoja.

Kuvio 48. Maaseudun täydentävien asumismuotojen kenttä oleskelun keston ja säännöllisyyden mukaan.

Täydentävät asumismuodot maaseudun mahdollisuutena

Täydentävä asuminen on nähty uuden elinvoiman lähteeksi maaseudulle – tämä on sekä Suomessa että muualla ollut keskeinen syy siihen, että kiinnostus vapaa-ajan asumista kohtaan on lisääntynyt. Se, missä määrin kakkosasuminen todellisuudessa tuo uutta elinvoimaa maaseudulle, vaihtelee suuresti. Kakkosasuminen vaikuttaa luonnonympäristöön, rakennettuun ja sosiaaliseen ympäristöön, paikalliseen kulttuuriin ja yleiseen ilmapiiriin, elinkeinoelämään ja talouteen. Vaikutukset ovat erilaiset riippuen kakkosasumisen sekä kohdealueen luonteesta, eivätkä ne aina ole yksinomaan myönteisiä. Tyhjiilleen jääneen ja rapistumassa olevan koulurakennuksen kunnostus vapaa-ajan asunnoksi

kohentaa kylämaisemaa, mutta uusi suuri luksushuvila ei kaikkien silmissä näytä kauniilta pienen järven rannalla tai tunturimaisemassa. Lähikaupungista tulevat viikonloppumökkeilijät eivät välttämättä käytä lainkaan paikkakunnan kauppoja eivätkä muitakaan palveluja, kun taas kauempaa tulevat lomasukkaat vilkastuttavat usein merkittävästi kyläkauppojen myyntiä. Joskus mökkiläisten pelätään tuovan mukanaan vieraita, maaseudun perinteistä elämänmenoa vaarantavia vaikutteita, joskus taas vapaa-ajan asukkaat nähdään uusien ideoiden ja uuden vireyden lähteeksi. Suomen mökkiläisistä suurin osa asettaa etusijalle oman rauhan ja vetäytymisen, mutta toisaalta kesätapahtumien järjestäjistä, talkooväestä ja esiintyjistä löytyy usein kesäasukkaita.

Joissakin ulkomaisissa kohteissa varakkaat kaupunkilaiset ovat ostaneet itselleen taloja idyllisistä maaseutu ympäristöistä, mitä kautta hinnat ovat nousseet paikallisen väestön ulottumattomiin ja aiheuttaneet heidän poismuuttoaan. Näin ei juurikaan ole tapahtunut Suomessa, vaan toinen koti maalla on tosiasiallinen lisä maaseudulla tapahtuvaan asumiseen. Kiistatonta onkin, että toteutunut kakkosasuminen luo lisän maaseudun elinvoimaan. Kakkosasumiseen liittyvät mahdollisuudet on arvioitu merkittäviksi varsinkin harvaan asutulla maaseudulla. Tästä ovat osoituksena valtakunnantason mökkiläisten asemaa selvittäneet projektit, joiden tuloksena on esitetty uusia muotoja muun muassa vapaa-ajan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin sekä kunnallisten palveluiden käyttöön.

Lähtökohtana vapaa-ajan asumisen luonteen ja merkityksen selvittämiseen tietyllä alueella on perustilanteen hahmottaminen: minkä verran ja millaista vapaa-ajan asumista kunnassa on? Tehtävä ei ole aivan helppo, sillä yksiselitteisiä mittareita ei ole olemassa, eivätkä käytettävissä olevat tilastot kata koko kakkosasumisen kenttää. Julkisuudessa useimmin käytetty vapaa-ajan asumisen mittari on kesämökkien määrä. Se ei kuitenkaan ole riittävä tapa mitata vapaa-ajan asumisen merkitystä, koska se kertoo vain mökkien määrän eikä mitään esimerkiksi niiden käyttöasteesta tai merkityksestä käyttäjilleen.

Useimmissa kunnissa valtaosa mökkiläisistä tulee lähikaupungeista tai hieman kauempaa suurista kaupungeista, Etelä-Suomessa lähinnä pääkaupunkiseudulta. Matka mökille on tällöin yleensä sen verran lyhyt, että myös viikonloppukäynnit onnistuvat ilman suurempia ongelmia. Itä- ja Pohjois-Suomessa huomattava osa vapaa-ajan asukkaista tulee kuitenkin kauempaa, Etelä- tai Länsi-Suomesta, jolloin käynnit jäävät harvemmiksi ja kokonaiskäytön määrä keskimääräistä alhaisemmaksi –vaikka mökillä viivytäänkin kerralla viikonloppua pidempään. Niissä kunnissa, joissa aivan lähiseudulta tulevien mökkiläisten määrä on suuri, vapaa-ajan asunnon käyttömahdollisuuksia lisää se, että sieltä käsin voidaan periaatteessa käydä myös työssä. Toistaiseksi työssäkäynti mökiltä käsin on kuitenkin melko vähäistä, eivätkä poikkeuksellisen lyhyet mökkimatkat näy lisääntyneinä vapaa-ajan asunnon käyttöpäivinä. Se, tulevatko vapaa-ajan asukkaat aivan lähiseudulta vai esimerkiksi vajaan parinsadan kilometrin päästä, ei siis ole mökin käytön kannalta nykyisin ratkaisevaa.

Varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomessa vapaa-ajan asunto merkitsee usein myös yhteyttä entiseen kotiseutuun. Kotiseutuyhteys lisää motivaatiota mat-

kustaa mökille pitkiäkin matkoja. Toisaalta esimerkiksi Inariin vapaa-ajan asukkaita vetävät pääasiassa muut seikat kuin kotiseutu. Pitkään matka ei siis ole esteenä vapaa-ajan asunnon hankintaan silloin, kun alueella on muuta vetovoimaa, kuten Lapin luonto, liikuntamahdollisuudet luonnossa tai matkailun myötä syntynyt myönteinen imago. Pohjois-Suomessa kesämökit eivät ole yhtä vahvasti *kesämökkejä* kuin eteläisemmässä Suomessa, vaan kevättalven hiihtokausi on merkittävää vapaa-ajan asumisen aikaa. Viitteitä kakkosasumisen yleistymisestä kesäkauden ulkopuolella on havaittavissa muuallakin. Näyttää siltä, että joissakin kunnissa, kuten esimerkiksi Sysmässä, vapaa-ajan asuminen on muuttumassa aikaisempaa enemmän ympärivuotiseksi ja kokemukselliseksi kakkosasumiseksi.

Vaikka kakkosasuminen on ollut esillä aikaisempaa enemmän, monet siihen ja laajemminkin täydentävään asumiseen liittyvät mahdollisuudet ovat toistaiseksi jääneet melko vähälle huomiolle. Esimerkiksi tyhjilleen jääneiden asuin- ja muiden rakennusten ohjautumisesta kakkosasumiseen ei ole olemassa kattavaa tietoa, eikä tätä mahdollisuutta ole mainittavasti pidetty esillä. Muutenkin ”kuivan maan” kakkosasunnot kylissä ja taajamissa ovat olleet vähäisen huomion kohteena. Valtaosa suomalaisista asettaa toiveissaan yhä etusijalle rantamökin, mutta mitä enemmän tarjolla on muitakin vaihtoehtoja – ja mitä niukempi on rantakohteiden tarjonta – sitä useampi harkitsee myös paikkaa, jossa omaa rantaa ei ole. Varsinkin nuoret suomalaiset ovat toiveissaan jo jossain määrin joustavia: mökki järven rannalla ei välttämättä ole heille se ainoa oikea ratkaisu. Nuoria kiinnostaa myös loma-asunto matkailukeskuksessa. Rannattomat mummonmökit houkuttelevat jossain määrin varttuneempiakin suomalaisia. Maaseututaajamien rivitalo- tai kerrostaloasunnot eivät kiinnosta suuria joukkoja, mutta myös tällaisille vaihtoehdoille on löytynyt käyttäjiä silloin, kun niitä on ollut edullisesti saatavissa.

Maaseudun kehittäjät ovat asettaneet toiveita ja odotuksia siihen, että osa vapaa-ajan asukkaista muuttaisi eläkkeelle päästyään pysyvästi mökkikuntaan. Tällaisia suunnitelmia onkin mutta toistaiseksi melko harvoilla. Muuttohalukkaita näyttäisi olevan muutama prosentti vapaa-ajan asuntojen omistajista. Pieni maallemuuton puro voi heistä syntyä, vaikka kyselytutkimukset eivät kerrokaan sitä, missä määrin nämä toiveet ja aiheet toteutuvat. Valtaosa mökeistä tulee siis säilymään nimenomaan vapaa-ajan asuntoina.

Erilaiset omistusmuodot lisäävät osaltaan maaseudulla oleskelun mahdollisuuksia. Mökin vuokraaminen, yhteisomistus ja lomaosake ovat vaihtoehtoja siinä missä oma mökkikin – eivätkä yhteisomistus ja yhteiskäyttö ole suomalaisille vieraita asioita, onhan maassamme runsaasti perikuntien omistuksessa olevia tai muuten laajankin sukulaisten piirin yhteisessä tai vuoroittaisessa käytössä olevia vapaa-ajan asuntoja.

Merkittävä täydentävien asumismuotojen potentiaali liittyy matkailua varten rakennettuun majoitus- ja muuhun palvelukapasiteettiin, joka on suurelta osin korkeatasoista ja käyttökelpoista ympäri vuoden – mutta vajaakäytössä useita kuukausia. Myös yritysten ja yhteisöjen omistamien mökkien käytössä on tehostamisen ja laajentamisen varaa.

Työelämän muuttuneet rakenteet merkitsevät mahdollisuuksia (ja joskus pakkoakin) tavanomaista pidempiin vapaajaksoihin. Tällaisiin sapattijaksoihin tai työprojektien välisiin latautumiskausiin saattaa sopia mainiosti muutaman viikon oleskelu jossakin matkailukeskuksessa luonnon keskellä mutta samalla palveluiden äärellä – tai sitten vetäytyminen kokonaan omaan rauhaan, vaikkapa pieneen syrjäiseen vuokramökkiin. Matkailukeskukset sopivat myös etätöiden tekemiseen usein paremmin kuin omat kesämökit – sekä hyvän varustuksensa ansiosta että muista syistä. Niihin ei liity samanlaista omalle ajalle, itselle ja perheelle pyhitetyn paikan merkityssisältöä kuin yleensä omaan mökkiin. Niissä ei ole myöskään rakennuksen ja pihapiirin hoitoon ja kunnostukseen liittyviä ”kilpailevia” puuhia samalla tavalla kuin omalla mökillä.

Myös uudentyypiset työsuhteet, projektityöt, aikuisiän opiskelun yleistyminen sekä työn ja vapaa-ajan joustava limittyminen lisäävät tilapäisen maaseudulla oleskelun mahdollisuuksia. Projektij- ja kausiluontoisten töiden kautta maaseutuelämää voi kokeilla tarvitsematta harkita pysyvää muuttoa maalle. Esimerkiksi Lapin matkailukeskuksissa keikka- ja kausityöpaikkoja on nykyisin runsaasti tarjolla. Muidenkin tilapäisten työmahdollisuuksien esiintuominen maaseutukuntien markkinoinnissa voisi tuottaa tulosta. Tutkimukset ovat osoittaneet suomalaisten, myös nuorten, olevan periaatteessa hyvinkin kiinnostuneita maaseudusta. Uusi työ ja asuinympäristö tarjoavat uusia haasteita nuorille, mutta maaseutujaksot kiinnostavat varmasti myös varttuneita, maalta aikanaan kaupunkiin muuttaneita henkilöitä. Viimeksi mainitut kaipaavat usein maaseudulle mutta eivät rohkene tai halua enää pysyvästi vaihtaa asuinpaikkaa. Tämä pulma on ratkaistavissa täydentävillä asumismuodoilla.

Maaseutu on jo nykyisellään – ja se voisi olla vielä nykyistä enemmän – antoisa opiskeluympäristö. Opiskelijaksot esimerkiksi kansanopistoissa tuovat usein sivutuotteena kokemuksen maaseudulla asumisesta. Harkinnan arvoinen voisi olla maaseudulle suuntautuvan vierailuoppilastoiminnan järjestäminen ulkomaille suuntautuvan vaihto-oppilastoiminnan tapaan. Leirikoulut, leirikeskukset ja kurssikeskukset tuovat oman lisänsä maaseudun täydentävien asumismuotojen kenttään.

Hyvinvointiin, terveydenhoitoon ja kuntoutukseen liittyvät oleskelut maaseudulla (esimerkiksi täysihoitoloissa, kylpylöissä, hoitolaitoksissa tai kuntoutuskeskuksissa) ovat osa maaseudun täydentävää asumista, ja niiden merkitys kasvaa entisestään. Luontokokemusten, luonnossa liikkumisen ja ylipäänsä viihtyisän ympäristön merkitys sekä fyysiselle että psyykkiselle hyvinvoinnille tiedostetaan ja tunnustetaan nykyään yleisesti.

Tulevaisuuden näkymiä

Länsimaissa 1900-luvun loppupuolella alkanut ”kakkosasumisbuumi” näyttää jatkuvan. Erityisesti kasvava eläkeläisväestön määrä merkitsee suurta kakkosasukkaiden potentiaalia. Mökkeilyn suosio ei Suomessakaan osoita laantumisen merkkejä, vaikka uusien mökkien rakentamiselle ei enää olekaan yhtä suurta tarvetta kuin aikaisemmin. Osoituksia vapaa-ajan asumisen suosiosta ja

muodikkuudesta ovat aihepiirin runsas käsittely aikakauslehdissä, vapaa-ajan asumisen erikoislehdet sekä alan vuosittaiset tapahtumat ja messut. Myös keski-ikäiset ja nuoret ovat tottuneet mökkeilemään, vaikka heillä ei vielä omaa mökkiä olisikaan. Varttuneemmat vapaa-ajan asukkaat puolestaan jatkavat aktiivista mökkeilyä yleensä vielä kauan eläkkeelle jäämisen jälkeen eivätkä ole halukkaita luopumaan mökistään tai edes vähentämään siellä vietettyä aikaa ennen kuin se terveydellisistä tai muista syistä on välttämätöntä.

Vaihtelu sekä kakkosasuntojen laadussa että niiden käyttömuodoissa tulee todennäköisesti entisestään kasvamaan. Perinteisestä kesämökkeilystä siirytään yhä enemmän moderniin ja ympärivuotiseen vapaa-ajan asumiseen, mutta myös vaatimattomalla, perinteisellä mökkeilyllä tulee varmasti olemaan suosijansa, vaikka heidän joukkonsa väheneekin. Modernikaan mökkeily ei kaikilta osin merkitse mökkeilyn alkuperäisestä luonteesta luopumista. Toistaiseksi suomalaiset eivät vielä kovin suuresti kaipaa mökille esimerkiksi verkko-yhteyksiä, ja yleensä mökki halutaan säilyttää vapaa-ajalle omistettuna paikkana, jonne ei viedä töitä mukana. Varovaista kiinnostusta etätyöhön on olemassa, joten jossain määrin kakkosasumisen ja ansiotyön yhdistäminen todennäköisesti yleistyy. Muutokset eivät kuitenkaan ole nopeita. Työikäisillä kakkosasuminen on ainakin vielä lähitulevaisuudessa enimmäkseen viikonloppuihin ja loma-aikoihin sijoitettavaa rentoutumista ja työelämästä irrottautumista tekemällä jotain muuta – siis nimenomaan vapaa-ajan asumista.

Halukkuutta mökkeilykauden pidentämiseen tai laajentamiseen ympärivuotiseksi on periaatteessa varsin runsaasti. Jo miltei joka toisen suomalaisen toiveena on ympärivuotiseen asumiseen hyvin soveltuva vapaa-ajan asunto, ja vähintään satunnaista talviasumismahdollisuutta toivoo selvä enemmistö. Lisäkäyttöä ja mökkikauden pidentymistä on lähivuosina odotettavissa eniten niillä, jotka ovat jäämässä eläkkeelle. Mökkien soveltumattomuus talvikäyttöön on monilla merkittävänä esteenä mökkeilyn lisäämiselle. Toisaalta osa talvikäyttöisistä mökeistäkin on nykyisin lähinnä vain kesäkäytössä. Käyttötarpeet ja mökkivarustuksen taso eivät siis kaikin osin kohtaa.

Rantamökki on edelleen ehdoton ykkönen suomalaisten toivelistalla, vaikka asenteet erityyppisiä vapaa-ajan asumisen muotoja kohtaan ovat nuorten ikäluokkien myötä muuttumassa. Tarjolla olevien rantapaikkojen niukkuus suosituimmilla vapaa-ajan asumisen alueilla muokkaa osaltaan vapaa-ajan asumisen kenttää myös sijainniltaan yhä monimuotoisemmaksi.

Vaikka kovin radikaaleja muutoksia vapaa-ajan asumiseen ei ole odotettavissa, suomalaisilla on toiveita ja unelmia myös jostakin aivan toisenlaisesta, perinteisestä poikkeavasta kakkosasumisesta. Eräs keskeisiä kehityssuuntia maailmanlaajuisesti on kakkosasumisen kansainvälistyminen, ja tämä näkyy myös Suomessa. Ulkomailla sijaitsevaa vapaa-ajan asuntoa pidetään yhä useammin yhtenä vartenotettavana vaihtoehtona, ja monet eläkeläiset viettävät jo nykyään talvet Etelä-Euroopassa. Suomeen ei toistaiseksi ole suuntautunut suurta ulkomaisten kakkosasukkaiden virtaa, vaikka ulkomaalaiset voivat nykyään hankkia maastamme vapaa-ajan asunnon siinä missä kotimaankin kansalaiset. Nähtäväksi jää, missä määrin Suomen maaseutu tulevaisuudessa houkut-

telee matkailijoiden lisäksi myös pitempään viipyviä vapaa-ajan asukkaita ulkomailta.

Kakkosasuminen on varsin monitahoinen ilmiö: se voi merkitä sekä kansainvälistymistä että pysyvyyden, perinteiden ja paikallisuuden arvostusta. Eri-laiset kakkosasuminen muodot voivat siis vastata hyvin erilaisiin tarpeisiin – tämä merkitsee osaltaan kakkosasumiselle laajaa kysyntäpotentiaalia.

Suuri vapaa-ajan asumisen tulevaisuuteen liittyvä kysymys on se, mitä tapahtuu vanhoille ja vaatimattomille kesämökeille, jotka lähivuosikymmeninä vapautuvat nykyisiltä käyttäjiltään. Mökit on perinteisesti haluttu pitää perheen tai suvun omistuksessa, mutta haluavatko nuoremmat sukupolvet ottaa käyttöönsä ja huollettavakseen pitkän matkan päässä sijaitsevia rakennuksia, jotka ovat kunnoltaan ja varustukseltaan vaatimattomia? Yhä useammin tilanne on myös sellainen, että keski-ikään ehtineet lapset ovat jo hankkineet omat, omiin tarpeisiinsa soveltuvat kakkosasunnot. Siirtyvätkö vanhat mökit tällöin lapsenlapsille, myydäänkö ne vai jäävätkö ne kokonaan vaille käyttäjiä? Näillä kysymyksillä on suuri merkitys monen mökkikunnan tulevaisuuteen.

Eniten epävarmuustekijöitä liittyy syrjäisten, asutuskeskittymistä kaukana sijaitsevien alueiden vapaa-ajan asumiseen. Periferisten alueiden on vaikea kilpailla vapaa-ajan asukkaista, elleivät ne pysty tarjoamaan hyviä liikenneyhteyksiä, poikkeuksellisen houkuttelevaa ympäristöä tai vetovoimaisia aktiviteetteja.

* * *

Kakkosasuminen tematiikkaa on tarkasteltu monipuolisesti ja seikkaperäisesti edellä. Seuraavassa esitetään muutama yleisempi toteamus sekä arvioita täydentävien asumismuotojen tulevaisuuden näkymistä.

1. Kakkosasuminen on ilmiönä huomattavan laaja ja monellakin tapaa merkittävä asia. Se on myös kehittämisen mahdollisuus – erityisesti niissä maaseutukunnissa, jotka edustavat sopivaa tasapainottavaa vastakohtaa kaupunkiasumiselle. Mutta kakkosasuminen käsite on varsin selkiytymätön – varsinkin sen toteuttajien keskuudessa. 'Toinen koti', 'kesämökki' ja 'vapaa-ajan asunto' ovat kansan suussa tuttuja ilmaisuja, jotka kaikki palvelevat kakkosasumista. Tämä uudehko käsite vaatii vielä aikaa merkityssisältönsä yleiseen tunnettuuteen ja käytön vakiintumiseen. Kakkosasuminen on täydentävien asumismuotojen tarkastelussa joka tapauksessa hyödyllinen käsite, sillä se viestii tosiasiallisesti merkittävästä toiminnasta.
2. Miesten ja naisten suhtautumisessa kakkosasumiseen todettiin eroja suoraan yllättävän vähän – vähemmän kuin vastaavissa tutkimuksissa yleensä. Tämä näyttäisi tukevan kakkosasuminen yleistymistä, sillä päätökset tällaisesta asiasta tehdään yleensä perheissä yhteisesti.
3. Kakkosasuminen kehitys liittyy ihmisten elämäntavan muutoksiin. Kahta niistä voi pitää tulevaisuutta ajatellen erityisen huomionarvoisena: perinteiseen kesämökkikuluttuuriin perustuvaa pendelliikenteen piirissä olevaa maa-

seudun osa-aika-asumista ja etäälle väestökeskuksista sijoittuvaa modernia loma-asumista. Ensin mainittu muoto vahvistaa kaupungin ja lähimaaseudun jatkuvaa vuorovaikutusta samalla vähentäen jossain määrin kaupunkirakentamiseen kohdistuvia paineita. Moderni loma-asuminen esimerkiksi Lapissa ja Kuusamossa on osa uutta elämäntapaa, jossa vapaa-aikaan liittyy usein myös varsin runsaasti maksullisten palvelusten käyttöä.

4. Kakkosasumiseen liittyy alueellista erilaistumista. Pendeliliikenteen piirissä toteutuvana kakkosasuminen luo uudenlaisen *kaupunki–maaseutu-akselin*, jota on mahdollista käyttää tiheästi, jopa päivittäin. Tämä merkitsee keskusten lähimaaseudun pysyvää elävöitymistä, maaseutukiinteistöjen arvon säilymistä (tai jopa nousua) ja lähiliikenteen kasvua. Etäiset lomakeskukset ovat synnyttäneet uudenlaisia kaukoliikenneyhteyksiä sekä *työ- ja vapaa-ajan asumisen vastakohta-akselin* –sekä paljon uusia työpaikkoja lomakohteisiin. Molemmissa näissä tapauksissa sekä niiden välimuodoissa kohdealueiden elinvoimaisuus kasvaa uuden toiminnan myötä.
5. Kakkosasuminen tuottaa uutta työtä sijaintikuntiin eri tavoin: rakentamisvaiheessa, päivittäisten palvelusten hankinnassa, kunnostus- ja ylläpitotöissä sekä yleishallinnossa. Lainsäädännön ja käytänteiden joutaessa uutta työtä on luvassa lisää myös terveys- ja koulutuspalveluihin. Mitä arvokkaampi kiinteistö, sitä enemmän sen käyttö yleensä tarjoaa työtä jatkossa.
6. Myös muut täydentävät asumismuodot tulevat yleistymään vaurauden ja vapaa-ajan kasvaessa. Osan niistä merkitys Suomen maaseudulle säilynee varsin vähäisenä jatkossakin. Siirtolapuutarhat kaupungeissa palvelevat kukkaisloiston ja pienimuotoisen viljelyn sekä samanhenkisen sosiaalisuuden tarpeita. Karavaanarit nauttivat maaseudun anneista, mutta eivät yleensä jää sinne merkittävän pitkiksi ajoiksi. Viikko-osakkeiden kiinteistöt voivat kehittyä merkittäviksi työn ja tulon lähteiksi sijaintikunnilleen, mutta tämä asuminen ei levinne kovin moniin kuntiin. Toisaalta työelämän muutokset lisäävät tarvetta ja mahdollisuuksia satunnaiseen ja kausiluonteiseen työskentelyyn maaseudulla. Myös vallalla oleva terveys- ja laajemminkin hyvinvointinäkökohtien korostus lisää täydentävien asumismuotojen tarvetta sekä maaseutu ympäristön arvostusta. Näiden muutosten kautta muiden täydentävien asumismuotojen merkitys maaseudulla mitä ilmeisimmin kasvaa entisestään.

* * *

Asuminen on laaja-alainen ja tärkeä kokonaisuus ihmisten hyvinvoinnissa. Kakkosasumista ja muita täydentäviä asumismuotoja voidaan pitää kasvavana ja monessa suhteessa hyödyllisenä kulutuksen muotona. Siksi niiden kehityksen seuraaminen ja muutosten ennakointi on myös yhteiskuntapoliittisesti tärkeää. Oikeaan osuneet ennakoinnit voivat merkittäväällä tavalla auttaa monien maaseutukuntien pysymisessä elinvoimaisina.

LÄHTEET

- Aho, Seppo & Ilola, Heli (2004a). *Maaseudun elinvoimaisuus –nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen*. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1. Lapin Yliopistopaino, Rovaniemi.
- Aho, Seppo & Ilola, Heli (2004b). *Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa*. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. Lapin Yliopistopaino, Rovaniemi.
- Anttila, Mari (1992). *Kakkosasuminen*. Maantieteen syventävien opintojen tutkielma, Joensuun yliopisto, Maantieteen ja aluesuunnittelun laitos.
- Aula, Anneli (2002). Luksusta pienelläkin rahalla osaomistushuoneistossa. *Matkalehti* 2/2002, 40–42.
- Bærenholdt, Jørgen Ole & Haldrup, Michael & Larsen, Jonas & Urry, John (2004). *Performing Tourist Places*. Ashgate, Aldershot.
- Casado-Diaz, Maria Angeles (2004). Second homes in Spain. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 215–232.
- Coppock, J.T. (1977a) (ed.). *Second homes: curse or blessing?* Pergamon Press, Oxford.
- Coppock, J.T. (1977b). Second homes in perspective. Julkaisussa *Second homes: curse or blessing?* Edited by J.T. Coppock. Pergamon Press, Oxford. s. 1–15.
- Coppock, J.T. (1977c). Social implications of second homes in Mid- and North Wales. Julkaisussa *Second homes: curse or blessing?* Edited by J.T. Coppock. Pergamon Press, Oxford. s. 147–153.
- Credit Suisse (2005). Second homes and vacation homes in Switzerland. Credit Suisse Economic Research, Spotlight, November 3, 2005.
- Deller, Steven C. & Marcouiller, David W. & Green, Gary P. (1997). Recreational housing and local government finance. *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, No. 3, 687–705.
- Dijst, Martin & Lanzendorf, Martin & Barendregt, Angela & Smit, Leo (2005). Second homes in Germany and the Netherlands: ownership and travel impact explainede. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 96, No. 2, 139–152.

- Duval, David Timothy (2004). Mobile migrants: travel to second homes. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 87–96.
- Etelä-Savon maakuntaliitto (2001). *Miten mökillä? Selvitys vapaa-ajan asukkaiden lomanvietosta ja palvelutarpeista*.
- Etelä-Savon seutukaavaliitto (1977). *Haastattelututkimus loma-asutuksen vaikutuksista Etelä-Savossa*. Seutukaavaliiton virasto, Julkaisu 45.
- Etelä-Savon seutukaavaliitto (1985). *Loma-asutus Etelä-Savossa. Näkökohtia loma-asutuksen taloudellisesta, sosiaalisesta ja ympäristöllisestä merkityksestä*. Seutukaavaliiton virasto, Julkaisu 121. Mikkeli.
- Flogenfeldt, Thor (2004). Second homes as a part of a new rural lifestyle in Norway. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 233–243.
- Gallent, Nick & Tewdwr-Jones, Mark (2000). *Rural second homes in Europe. Examining housing supply and planning control*. Ashgate.
- Gallent, Nick & Mace, Alan & Tewdwr-Jones, Mark (2003). Dispelling a myth? Second homes in rural Wales. *Area* 35, 3, 271–284.
- Gallent, Nick & Mace, Alan & Tewdwr-Jones, Mark (2005). *Second homes. European perspectives and UK policies*. Ashgate.
- Granberg, Leo (2004). Joka niemeen, notkoon... Julkaisussa *Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Toimittanut Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. s. 422–423.
- Hall, C. Michael & Müller, Dieter K. (2004a). Introduction: second homes, curse or blessing? Revisited. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 3–14.
- Hall, C. Michael & Müller, Dieter K. (2004b). *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15.
- Halseth, Greg (2004). The 'cottage' privilege: increasing elity landscapes of second homes in Canada. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 35–54.

- Hanifi, Riitta (2005). Ikääntyneiden osallistuva vapaa-aika. Julkaisussa *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Toim. Mirja Liikkanen, Riitta Hanifi ja Ulla Hannula. Tilastokeskus, Helsinki.
- Helsingin seutukaavaliitto (1980). *Loma-asunnot ja loma-asuminen Helsingin seudulla 1979*. Helsingin seutukaavaliiton julkaisuja B 4. Helsinki.
- Helsingin seutukaavaliitto (1982). *Loma-asutuksen edellytykset Helsingin seutukaavaliiton alueella*. Helsingin seutukaavaliiton julkaisuja B 13. Helsinki.
- Hiltunen, Mervi Johanna (2005). Liikkuminen mökille. Julkaisussa Pitkänen, Kati & Kokki, Ruut: *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa*. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämisskeskuksen julkaisuja n:o 11. Savonlinna. s. 60–87.
- Hirvonen, Jukka (1992). *Asuminen ja vapaa-aika*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 69. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Honkanen, Mervi (1997). Suomen mukavimmat mökkikunnat –Mäntyharju ja Pertunmaa. *Kuntapuntari* 1/1997, 36–37.
- Hoogendoorn, G. & Visser, G. (2004). Second homes and small-town (re)development: the case of Clarens. *Journal of Family Ecology and Consumer Sciences*, Vol. 32, 105–115.
- Hunnakko, Pekka & Palm, Jarmo (2002). *Suurten ikäluokkien eläkeläisten maallemuuttopotentiaali*. Vaasan yliopisto, Seinäjoen toimipiste, Levón-instituutti. Julkaisuja No. 100.
- Jansson, Bruno & Müller, Dieter K. (2003). *Fritidsboende i Kvarken*. Umeå universitet, Kulturgeografiska institutionen. Kvarkenrådet. Umeå.
- Jansson, Bruno & Müller, Dieter K. (2004). Second home plans among second home owners in Northern Europe's periphery. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 261–272.
- Josef-Hämäläinen, Eve (2003). *Päijätsalon Osuuskunta. Päijätsalon matkailijapuistosta Päijänteen kansallispuistoksi 1912–2002*. Uudistettu toinen painos. Gummerus, Saarijärvi.
- Jutikkala, Eino (1960). Maallepaon kulttuurihistoriaa. *Suomalainen Suomi* 7/1960, 395–399.
- Jäppinen, Tiina (2005). Mökkiläiset tarvitsevat lisää palveluja. *Kuntalehti* 11/2005, 23.

- Järvi-Suomen kaupunkilaiset kakkosasujat. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus. <http://skk.joensuu.fi/jet>
- Kaltenborn, B.P. (1998). The alternate home – motives of recreation home use. *Norsk geografisk Tidsskrift*, Vol. 52, 121–134.
- Kantola, Jouni (2006). Hynnisten asuntovaunusta kasvoi pieni kesähuvila. *Helsingin Sanomat* 9.7.2006.
- Karisto, Antti (2006). Kesämökki ja arjen ympäristöpolitiikka. Julkaisussa *Arki-elämän ympäristöpolitiikka*. Toim. Ilmo Massa ja Sanna Ahonen. Gaudeamus, Helsinki. s. 122–137.
- Kasanko, Marjo & Rintala, Kimmo (1996). *Mäntyharjun–Pertunmaan loma-asumisen kehittämisohjelma*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, Julkaisuja 61.
- Kauhanen, Ilkka (1994). *Vapaa-ajan asutus ja sen alueelliset hyödyntämismahdollisuudet Suomessa*. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus, MKTK:n julkaisuja, sarja A:54.
- Keen, Donna & Hall, C. Michael (2004). Second homes in New Zealand. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s.174–195.
- Kempainen, Veikko & Linkojoki, Pauli (1972). *Loma-asutus Suomessa 1960-luvun lopulla*. Valtakunnansuunnittelutoimiston julkaisusarja A:26. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Kiuru, Kari (2004). Kakkosasunnot käyvät kaupaksi Loviisassa. *Helsingin Sanomat* 18.10.2004.
- Kolbe, Laura (2004). Unelma kahdesta kodista. Julkaisussa *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää ja Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki. s. 62–64.
- Kotilainen, Heli (1998). *Ulkokuntalaiset mökkiläiset kuntien taloudessa*. Saaristoasiain neuvottelukunta. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/1998. Helsinki.
- Kunnas, Kaja (2006). Suomessa vuokra-asunto kerrostalossa, Virossa talo ja golf-kenttä meren rannalla. *Helsingin Sanomat* 24.7.2006.
- Kurri, Miikka (2004). *Loma suomalaisella mökillä. Sotien jälkeinen vapaa-ajan asuminen kulttuurisena ilmiönä*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, kansatiede.

- Kuoppamäki-Kalkkinen, Riitta (1970). *Raportti autiotiloista ja niiden sopivuudesta lomatarhoitukseen*. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiosasto, Yhdyskuntasuunnittelun laitos. Otaniemi.
- Kuusela, Teijo (2005). Kesämökki vai kakkoskoti? *Meidän mökki* 4B/2005, 4–8.
- Laita, Samuli (2006a). Mökkejä rakennetaan entistä vähemmän. *Helsingin Sanomat* 2.4.2006.
- Laita, Samuli (2006b). Mökkikylän kesäkoti kasvaa ja teknistyy. *Helsingin Sanomat* 18.6.2006.
- Lehikoinen, Urpo (2004). *Oasis Cottage Network -projekti. Loppuraportti*. Joensuun Tiedepuisto Oy.
- Leinamo, Kari (2003). *Maaseudun kutsu. Näkemyksiä eläkeläisten maallamuutosta ja kakkosasumisesta*. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, Julkaisu No. 106. Vaasa.
- Loma-asunto Suomessa ei kiinnosta ulkomaalaisia. *Taloustaito* 11/1995, 7.
- Luoma, Hanna (1997). *Karjalohjan, Nummi-Pusulän ja Sammatin lomasukkaiden palvelukartoitus*. Uudenmaan Maaseutukeskus. Järvenpää.
- Maanmittauslaitos (2005). *Maanmittauslaitos tiedottaa* 30.3.2005.
- Maanmittauslaitos (2006). *Maanmittauslaitos tiedottaa* 29.3.2006.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (1996). *Toimiva maaseutu. Maaseutu-ohjelma*. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996. Helsinki.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2000). *Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma vuosille 2001–2004*. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2000.
- Mainio, Tapio (2003). Pysyvä asutus valtaa matkailukeskukset. *Helsingin Sanomat* 17.2.2003.
- Marttila, Veikko (1976). *Luonnon- ja maisemansuojelunäkökohdat lomasukituksen suunnittelussa*. Sisäasiainministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto, Tutkimus 1976:51.
- Matkailun edistämiskeskus (1984). *Mistä lisää mökkikapasiteettia? Tutkimus kesämökinomistajien suhtautumisesta vuokraukseen*. MEK A:43.
- Mauno, Pekka (2006). Lapin malli YIT:n lomabisnekseen. *Lapin Kansa* 3.5.2006.

- Melasniemi-Uutela, Heidi (2004). Suomalaisen mökkikulttuurin suunta? Julkaisussa *Ihanne ja todellisuus. Näkökulmia kulutuksen muutokseen*. Toim. Kirsti Ahlqvist ja Anu Raijas. Tilastokeskus, Helsinki.
- Müller, Dieter K. (1999). *German second home owners in the Swedish countryside. On the internationalization of the leisure space*. Umeå University, Department of Social and Economic Geography.
- Müller, Dieter K. (2002). Second home ownership and sustainable development in Northern Sweden. *Tourism and Hospitality Research*, Apr. 2002, 343–355.
- Müller, Dieter K. (2004a). Mobility, tourism, and second homes. Julkaisussa *A companion to tourism*. Edited by Alan A. Lew & C. Michael Hall & Allan M. Williams. Blackwell. s. 387–398.
- Müller, Dieter K. (2004b). Second homes in Sweden: patterns and issues. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 244–258.
- Müller, Dieter K. (2005). Second home tourism in the Swedish mountain range. Julkaisussa *Nature-based tourism in peripheral areas. Development or disaster?* Edited by C. Michael Hall & Stephen Boyd. Channel View Publications, Clevedon. s. 133–148.
- Müller, Dieter K. & Hall, Michael (2004). The future of second home tourism. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 273–278.
- Müller, Dieter K. & Hall, Michael C. & Keen, Donna (2004). Second home tourism impact, planning and management. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 15–32.
- Mäntylä, Kaj & Pekkanen, Johanna & Sneck, Timo (1998). *Haja- ja lomaa-sumisen uudet muodot. Tulevaisuuden näkymiä ja kehittämismahdollisuuksia*. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 76. Espoo.
- Nieminen, Jari (1999a). Kesällä väestö muuttaa vastavirtaan – pois kasvukeskuksista. *Hyvinvointikatsaus* 2/1999, 54–56.
- Nieminen, Jari (1999b). Kesämökki on lähellä. *Tieto aika* 8/1999, 13–15.
- Nieminen, Markku (2004a). *Kesämökkibarometri 2003. Keskeisiä tuloksia postikyselyaineistosta*. Tilastokeskus, Sisäasiainministeriö. Helsinki.

- Nieminen, Markku (2004b). *Kesämökkibarometri 2003. Postikyselyn tulokset*. Tilastokeskus.
- Nurmela, Juha & Öörni, Seija & Nyberg, Riina & Hokka, Päivi (2002). *Matkalla kansalaisten tietoyhteiskuntaan? –Raportti asukkaiden suhtautumisesta tieto- ja viestintätekniikan käyttöön OSKU-alueilla syksyllä 2001*. Tilastokeskus, Katsauksia 2002/3. Helsinki.
- ODPM (2005). Survey of English housing 2003–04: Part 2. Owner occupiers and second homes. Office of the Deputy Prime Minister. <http://www.odpm.gov.uk>
- Ollikainen, Jukka (2001). *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojekti. Loppuraportti*. Etelä-Suomen maakuntien liittouman julkaisusarja.
- Palttila, Yrjö & Niemi, Erkki (2003). *Maaseutu EU-ohjelmakauden 2000–2006 alussa –maaseutuindikaattorit*. Tilastokeskus, Katsauksia 2003/2. Helsinki.
- Pellenbarg, Piet H. & Steen, Paul J.M. van (2005). Housing in the Netherlands. Spatial variations in availability, price, quality and satisfaction. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 96, No. 5, 593–603.
- Pettersson, Robert (1999). *Foreign second home purchases. The case of Northern Sweden 1990–96*. Umeå University, CERUM Working Paper no. 14.
- Pitkänen, Kati (2005). Anneli ja Pentti mökillä –Suuret ikäluokat ja vapaa-ajan asumisen tulevaisuus. Jäädäänkö mökille? –tutkimushanke. <http://skk.joensuu.fi/jet/tiedostot/annelijapenayhteenveto.pdf>
- Pitkänen, Kati & Hiltunen, Mervi (2005). Kiinnostus mökkitutkimukseen on kasvussa. *Sanansaattaja Joensuun yliopistosta* 9/2005, 5.
- Pitkänen, Kati & Kokki, Ruut (2005). *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa*. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11. Savonlinna.
- Pitkänen, Kati & Vepsäläinen, Mia (2005). Mökille hommiin ja hiljaisuuteen –Mökkeilymotiiveista. Julkaisussa Pitkänen, Kati & Kokki, Ruut: *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa*. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11. Savonlinna. s. 161–186.
- Pitkänen, Outi (1997). *Loma-asuminen ja sen kehittyminen Suomessa*. Yhteiskuntamaantieteen pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos.
- Pouta, Eija & Sievänen, Tuija (2001). Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen tulokset – Kuinka suomalaiset ulkoilevat? Julkaisussa *Luonnon virkistyskäyttö 2000*. Toim. Tuija Sievänen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802, s. 32–76.

- Puustinen, Sari (2005). Varustelukilpa muuttaa kesämökkikulttuuria. *Helsingin Sanomat* 20.6.2005.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iiris (2002). *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhannen vaihteessa*. Tilastokeskus, Kulttuuri ja viestintä 2002:2. Helsinki.
- Rappe, Erja & Lindén, Leena & Koivunen, Taina (2003). *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. Viherympäristöliiton julkaisu 28. Gummerus, Jyväskylä.
- Reijo, Marie (2004). Suomalaisen kakkosasunto on kesämökki. *Hyvinvointikatsaus* 2/2004, 26.
- RICS (2005). Rise in second homes amongst Europeans. The Royal Institution of Chartered Surveyors. 22 April 2005. <http://www.rics.org>
- Riepponen, Outi (1993). *Tammelan loma-asukkaiden palvelutarpeet*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, Julkaisuja 25.
- Rolshoven, Johanna (2002/2003). Town–country flow/Stadt–Land–fluss. Second home-scapes as new social spaces and strongholds of urban rurality. *Ethnologia Fennica* 30 (2002/2003), 5–13.
- Ruottinen, Lauri (1990). *Mäntyharjun loma-asukkaiden palvelutarpeet*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, Julkaisuja 13.
- Saaristoasiain neuvottelukunta (1996). *Vapaa-ajan asumiskampanja. Raportti*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maakunnat. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Saaristoasiain neuvottelukunta (1999). *Vapaa-ajan rakentamisen tavoiteohjelma*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Suunnittelukeskus Oy. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/1999. Helsinki.
- Saaristoasiain neuvottelukunta (2000). *Mökkiläisten etätyökampanja. Loppuraportti*. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2000. Saaristoasiain neuvottelukunta, Etätyön teemaryhmä, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Helsinki.
- Saaristoasiain neuvottelukunta (2001). *Mökkien korjaus- ja rakentamiskampanja. Loppuraportti*. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisu 1/2001. Helsinki.
- Saaristoasiain neuvottelukunta (2003). *Saaristo-ohjelma 2003-2006. Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä*. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2003. Helsinki.
- Seies, Eeva-Riitta (2006). Kohti seuraavaa exitiä. *Talouselämä* 25/2006, 74–76.

- Selwood, John & Tonts, Matthew (2004). Recreational second homes in the South West of Western Australia. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 149–161.
- Sharpley, Richard & Sharpley, Julia (1997). *Rural tourism. An introduction*. International Thomson Business Press, London.
- Shaw, Gareth & Williams, Allan M. (1994). *Critical issues in tourism. A geographical perspective*. Blackwell, Oxford.
- Sievänen, Tuija & Pouta, Eija (2002). Kesämökki –portti luontoon. Julkaisussa *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta*. Toim. Jarkko Saarinen ja Jari Järviluoma. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 886. s. 177–190.
- Sisäasiainministeriö (1981). *Loma-asutusselvitys*. Sisäasiainministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto. Vesihallitus. Helsinki.
- Sisäasiainministeriö (2004). Saaristoasiain neuvottelukunta esittää: Mökkiläis- demokratia alkuun kunnissa mökkiläistoimikunnilla. *Sisäasiainministeriö tiedottaa* 24.8.2004. (www.intermin.fi)
- Sisäasiainministeriö (2006a). *Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Efeko Oy. Sisäasiainministeriön julkaisuja 24/2006. Helsinki.
- Sisäasiainministeriö (2006b). *Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Suunnittelukeskus Oy. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2006. Helsinki.
- Skak, Morten (2004). Restricting ownership of vacation homes. *Tourism Economics* 4/2004, 435–447.
- Suomen Asuntomessut (2006). Mökiltä toivotaan rauhaa, luonnonläheisyyttä sekä talviasuttavuutta. Lehdistötiedote 29.5.2006. <http://www.asuntomessut.fi>
- Suomen Matkailun Kehitys (2003). *Saariselkä 2020. Arktisten luontopalvelujen, liikunnan ja hyvinvoinnin matkailukeskus*. Saariselän yleiskaavan ja toiminnallisen kehittämisen suunnitelma. Päivitetty 10.12.2003.
- Svenson, Stephen (2004). The cottage and the city: an interpretation of the Canadian second home experience. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 55–74.
- Tanner, Suvi (2006). Helppo talvimökki maisemapaikalla. *Hetki/Lapin Kansa ja Pohjolan Sanomat* 2/2006, 34.

- Tasala, Markku (2004). Tyhjät vuokratalot uuskäyttöön tai myyntiin. *Kuntalehti* 14/2004, 55–57.
- Tihlman, Tiina & Janhunen, Markus (1992). *Uudenmaan saariston väestö ja elinkeinot. Kesäasukkaiden palvelutarvekysely 1991*. Uudenmaan saaristo- ja rannikkoprojekti, Raportti 6. Uudenmaan seutukaavaliittojen julkaisuja 24. Helsinki.
- Tilastokeskus (1988). *Kotitaloustiedustelu 1985. Vapaa-ajan asunnot*. Tilastokeskus, SVT Tulot ja kulutus 1988:7. Helsinki.
- Tilastokeskus (2003). *Työssäkäyntitilasto 2000–2001*. SVT, Väestö 2003:7. Helsinki.
- Tilastokeskus (2004a). *Kesämökki 2003*. Tilastokeskus, SVT Asuminen 2004:7. Helsinki.
- Tilastokeskus (2004b). Kesämökkitilasto 2003, julkaisemattomat kunnittaiset taulukot.
- Tilastokeskus (2004c). *Suomalaisten matkailu 2003*. Tilastokeskus, SVT Liikenne ja matkailu 2004:9. Helsinki.
- Tilastokeskus (2005a). *Kesämökki 2004*. Tilastokeskus, SVT Asuminen 2005:7. Helsinki.
- Tilastokeskus (2005b). Kesämökkitilasto 2004, julkaisematon taulukko kesämökeistä omistajaryhmittäin.
- Tilastokeskus (2005c). *Suomalaisten matkailu 2004*. Tilastokeskus, SVT Liikenne ja matkailu 2005:9. Helsinki.
- Timothy, Dallen J. (2004). Recreational second homes in the United States: development issues and contemporary patterns. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 133–148.
- Torvinen, Outi (2001). Atk-suunnittelija muutti Oulusta Saariselän etätyökeskukseen. *Lapin Kansa* 10.3.2001.
- Tuulentie, Seija (2006). Turistin kodissa viihdytään. *Kide, Lapin yliopiston yhteisölehti* 3/2006, 12–14.
- Tuusa, Pirjo (2000). Mökille muuttajat eivät ole ympäristökeskusten mieleen. *Kuntalehti* 8/2000, 16–18.

- Tynys-Saarhelo, Pia (2001). *Vapaa-ajan asuminen Uudellamaalla*. Uudenmaan liiton julkaisuja E 71. Helsinki.
- Vapaa-ajan asumisen strategiset linjaukset ja toimenpiteet Etelä-Savossa*. Etelä-Savon maakuntahallituksen nimeämän työryhmän loppuraportti 19.11.2003.
- Varsinais-Suomen seutukaavaliitto (1990). *Vapaa-ajan asuminen ja sen seurausvaikutukset*. Kustavi, Taivassalo ja Velkua. Turku.
- Venäläinen, Eija (1989). *Onnelaan, kulisseihin, luontoon. Näytöksiä suomalaisesta kesämökkielämästä*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita n:o 57.
- Williams, Allan M. & King, Russell & Warnes, Tony (2004). British second homes in Southern Europe: shifting nodes in the scapes and flows of migration and tourism. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 97–112.
- Visser, Gustav (2004). Second homes: reflections on an unexplored phenomenon in South Africa. Julkaisussa *Tourism, mobility and second homes. Between elite landscape and common ground*. Edited by C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Channel View Publications, Clevedon. Aspects of tourism 15. s. 196–214.
- Visuri, Veera (2005). Kakkosasunto Kemijärvellä houkuttelee Etelä-Suomen eläkeläisiä. *Pohjolan Työ* 16.8.2005.
- Wolfe, R.I. (1977). Summer cottages in Ontario: purpose-built for an inessential purpose. Julkaisussa *Second homes: curse or blessing?* Edited by J.T. Coppock. Pergamon Press, Oxford. s. 17–33.
- Vuorela, Pertti (1968). *Sosiologinen huvilatutkimus Uudeltamaalta. Piirteitä Uudenmaan huvila-asutuksesta ja huvila-asumiseen kohdistuvista odotuksista*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia. N:o 114. Turku.
- Vuori, Olli (1966). *Kesähuvilanomistus Suomessa. Kartoittava tutkimus kesäasutuksesta ja huvilanomistuksesta taloudellisena ilmiönä*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, 3.
- Vuori, Olli (1968). *Huvilaväestön sosiaalinen käyttäytyminen*. Turun yliopiston sosiologian laitos, Monisteita 15. Turku.
- Ympäristöministeriö (2001). *Rannalle rakentaminen*. Ympäristöministeriön esite, kesäkuu 2001.
- Ympäristöministeriö (2005). *Rantojen maankäytön suunnittelu*. Ympäristöopas 120. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Edita Prima, Helsinki.

LIITE 1. KOHDEKUNNAT

Tässä liitteessä esitellään tutkimuksen 14 kohdekuntaa. Aluksi todetaan lähteet, joihin tarkastelu perustuu sekä esitellään kesämökkitilastossa käytettävien käsitteiden sisältöä.

Lähteet

Käytetyt lähteet

Kohdekuntien esittely perustuu kuntien omiin verkkosivuihin ja muihin kunnista kertoviin verkkosivuihin, matkailu- ym. esitteisiin, tilastoihin sekä aiempiin vapaa-ajan asumista koskeviin tutkimuksiin. Kuntia koskevat tilastotiedot ovat peräisin seuraavista lähteistä:

- Väestön määrä, muuttoliike ja luonnollinen väestönkehitys v. 1980–2004. Tilastokeskuksen Väestötilastot-tilastotietokanta.
- Väestön määrä ennen vuotta 1980: Suomen tilastolliset vuosikirjat.
- Vuoden 2005 väkilukutiedot: Väestörekisterikeskuksen tilasto *Suomen asukasluku vuoden vaihteessa 2005–2006* (www.vaestorekisterikeskus.fi).
- Ikärakenne, työpaikkaomavaraisuus, elinkeinorakenne, työpaikkarakenne, taajama-aste ja pinta-ala: Kuntaliiton verkkosivujen (www.kunnat.net) aluetietopankki.
- Omassa kunnassa työskentelevien osuus työvoimasta: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto 2000–2001 (Tilastokeskus 2003).
- Työttömyysaste: Työministeriön tilastotiedote (Työministeriö 2005).
- Paikkakuntien väliset etäisyydet: Tiehallinnon verkkopalvelu *Paikkakuntien välimatkoja Suomessa* (<http://alk.tiehallinto.fi/www2/valimatkat>).
- Kesämökkien määrä ja rakennusvuosi: *Kesämökit 2003* ja *Kesämökit 2004* -julkaisut (Tilastokeskus 2004a ja 2005a).
- Mökkien omistus rakenne, mökinomistajien asuinkunta, ikärakenne ja perhetilanne sekä kesäasukkaiden lukumäärä v. 2003: Tilastokeskuksen julkaisemattomat kesämökkitilastot (Tilastokeskus 2004b, 2005b).
- Kesäasukkaiden ja ulkokuntalaisten omistamien mökkien lukumäärä v. 2004: Sisäasiainministeriön (2006a) julkaisun *Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä* liite, jonka tiedot perustuvat kesämökkitilastoon.

Kesämökkien ja kesäasukkaiden lukumäärää koskevat tiedot ovat tämän liitteen *tekstissä* vuodelta 2004; muut kesämökkejä ja kesäasukkaita koskevat tiedot tekstissä sekä kaikki tiedot tämän liitteen *kuvioissa* ovat vuodelta 2003.

Kesämökkitilaston sisällöstä ja käsitteistä¹

Kesämökkejä ja mökinomistajia koskevat tiedot perustuvat Tilastokeskuksen kesämökkitilastoihin. Ne puolestaan perustuvat Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän rakennuksia koskeviin tietoihin, joita ylläpidetään kuntien rakennusvalvontaviranomaisten rakennushankeilmoituksilla sekä määräaikaistarkistuksilla.

Kesämökki

Tilastoissa kesämökillä tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajan asuntona. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä ja lomakyltien rakennuksia ei kaikissa tapauksissa lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi, ei myöskään siirtolapuutarhamökkejä.

---

¹ Lähde: Tilastokeskus 2005a.

Kesämökkitiedoista voi puuttua jonkin verran yksiköitä, koska kesämökkikäyttöön on voitu ottaa rakennuksia, jotka ovat rekisterissä muissa käyttötarkoituksissa, esimerkiksi asuinrakennuksina – tällainen käyttötarkoituksen muutos ei aina välity rekisteriin. Koska kesämökkitiedot on saatu osittain yhdistämällä väestön keskusrekisterin ja verohallinnon tietoja, voi joidenkin kuntien tilastossa olla toisaalta liikaa vapaa-ajan asuinrakennuksia: jos sama kesämökki on ollut sekä väestön keskusrekisterissä että verottajalta saadussa aineistossa, näitä tapauksia ei puutteellisten tunnistietojen vuoksi ole välttämättä aina voitu päätellä samaksi yksiköksi.

Kesämökkien omistajien asuinkunta

Omistajan asuinkunta on määritetty suomalaisten yksityishenkilöiden omistamista kesämökeistä. Asuinkunta jää määrittämättä (tilastossa ryhmä ”asuinkunta tuntematon”) niistä mökeistä, jotka ovat yhteisomistuksessa tai ulkomaalaisten omistamia tai joiden omistaja on tuntematon.¹ Yhteisomistuksessa oleviin mökkeihin sisältyvät perikuntien, yhteisöjen ja yritysten omistamat mökit. Mökit on omistusmuodon mukaan jaettu tämän raportin kuntatarkastelussa (luvussa 8) kolmeen ryhmään:

- 1) *ulkopaikkakuntalaisten (suomalaisten) yksityishenkilöiden omistamat mökit*
- 2) *paikkakuntalaisten omistamat mökit*
- 3) *muut: perikuntien, yhteisöjen ja yritysten omistamat, ulkomaalaisten omistamat sekä omistukseltaan tuntemattomat mökit.*

Kesäasukas

Kesäasukkaiden lukumäärä on laskettu ulkopaikkakuntalaisten kesämökin omistajien asuntokunnan henkilöiden yhteismäärästä. Jos sama henkilö omistaa useampia kuin yhden kesämökin samassa kunnassa, on tämän asuntokunnan henkilöt laskettu kesäasukkaiksi vain kerran. Jos asuntokunnalla on kesämökki useammassa kunnassa, on nämä henkilöt laskettu kesäasukkaiksi molemmissa kunnissa.

On huomattava, että esimerkiksi perikuntien, yritysten tai yhteisöjen omistamia kesämökkejä ei ole huomioitu kesäasukkaiden määrää laskettaessa. Koska tällaisten mökkien – samoin kuin paikkakuntalaisten omassa omistuksessa olevien mökkien – osuus vaihtelee suurestikin eri kunnissa, kesäasukkaiden määrä ei ole suoraan verrannollinen kesämökkien määrään. Useimmissa kunnissa kesäasukkaita on enemmän kuin kesämökkejä, mutta joissakin kunnissa kesäasukkaiden määrä on pienempi kuin kesämökkien, koska enemmistö mökeistä on joko yhteisomistuksessa tai paikkakuntalaisten omistamia.

Velkua (Varsinais-Suomi, harvaan asuttu maaseutu)

Velkua on maamme pienin suomenkielinen kunta; asukkaita vuonna 2005 oli 245. Velkua on saaristokunta, mutta kunnan keskustaan Teersaloon pääsee kiinteää autotietä – matkaa Turusta on 46 kilometriä ja Naantalista 28 kilometriä. Helsinkiin on matkaa 210 kilometriä. Kunnan alueella on kaikkiaan noin 300 saarta, joista ympärivuotisesti asuttuja on kahdeksan.

Muuttoliike on säädellyt Velkuan väestökehitystä viime vuosikymmeninä. 1960- ja 70-luku olivat poismuuton aikaa. Väkiluku oli pienimmillään vuonna 1979, jolloin asukkaita oli 132. Väkiluku alkoi kasvaa 1980-luvulla, ja vuonna 1990 asukkaita oli jo 241. Enimmillään asukkaita oli 256 vuonna 1999. Tämän jälkeen seurasi muutama muuttotappiollinen

---

¹ Arja Tiihonen/Tilastokeskus, sähköpostiviesti 17.3.2006.

vuosi ja väkiluku väheni, mutta vuonna 2005 kuntaan muuttaneita oli jälleen enemmän kuin pois lähteneitä. Luonnollisen väestönmuutoksen vaikutukset asukaslukuun ovat olleet vähäiset. Yli 64-vuotiaita on kunnassa enemmän (19 %) kuin alle 15-vuotiaita (14%).

Yli puolet velkualaisista (56 % vuonna 2003) työskentelee palvelusektorilla, viidennes jalostuksessa ja viidennes alkutuotannossa. Pendelöinti oman kunnan ulkopuolelle on yleistä: 42 % velkualaisista kävi vuonna 2000 työssä muualla.

Kesämökkejä Velkualla on noin 470 ja ulkokuntalaisia kesäasukkaita noin 700. Kesäasukkaiden määrä suhteessa vakinaisiin asukkaisiin on toiseksi korkein koko maassa. Velkua edustaa siis saariston kesämökkikuntaa, jossa mökkiläisiä on moninkertainen määrä pysyviin asukkaisiin verrattuna. Kuntaan on perustettu mökkiläistoimikunta. Keväällä 2006 kunnan verkkosivuilla kerrottiin, että toimikunnan on tarkoitus järjestäytyä kesän mökkiläistapaamisen yhteydessä. Velkuan kunta on ollut mukana Varsinais-Suomen seutukaavaliiton (1990) loma-asutusta koskeneessa tutkimuksessa.

Valtaosa Velkuan vapaa-ajan asukkaista on varsinaissuomalaisia. Turun seutu on mökkiläisten yleisin lähtöalue: ulkokuntalaisista mökinomistajista asuu Turussa 43 %, Raisiossa 9 % ja Naantalissa 8 %. Varsinais-Suomen ohella mökkiläisiä tulee jonkin verran Uudeltamaalta (14 %), lähinnä pääkaupunkiseudulta (12 %). (Ks. kuvio, s. 189.)

Nykyisten mökkien rakennusvuoden perusteella mökkeilyn voidaan päätellä yleistyneen Velkualla 1960-luvulla ja mökkirakentamisen olleen vilkkainta 1970-luvulla. Kaksi kolmannesta (66 %) Velkuan nykyisistä mökeistä on ennen 1980-lukua rakennettuja. 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja on mökeistä joka kuudes (18 %). Kunnan verkkosivuilla todetaan, että kesäasutus on muuttanut maisemaa: mökit on sijoitettu rantaviivan tuntumaan ja mökkejä on rakennettu moniin pieniin, aiemmin tyhjinä olleisiin kalliokareihin. Uudisrakentamisen lisäksi vapaa-ajan asunnoiksi on muutettu entisiä, tyhjilleen jääneitä torppia ja mäkitupia.

Merikarvia (Satakunta, harvaan asuttu maaseutu)

Myös satakuntalainen Merikarvia on merellistä kakkosasumista edustava kunta. Merikarvian kunnan alueella on kaikkiaan noin 1200 yli sadan neliömetrin suuruista saarta, ja vapaa-ajan asunnot sijaitsevat enimmäkseen meren rannikolla ja saarissa.

Merikarvia kuuluu asukasmäärältään pienehköihin kohdekuntiin. 1980-luvulla väkiluku pysyi runsaassa neljässä tuhanessa ja kasvoikin hieman positiivisen muuttotaseen ansiosta, vaikka luonnollinen väestönkehitys oli pääosin negatiivista. Vuodesta 1994 lähtien poismuuttaneita on ollut enemmän kuin kuntaan tulijoita. Kun kuolleita on samanaikaisesti ollut enemmän kuin syntyneitä, väkiluku on pienentynyt. Vuonna 1993 Merikarvialla oli noin 4 200 asukasta, vuonna 2005 heitä oli 3 582. Yli 64-vuotiaita on kunnan asukkaissa selvästi enemmän (26 %) kuin alle 15-vuotiaita (15 %).

Elinkeinorakenteessa sekä palveluilla (50 % vuonna 2003) että jalostuksella (34 %) on merkittävä rooli. Alkutuotannossa työskentelee joka kahdeksas merikarvialainen. Teollisuuden tärkeimpiä toimialoja ovat mekaaninen puunjalostus, muovikalvo- ja paperipakkaustuotanto sekä muovi- ja metallituotteiden valmistus. Vajaa neljännes (23 % vuonna 2000) merikarvialaisista käy työssä oman kunnan ulkopuolella.

Kunnan verkkosivuilla todetaan, että matkailun ja vapaa-ajan asutuksen merkitys työllistäjänä ja tulonmuodostajana on vuosien myötä Merikarvialla jatkuvasti lisääntynyt ja että kesäaikaan Merikarvia on vilkas kauppapaikka, kun tuhannet mökkiläiset ja matkailijat saapuvat. Erityisesti kalastusmatkailua, sekä joki- että merikalastusta, on kunnassa kehitetty.

Kesämökkejä Merikarvialla on noin 1 600 ja kesäasukkaita runsaat 2 300. Kaavoitettuja rakentamattomia lomatontteja kunnassa on verkkosivujen mukaan noin 500 kappaletta.

Merikarvian naapurikuntana etelän suunnassa on Pori, jonne on matkaa 56 kilometriä. Muihin suurehkoihin kaupunkeihin matkaa on selvästi enemmän, esimerkiksi Tampe-

reelle noin 150 kilometriä, Turkuun miltei 200 ja Helsinkiin lähes 300 kilometriä. Ulkokuntalaisista mökinomistajista puolet (51 %) tulee Porista, ja satakuntalaisia on vapaa-ajan asukkaista kaikkiaan miltei kolme neljänestä (73 %). Pääkaupunkiseudulla asuu Merikarvian mökkiläisistä 8 %. (Ks. kuvio, s. 190.)

Vanhojen, ennen vuotta 1921 rakennettujen kesämökkien osuus on Merikarvialla suurempi (12 % nykyisistä mökeistä) kuin missään muussa kohdekunnassa. Merikarviallakin mökkeily näyttää nykyisten mökkien rakennusvuoden perusteella yleistyneen 1960-luvulla, ja vilkkaimmillaan mökkirakentaminen oli 1970-luvulla. Kaksi kolmannesta (67 %) kunnan nykyisistä mökeistä on ennen 1980-lukua rakennettuja. 1990-luvulla tai sen jälkeen on rakennettu noin viidennes (19 %) Merikarvian mökeistä.

Tammisaari (Uusimaa, kaupunkiseudun keskus)

Tammisaari on läntisellä Uudellamaalla sijaitseva, pinta-alaltaan uusmaalaisittain melko laaja (yli 700 km²) pikkukaupunki, jonka runsaasta 14 500 asukkaasta 82 % on ruotsinkielisiä. Verkkosivuilla kuntaa esitellään seuraavasti: ”Tammisaari on kaupunki, jossa maa kohtaa veden ja jossa nämä kaksi elementtiä sulautuvat yhteen ihastuttavaksi saaristoksi. Yhteensä 1500 km pituisen rantaviivan varrella on erinomaisia ulkoilualueita ja virkistysmahdollisuuksia.” Tammisaareen kuuluu myös selvästi maaseutumaisia alueita, mutta taajama-aste on melko korkea (72 %).

Kaupungin keskustasta 18 kilometrin päässä sijaitsee Tammisaaren saariston kansallispuisto. Ulkoilu- ja retkeilymahdollisuuksia on myös Hagen-Ramsholmen-Högholmenin puistometsäalueella sekä Västerbyn ulkoilualueella. Historiallisia nähtävyyksiä ovat Raaseporin linnanrauniot Snappertunassa sekä Tammisaaren vanhakaupunki.

Tammisaaresta on matkaa Saloon 56 kilometriä, Helsinkiin 93 ja Turkuun 108 kilometriä. Kunnan verkkosivuilla todetaan, että monet sukkuloivat Tammisaaresta päivittäin töihin pääkaupunkiseudulle. Vuonna 2000 neljännes (25 %) tammisaarelaisista kävi työssä oman kunnan ulkopuolella.

Tammisaaren elinkeinorakenne on vahvasti palveluvaltainen: kaksi kolmannesta (69 % vuonna 2003) tammisaarelaisista työskentelee palvelusektorilla, neljännes (25 %) jalostuksessa ja vain pieni osuus (5 %) alkutuotannossa. Kaupungin verkkosivuilla kerrotaan, että matkailusta on tullut Tammisaaressa tärkeä elinkeinoala.

Tammisaaren asukasluvu on kasvanut 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa hienoisesti, ei kuitenkaan aivan tasaisesti.¹ Kuntaan muuttaneita on viimeisten 25 vuoden aikana ollut useimmiten jonkin verran enemmän kuin pois muuttaneita, mutta myös joitakin lievän muuttotappion vuosia on ollut. Luonnollisen väestönmuutoksen vaikutus asukasluvuun on ollut vähäinen, mutta viime vuosina kuolleita on ollut enemmän kuin syntyneitä. Yli 64-vuotiaita on tammisaarelaisissa jonkin verran enemmän (20 %) kuin alle 15-vuotiaita (17 %).

Lukumäärällä mitattuna Tammisaari kuuluu maamme kesämökkikuntien kärkijoukkoon: kesämökkejä on miltei 4 900. Myös ulkokuntalaisten kesäasukkaiden lukumäärä on maamme suurimpia, noin 6 200. Nykyisten mökkien rakennusvuoden perusteella voidaan päätellä, että mökkirakentaminen alkoi Tammisaaressa yleistyä jo 1950-luvulla, vauhdittui 1960-luvulla ja jatkui varsin vilkkaana 1990-luvulle saakka. Nykyisistä mökeistä kolme viidennestä (59 %) on rakennettu ennen 1980-lukua ja runsas viidennes (22 %) 1990-luvulla tai myöhemmin. (Tilastokeskus 2004a; ks. myös Tynys-Saarhelo 2001, 32.)

---

¹ Vuonna 1993 Tammisaaren kaupunkiin liitettiin Tenholan kunta, jolloin väestön määrä kasvoi noin 3 200 hengellä.

Tammisaari on pääkaupunkilaisten kesäpaikka: kolme neljännestä (74 %) ulkokuntalaisista mökinomistajista asuu pääkaupunkiseudulla. Uudenmaan ulkopuolelta tulee vain pieni osa (7 %) Tammisaaren mökkiläisistä. (Ks. kuvio, s. 191.)

Karjalohja (Uusimaa, kaupunkien läheinen maaseutu)

Karjalohjan kunta sijaitsee Uudenmaan läntisellä järviolueella, joka on rannikon ja saariston ohella maakunnan keskeisintä vapaa-ajan asumisen aluetta. Karjalohjan kuntastrategiassa¹ kunnan vahvuuksina mainitaan muun muassa ainutlaatuisen kaunis ja puhdas luonto, hyvä sijainti pääkaupunkiseudun, Lohjan, Salon ja Turun seutukuntien vaikutuspiirissä sekä hyvä imago kesämökkikuntana. Kunnan eräksi mahdollisuudeksi todetaan asumisen, vapaa-ajan ja työnteon yhdistäminen.

Lähikaupunkiin Lohjalle on Karjalohjan keskustasta matkaa nelisenkymmentä kilometriä, Saloon hieman enemmän, Helsinkiin ja Turkuun vajaat sata kilometriä. Asutusrakenteeltaan Karjalohja on selvästi maaseutumainen kunta: taajamissa asuu alle puolet (45 %) kuntalaisista.

Karjalohja on sekä pinta-alaltaan että asukasmäärältään pieni kunta. Kunnan asukasmäärä on kuitenkin viimeisten 25 vuoden aikana kasvanut neljänneksellä: vuonna 1980 asukkaita oli vajaat 1200, vuonna 2005 heitä oli 1 474. Väkiluvun kasvu on muuttovoiton ansiota: joitakin muuttotappiollisia vuosia lukuun ottamatta Karjalohjalle tulijoita on ollut enemmän kuin sieltä pois lähteneitä. Luonnollinen väestönmuutos sitä vastoin on ollut pääosin negatiivinen, mutta 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa syntyneitä oli joinakin vuosina hieman enemmän kuin kuolleita. Ikärakenne onkin Karjalohjalla nuorempi kuin useimmissa muissa kohdekunnissa: alle 15-vuotiaita on yhtä paljon (21 %) kuin yli 64-vuotiaita.

Elinkeinoista tärkein on Karjalohjallakin palvelusektori (61 % vuonna 2003). Jalostuksesta saa toimeentulonsa runsas neljännes (28 %) karjalohjalaisista. Maa- ja metsätalouden osuus elinkeinoista on melko pieni (9 %), mutta kunnassa sijaitsevista työpaikoista on alkutuotannossa suurempi osa (14 %). Karjalohja on pendelöintikunta: puolet (51 % vuonna 2000) työllisistä käy työssä muualla kuin omassa kunnassa.

Kesämökkejä Karjalohjalla on kunnan kokoon nähden paljon, miltei 1 700. Ulkokuntalaisia kesäasukkaita on lähes 2 500, siis selvästi enemmän kuin vakituksia asukkaita. Mökkien ja kesäasukkaiden suhteellisella määrällä mitattuna Karjalohja sijoittuukin kohdekuntien joukossa kolmannelle sijalle Velkuan ja Jaalan jälkeen.

Kuten Tammisaari, myös Karjalohja on uusmaalaisten ja erityisesti pääkaupunkilaisten kesäkunta: ulkokuntalaisista mökinomistajista kolme neljännestä (73 %) asuu pääkaupunkiseudulla ja vain pieni osa (7 %) Uudenmaan ulkopuolella. Joka kymmenes mökkiläinen tulee lähikaupungista Lohjalta. Sitä vastoin toisesta lähikaupungista Salosta ei Karjalohjalle juurikaan tulla mökkeilemään. (Ks. kuvio, s. 192.)

Karjalohjan kesämökkikanta on vanhempaa kuin missään muussa kohdekunnassa. Kesämökkejä rakennettiin varsin runsaasti jo 1950-luvulla. Vilkkaimmillaan rakentaminen oli – nykyisten mökkien rakentamisvuoden perusteella arvioituna – 1960-luvulla, ja varsin runsasta se oli vielä 1970-luvulla, mutta tämän jälkeen rakentamisvauhti on selvästi hiljentynyt. Syynä tähän on se, että rannat on Karjalohjan seudulla, kuten muullakin Uudenmaan läntisellä järviolueella, jo varsin täyteen rakennettu. 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja on Karjalohjan mökeistä vain joka yhdeksäs. (Tilastokeskus 2004a; ks. myös Tynys-Saarhelo 2001, 30–31.)

¹ *Kuntastrategia vuoteen 2012*. www.karjalohja.fi [9.2.2005]

Vaikka vapaa-ajan asutus on Karjalohjallakin keskittynyt rannoille, kunnassa on myös "kuivan maan" mökkejä, ja esimerkiksi mummonmökkejä on muutettu ympärivuotiseksi asunnoiksi¹. Myös kuntastrategiassa todetaan, että Karjalohjalla edistetään loma-asutuksen hallittua muuttamista pysyväksi asumiseksi. Karjalohja on ollut mukana Etelä-Suomen maakuntien *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojektissa* (ks. Ollikainen 2001). Uudenmaan Maaseutokeskuksessa on tätä aiemmin toteutettu *Karjalohjan, Nummi-Pusulän ja Sammatin loma-asukkaiden palvelukartoitus*. Tämän kartoituksen mukaan Karjalohjan loma-asunnoista 21 % oli ollut muussa käytössä ennen loma-asunnoksi käyttöönottoa ja loma-asuntojen keskiko oli varsin suuri (72 m²) (Luoma 1997, 11).

Jaala (Kymenlaakso, harvaan asuttu maaseutu)

"Jaalass' jalo elämä – kalavelet kahlen puolen" on Jaalan tunnuksena kunnan verkkosivuilla. Jaala onkin Pohjois-Kymenlaakson vesirikkain kunta. Vaikka Jaala lukeutuu harvaan asuttuun maaseutuun, sen lähistöllä sijaitsee useita kaupunkeja: Kuusankoskelle on matkaa vain 20 kilometriä, Kouvolaan 29 kilometriä, Heinolaan 43 ja Lahteen 56 kilometriä. Asutusrakenteeltaan kunta on selvästi maaseutumainen: taajama-aste oli 43 % vuonna 2002.

Jaala kuuluu sekä pinta-alaltaan että väkiluvultaan kohdekunnista pienimpiin. Asukasmäärä on viimeisten 25 vuoden aikana vaihdellut kahden tuhannen molemmin puolin. Vuonna 2005 asukkaita oli 1 928. Muuttoliikkeessä on ollut vaihteluita: välillä kunta on saanut muuttovoittoa, välillä kärsinyt muuttotappioita. Luonnollinen väestönmuutos sitä vastoin on koko ajan 1980-luvulta lähtien ollut negatiivinen, ja yli 64-vuotiaita on kunnassa selvästi enemmän (23 %) kuin alle 15-vuotiaita (15 %).

Noin puolet jaalalaisista (53 % vuonna 2003) saa toimeentulonsa palvelusektorilta, neljännes (26 %) jalostuksesta ja vajaa viidennes (18 %) maa- ja metsätaloudesta. Kunnassa sijaitsevista työpaikoista alkutuotannon osuus on suurempi (26 % vuonna 2003) ja jalostuksen osuus vain 13 %. Työssäkäynti muualla onkin yleistä: miltei puolet jaalalaisista (46 % vuonna 2000) työskentelee oman kunnan ulkopuolella.

Jaalassa sijaitsee Unescon maailmanperintöluetteloonkin otettu Verlan tehdasmuseo-alue: "Verlan idyllinen ruukkikylä Jaalan ja Valkealan pitäjien rajalla on Kymenlaakson merkittävimpiä nähtävyyksiä. Museoksi muutettu vanha pahvitehdas ja kartanomaisen Patruunan Pytinki sekä maalauksellinen tehdaskylä punaisine torppineen ja kohisevine koskineen ovat sulautuneet ehjäksi kokonaisuudeksi, joka ainutlaatuisella tavalla kertoo Suomen metsäteollisuuden varhaisvaiheista"²

Kunnan verkkosivujen majoituspalvelujen tarjonnassa huomio kiinnittyy siihen, että moniin lomamökkeihin toivotaan tai jopa edellytetään pitkäaikaista, koko kesän tai koko vuoden kestävää vuokrausta.

Kesämökkejä ja kesäasukkaita on Jaalassa asukasmäärään suhteutettuna enemmän kuin missään muussa kohdekunnassa Velkuua lukuun ottamatta. Myös lukumääräisesti mökkejä ja mökkiläisiä on paljon: miltei 3 000 mökkiä ja runsaat 4 500 ulkopaikkakuntalaista kesäasukasta. Kesäasukkaita on siis yli kaksinkertainen määrä vakinaisiin asukkaisiin verrattuna. Koko maatakin ajatellen kesäasukkaiden suhteellinen määrä on Jaalassa viidenneksi korkein.

Eniten mökkiläisiä tulee lähikaupungeista Kuusankoskelta (21 %) ja Kouvolasta (15 %) sekä pääkaupunkiseudulta (25 %), jonne on matkaa Jaalan kirkonkylästä runsaat 150 kilometriä. Kymenlaaksossa tai Uudellamaalla asuu kaikkiaan 80 % Jaalan ulkokuntalaisista

¹ Helsingin Sanomat 2.1.2004

² <http://www.jaala.fi/verla/museo.htm> [14.2.2005]; ks. myös www.verla.fi

mökinomistajista. Jonkin verran (11 %) mökkiläisiä tulee myös Päijät-Hämeestä, muun muassa Lahdesta (6 %). (Ks. kuvio, s. 193.)

Kesämökkien rakentaminen käynnistyi Jaalassa – nykyisten mökkien rakennusvuoden perusteella päätellen – 1950-luvulla, lisääntyi seuraavalla vuosikymmenellä ja oli vilkkaimmillaan 1970-luvulla mutta jatkui varsin runsaana myös 1980- ja 1990-luvuilla. Vajaat kolme viidennestä (57 %) Jaalan nykyisistä mökeistä on ennen vuotta 1980 rakennettuja ja neljännes (25 %) 1990-luvulla tai sitä myöhemmin.

Kesäasukkailla on Jaalassa yhteistoimintaa ja tapahtumia. Kunnassa toimii *Jaalan Kesäasukasyhdistys* sekä sen aloitteesta perustettu *vapaa-ajan asukastoimikunta*, jossa on kesäasukasyhdistyksen edustajien lisäksi kunnan edustajia. Kunnan verkkosivuilla esitellään myös *Jaalan kesäneuvoston* jäsenet. Kunnassa on ollut lisäksi tapana valita vuoden kesäjaalalainen ja muutamana kesänä on järjestetty kesämökkimessut. Kuntastrategiassa 2005–2009¹ todetaan erääksi tavoitteeksi kesämökkien ottaminen asuinkäyttöön mikäli se on järkevää (mm. kunnallis-tekniset investoinnit huomioon ottaen).

Hauho (Kanta-Häme, ydinmaaseutu)

Hämäläisen Hauhon kunnan sijainti suhteessa kaupunkeihin on keskeinen. Hämeenlinnaan on matkaa 33 kilometriä ja Tampereellekin vain 61 kilometriä. Miltei samalla etäisyydellä ovat Lahti (65 km) ja Riihimäki (66 km). Helsingin on kohtuullisen lähellä (133 km) esimerkiksi viikonloppumökkeilyä ajatellen. Asutusrakenteeltaan Hauho kuuluu selvästi maaseutumaisiin kuntiin: taajamissa asuu alle puolet (43 % vuonna 2002) hauholaisista.

Hauhon asukasluku on viimeisten 25 vuoden aikana vaihdellut neljän tuhannen molemmin puolin. 1980-luvun alussa asukkaita oli hieman yli 4 000. 1980-luvun lopulla asukasluku alkoi kasvaa, ja vuonna 1991 hauholaisia oli runsaat 4 200. Tämän jälkeen väkiluku on vähentynyt, ja vuonna 2005 hauholaisia oli runsaat 3 900. Muuttoliikkeessä on ollut vaihteita, mutta muuttovoitollisia vuosia on ollut enemmän kuin muuttotappiollisia. Sitä vastoin luonnollinen väestönmuutos on koko ajan ollut negatiivinen eli kuolleita on ollut enemmän kuin syntyneitä. Tätä kehitystä heijastelee myös ikärakenne: yli 64-vuotiaita on enemmän (24 %) kuin alle 15-vuotiaita (16 %).

Enemmistö hauholaisista (58 % vuonna 2003) saa toimeentulonsa palvelusektorilta ja neljännes (24 %) jalostuksesta. Noin joka seitsemäs (15 %) työskentelee maa- ja metsätaloudessa, mutta kunnassa sijaitsevista työpaikoista on maa- ja metsätaloudessa miltei neljännes (23 %). Työssäkäynti oman kunnan ulkopuolella on yleistä: vuonna 2000 hauholaisista 42 % kävi töissä jossakin muualla kuin omassa kunnassa.

Hauhoa esitellään kunnan verkkosivuilla matkailupitäjänä: ”Hauho ... tarjoaa nykypäivän matkailijalle rauhallisen matkan tai loman upeassa maalaismaisemassa kuitenkin lähellä suuria keskuksia. ... Hauhon ikivanha pitäjä on luontonsa ja historiansa puolesta erityisen kiinnostavaa aluetta eikä ole ihme, että se itsenäisyytemme alkuvuosikymmeninä ja yhä edelleenkin kiehtoo kuvataiteilijoita. Kirjailija Hella Wuolijoki on saanut Hauholta vaikutteita rakastettuihin Niskavuori-näytelmiinsä.” Edelleen todetaan, että Hauholla on huomattavan laajaa kesähuvi-asutusta, täysihoitoloita sekä loma- ja kurssikeskuksia. Hauholla sijaitsee muun muassa Suomen Setlementtiliiton omistama Viittakiven opisto. Vuodesta 2002 lähtien on kesäisin järjestetty Hauhon musiikkijuhlat.

Kesämökkejä on Hauholla noin 2 600. Niiden rakentamisvuodet osoittavat mökkejä rakennetun kuntaan vilkkaimmin 1970-luvulla mutta varsin runsaasti jo 1960-luvulla ja josain määrin tätä ennenkin. Kaksi kolmannesta Hauhon nykyisistä mökeistä on rakennettu

¹ www.jaala.fi [15.5.2006]

ennen vuotta 1980. 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja on Hauhon mökeistä noin joka kuudes (18 %).

Ulkokuntalaisia kesäasukkaita Hauholla on lähes 3 400. Sekä kesämökkien että kesäasukkaiden suhteellisella määrällä mitattuna Hauho edustaa kohdekuntien joukossa keskivahvaa mökkikuntaa. Hauhon mökkiläiset tulevat enimmäkseen Uudeltamaalta (46 %) ja Kanta-Hämeestä (37 %). Pääkaupunkiseudulta tulee joka kolmas (34 %) ja Hämeenlinnasta joka neljäs (25 %). Pirkanmaalla asuu joka kymmenes Hauhon mökkiläinen. (Ks. kuvio, s. 194)

Hauho on ollut mukana Etelä-Suomen maakuntien *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojektissa* (ks. Ollikainen 2001), jonka yhteydessä toteutetun kyselytutkimuksen päätulokset ovat luettavissa kunnan verkkosivuilta.

Tammela (Kanta-Häme, kaupunkien läheinen maaseutu)

Tammelan kunnan visiossa vuodelle 2010 todetaan: "Historiallisen Hämeen Härkätien Tammela on Lounais-Hämeen vetovoimainen, turvallinen, vireä ja luontoarvoja kunnioittava maaseutupitäjä, jossa palvelut ja talous ovat tasapainossa. Tammelassa on hyvä elää, asua ja toimia." Tammelan kunnan alueella sijaitsevat Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistot. Tammelan imagoon kuuluu myös edellä mainittu Hämeen Härkätie, kansanrunoissa mainittu Turun ja Hämeen linnojen välinen historiallinen kulkureitti, joka on nykyään "idyllinen matkailutie"¹. Historiasta ammentaa myös vuodesta 1978 lähtien joka kesä järjestetty Hakapeliittatapahtuma. Maaseutumaisesta asumisesta kertoo alhainen taajama-aste (45 %).

Tammelan kirkonkylästä on vain kymmenisen kilometriä Forssaan, noin 18 000 asukaan teollisuuskaupunkiin, joka on Tammelan kunnasta vuonna 1923 itsenäistynyt keskuskylä. Hämeenlinnaan on Tammelan kirkonkylästä matkaa vajaat 50 kilometriä ja Tampereelle, Turkuun sekä Helsinkiin noin sata kilometriä.

Tammelan väkiluku on kasvanut noin tuhannella hengellä vuodesta 1980 (runsas 5 500) vuoteen 2005 (noin 6 500). Voimakkain väestönkasvu ajoittui 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun. Väkiluvun lisäys on ollut enimmäkseen muuttoliikkeen ansiota; vain muutamana vuotena muuttotase on ollut hieman tappiollinen. Luonnollisen väestönkasvun vaikutus Tammelan asukasmäärään on ollut hyvin vähäinen. Ikärakenne on Tammelassa suotuisampi kuin useimmissa muissa kohdekunnissa: alle 15-vuotiaita on miltei yhtä paljon (19 %) kuin yli 64-vuotiaita (20 %).

Tammela on tyypillinen kaupunkien läheisen maaseudun pendelöintikunta: yli puolet tammelalaisista (55 % vuonna 2000) työskentelee oman kunnan ulkopuolella. Palvelusektorilla toimii Tammelan työvoimasta runsas puolet (53 % vuonna 2003), jalostuksessa kolmannes (33 %) ja alkutuotannossa joka yhdeksäs (11 %). Kunnassa sijaitsevista työpaikoista maa- ja metsätalouden osuus on suurempi (16 % vuonna 2003).

Tammela on suosittu vapaa-ajan asumisen kunta. Mökkejä on lähemmäs 3 200 ja ulkokuntalaisia kesäasukkaita reilusti yli 4 500. Mökkien ja kesäasukkaiden suhteellisella määrällä mitattuna Tammela kuuluu kohdekuntien joukossa keskivahvojen mökkikuntien joukkoon. Kunnassa järjestetään vuosittain kesäasukaspäivät.

Samoin kuin Hauholle, myös Tammelaan tullaan mökkeilemään sekä Uudeltamaalta (49 %) että Kanta-Hämeestä (36 %). Pääkaupunkiseudulla asuu 38 % ja lähikaupungissa Forssassa 28 % ulkopaikkakuntalaisista mökinomistajista. Jonkin verran (8 %) mökkiläisiä tulee myös Varsinais-Suomen alueelta. (Ks. kuvio, s. 195.)

---

¹ ks. www.harkatie.net

Enemmistö (63 %) Tammelan nykyisistä mökeistä on ennen vuotta 1980 rakennettuja. Jo 1950-luvulla mökkejä rakennettiin melko runsaasti. 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja on nykyisistä mökeistä runsas viidennes (22 %).

Vuosina 1992–93 toteutettiin *Tammelan kunnan loma-asukkaiden palveluprojekti*, jonka yhteydessä tehtiin myös kyselytutkimus Tammelan kunnassa loma-asunnon omistaville ulkokuntalaisille (Riepponen 1993). Tammela on ollut mukana myös Etelä-Suomen maakuntien *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojektissa* (ks. Ollikainen 2001).

Pertunmaa (Etelä-Savo, harvaan asuttu maaseutu)

Pertunmaa sijaitsee Etelä-Savon maakunnan länsikulmalla, Etelä-Savon ja Itä-Hämeen rajamailla. Kunnassa on kaksi päätaajamaa: Kuortti uuden 5-tien varrella ja kirkonkylä, joka sijaitsee kymmenisen kilometriä viitostieltä sivuun. Lähimmät kaupungit ovat Heinola (46 kilometriä kirkonkylästä) ja Mikkeli (54 km). Lahteen on matkaa runsaat 80 kilometriä, Kouvolaan ja Jyväskylään noin sata kilometriä, Helsinkiin runsaat 180 kilometriä. Maaseutumaisuudesta kertoo alhainen taajama-aste (41 % vuonna 2002).

Pertunmaa kuuluu pieniin kohdekuntiin: asukkaita oli vuonna 2005 noin 2 100. Väkiluku on Pertunmaalla laskenut viime vuosikymmeninä nopeasti. Vielä 1970-luvun lopulla asukkaita oli runsaat 3 000. Asukasmäärää on pienentänyt sekä muuttoliike että kuolleiden enemmisyys syntyneisiin verrattuna. Joitakin muuttovoitollisia vuosiakin kunnassa on kuitenkin ollut. Yli 64-vuotiaita on selvästi enemmän (26 %) kuin alle 15-vuotiaita (14 %).

Puolet pertunmaalaisista (50 % vuonna 2003) työskentelee palvelusektorilla, neljännes (25 %) jalostussektorilla ja runsas viidennes (22 %) maa- ja metsätaloudessa. Pertunmaa onkin yhdessä Sysmän kanssa kohdekunnista kaikkein alkutuotantovaltais.¹ Jalostussektorin työpaikkoja Pertunmaalla on muun muassa muoviteollisuudessa. Enemmistö pertunmaalaisista työskentelee omassa kunnassa, mutta myös muualla työssä käyviä on (neljännes vuonna 2000).

Kesämökkejä Pertunmaalla on noin 1 700. Mökkikanta on kohdekunnista – Karjalohjan jälkeen – toiseksi vanhinta. Runsaat kaksi kolmannesta (69 %) nykyisistä mökeistä on rakennettu ennen vuotta 1980. Vielä 1980-luvulla mökkejä rakennettiin kylläkin varsin runsaasti, mutta tämän jälkeen rakentaminen on ollut selvästi vähäisempää. Nykyisistä mökeistä vain joka yhdeksäs (11 %) on rakennettu 1990-luvulla tai myöhemmin.

Ulkokuntalaisia kesäasukkaita Pertunmaalla on noin 2 600, siis enemmän kuin vakinaisia asukkaita. Kesämökkien ja kesäasukkaiden suhteellisella määrällä mitattuna Pertunmaa on Velkuan, Jaalan ja Karjalohjan jälkeen kohdekunnista neljänneksi vahvin mökkikunta.

Ulkopaikkakuntalaisista mökinomistajista puolet (52 %) tulee Uudeltamaalta ja kolmannes (31 %) Päijät-Hämeestä. Pääkaupunkiseudulla asuu 39 %, Lahdessa 14 % ja Heinolassa 11 % Pertunmaan mökkiläisistä. Oman maakunnan asukkaiden, siis eteläsavolaisten, osuus Pertunmaan kesäasukkaista on vähäinen (5 %), ja esimerkiksi mikkeliiläisiä on Pertunmaan kesäasukkaista vain pari prosenttia. (Ks. kuvio, s. 196.)

Vuosina 1995–1996 toteutettiin Mäntyharjun ja Pertunmaan kunnissa yhteinen loma-asumisen kehittämishanke, jonka tuloksena laadittiin *Mäntyharjun–Pertunmaan loma-asumisen kehittämisohjelma* (Kasanko & Rintala 1996; ks. myös Honkanen 1997). Loma-asumisen kehittämisessä painotettiin laadullisia seikkoja, erityisesti nykyisten loma-asukkaiden viihtyvyyden ja tyytyväisyyden lisäämistä. Strategisia painopistealueita olivat muun muassa tie-

---

¹ Työpaikkarakenteen mukaan tarkasteltuna myös Jaalassa maa- ja metsätalouden rooli on merkittävä, mutta siellä työssäkäynti muilla sektoreilla oman kunnan ulkopuolella on yleisempää.

donvälityksen tehostaminen, loma-asuntojen käytön muuttaminen ympärivuotiseksi sekä sosiaalisten yhteyksien lisääminen.

Etelä-Savossa vapaa-ajan asuminen on otettu selkeästi mukaan maakunnan kehittämisstrategiaan. Marraskuussa 2003 valmistui Etelä-Savon maakuntahallituksen nimeämän työryhmän loppuraportti *Vapaa-ajan asumisen strategiset linjaukset ja toimenpiteet Etelä-Savossa*. Tuossa raportissa todetaan vapaa-ajan asumisen tavoitteeksi Etelä-Savon maakunnan nostaminen laadullisesti ja määrällisesti Suomen vapaa-ajan asumisen ykkösmaakunnaksi. Maakunnan vapaa-ajan asumisen strategiaa toteuttamaan perustettiin *Mökkiunelmia*-hanke. Etelä-Savossa on tehty myös useita vapaa-ajan asumiseen liittyviä tutkimuksia (Etelä-Savon seutukaavaliitto 1977; Etelä-Savon seutukaavaliitto 1985; Etelä-Savon maakuntaliitto 2001).

Ruovesi (Pirkanmaa, ydinmaaseutu)

”Runebergin ja Gallen-Kallelan pitäjänä tunnetuksi tullut Ruovesi on kuuluisa luonnonkauneudestaan ja kulttuuristaan. Yleisilmeen kunnalle antavat kolme upeaa luontokohdetta: rotkojärvet, pitkittäisharjut ja Siikaneva. ... Ruoveden tärkeimmät taajamat ovat Kirkonkylä, Visuvesi ja Jäminkipohja.” Muun muassa tällä tavoin esitellään Ylä-Pirkanmaalla sijaitsevaa Ruovettä kunnan verkkosivuilla. Ruoveden kautta kulkee myös maisemallisesti merkittävä vesireitti Runoilijan tie. Rotkolaaksoihin voi tutustua Helvetinjärven kansallispuistossa. Kunnan tapahtumista merkittävin on heinäkuussa järjestettävä Ruoveden Noitakaräjät.

Ruovedeltä on matkaa Tampereelle 73 kilometriä – siis varsin sopivasti esimerkiksi tamperelaisten viikonloppumökkeilyä ajatellen. Helsinkiin Ruovedeltä on matkaa 236 kilometriä.

Asukasmäärällä mitattuna Ruovesi kuuluu kohdekuntien keskiryhmään. Viime vuosikymmeninä väkiluku on koko ajan pienentynyt. Vielä vuonna 1980 kunnassa oli noin 6 600 asukasta, vuonna 2005 väkiluku oli noin 5 400. Väkiluvun vähenemiseen on vaikuttanut sekä kuolleiden enemmisyys syntyneisiin verrattuna että muuttotappio. Muutamia hienoisien muuttovoiton vuosia lukuun ottamatta Ruovedeltä lähteneitä on viime vuosikymmeninä ollut enemmän kuin sinne tulijoita. Luonnollisen väestönkehityksen suuntaa heijastaa ikärakenne: yli 64-vuotiaita on selvästi enemmän (26 %) kuin alle 15-vuotiaita (15 %).

Ruovesiläisistä puolet (52 % vuonna 2003) työskentelee palvelusektorilla, kolmannes (32 %) jalostussektorilla ja joka kahdeksas (13 %) maa- ja metsätaloudessa. Teollisuudenaloista tärkein on saha- ja puunjalostusteollisuus. Suurimmat työnantajat ovat Visuvesi Oy, Visuveden Saha Oy, Pihlavan Ikkuna Oy ja Stora Enso Packaging Oy. Työpaikkaomavaraisuus on korkea (99 %) ja ruovesiläisistä selvä enemmistö (80 % vuonna 2000) työskentelee omassa kunnassa. Jonkin verran kuitenkin tapahtuu pendelöintiä sekä Ruovedeltä muualle että päinvastoin.

Ruoveden kesäasutuksen juuret ulottuvat 1800-luvulle saakka, ja esimerkiksi tapa pitää kerran kesässä ruotsinkielinen jumalanpalvelus kesävieraiden takia säilyi 1920-luvun alkupuolelle saakka. Säätyläisten lisäksi kunta on houkuttellut puoleensa muun muassa taiteilijoita. Ruovettä ovatkin tehneet tunnetuksi varsinkin kuvataiteilijat. Akseli Gallen-Kallela rakennutti kuntaan erämaa-ateljeensa Kalelan, jossa asui perheineen pysyvämminkin – yhteensä yli kymmenen vuotta. Nykyisin Kalela toimii museona.

Sittenmin Ruovedestäkin on tullut myös ”tavallisten ihmisten” kesänviettopaikka. Kesämökkejä on – nykyisten mökkien rakentamisvuoden perusteella arvioituna – rakennettu Ruovedellä varsin vilkkaasti 1960-luvulta lähtien aina 1990-luvulle saakka. Kaikkein vilkkainta rakentaminen oli 1970-luvulla. Nykyisistä kesämökeistä kolme viidennestä (61 %) on ennen vuotta 1980 ja runsas viidennes (22 %) 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja.

Kesämökkejä on Ruovedellä kaikkiaan miltei 2 300. Vapaa-ajan asuntojen omistajarakenne poikkeaa useimpien muiden kuntien tilanteesta: yli kolmannes (36 %) mökeistä kuuluu ryhmään ”omistajan asuinkunta tuntematon”, joka sisältää muun muassa perikunti-

en, yhteisöjen ja yritysten omistamia mökkejä. Ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistuksessa on noin puolet (52 %) Ruoveden mökeistä.

Koska kesämökkitalastoissa ei kesäasukkaiden määrää laskettaessa huomioida yhteisomistuksessa olevia mökkejä, kesäasukkaiden määrä ei Ruovedellä – toisin kuin useimmissa muissa kohdekunnissa – ole kovin paljon suurempi kuin kesämökkien määrä: ulkokuntalaisia kesäasukkaita on noin 2 500. Enemmistö Ruoveden ulkopaikkakuntalaisista mökinomistajista tulee muualta Pirkanmaalta (70 %). Tamperelaisia on melkein puolet (47 %), mutta myös pääkaupunkiseudulla asuvia on mainittava määrä (15 %). (Ks. kuvio, s. 197.)

Ruovedelle on perustettu *Mökkiläisneuvosto* yhteistyöelimeksi kesäruovesiläisten, paikallisten asukkaiden ja kunnan viranomaisten välille. Neuvostossa on kuusi mökkiläisten ja kaksi kunnan edustajaa. Vuosiksi 2005–2006 valitun neuvoston mökkiläisjäsenistä peräti viisi asuu pääkaupunkiseudulla. Vapaa-ajan asuminen tulee esiin myös Ruoveden kuntastrategiassa 2005–2012¹: kunnan yhtenä päämääränä on vapaa-ajan asumisen ympärivuotisuuden edistäminen ja konkreettisenä tavoitteena tähän liittyen kunnallistekniikan rakentaminen kunnan toimesta alueille, joilla se on taloudellisesti kannattavaa.

Kesäasukkaat on huomioitu myös kunnan verkkosivuilla, joilta löytyy *Kesäpaikka, Ruoveden kunnan palvelu loma-asukkaille*. Tietoa on tarjolla Ruoveden kunnasta ja sen palveluista, mökkeilyyn liittyvistä käytännön asioista sekä mökin ostamisesta ja vuokraamisesta. Kesäasukkaiden sivustolta löytyy lisäksi tuloksia Taloustutkimus Oy:n tekemästä tutkimuksesta *Vapaa-ajan asuminen Ruovedellä 2002*.

Sysmä (Päijät-Häme, harvaan asuttu maaseutu)

Päijät-Hämeen maakuntaan kuuluva Sysmä on suosittu mökkikunta. Vapaa-ajan asuminen tulee esiin kunnan verkkosivuilla heti yleisesittelyssä: ”Hyvän palveluvalikoiman kehittymiseen on vaikuttanut hyvin merkittävästi kasvava vapaa-ajan asutus. Sysmällä on edellytykset olla tulevaisuudessa entistä vetovoimaisempi asumisen, yrittämisen ja vapaa-ajan vieton mielekkäällä tavalla yhdistävä Päijänteen rantakunta.”

Sysmän kuntakeskuksesta on matkaa Lahteen 70 kilometriä, Kouvolaan, Jyväskylään ja Mikkeliin yli sata kilometriä. Helsinkiin matkaa kertyy runsaat 170 kilometriä, mutta sekin sijaitsee siis vielä tyypillisen viikonloppumatkan päässä.

Muutamia muuttovoitollisia vuosia lukuun ottamatta sekä muuttotase että luonnollinen väestönkehitys ovat olleet Sysmässä negatiivisia 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Sysmä kuuluukin väestöään kaikkein eniten viime vuosikymmeninä menettäneisiin kohdekuntiin. 1980-luvun alkaessa kunnassa oli vielä runsaat 6 000 asukasta, vuonna 2005 heitä oli alle 4 700. Yli 64-vuotiaita on sysmälaisistä yli neljännes (28 %), alle 15-vuotiaita 15 %.

Elinkeinorakenteeltaan Sysmä kuuluu Pertunmaan ohella kohdekunnista kaikkein perinteisimpiin: vielä vuonna 2003 maa- ja metsätalouden osuus elinkeinoista oli suurempi (23 %) kuin jalostuksen (20 %). Palvelusektori on Sysmässäkin elinkeinoista suurin (52 %).

Sysmä on tunnettu isoista kartanoistaan, joista osa on nykyään matkailukäytössä. Kunnan verkkosivuilla matkailijoille onkin tarjolla kaksi valmista kartanokierrospakettia. Kunnan tapahtumista tunnetuin on vuosittain järjestettävä Sysmän Suvisoitto. Heinäkuussa Sysmässä järjestetään myös Kirjakyläpäivät.

Kesämökkejä on Sysmässä miltei 3 500 ja ulkopaikkakuntalaisia kesäasukkaita yli 4 600 eli miltei yhtä paljon kuin vakituksia asukkaita. Ulkokuntalaiset mökkiläiset tulevat pääasiassa Uudenmaan (49 %) ja Päijät-Hämeen (37 %) alueelta. Eniten mökinomistajissa on pääkaupunkiseudulla (39 %) ja Lahdessa (21 %) asuvia (ks. kuvio, s. 198). Paljolti juuri

¹ ks. www.ruovesi.fi

mökkiläisten ansioista yrityskummitoiminta on Sysmässä vilkasta: Yrityskummit ry:n sivuilla oli keväällä 2006 Sysmän kunnalle merkitty kaikkiaan 14 kummiä.

Nykyisten mökkien rakentamisvuoden perusteella voidaan päätellä mökkirakentamisen olleen Sysmässä vilkkaimmillaan 1970-luvulla. Enemmistö (60 %) mökeistä on rakennettu ennen 1980-lukua. 1990-luvulla tai sen jälkeen rakennettuja on Sysmän nykyisistä mökeistä runsas viidennes (22 %).

Vapaa-ajan asuminen on Sysmässä osa kunnan strategiaa selkeämmin kuin missään muussa kohdekunnassa. Kunnan strategiassa¹ määritellään Sysmän visio 2015 seuraavasti: "Sysmä on monipuolisen kulttuurin ja aktiivisen elinkeinoelämän ihmisläheinen Päijänteen rantakunta, johon laadukkaat palvelut, asuminen ja vapaa-ajan vietto luovat lisääntyvää vetovoimaa." Tähän visioon pyritään menestysideoiden eli valittujen strategisten päämäärien avulla, joita on viisi: kehittyvät elinkeinot, kulttuuri, palvelut, vapaa-ajan asuminen ja yhteistyö. Konkreettisimmin kunnan panostaminen vapaa-ajan asumiseen näkyy Päijätsalon vapaa-ajan asumisen alueen² kehittämisessä. Päijätsalo on 300 hehtaarin suuruinen saari seitsemän kilometrin päässä Sysmän keskustasta, 1800-luvulla syntyneen Iiolan ja Suopellon huvilayhdyskunnan vieressä (ks. Josef-Hämäläinen 2003). Osa Päijätsalon saaresta kuuluu Päijänteen kansallispuistoon. Saarelle on kaavoitettu vapaa-ajan tontteja, joista ensimmäiset myytiin vuonna 2002. Kesään 2006 mennessä alueen kaikki 93 tonttia oli myyty. Alueen tulevaisuuden vision mukaan saari tulee muodostamaan uuden vapaa-ajan asumisen yhdyskunnan, joka liittyy alueen vanhaan huvilayhdyskuntaan. Päijätsalon alue on jaettu 11 erikokoiseen kortteliin, ja se edustaa uudentyypistä vapaa-ajan asumista siinä mielessä, että yhdelläkään tontilla ei ole omaa rantaa. Rinteen ansiosta useimmilta tonteilta on kuitenkin näkymä Päijänteelle, ja asukkaiden käytössä on laaja yhteiskäyttöalue, jolla on rantaviivaa toista kilometriä. Alue on tarkoitettu ympärivuotiseen vapaa-ajan viettoon, ja myös vakituinen asuminen on siellä sallittu. Päijätsalon alueen kehittämisen lisäksi toiveissa ja suunnitelmissa on Iiolan vanhan kartanomiljöön uudelleen elvyttäminen sekä korkealuokkaisen vierasvenesataman rakentaminen Suopellon alueelle.

Sysmä 2005 -esitteessä Päijätsalon Asukasyhdistyksen puheenjohtaja Jouko Vesanen kiittää Sysmän kunnasta saamaansa palvelua sekä hyvää vastaanottoa ja toteaa kirjoituksensa lopussa: "Tulevaisuudessa uskon Päijätsalon olevan valtakunnan johtavien modernin asumuusmuodon edistäjien eturintamassa. Pääkaupunkiseudun palvelut ovat lähellä, etätyö, vapaa-ajan ja vakituinen asuminen voidaan vaivattomasti yhdistää." Mainitussa esitteessä Päijätsalon todetaan kansainvälistyneen viimeisen parin vuoden aikana: tontteja ovat suomalaisten lisäksi ostaneet muun muassa ruotsalaiset, hollantilaiset, saksalaiset, venäläiset ja puolalaiset.

Vapaa-ajan asutuksen vaikutus näkyy tulomuutossa: Maallemuuttajia koskeneessa kyselytutkimuksessa kävi ilmi, että Sysmässä oli enemmän kuin tutkimuksen muissa kohdekunnissa niitä, jotka olivat muuttaneet kuntaan sen takia, että se on entinen mökkipaikkakunta (ks. Aho & Iiola 2004, 113). Näissä muuttajissa oli sekä paluumuuttajia että muualta kotoisin olevia. Osa heistä oli muuttanut entisen vapaa-ajan asunnon vakituiseksi asunnoksi, osa oli hankkinut kokonaan uuden asunnon.

Maalahti (Pohjanmaa, harvaan asuttu maaseutu)

Maalahti on runsaan 5 500 asukkaan maaseutukunta Pohjanmaalla, vain runsaan parinkymmenen kilometrin päässä Vaasasta. Asutus keskittyy pääasiassa Maalahden ja Petolahden jokilaaksoihin sekä Bergön saareen. Taajama-aste on Maalahdessa kohdekuntien kor-

¹ ks. www.sysma.fi

² ks. www.paijatsalo.com

keimpia (73 %). Suurimmat taajamat ovat Yttermalax, Övermalax, Petolahti ja Bergö, joista Petolahti ja Bergön saari liitettiin Maalahteen vuonna 1973. Asukkaista 89 % on ruotsinkielisiä.

1980-luvun alussa maalahtelaisia oli noin 5 700. Väkiluku hieman kasvoi 1980-luvun kuluessa, ja 1990-luvulle tultaessa asukkaita oli yli 5 900. Tämän jälkeen asukasmäärä on vähitellen laskenut ja on nyt siis runsaat 5 500. Väestönkehitykseen on vaikuttanut enemmän muuttoliike kuin luonnollinen väestönkehitys. 1980-luvulla Maalahteen tulijoita oli useimpina vuosina enemmän kuin pois muuttaneita, mutta vuodesta 1992 lähtien kunta on ollut pääosin ainakin lievästi muuttotappiollinen. Kuolleita on 1990-luvulta lähtien ollut jonkin verran enemmän kuin syntyneitä, ja ikärakenne heijastelee tätä luonnollista väestönkehitystä: yli 64-vuotiaita on maalahtelaisista suurempi osa (23 %) kuin alle 15-vuotiaita (16 %).

Enemmistö maalahtelaisista (60 % vuonna 2003) työskentelee palvelusektorilla, neljännes (24 %) jalostuksessa ja noin joka seitsemäs (14 %) alkutuotannossa. Työttömyysaste oli vuonna 2004 Maalahdessa pienempi (5,7 %)¹ kuin missään muussa tämän tutkimuksen kohdekunnassa. Pendelöinti on melko yleistä: yli kolmannes maalahtelaisista (35 % vuonna 2000) käy työssä oman kunnan ulkopuolella.

Kesämökkejä on Maalahdessa runsaat 2 000. Mökkirakentaminen oli vilkkaimmillaan 1970-luvulla – tuolta vuosikymmeneltä on peräisin kolmannes kunnan nykyisistä mökeistä. Kaikkiaan 69 % nykyisistä mökeistä on ennen 1980-lukua rakennettuja. 1990-luvulla tai myöhemmin on rakennettu noin joka kuudes (16 %) vapaa-ajan asunto.

Ulkopaikkakuntalaisia kesäasukkaita on Maalahdessa vähemmän kuin kesämökkejä. Tämä johtuu siitä, että poikkeuksellisen suuri osa, yli kolmannes, mökeistä on paikkakuntalaisten omistamia. Myös kesämökkitilaston ryhmään ”omistajan asuinkunta tuntematon” kuuluvia (johon kuuluu muun muassa perikuntien tai yhteisöjen omistamia vapaa-ajan asuntoja) on Maalahdessa keskimääräistä enemmän (24 %). Kaikista mökeistä on näin ollen ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistuksessa vain 40 % eli runsaat 800 mökkiä, joiden omistajien asutokunnista kertyy kesäasukkaiden määräksi vajaat 1600 henkilöä.

Valtaosa (85 %) ulkopaikkakuntalaisista mökinomistajista tulee Pohjanmaan maakunnasta, etenkin Vaasasta (58 %) ja Vaasaa ympäröivästä Mustasaaren kunnasta (17 %). Pääkaupunkiseudulla asuu 4 % Maalahden mökkiläisistä. (Ks. kuvio, s. 199.)

Juuka (Pohjois-Karjala, harvaan asuttu maaseutu)

Pohjois-Karjalassa Pielisen länsirannalla sijaitseva Juuan kunta tunnetaan vuolukivestä, jota louhitaan ja jalostetaan Nunnanlahdessa. Tulikivi Oyj ja Nunnanlahden Uuni Oy tarjoavatkin työpaikan miltei 600 ihmiselle. Nunnanlahdessa, valtatie 6:n varrella, toimivat myös Suomen Kivikeskus (geotietokeskus, vaihtuvia näyttelyitä ja myymälöitä), Tulikiven Kivikylä sekä vuolukivimuseo.

Vahva vuolukiviteollisuus näkyy kunnan elinkeino- ja työpaikkarakenteessa. Jalostussektorin osuus juukalaisten elinkeinoista on 31 % (vuonna 2003) ja kunnassa sijaitsevista työpaikoista 36 %. Palvelusektorilla työskentelee puolet juukalaisista ja alkutuotannossa noin joka kuudes (16 %). Kunnan työttömyysaste on korkea, noin 18 %² vuonna 2004.

Joensuuhun on Juuan kirkonkylästä matkaa 86 kilometriä ja Kuopioon 120 kilometriä. Helsinkiin on maanteitse matkaa lähemmäs 500 kilometriä. Pinta-alaltaan Juuka on kohdekunnista neljänneksi suurin.

¹ Työministeriön tilastojen mukaan.

² Työministeriön tilastojen mukaan.

Juuan matkailuun vaikuttaa Kolin läheisyys, vaikka Koli ei sijaitsekaan Juuan kunnan (vaan Lieksan kaupungin) alueella. Juuan kunnassa, valtatie 6:n varrella, on matkailu- ja palvelukeskus Kolinportti.

Juuka kuuluu niihin kohdekuuntiin, joissa väkiluku on viime vuosikymmeninä nopeasti pienentynyt. Vielä 1970-luvun loppupuolella kunnassa oli yli 8 000 asukasta; vuonna 2005 asukkaita oli runsaat 6 000. Väkimäärän vähenemiseen on vaikuttanut sekä muuttoliike että luonnollinen väestönkehitys. Muuttotase on viime vuosikymmeninä ollut negatiivinen muutamia vuotta lukuun ottamatta. Syntyneitä ja kuolleita oli vielä 1980-luvun alkupuolella miltei saman verran, mutta 1980-luvun lopulta lähtien myös luonnollinen väestönmuutos on ollut negatiivinen. Yli 64-vuotiaita on kunnan asukkaista 23 %, alle 15-vuotiaita 15 %.

Kesämökkien rakentaminen yleistyi Juuassa vasta 1970-luvulla. Kunnan nykyisistä mökeistä runsaat puolet (53 %) on 1980-luvulla tai myöhemmin rakennettuja. Mökkejä on vajaat 1 700. Kesämökkien määrä suhteessa vakinaisten asukkaiden määrään on Juuassa melko pieni useimpiin muihin kohdekuuntiin verrattuna. Lisäksi keskimääräistä suurempi osa (29 %) kesämökeistä on paikkakuntalaisten omistamia.

Juuan mökkiläiset ovat jonkin verran nuorempia kuin muiden kohdekuuntien tai koko maan mökkiläiset keskimäärin. Vuonna 2003 maamme kaikista mökinomistajista miltei puolet (48 %) oli 60-vuotiaita tai vanhempia; Juuassa vastaava osuus oli 39 %¹. Jonkin verran nuorempi ikärakenne näkyy myös mökkiläisten perhetilanteessa: vähintään kolmihenkiä perheitä on Juuan mökinomistajista kolmannes (33 %), kun vastaava osuus kaikista mökinomistajista on runsas neljännes (28 %).

Ulkopaikkakuntalaisia kesäasukkaita Juuassa on noin 2 200, ja he tulevat keskimäärin kauempaa ja laajemmalta alueelta kuin eteläisempien kohdekuuntien mökkiläiset (ks. kuvio, s. 200). Pohjois-Karjalan osuus on toki huomattava: miltei puolet (46 %) Juuassa mökin omistavista ulkokuntalaisista asuu Pohjois-Karjalassa. Joensuu on yksittäisistä lähtökunnista merkittävin mutta ei hallitseva (21 %). Pohjois-Karjalan jälkeen toiseksi tärkein lähtöalue on Uusimaa (26 %), etenkin pääkaupunkiseutu (19 %). Kesäasukkaita tulee myös muualta: Uudenmaan lisäksi muualta Etelä-Suomen läänistä (9 %) ja Länsi-Suomen läänistä (7 %) sekä naapurimaakunnasta Pohjois-Savosta (9 %). Kauempaa tulevista mökkiläisistä useimmilla kyseessä on entinen kotiseutu (vrt. jakso 8.3).

Mökkiläiset on huomioitu kunnan verkkosivuilla. *Mökkiläiset*-otsikon alla todetaan, että ”vapaa-ajan asuminen on yksi juukalaisen elämänmenon positiivinen osa, jonka merkitys kasvaa vuosi vuodelta mökkien määrän ja myös ns. kakkosasumisen lisääntyessä”. Lisäksi kerrotaan, että kunta on järjestänyt vapaa-ajan asukkaalleen useana kesänä Mökkiläispäivän ja että tuosta päivästä on tullut perinne, jota jatketaan. Verkkosivuilla todetaan myös, että Juuassa on vielä tilaa uusille vapaa-ajan asunnoille ja kehoitetaan mökin rakentamista tai tontin hankkimista suunnittelevia ottamaan yhteyttä rakennustarkastajaan tai ympäristösihteriin.

Kuusamo (Pohjois-Pohjanmaa, harvaan asuttu maaseutu)

”Kuusamo – aktiivinen luontokaupunki – on vetänyt ihmisiä puoleensa jo vuosisatoja. Silti vielä tänä päivänäkin Kuusamo jaksaa ihastuttaa ja yllättää monipuolisuudellaan niin kaupungissa jo asuvat kuin kaupungissa vierailevatkin henkilöt. Niin, kukapa uskoi, että erämaassa ainutlaatuisen luonnon keskellä sykkii jatkuvasti kehittyvä, monipuolisten palveluiden kaupunkikeskus.” Näin esitellään Kuusamo kunnan verkkosivuilla. Kuusamo on kuntamuodoltaan kaupunki ja tilastollisen kuntaluokituksen mukaan taajaan asuttu kunta mutta kuntatyyppityksen mukaan harvaan asutun maaseudun kunta. Taajama-aste on melko korkea

¹ Nämä osuudet on laskettu kaikista mökinomistajista, myös paikkakuntalaisista.

(62 % vuonna 2002). Pinta-alaltaan Kuusamo on kohdekunnista toiseksi suurin Inarin jälkeen.

Asukkaita Kuusamossa on enemmän (noin 17 100 vuonna 2005) kuin missään muussa tämän tutkimuksen kohdekunnassa. Suuremmat kaupungit ovat Kuusamosta melko etäällä: Ouluun on matkaa 215 kilometriä ja Rovaniemellekin 192 kilometriä. Helsinkiin matkaa kertyy maanteitse noin 800 kilometriä. Saavutettavuutta helpottaa se, että Kuusamoon pääsee myös lentäen.

Kuusamon väkiluku oli 1980-luvun alussa vain hieman suurempi (17 200) kuin nyt, mutta 1990-luvun puolivälissä asukkaita oli enimmillään miltei 18 700. Luonnollinen väestönkehitys on Kuusamossa ollut näihin vuosiin saakka positiivinen, joskin syntyneiden enemmisyys kuolleisiin verrattuna on koko ajan pienentynyt. Muuttotase oli 1980-luvun alussa positiivinen ja 1990-luvun alussakin muuttoliike oli jokseenkin tasapainossa, joten asukasluku kasvoi. Sitä vastoin 1980-luvun ja varsinkin 1990-luvun loppupuolella muuttotapit olivat niin suuret, että väkiluku pieneni. Ikärakenne on Kuusamossa edelleen nuori verrattuna useimpiin muihin kohdekuntiin: alle 15-vuotiaita on enemmän (19 %) kuin yli 64-vuotiaita (16 %).

Kuusamo tunnetaan Rukasta, maamme suosituimpiin kuuluvasta laskettelukeskuksesta. Matkailu on kunnalle merkittävä asia: kaupallisia vuodepaikkoja on kaikkiaan 37 000; näistä 17 000 on Rukalla. Loppuvuodesta 2004 Internetissä kunnan etusivulla oli pujottelija Kalle Palanderin kuva ja teksti: "Pujottelijamestari Kalle Palanderille Kuusamo on kuin toinen koti. Kalle on valmistunut Kuusamon alppilukiosta ja paitsi harjoittelee myös lomaillee Rukalla säännöllisesti." Vapaa-ajan ja matkailun lisäksi urheilu kytkeytyykin Kuusamon kakkos asumiseen. Rukan lisäksi Kuusamossa on kylpylä, ja kesäisen luontomatkailun vetonaulana on Oulangan kansallispuisto, jonka läpi kulkee suosittu vaellusreitti Karhunkierros. Matkailun keskeinen rooli näkyy elinkeinorakenteessa: 72 % kuusamolaisista työskentelee palvelusektorilla, 17 % jalostuksessa ja 8 % alkutuotannossa.

Rukalle valmistui joulukuun 2004 maamme ensimmäinen tuotto-omistukseen perustuva huoneistohotelli. Tuotto-omistuksessa omistaja voi itse käyttää huoneistoaan tietyn ajan; muuna aikana huoneisto on vuokratyössä. Kyseessä ei siis ole osa- tai viikko-omistus, vaan ainoa ero normaaliin omistamiseen on vuokrausvelvoite. Huoneiston vuokrauksesta ja ylläpidosta vastaa huoltoyhtiö.

Kesämökkitilastoja tutkittaessa on syytä muistaa, että niihin eivät sisälly matkailuyritysten kaupallisessa tarjonnassa olevat lomamökit. Joka tapauksessa myös kesämökkejä on Kuusamossa paljon: runsaat 6 000 eli enemmän kuin missään muussa kunnassa koko maassa. Mökkejä on rakennettu Kuusamoon vilkkaasti 1970-luvulta saakka, ja rakentaminen vauhdittui entisestään 1980-luvulla ja edelleen 1990-luvulla. Myös 2000-luvun alussa uusia mökkejä on rakennettu runsaasti, ja vuonna 2004 Kuusamoon valmistui enemmän uusia vapaa-ajan asuntoja kuin mihinkään muuhun kuntaan. Nykyisistä mökeistä enemmistö (64 %) on rakennettu 1980-luvulla tai myöhemmin ja huomattava osa (41 %) 1990-luvulla tai sen jälkeen.

Mökkien omistusrakenne Kuusamossa poikkeaa suuresti tavanomaisesta: Peräti 41 % kunnassa sijaitsevista mökeistä sijoittuu kesämökkitilastoissa ryhmään "omistajan asuinkunta tuntematon", mihin sisältyvät muun muassa yhteisöjen, yritysten tai perikuntien omistamat vapaa-ajan asunnot. Myös paikkakuntalaisten omassa omistuksessa olevien mökkien osuus on varsin suuri (26 %). Näin ollen ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistuksessa on Kuusamon mökeistä vain noin kolmannes eli runsaat 2 000. Kun kesäasukkaiden lukumäärä lasketaan vain näistä ulkopaikkakuntalaisista, heidän määräkseen saadaan noin 4 800. Toisin kuin useimmissa muissa kunnissa, Kuusamossa on siis kesäasukkaita vähemmän kuin kesämökkejä. Kuusamon suuresta asukasluvusta johtuen kesäasukkaiden määrä suhteessa vakinaisiin asukkaisiin on pienempi kuin missään muussa kohdekunnassa.

Kuusamon mökkiläiset tulevat eri puolilta Suomea (ks. kuvio, s. 201). Suurimpana ryhmänä ulkokuntalaisissa mökinomistajissa ovat oman maakunnan asukkaat eli pohjois-

pohjanmaalaiset (37 %), varsinkin oululaiset (21 %). Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat uusmaalaiset (21 %), etenkin pääkaupunkiseudulta (15 %) tulevat. Mutta mökkiläisiä tulee Kuusamoon myös muualta: Länsi-Suomen läänin alueelta (17 %), Etelä-Suomen läänistä muualta kuin Uudeltamaalta (10 %), Lapista (7 %) ja Itä-Suomestakin (6 %).

Inari (Lappi, harvaan asuttu maaseutu)

Myös Inari on suuren matkailukeskuksen kunta. Urho Kekkosen kansallispuiston kupeessa sijaitsevassa Saariselän matkailukeskuksessa vuodepaikkoja on noin 12 000. Retkeilymahdollisuuksia on myös maamme suurimmassa kansallispuistossa Lemmenjoella. Inarin kunnan suurimmasta taajamasta Ivalosta on maanteitse matkaa Rovaniemelle noin 290 kilometriä, Ouluun miltei 500 kilometriä ja Helsinkiin noin 1 100 kilometriä. Etelästä ja jopa Rovaniemeltä katsottuna Inari on siis kaukana, mutta Ivaloon pääsee myös lentäen. Saariselälle on lentokentältä matkaa 30 kilometriä. Taajama-aste on Inarissa melko korkea (61 % vuonna 2002).

Inari on pinta-alaltaan maamme suurin kunta (yli 15 000 km²). Kunnan asukasluku kasvoi 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa mutta on sen jälkeen pienentynyt; vuonna 2005 asukkaita oli suunnilleen saman verran kuin 1980-luvun alussa eli runsaat 7 000. Syntyneiden määrä oli 1990-luvun loppuun saakka kuolleiden määrää suurempi, mutta 2000-luvulle tultaessa luonnollinen väestönkehitys muuttui lievästi negatiiviseksi. 1980-luvun alussa kunta sai jonkin verran muuttovoittoa, ja vuosikymmenen lopullakin muuttotappiot olivat melko pienet. 1990-luvun alussa kuntaan muuttaneita oli jälleen enemmän kuin pois lähteneitä. Näin väkiluku kasvoi ja oli 1990-luvun puolen välin tienoilla noin 7 850. Tuolloin muuttotase kuitenkin muuttui negatiiviseksi, ja muuttotappiot olivat suurimmillaan 1990-luvun lopulla. 2000-luvulle tultaessa muuttotappiot pienenevät, mutta väkiluku on edelleen ollut laskusuunnassa. Ikärakenne on Inarissa suotuisampi kuin useissa muissa kohdekunnissa: yli 64-vuotiaita on hieman vähemmän (15 %) kuin alle 15-vuotiaita (16 %).

Palvelusektorilla työskentelevien osuus on Inarissa suurempi (77 % vuonna 2003) ja jalostusektorilla työskentelevien osuus pienempi (10 %) kuin missään muussa kohdekunnassa. Alkutuotannossa työskentelee 11 % inarilaisista. Työttömyysaste oli Inarissa vuonna 2004 kohdekuntien korkeimpia (noin 17 %)¹.

Kesämökkejä Inarin kunnassa on miltei 2 200. Mökkikanta on vielä hieman nuorempi kuin Kuusamossa: nykyisistä mökeistä 68 % on rakennettu 1980-luvulla tai myöhemmin ja 42 % 1990-luvulla tai sen jälkeen.

Inarissakin kesämökkitalaston ryhmään ”omistajan asuinkunta tuntematon” kuuluvien (eli muun muassa yhteisöjen, yritysten tai perikuntien omistuksessa olevien) mökkien osuus on keskimääräistä suurempi (26 %), ja myös paikkakuntalaisten omistuksessa on melko suuri osa (23 %) mökeistä. Ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistuksessa on näin ollen noin puolet kaikista mökeistä, ja ulkokuntalaisten kesäasukkaiden määrä on noin 2 400.

Inarin kesäasukkaista puhuttaessa – ja sama koskee Kuusamoa – on huomattava, että termi ’kesäasukas’ on harhaanjohtava. Osa näiden kuntien kesäasukkaista on todellisuudessa enemmänkin talviasukkaita, koska myös kevättalven hiihtokausi on merkittävää vapaaajan asumisen aikaa (vrt. jakso 8.3).

Inarin mökkiläiset tulevat vielä Kuusamon mökkiläisiäkin hajautuneemmin eri puolilta Suomea. Ulkokuntalaisia mökinomistajia asuu eniten Uudellamaalla (20 %) ja Lapissa (18 %), mutta myös maan muut osat ovat vahvasti edustettuina. Pääkaupunkiseutu ja Ro-

---

¹ Työministeriön tilastojen mukaan.

vaniemen seutu ovat asuinkunnista yleisimmät, mutta ne kattavat yhdessäkin vain neljänneksen mökkiläisistä. (Ks. kuvio, s. 202.)

Samoin kuin Kuusamon, myös Inarin vapaa-ajan asumista tarkasteltaessa on huomattava että kesämökkitalastossa eivät ole mukana majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavat lomamökit. Saariselkä 2020 -ohjelman (Suomen Matkailun Kehitys 2003, 2) mukaan Saariselän alueella oli vuonna 2003 vuodepaikkoja seuraavasti:

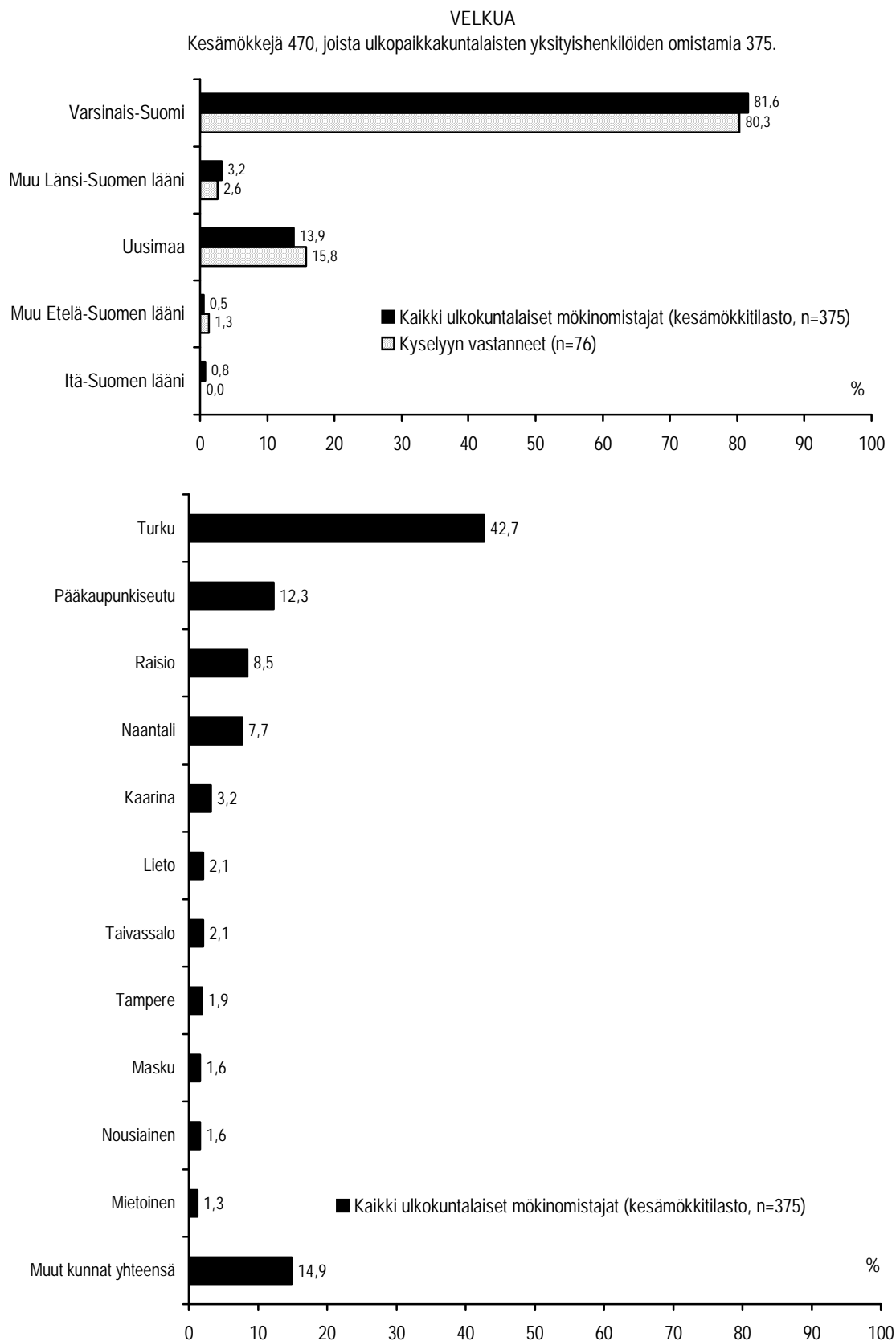
- hotellit ja muu rekisteröity majoitus: 2 400
- kaupalliset loma-asunnot, lomaosakkeet: 1 800
- yritysten ja yhteisöjen majat, yksityiset loma-asunnot: 8 100.

Saariselän kaupallinen majoituskapasiteetti painottuu siis yritysten, yhteisöjen ja yksityisten loma-asuntoihin. Tämän rekisteröimättömän majoituskapasiteetin käytöstä on tehty kattava tutkimus viimeksi vuonna 1994. Tällöin loma-asuntoja käytettiin keskimäärin 12 viikkoa vuodessa. Tämän jälkeen loma-asuntojen käyttö on oletettavasti vilkastunut, mutta täsmällistä tietoa siitä ei ole. Kaupallisessa välityksessä olevien loma-asuntojen käyttöaste on 15–20 viikkoa vuodessa. (Suomen Matkailun Kehitys 2003, 4)

Saariselällä on olemassa kaikki ulkoiset edellytykset myös pitkiin oleskeluihin, mutta tietoja siitä, minkä verran tässä lomakaupungissa käytännössä vietetään yhtäjaksoisesti pidempiä jaksoja ja tehdään esimerkiksi etätöitä, ei ole saatavissa. Ainakin yksittäisiä esimerkkejä tällaisesta oleskelusta kuitenkin on (ks. Torvinen 2001).

Liite 1, taulukko 1. Postikyselyyn vastanneiden määrät kohdekunnittain: kunta, jossa sijaitsevaan vapaa-ajan asuntoon vastaus kohdistui.

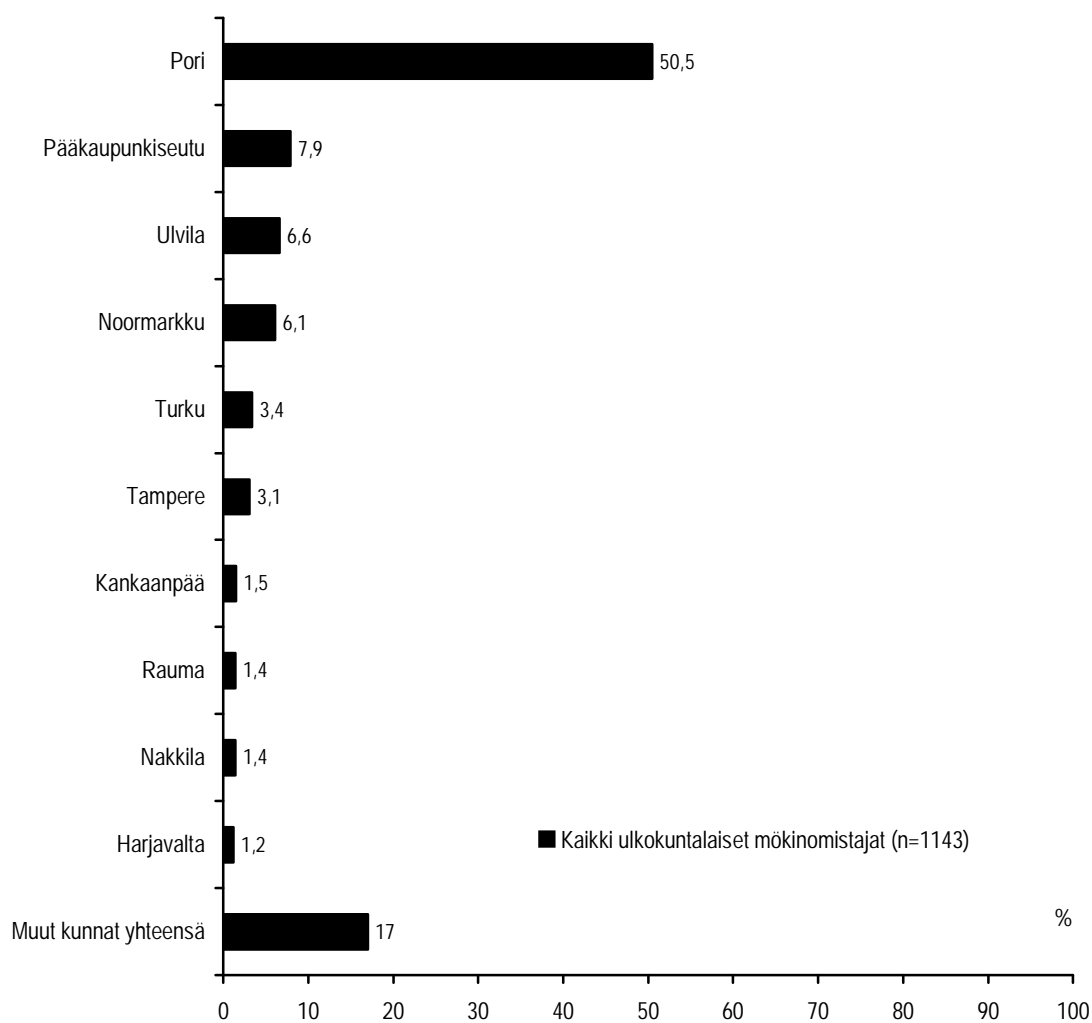
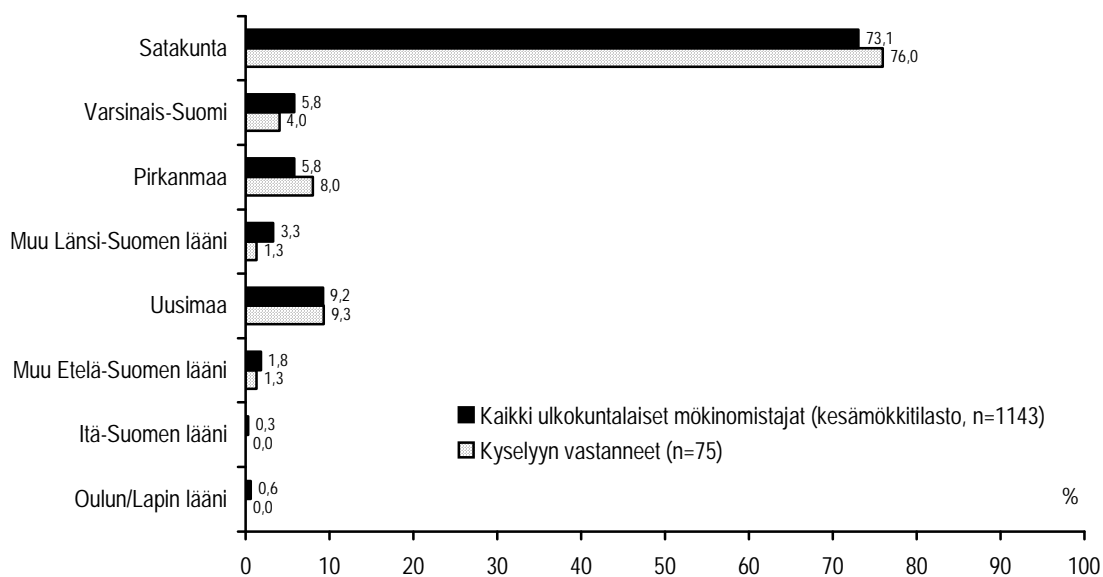
<i>Kunta</i>	<i>vastaajien lkm</i>
Hauho	88
Inari	69
Jaala	87
Juuka	81
Karjalohja	85
Kuusamo	80
Maalahti	70
Merikarvia	75
Pertunmaa	84
Ruovesi	91
Sysmä	80
Tammela	80
Tammisaari	88
Velkua	76
Useampi edellä mainituista	6
Jokin edellä mainituista ja jokin muu	38
Jokin muu	47
Yhteensä	1225

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

MERIKARVIA

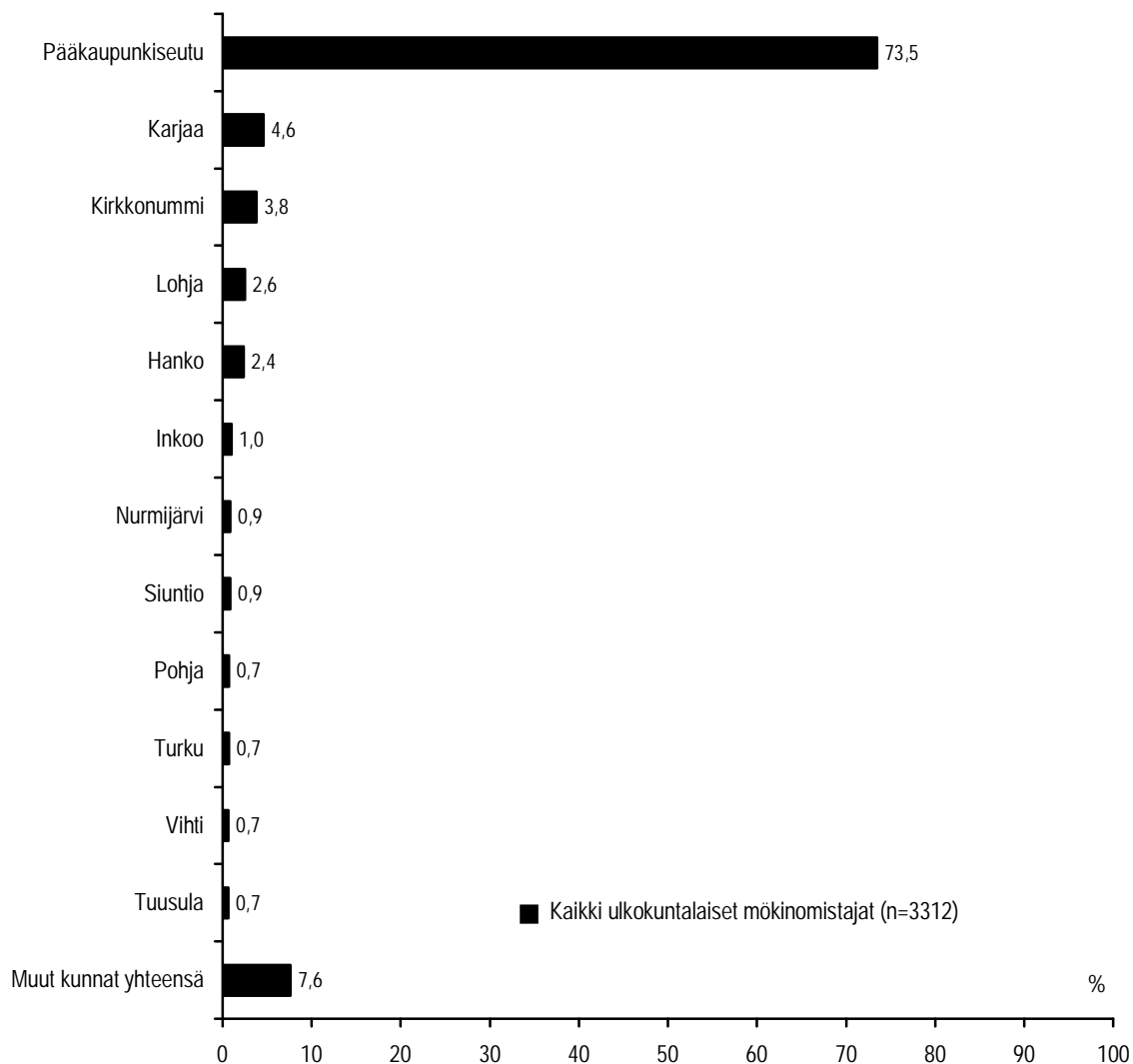
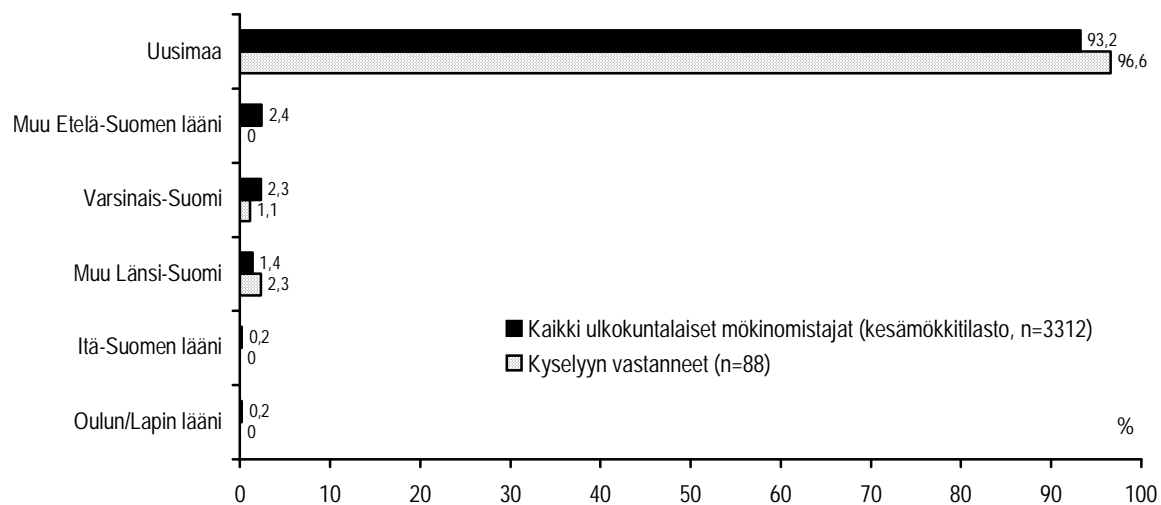
Kesämökkejä 1 590, joista ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistamia 1 143.

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

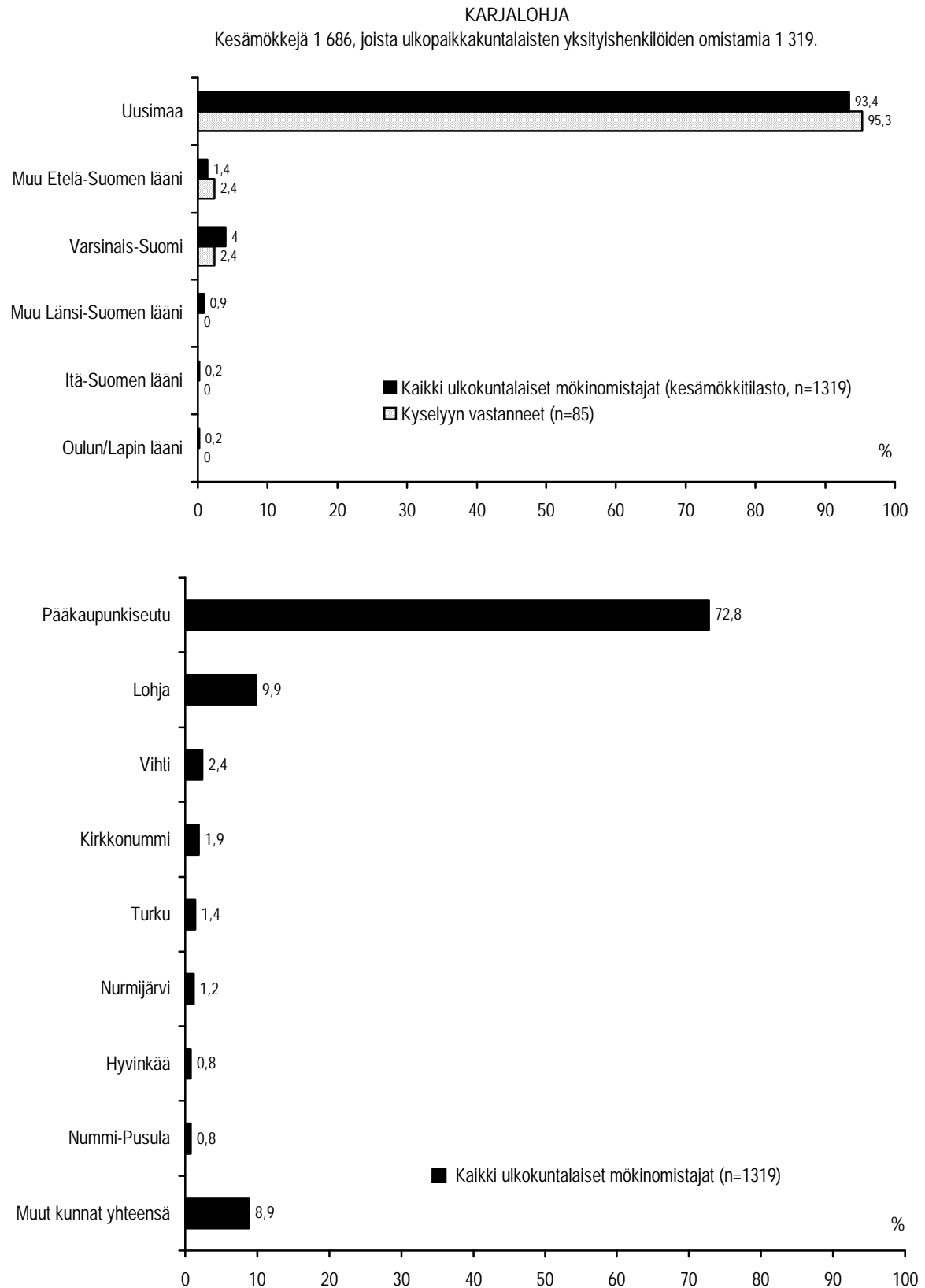
TAMMISAARI

Kesämökkejä 4 831, joista ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistamia 3 312.

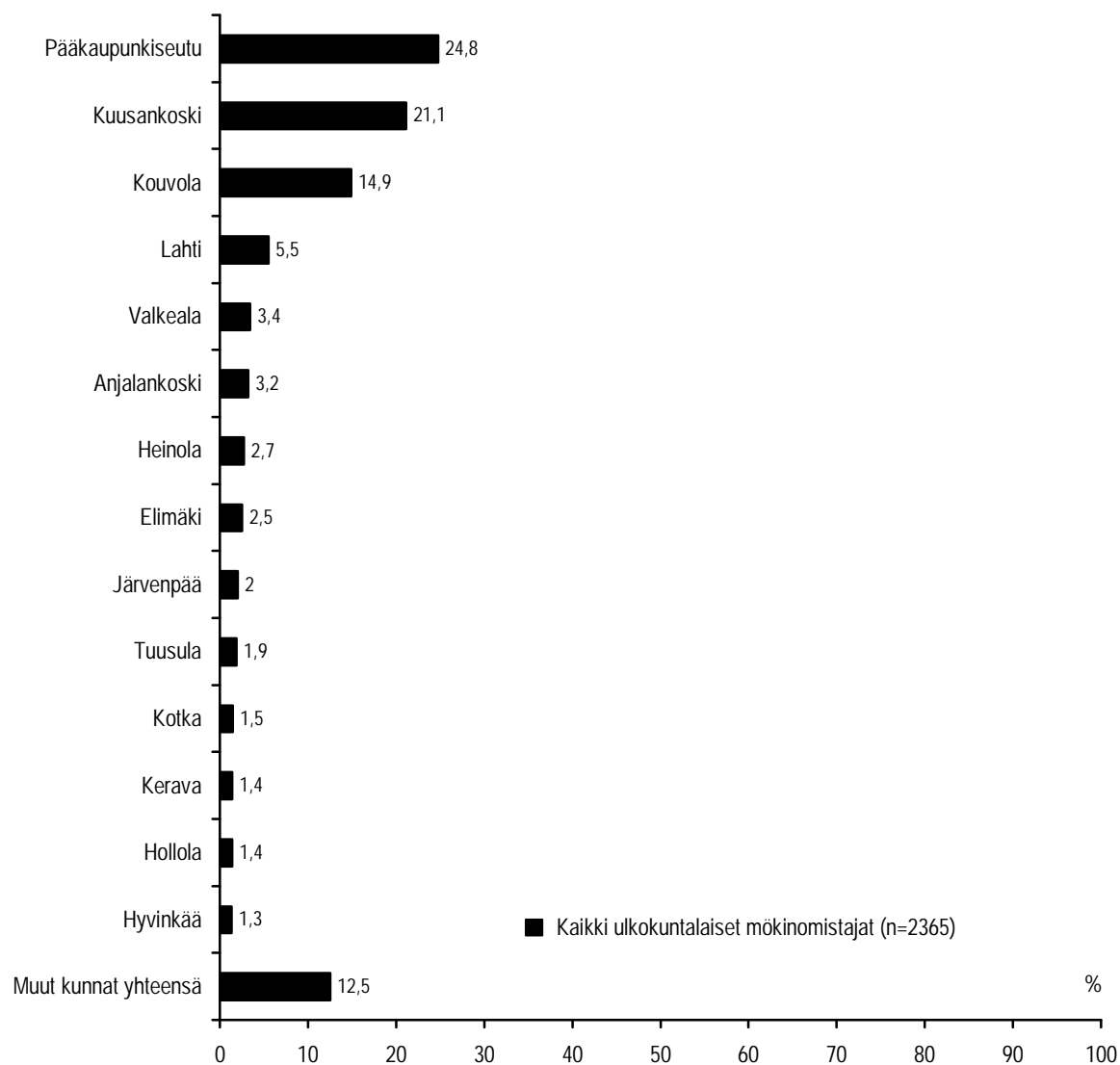
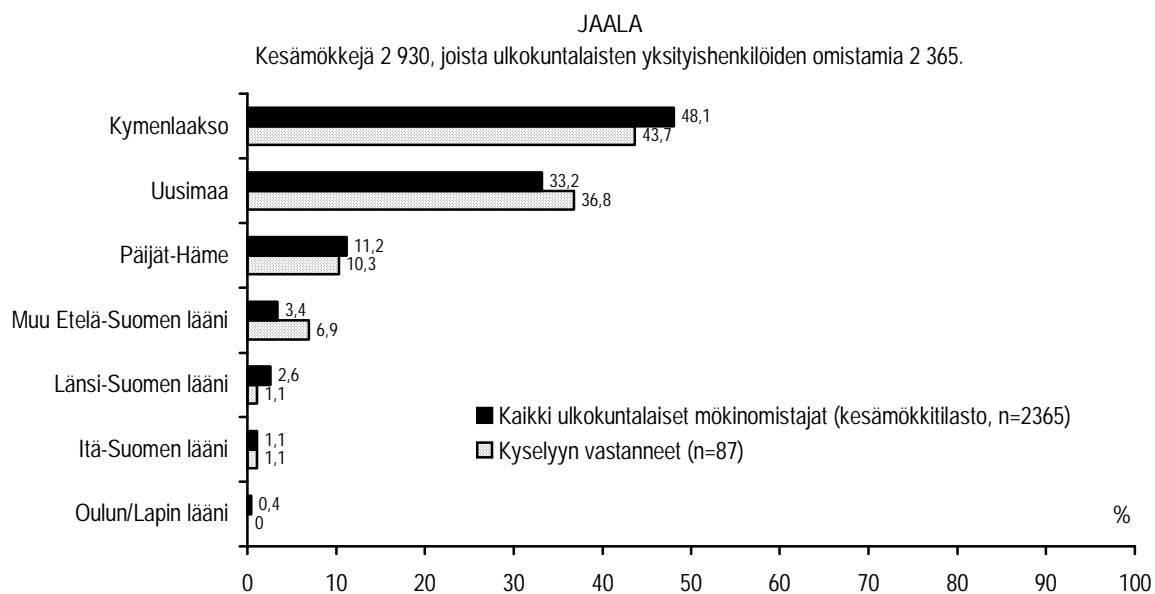

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

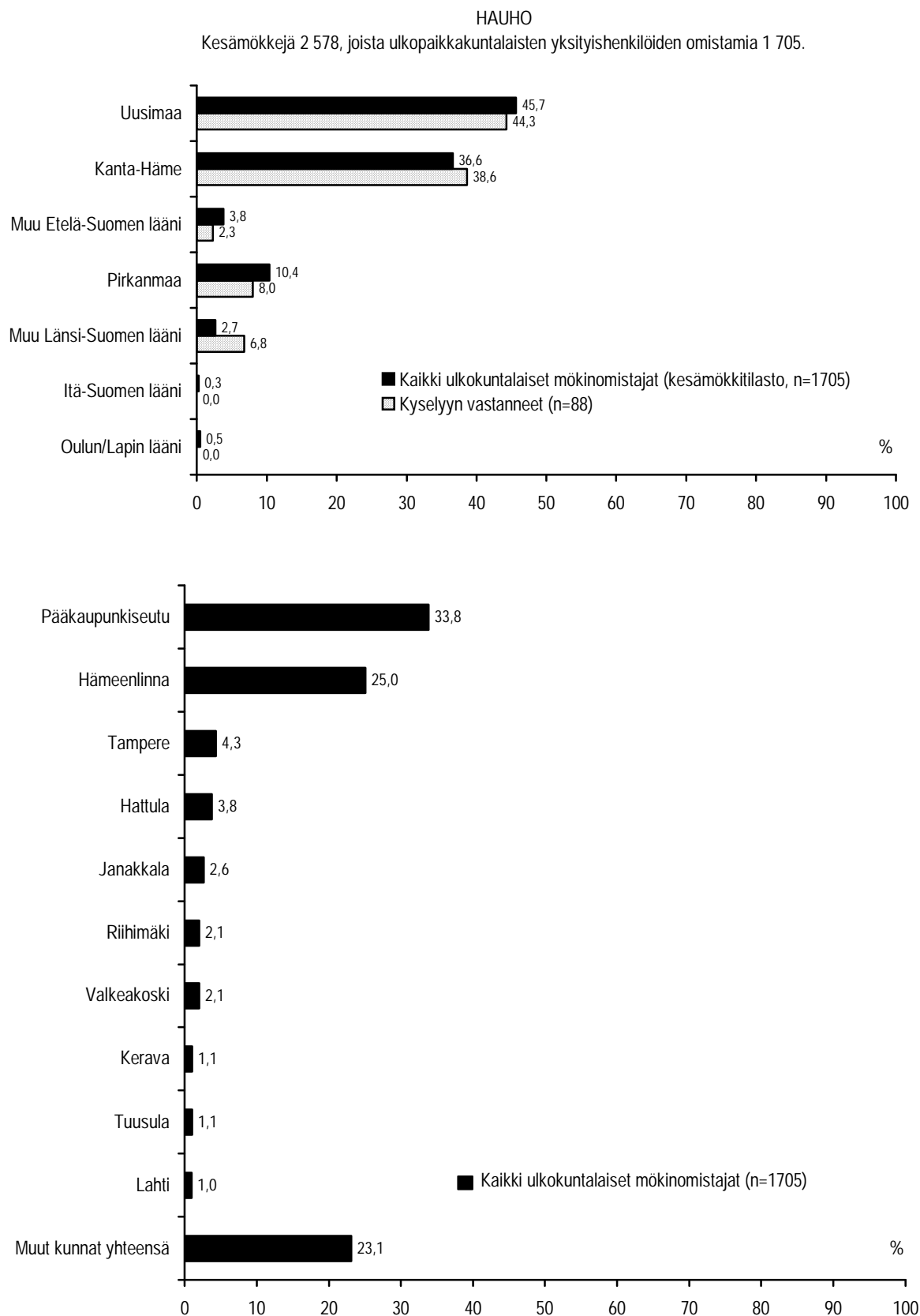

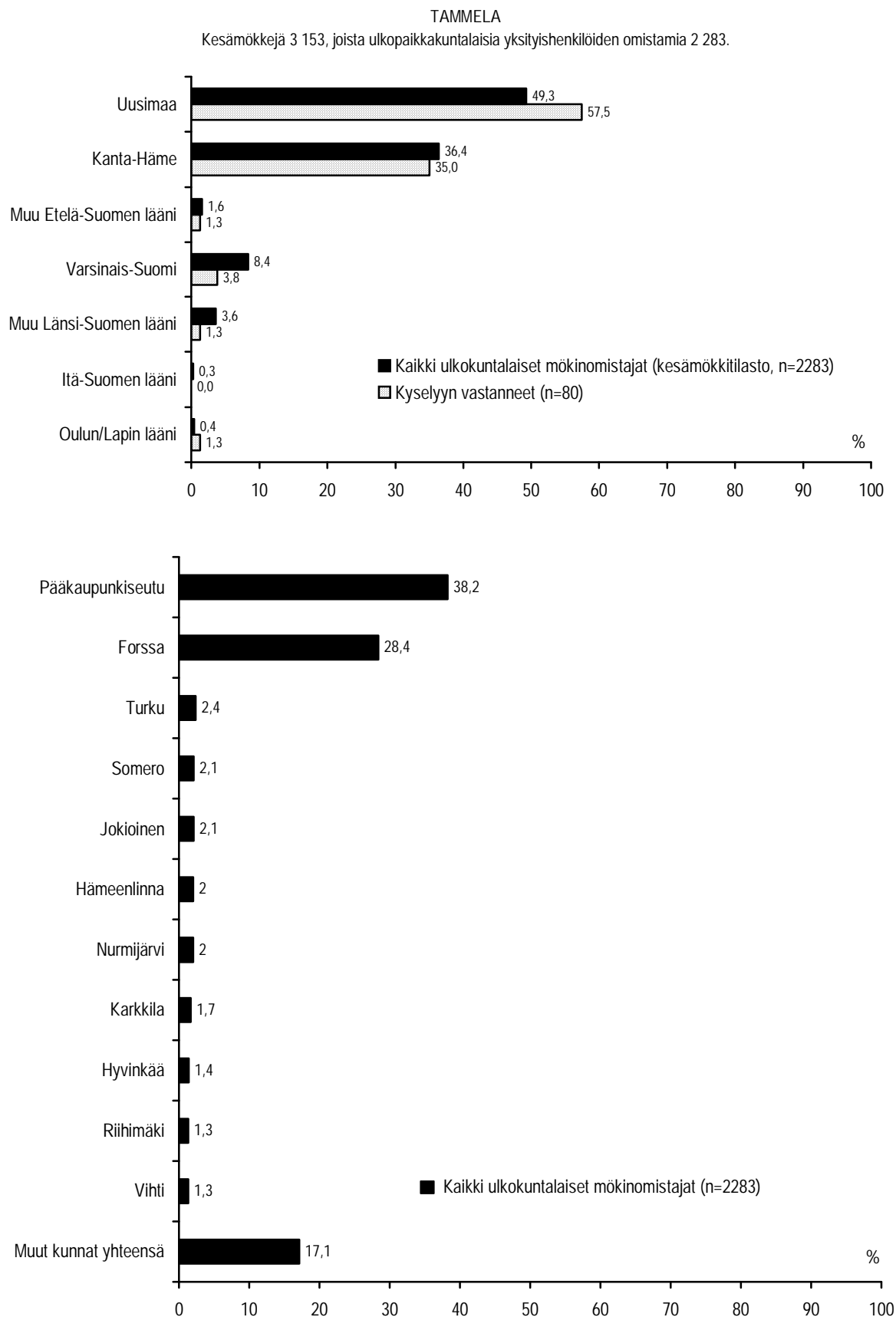
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

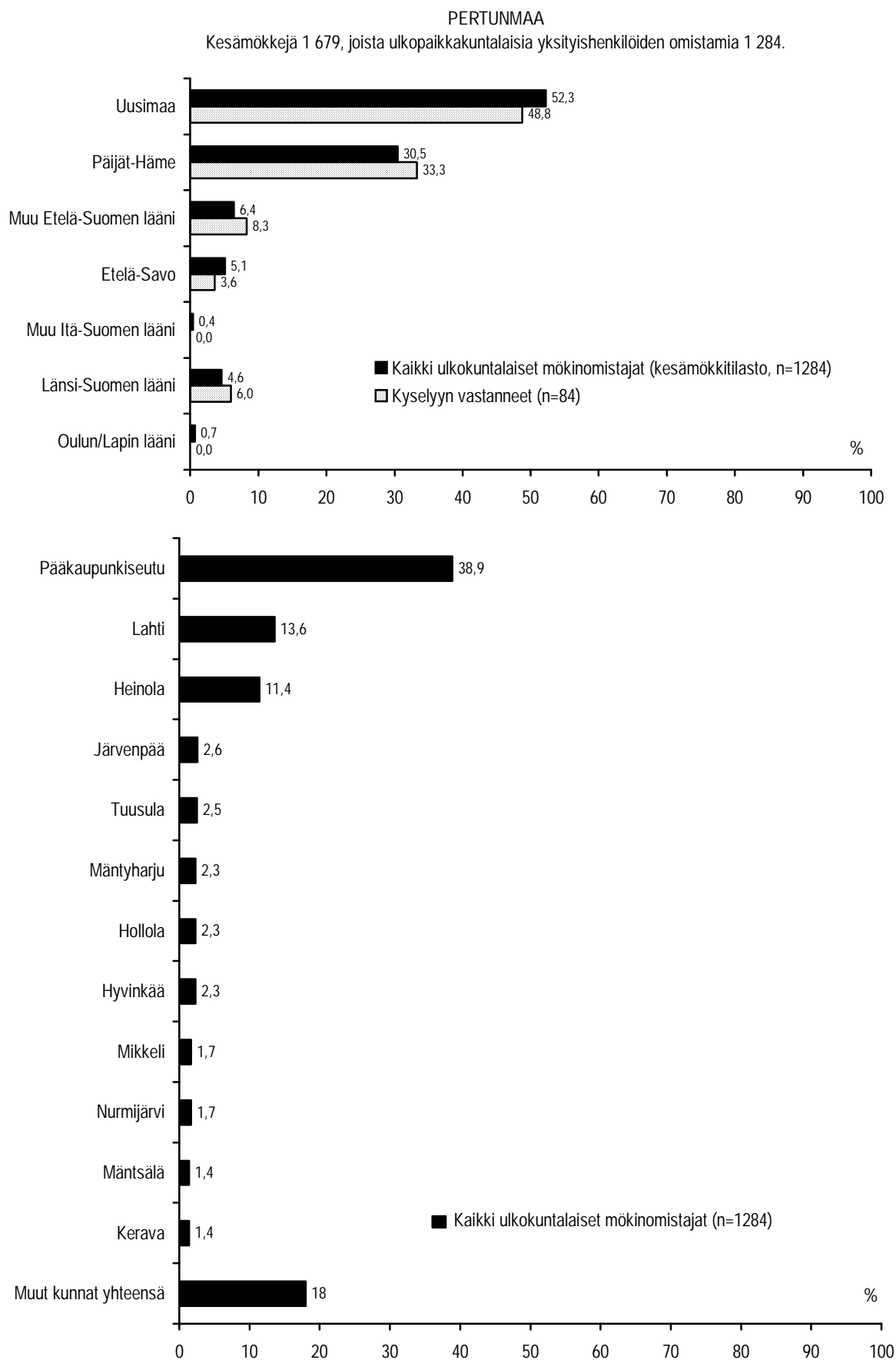
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

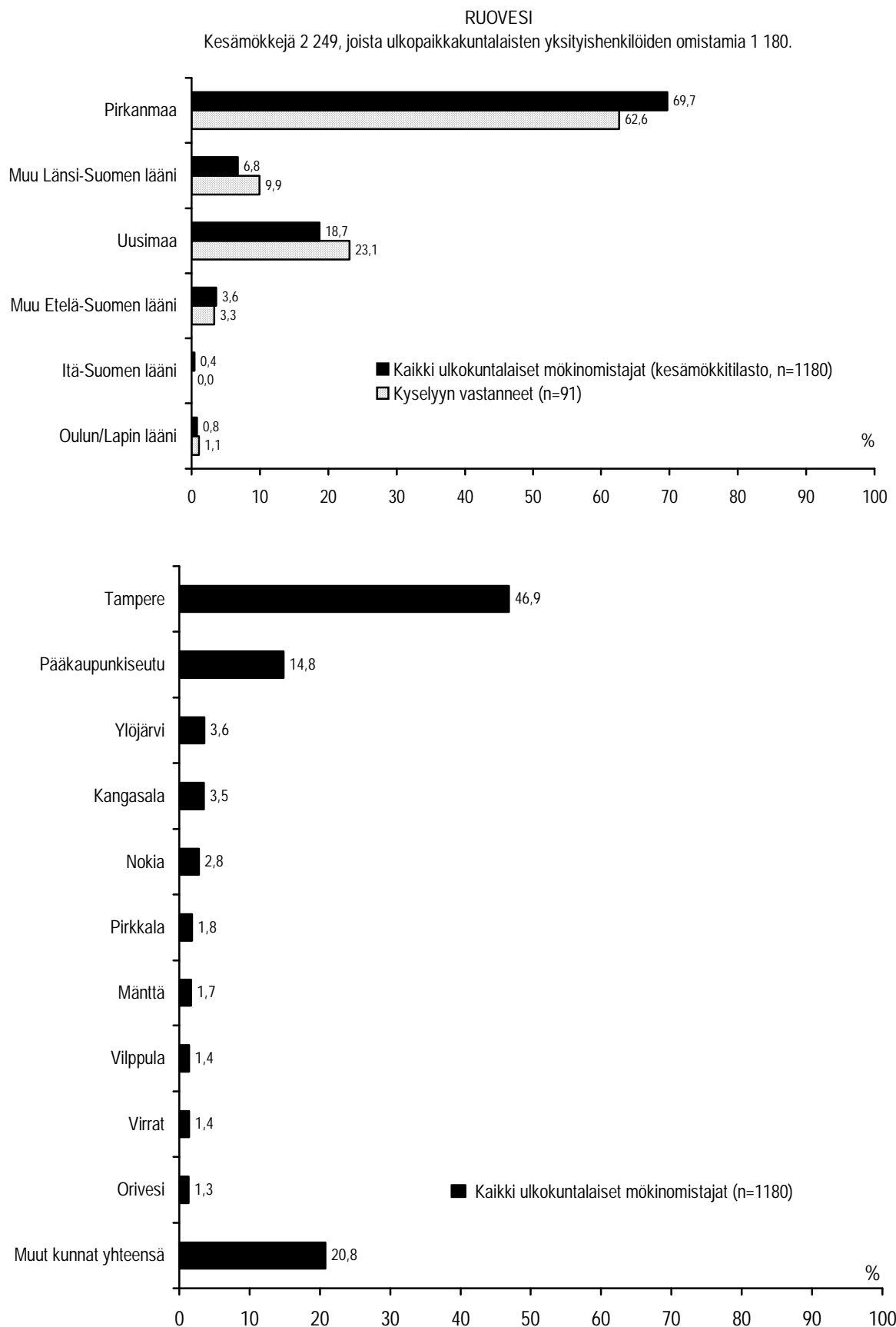
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

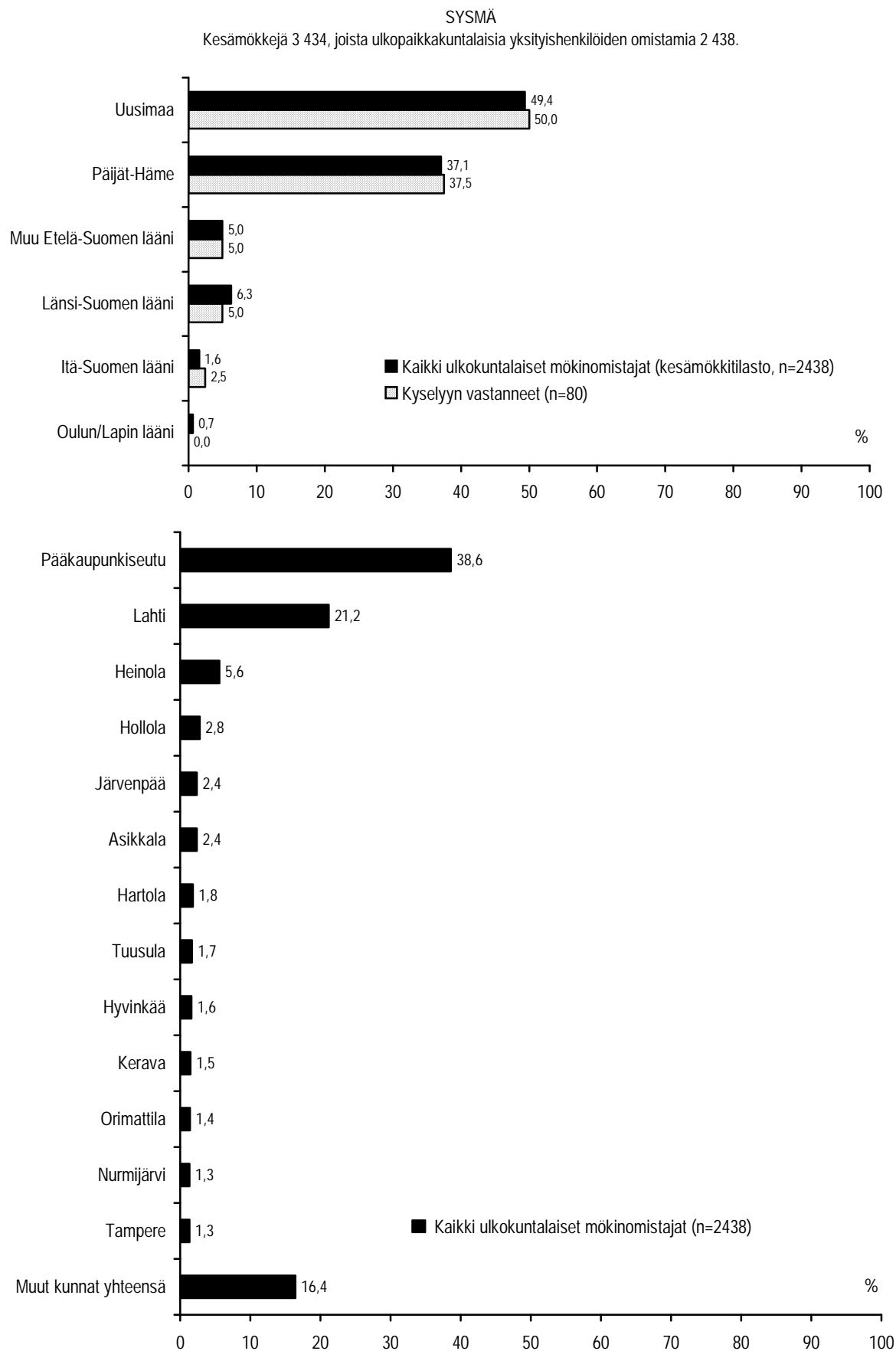
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

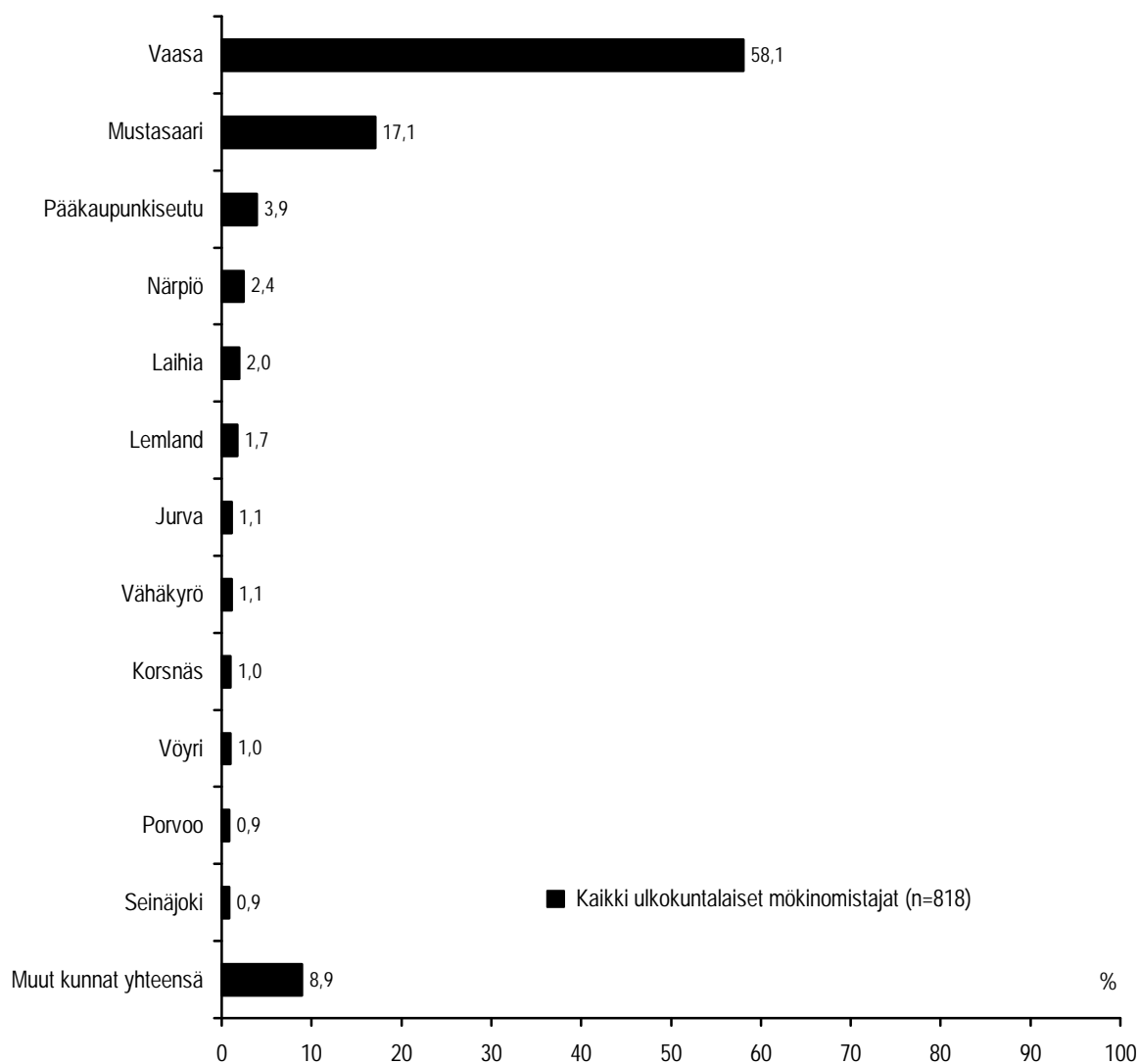
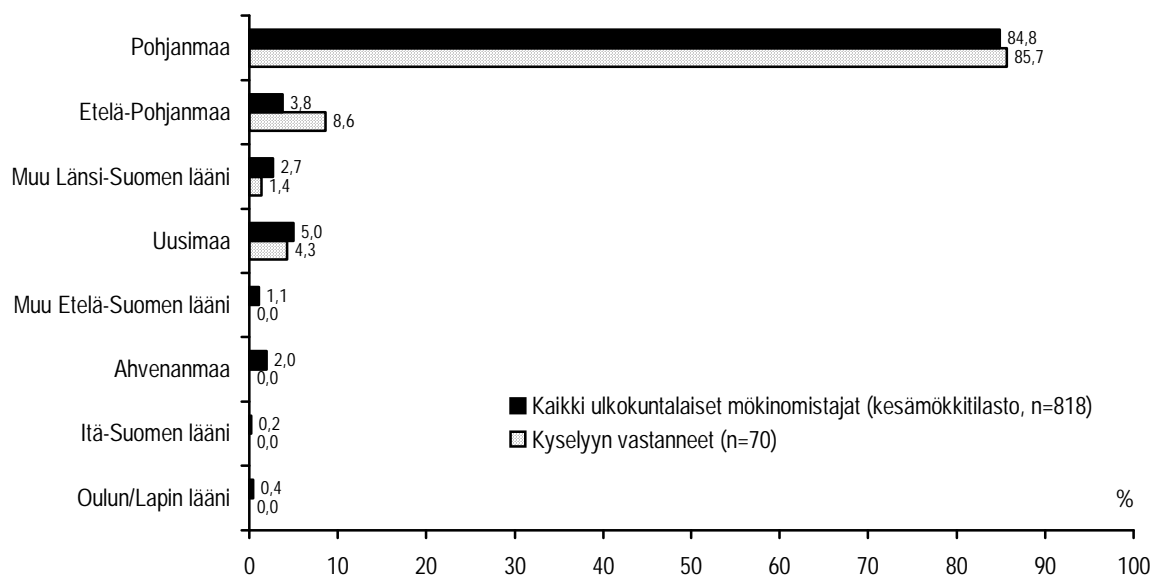
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

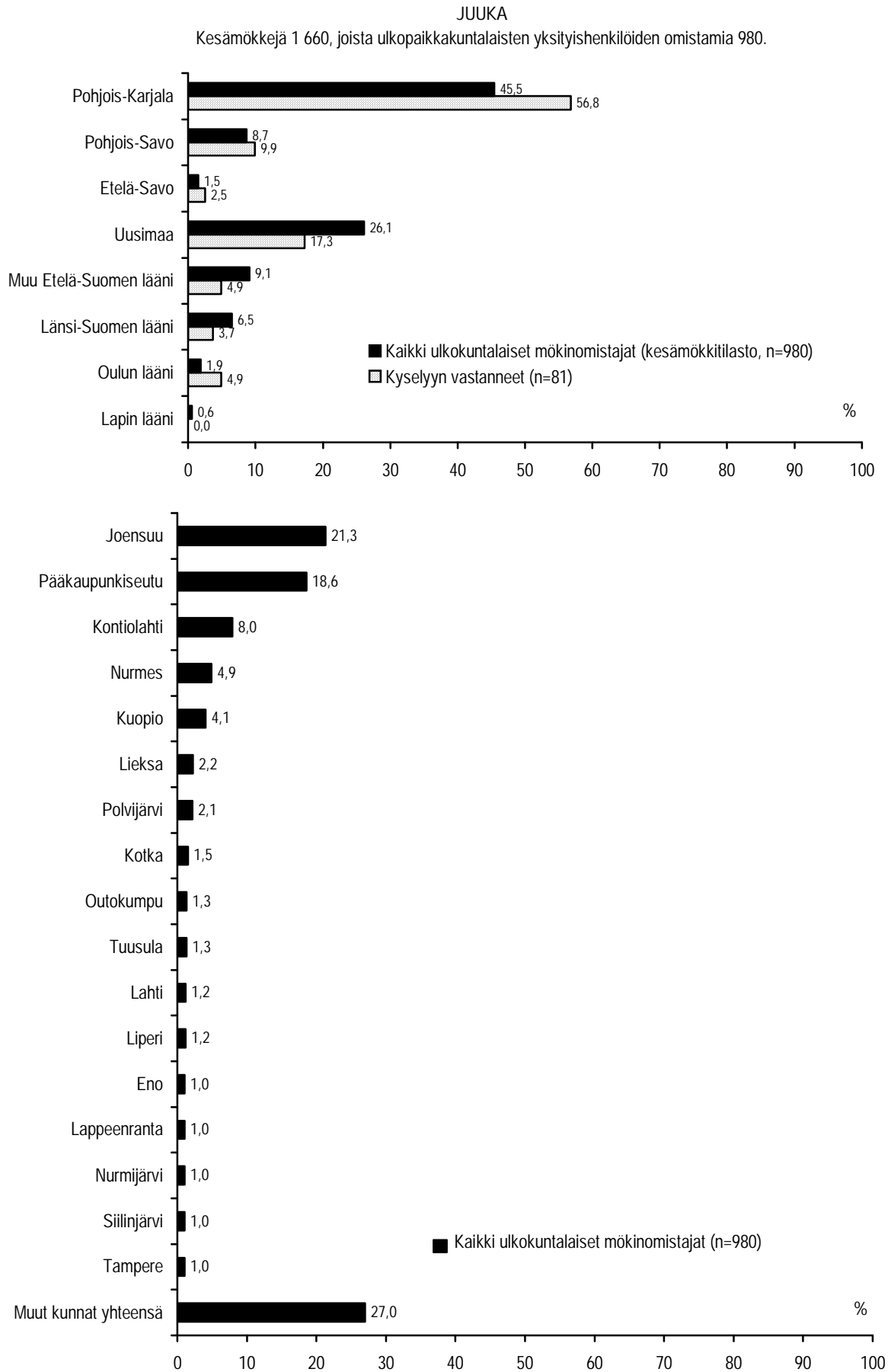
MAALAHTI

Kesämökkejä 2 040, joista ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistamia 818.

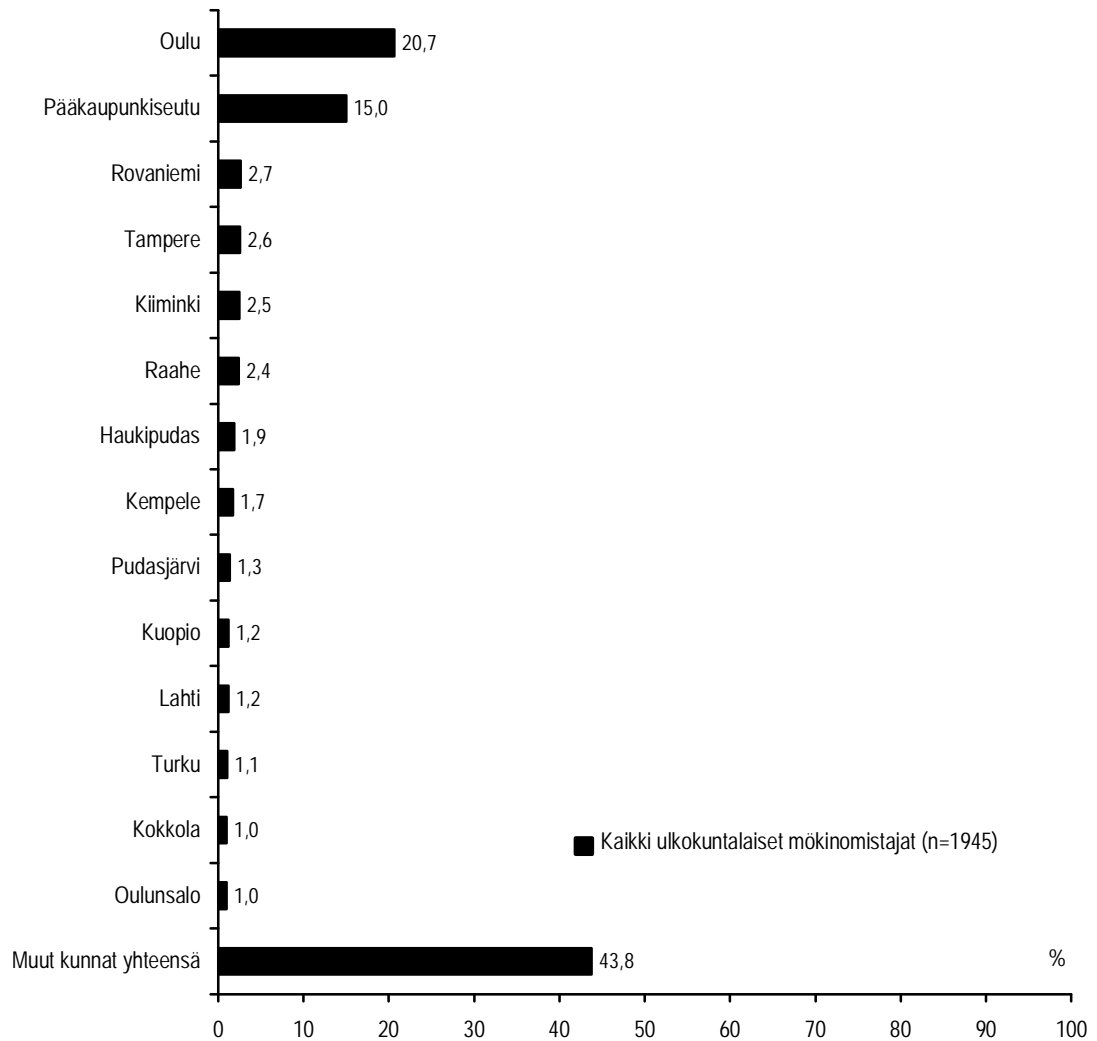
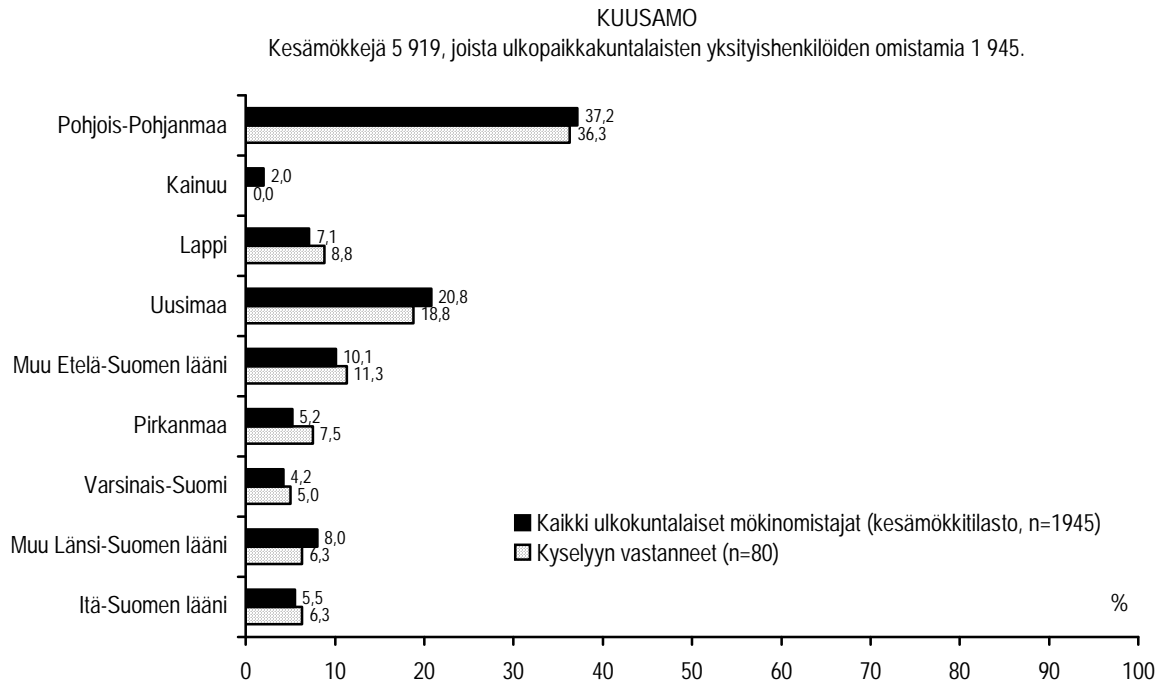

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

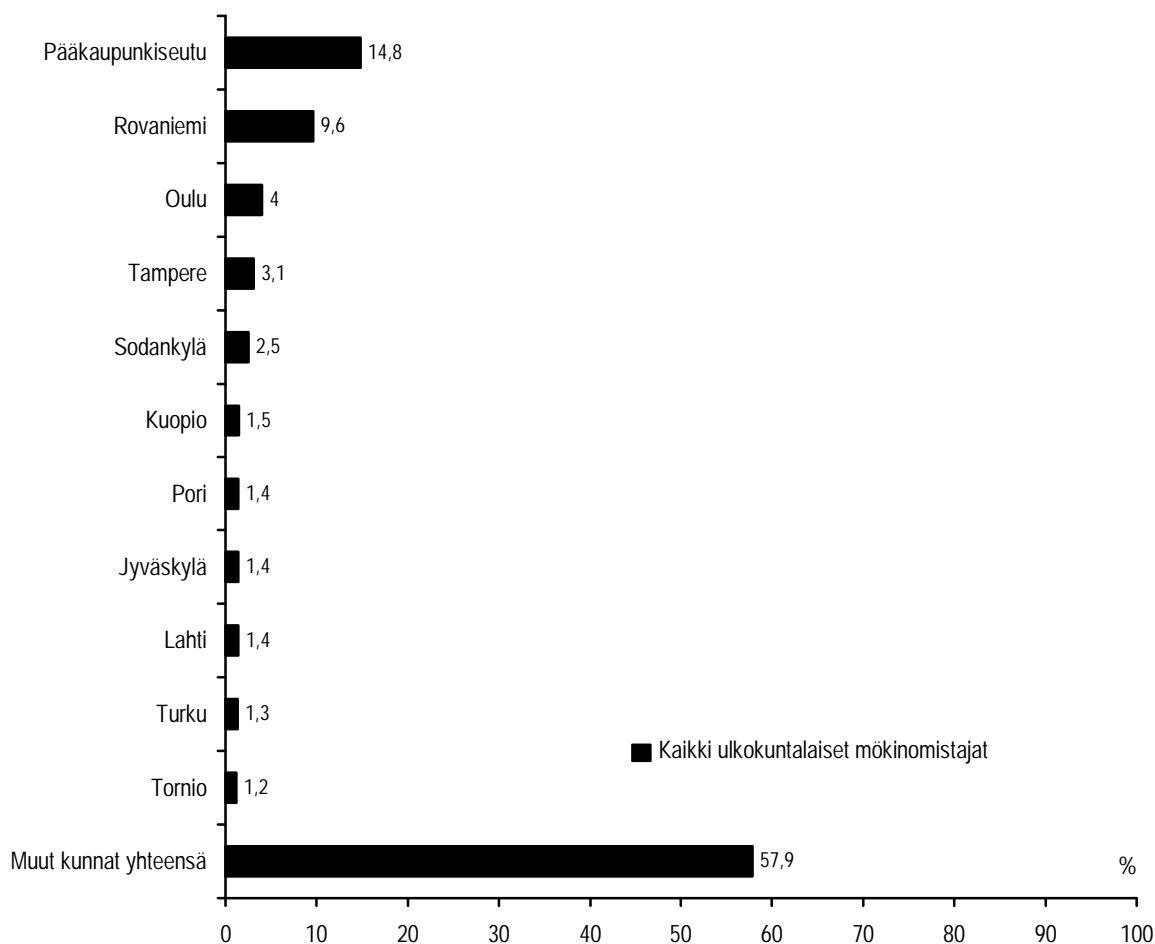
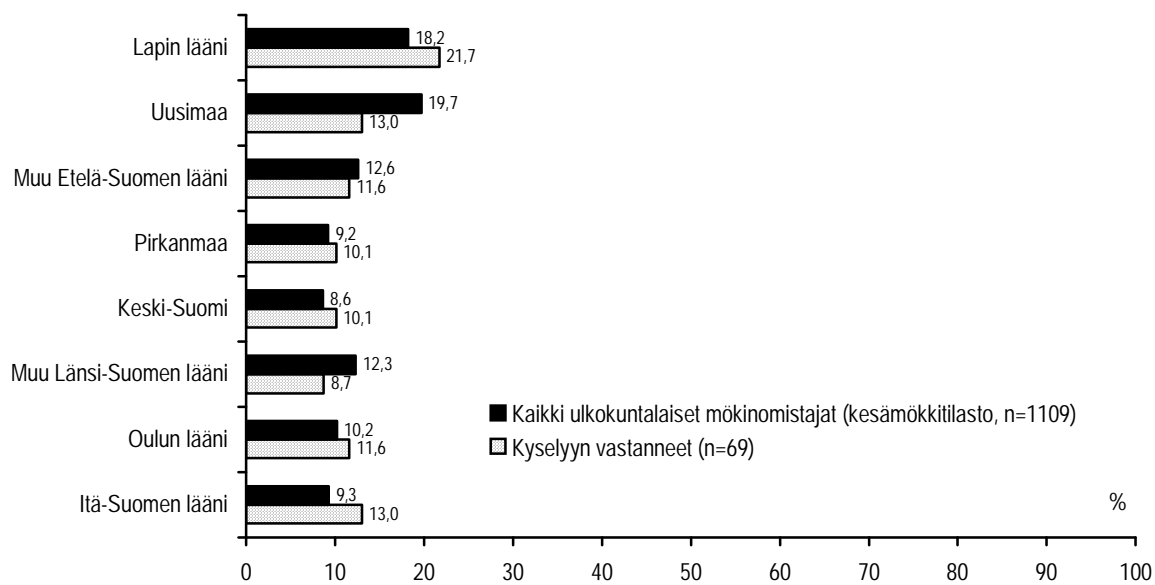
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

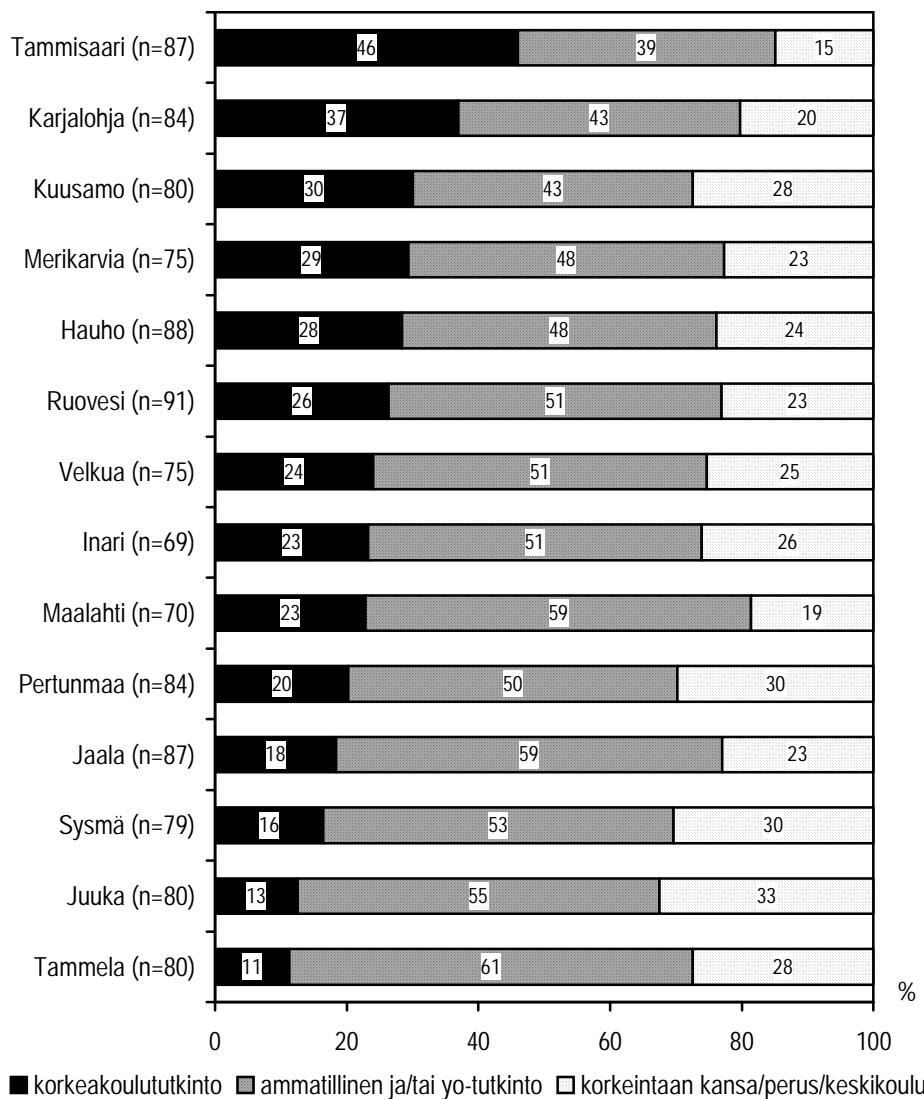
Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

INARI

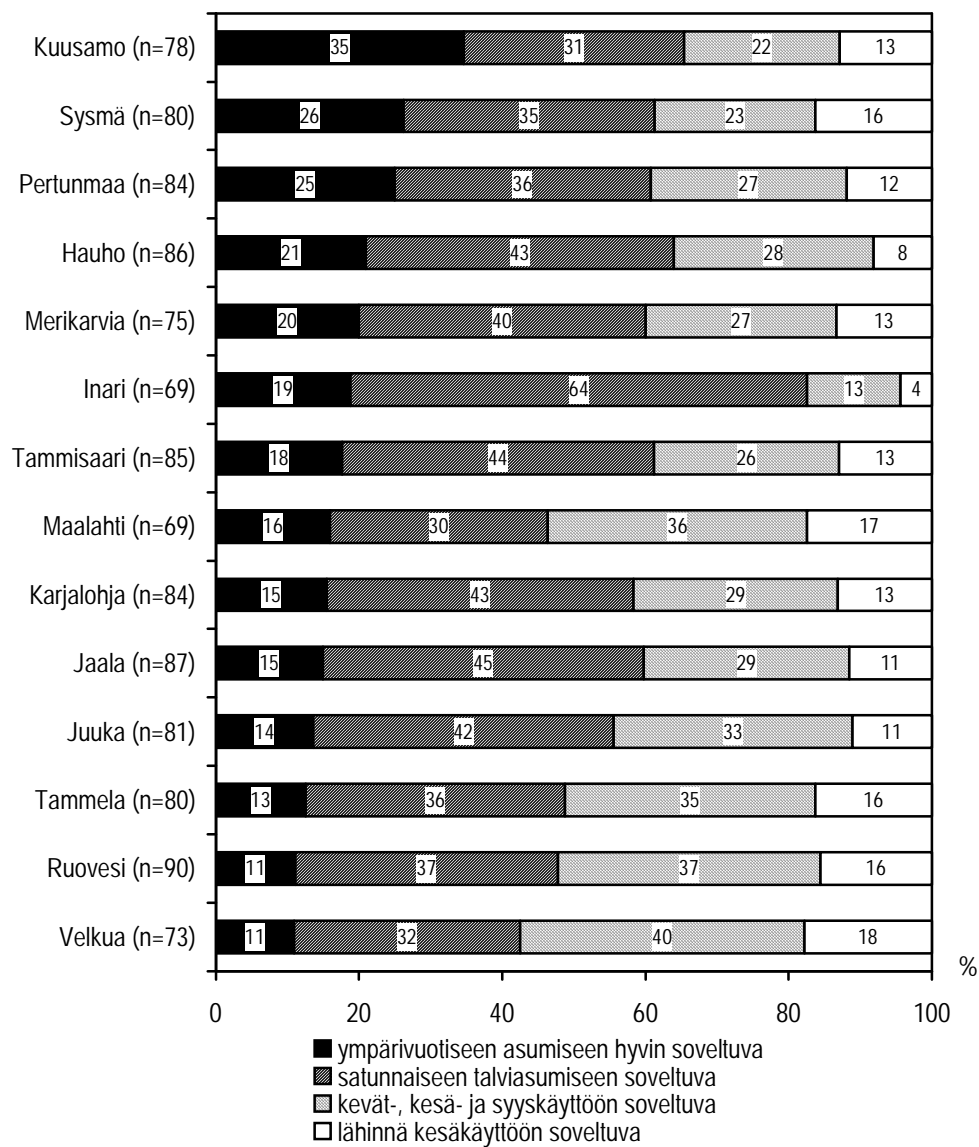
Kesämökkejä 2 150, joista ulkopaikkakuntalaisten yksityishenkilöiden omistamia 1 109

Liite 1, kuvio 1. Ulkopaikkakuntalaisten kesämökkien omistajien asuinmaakunta sekä yleisimmät asuinkunnat v. 2003 kohdekunnissa.

Liite 1, kuvio 2. Postikyselyyn vastanneiden vapaa-ajan asunnon omistajien koulutus kunnittain.

Liite 1, kuvio 3. Vapaa-ajan asuntojen käytettävyys eri vuodenaikoina kohdekunnissa (postikyselyn aineisto).